

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt/Volume
Sayı/Issue
Mayıs/May
e-ISSN

07
01
2023
2587-1269

Fransa'nın Afganistan Politikası: Hedefler ve Zorluklar

France's Afghanistan Policy: Goals and Challenges

Mehmet Seyfettin EROL – Doğancaz BAŞARAN

Understanding Afghanistan-Pakistan Relations in a Multipolar World

Çok Kutuplu Bir Dünyada Afganistan-Pakistan İlişkilerini Anlamak

Adem ÇAKIR

Beyaz Ayı ve Kızıl Ejder Kıskaçında Orta Asya Devletlerinin Çok Vektörlü Dış Politikaları

Multi-Vector Foreign Policies of Central Asian States in the Clamp of the White Bear and the Red Dragon

Medihanur ARGALI

Becoming an Army on Operations: Bundeswehr and the German Foreign Policy in the Post-Cold War Period

Operasyonel Ordu Haline Gelmek: Federal Alman Ordusu ve Soğuk Savaş Sonrası Alman Dış Politikası

Hazal CAN – Murat ÖNSOY

Avrupa'da Göçmen Karşıtı Tutum ve İslamofobi

Anti-Immigration Attitude and Islamophobia in Europe

Selinay İLGAZ

1957 Krizi'nden Suriye İç Savaşı'na Türkiye'nin Suriye Politikasındaki Değişimi Anlamak

From the 1957 Crisis to the Syrian War Understanding the Change in Türkiye's Syria Policy

Esra ÇAVUŞOĞLU – Ayşenur TAKKAÇ

Nijerya'nın Ulusal Güvenliği Kapsamında Bir Terör Örgütünün Anatomisi: Boko Haram

An Anatomy of a Terrorist Organization as part of Nigerian National Security: Boko Haram

Elif TEKTAŞ

Popüler Kültürün Militarizasyonu: "Dijital Kamufraj" ve Ötesi

Militarization of Popular Culture: "Digital Camouflage" and Beyond

Özlem Pınar ORAN

KİTAP İNCELEMELERİ/BOOK REVIEWS

Emrah Kaya, Terörizmle Mücadelede Müzakere Yöntemi ETA – LTTE – PKK – FARC

Emrah Kaya, Negotiation Method in the Fight Against Terrorism ETA - LTTE - PKK - FARC

Zeki Talustan GÜLTEN

Rachel Carson, Sessiz İlkbahar

Rachel Carson, Silent Spring

Uğur ÇINAR

CİLT: 7 • SAYI: 1 • MAY 2023

Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi Yılda İki Defa Yayınlanır

SAHİBİ

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

BAŞ EDITÖR

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

DİL EDITÖRLERİ

Prof. Dr. Selma YEL • Türkçe Dil Editörü

Prof. Dr. Cem KARADELİ • İngilizce Dil Editörü

Prof. Dr. Asem NAUŞABAYEVA • Rusça Dil Editörü

EDİTÖR YARDIMCILARI

Dr. Doğancaz BAŞARAN

Dr. Emre OZAN

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Dr. Kadir Ertaç ÇELİK

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Zeki Talustan GÜLTEN

Egemen ÖNEY

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Muthana AL MAHDAMI • Bağdat Üniversitesi

Prof. Dr. Kuralai BAIZAKOVA • Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa Sıtkı BİLGİN • Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Muammer GÜL • Adıyaman Üniversitesi

Prof. Dr. Bilal KARABULUT • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Hasan Ali KARASAR • Kapadokya Üniversitesi

Prof. Dr. Asylbek IZBAIROV • Jeopolitik Araştırma Enstitüsü

Prof. Dr. Iram KHALİD • Pencap Üniversitesi

Prof. Dr. Zayniddin KURMANOV • Boris Yeltsin Kırgız-Rus-Slav Üniversitesi

Prof. Dr. Yelda Hatice ONGUN • Başkent Üniversitesi

Prof. Dr. Şamil ÖÇAL • Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Doç. Dr. A. Fahimi AYDIN • İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Masa KOLANOVIC • Zagreb Üniversitesi

Doç. Dr. Sayim TÜRKMAN • Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Doç. Dr. Şafak OĞUZ • Kapadokya Üniversitesi

Doç. Dr. Katarzyna STOKLOSA • Güney Danimarka Üniversitesi

Dr. Khalid Taimur AKRAM • Küresel Strateji Çalışmaları Merkezi

Dr. Hassan Daud BUTT • Bahria Üniversitesi

Dr. Sayed M. Abdullah Al Mamun CHOWDHURY • Bangladeş Rajshahi Üniversitesi

Dr. Ankhbayar DANUU • Moğolistan Milli Üniversitesi

Dr. Cenk PALA • Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi

Dr. Shristi PUKHREM • Hindistan Vakfı

YAZIŞMA-HABERLEŞME

Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 9, Çankaya - Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 474 00 46 • Faks: +90 312 474 00 45

E-Posta: uksad@ankasam.org • Web: dergipark.gov.tr/uksad

KAPAK & DİZGİ TASARIM

Esra KARADAĞ

YAYIN TÜRÜ

Uluslararası Hakemli Yerel Süreli Yayın

e-ISSN | 2587-1269

YAYIN TARİHİ

29 Mayıs 2023

DANIŞMA KURULU

- Prof. Dr. Mustafa Nail ALKAN • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*
Prof. Dr. İbrahim Ethem ATNUR • Milli Savunma Üniversitesi
Prof. Dr. Temuçin Faik ERTAN • Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Edward FOSTER • Stevens Teknoloji Enstitüsü
Prof. Dr. Zafar Nawaz JASPAL • Quaid-i Azam Üniversitesi
Prof. Dr. Izbaïrov Asylbek KARIMOVICH • Jeopolitik Araştırmalar Enstitüsü
Prof. Dr. Iram KHALİD • Pencil Üniversitesi
Prof. Dr. Faaiz Salih MAHMOOD • Musul Üniversitesi
Prof. Dr. Nabizhan MUKHAMMEDKHAN • Al-Farabi Kazak Ulusal Üniversitesi
Prof. Dr. Hale ŞIVGIN • Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Enkhbat AVIRMED • Moğolistan Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
Doç. Dr. İtir İMER • Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Sezgin KAYA • Uludağ Üniversitesi
Doç. Dr. Abdugani MAMADAZIMOV • Tacikistan Ulusal Siyaset Bilimciler Birliği
Doç. Dr. Farhat TOLİPOV • Özbekistan Bilim Kervanı Enstitüsü
Doç. Dr. Fatma Anıl ÖZTOP • Kocaeli Üniversitesi
Dr. Alok BANSAL • Hindistan Vakfı
Dr. Huma Naz Siddiqui BAQAI • Karaçi İşletme Enstitüsü
Dr. Ceren GÜRSELER • Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Dr. Muwafaq Adil OMAR • Selahaddin Üniversitesi
Dr. Hadza Min Fadhli ROBBY • Endonezya İslam Üniversitesi
Dr. Harinda VIDANAGE • General Sir John Kotelawala Savunma Üniversitesi

YURTDIŐI TEMSİLCİLİKLERİ

- ABD** | *Prof. Dr. Hasan Bülent PAKSOY • Baker College-Emekli*
Afganistan | *Dr. Khalilullah RASULI • Kabil Üniversitesi*
Azerbaycan | *Dr. Nazim CAFERSOY • Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi*
Etiyopya | *Dr. Abdu Muhammed ALİ • Dilla Üniversitesi*
Irak | *Doç. Dr. Ahmed Fakak AHMED • Musul Üniversitesi*
Kazakistan | *Doç. Dr. Kanat YDYRYS • Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi*
Özbekistan | *Doç. Dr. Shahina İBRAHİMOVA • Taşkent Devlet Şarkiyat Enstitüsü*
Sudan | *Elnur Ahmed el-Nur EZZAKI • Assayha Journal*

VOLUME: 7 • ISSUE: 1 • MAY 2023

Journal of International Crisis and Policy Research is Published Twice a Year

OWNER

Prof. Mehmet Seyfettin EROL

EDITOR IN CHIEF

Prof. Mehmet Seyfettin EROL

VICE EDITORS

Dr. Doğacan BAŞARAN

Dr. Emre OZAN

MANAGING EDITOR

Dr. Kadir Ertaç ÇELİK

PUBLICATION BOARD

Zeki Talustan GÜLTEN

Egemen ÖNEY

EDITORIAL BOARD

Prof. Muthana AL MAHDAMI • Baghdad University

Prof. Kuralai BAIZAKOVA • Al-Farabi Kazakh National University

Prof. Mustafa Sıtkı BİLGİN • Ankara Yıldırım Beyazıt University

Prof. Muammer GÜL • Adıyaman University

Prof. Bilal KARABULUT • Ankara Hacı Bayram Veli University

Prof. Hasan Ali KARASAR • Cappadocia University

Prof. Izbaïrov Asylbek KARIMOVICH • Institute of Geopolitical Studies

Prof. Zaynidin KURMANOV • Kyrgyz-Russian Slavic University

Prof. Yelda Hatice ONGUN • Başkent University

Prof. Şamil ÖÇAL • Social Sciences University of Ankara

Assoc. Prof. A. Fahimi AYDIN • İnönü University

Assoc. Prof. Masa KOLANOVIC • University of Zagreb

Assoc. Prof. Sayim TÜRKMAN • Ankara Yıldırım Beyazıt University

Assoc. Prof. Şafak OĞUZ • Cappadocia University

Assoc. Prof. Katarzyna STOKLOSA • University of Southern Denmark

Dr. Khalid Taimur AKRAM • Center for Global & Strategy Studies

Dr. Hassan Daud BUTT • Bahria University

Dr. Sayed M. Abdullah Al Mamun CHOWDHURY • University Of Rajshahi

Dr. Ankhbayar DANUU • National University of Mongolia

Dr. Cenk PALA • Ankara Center for Crisis and Policy Studies

Dr. Shristi PUKHREM • India Foundation

CORRESPONDENCE – COMMUNICATION

Journal of International Crises and Policy Research

Çankaya Mahallesi, Cemal Nadir Sokak, No: 9, Çankaya – Ankara/Türkiye

Tel: +90 312 474 00 46 • **Fax:** +90 312 474 00 45

E-Mail: uksad@ankasam.org • **Web:** dergipark.gov.tr/uksad

COVER DESIGN & TYPESETTING

Esra KARADAĞ

TYPE OF PERIODICAL

International Refereed Local Periodical Journal

e-ISSN | 2587-1269

PUBLICATION DATE

29 May 2023

ADVISORY BOARD

- Prof. Mustafa Nail ALKAN • Ankara Hacı Bayram Veli University*
Prof. İbrahim Ethem ATNUR • National Defence University
Prof. Temuçin Faik ERTAN • Ankara University
Prof. Edward FOSTER • Stevens Institute of Technology
Prof. Zafar Nawaz JASPAL • Quaid-i Azam University
Prof. Izbairov Asylbek KARIMOVICH • Institute of Geopolitical Studies
Prof. Iram KHALİD • Punjab University
Prof. Faaiz Salih MAHMOOD • University of Mosul
Prof. Nabizhan MUKHAMMEDKHAN • Al-Farabi Kazakh National University
Prof. Hale ŞIVGIN • Ankara Hacı Bayram Veli University
Assoc. Prof. Enkhbat AVIRMED • Mongolian University of Science and Technology
Assoc. Prof. İtir İMER • Hacettepe University
Assoc. Prof. Sezgin KAYA • Uludağ University
Assoc. Prof. Abdugani MAMADAZIMOV • National Association of Political Scientists of Tajikistan
Assoc. Prof. Fatma Anıl ÖZTOP • Kocaeli University
Assoc. Prof. Farhat TOLIPOV • Institute of Science Caravan of Uzbekistan
Dr. Alok BANSAL • India Foundation
Dr. Huma Naz Siddiqui BAQAI • Institute of Business Administration of Karachi
Dr. Ceren GÜRSELER • Nevşehir Hacı Bektaş Veli University
Dr. Muwafaq Adil OMAR • Salahaddin University
Dr. Hadza Min Fadhli ROBBY • Islamic University of Indonesia
Dr. Harinda VIDANAGE • General Sir John Kotelawala Defence University

FOREIGN REPRESENTATIVES

- USA** | *Prof. Hasan Bülent PAKSOY • Baker College-Retired*
Afghanistan | *Dr. Khalilullah RASULI • Kabul University*
Azerbaijan | *Dr. Nazim CAFERSOY • Azerbaijan State University of Economics*
Ethiopia | *Dr. Abdu Muhammed ALI • University of Dilla*
Iraq | *Assoc. Prof. Ahmed Fakak AHMED • Mosul University*
Kazakhstan | *Assoc. Prof. Kanat YDYRYS • Cooperation Council of Turkic Speaking Countries*
Uzbekistan | *Assoc. Prof. Shahina IBRAHIMOVA • Tashkent State Oriental Studies Institute*
Sudan | *Elnur Ahmed el-Nur EZZAKI • Assayha Journal*

BU SAYININ HAKEMLERİ - REFEREES OF THIS ISSUE

- Prof. Dr. Mustafa Nail ALKAN – Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*
Prof. Dr. Oktay BİNGÖL – İstanbul Arel Üniversitesi
Prof. Dr. Sertif DEMİR
- Prof. Dr. Bilal KARABULUT – Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*
Prof. Dr. Sibel KAVUNCU – Trakya Üniversitesi
Doç. Dr. Abdurrahim Fahimi AYDIN – İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Umut KEDİKLİ – Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Nuri KORKMAZ – Bursa Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Şafak OĞUZ – Kapadokya Üniversitesi
Doç. Dr. Nuri YEŞİLYURT – Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Serdar YILMAZ – Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Dinmuhammed AMETBEK – Uluslararası Türk Akademisi
Dr. Sabir ASKEROĞLU
- Dr. Doğancahan BAŞARAN – Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi*
Dr. Öğr. Üyesi Erdal BAYAR – Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Ezgi CANPOLAT
- Dr. Kadir Ertaç ÇELİK – Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*
Dr. Uğur ÇINAR
Dr. Nihat DURLUPINAR
- Dr. Öğr. Üyesi Serpil GÜDÜL – Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*
Dr. Onur LİMON
Dr. Emrah KAYA
- Dr. Ömer Faruk KOCATEPE – Milli Savunma Üniversitesi*
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Sezgin MERCAN – Başkent Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Emre OZAN – Kırklareli Üniversitesi
Dr. Hilal ZORBA BAYRAKTAR – Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Taner ZORBAY – Orta Doğu Teknik Üniversitesi

© Tüm hakları saklıdır. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

© All rights reserved. No portion of this publication may be reproduced, copied, transmitted without written permission. Citations are allowed.

Dergiye gönderilen yazı ve fotoğraflar iade edilmez.

Bu dergide yayınlanan yazılardaki fikirler yazarlarına aittir.

The articles and media sent cannot be repatriated.

The responsibility of all the ideas in the articles published in this journal belongs to their respective authors.

Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi açık erişimli ve tamamen ücretsizdir.

The Journal of International Crisis and Policy Research is open access and completely free.

TARANAN INDEXLER VE VERİ TABANLARI

INDEXES & DATABASES

Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, Ideal Online, Infobase Index, JIFACTOR, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK tarafından taranmaktadır.

Journal of International Crisis and Policy Research indexed by Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, Ideal Online, Infobase Index, JIFACTOR, Research Bible, Sindex and TUBITAK DERGİPARK.

EDİTÖRDEN

Değerli “Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi (UKSAD)” okuyucuları,

Uluslararası sistemin yapısı, dünyada yakın çağı sona erdirecek biçimde hızla dönüşmektedir. 21. yüzyılda küresel rekabet; teknoloji, uzay, dijital ve siber gibi alanlara kaymaktadır. Soğuk Savaş dönemi sona ermesine rağmen dünyadaki savaş hali ve anarşi düzeni devam etmektedir. Bu durum, uluslararası güvenliği tehlikeye atacak savaşlara, iç çatışmalara ve yabancı müdahalesine zemin hazırlamaktadır. Nitekim dünyada yakın çağı sona erdirecek büyük bir nükleer krizin yaşanabileceği ve dünya savaşı çıkabileceği yönündeki iddialar son dönemde sıkça dile getirilmektedir.

Aslında dünyanın krizlere doğru sürüklenmesi, 21. yüzyılda aniden ortaya çıkan bir olgu değildir. 1990’lı yıllar, yeni bir iç çatışmalar dönemini başlatmıştır. Modern dönemin yıkılışının simgesi olan mikro milliyetçilik ve etnik çatışmalar, tüm dünyayı etkisi altına aldı. Buna 21. yüzyılda ulus-ötesi terör sorunu ve buna karşı küresel mücadele çabaları eklendi. Ulusal ve ulus ötesi güvenlik meseleleri, uluslararası sistemin yapısını şekillenmeye devam ederken uluslararası ilişkiler disiplininde krizlere ilişkin yaklaşımlar ve çatışma çözümlerinin (conflict resolutions) önemi kat ve kat arttı.

Dünya, son 10 yıllık periyotta henüz büyük çatışma ve krizlerle yüzleşmeden bizler, Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) olarak bu alanda bilimsel araştırmalar yapmak ve geleceğe dair öngörülerde bulunabilmek adına yola çıktık. Analiz düzlemindeki çalışmalarını akademik-bilimsel dergi faaliyetlerine de kaydirdik. Bu kapsamda Türkiye’de sosyal bilimler literatüründe oldukça eksik bir alt-disiplin olan kriz-çatışma çözümlerine odaklanmaya karar verdik.

Bu düşünce, UKSAD’ın ortaya çıkışına kaynaklık etti. 2017 yılında dergimiz yayın hayatına başlarken; Türkiye’yi ve dünyayı yakından ilgilendiren bu denli büyük krizler henüz yoktu. Bizler, başta ülkemiz olmak üzere daha güvenli ve daha müreffeh bir dünya inşası için bilimsel çalışmalar yürütmeyi amaç edindik.

Sosyal bilimler dergileri arasında uluslararası ilişkiler ve çatışma çözümlerine odaklanan UKSAD dışında başarılı bir dergi örneği bulmak oldukça zordur. Nitekim bunu, dergimizin okunma-görünürlük sayılarından da anlamamız mümkündür. Son sayımızda 180 bin olan okunma oranımızı 6 aylık periyotta 35 bin artırarak 215 bine çıkartmayı başardık. Bu da her sayımızın 30 ila 40 bin civarında takip edildiğini göstermektedir.

UKSAD, yılda iki kez yayımlanan ve çok dilli yayım politikasına sahip olan uluslararası hakemli bir dergidir. Bu bağlamda dergimiz Türkçe, İngilizce ve Rusça başta olmak üzere çeşitli dillerde makaleler kabul etmektedir. Çevrimiçi ve tamamen ücretsiz olarak sizlere ulaşan UKSAD, toplamda 12 uluslararası alan indeksinde taranmaktadır. Bunlar; Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, Ideal Online, Infobase, JIFACTOR, Research Bible, Sindex ve TÜBİTAK DERGİPARK’tır. Ayrıca TÜBİTAK ULAKBİM başta olmak üzere çeşitli dizinler tarafından da kabul almamız beklenmektedir.

7. Cilt 1. Sayımızda; 2'si İngilizce olmak kaydıyla toplam 8 makale ve 2 kitap incelemesi yer almaktadır. Makaleler bölümünde ilk olarak Yeni Büyük Oyun'un sergilendiği Afganistan coğrafyasına odaklandık. Bu kapsamda birinci sırada Dr. Doğacan BAŞARAN'la birlikte kaleme aldığımız "Fransa'nın Afganistan Politikası: Hedefler ve Zorluklar" adlı çalışmayı sizlerle buluşturduk. Ardından Dr. Adem ÇAKIR'ın İngilizce eseri olan "Understanding Afghanistan-Pakistan Relations in A Multipolar World" adlı makaleye yer verdik.

Üçüncü sırada ise Medihanur ARGALI'nın kaleme aldığı "Beyaz Ayı ve Kızıl Ejder Kıskaçında Orta Asya Devletlerinin Çok Vektörlü Dış Politikaları" adlı makale yer almaktadır. Dördüncü olarak Hazal CAN ve Prof. Dr. Murat ÖNSOY'un birlikte yazmış oldukları "Becoming an Army on Operations: Bundeswehr and the German Foreign Policy in the Post-Cold War Period" adlı makaleyi sizlerle buluşturduk. Hemen ardından Selinay İLGAZ'ın "Avrupa'da Göçmen Karşıtı Tutum ve İslamofobi" başlıklı makalesi yer almaktadır.

Altıncı sırada Dr. Esra ÇAVUŞOĞLU ve Ayşenur TAKKAÇ'ın kolektif çalışması olan "1957 Krizi'nden Suriye İç Savaşı'na Türkiye'nin Suriye Politikasındaki Değişimi Anlamak" başlıklı eseri bulunmaktadır. Yedinci sırada ise Elif TEKTAŞ'ın makalesi olan "Nijerya'nın Ulusal Güvenliği Kapsamında Bir Terör Örgütünün Anatomisi: Boko Haram" adlı çalışmaya yer verdik. Son olarak Özlem Pınar ORAN'ın kaleme aldığı "Popüler Kültürün Militarizasyonu: "Dijital Kamufraj" ve Ötesi" adlı çalışmayı sizlerle paylaşmayı uygun gördük.

Kitap incelemeleri bölümümüzde ise ilk olarak Zeki Talustan GÜLTEN, Dr. Emrah KAYA'nın "Terörizmle Mücadelede Müzakere Yöntemi ETA – LTTE – PKK – FARC" adlı eseriyle ilgili değerlendirmesini paylaşmıştır. İkinci kitap incelemesinde de Dr. Uğur ÇINAR; Rachel CARSON'un "Sessiz İlkbahar" adlı eserini değerlendirmiştir.

Görüldüğü üzere UKSAD, dünyanın farklı coğrafyalarında meydana gelen çatışmaların tüm dinamiklerini ve küresel etkilerini inceleyen çalışmalar ortaya koymaktadır. Zira dünyanın geleceğini belirleyecek olası kriz alanlarının çok daha önceden analiz edilmesi ve gerekli tedbirlerin alınması önem arz etmektedir. Bu yüzden dergimiz; uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde çatışma çözümüne ilgili çalışmaları teşvik etmeye devam edecektir.

7 yıllık süreçte dergimizin yurt içi ve yurt dışında ulaştığı nokta bizleri gururlandırmaktadır. Bugün yalnızca Türkiye'den değil; Amerika kıtasından Orta Asya ve Avrupa'ya kadar birçok ülkeden akademisyen ve uzmanlar, dergimize ilgi göstermektedir. Bunda multi-disipliner çalışmalara ayrı bir önem veren ANKASAM'ın başarılı yayın politikalarının etkisi yadsınamaz. Bu yüzden de yayın ekibimiz özel bir teşekkürü hak etmektedir.

Kıymetli akademisyenler, aralık ayında çıkacak olan bir sonraki sayımız için makale ve kitap incelemelerinizi bekliyor olacağız... Yeni sayımızda görüşmek dileğiyle esenlikler dilerim..

UKSAD Baş Editörü
Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

EDITORIAL

Dear readers of "Journal of Crises and Political Research"

The structure of the international system is rapidly transforming in a way that will end the recent era in the world. Global competition in the 21st century; technology is shifting to areas such as space, digital and cyberspace. Despite the end of the Cold War period, the state of war and anarchy in the world continues. This situation paves the way for wars, internal conflicts and foreign intervention that will endanger international security. As a matter of fact, the claims that there may be a major nuclear crisis in the world that will end the recent era and that a world war may break out have been frequently voiced recently.

In fact, the world's drift towards crises is not a phenomenon that suddenly emerged in the 21st century. The 1990s started a new period of internal conflicts. Micro-nationalism and ethnic conflicts, which are the symbols of the collapse of the modern era, have taken the whole world under their influence. In the 21st century, the problem of transnational terrorism and the global struggle against it have been added. As national and transnational security issues continue to shape the structure of the international system, the importance of approaches to crises and conflict resolutions in the discipline of international relations has increased exponentially.

Before the world faced major conflicts and crises in the last 10 years, we, as Ankara Center for Crisis and Policy Studies (ANKASAM), set out to conduct scientific research in this field and to make predictions about the future. We also shifted the studies on the level of analysis to the activities of academic-scientific journals. In this context, we decided to focus on crisis-conflict solutions, which is a very deficient sub-discipline in the social sciences literature in Türkiye.

This thought led to the emergence of UKSAD. When our magazine started its publication life in 2017; there were no crises of this magnitude that closely concern Türkiye and the world. We aimed to carry out scientific studies for the construction of a safer and more prosperous world, especially our country.

It is very difficult to find a successful journal among social science journals other than UKSAD, which focuses on international relations and conflict resolution. As a matter of fact, it is possible to understand this from the read-visibility numbers of our magazine. We managed to increase our reading rate, which was 180 thousand in our last issue, by 35 thousand in a 6-month period to 215,000. This shows that each issue is followed by around 30 to 40 thousand.

UKSAD is an international peer-reviewed journal that is published biannually and has a multilingual publication policy. In this context, our journal accepts articles in various languages, especially in Turkish, English and Russian. UKSAD, which reaches you online and completely free of charge, is scanned in 12 international indexes in total. These; Academic Keys, ASOS Index, CEEOL, Cite Factor, DRJI, Index Copernicus, Ideal Online, Infobase, JIFACTOR, Research Bible, Sindex and TÜBİTAK DERGİPARK. In addition, we are expected to be accepted by various directories, especially TÜBİTAK ULAKBİM.

In our 1st issue of Volume 7; there are a total of 8 articles and 2 book reviews, 2 of which are in English. In the articles section, we first focused on the geography of Afghanistan, where the New Great Game was exhibited. In this context, We brought you together the study titled “France’s Afghanistan Policy: Goals and Challenges”, which we wrote together with Dr. Doğacan BAŞARAN. Then We have included the article titled “Understanding Afghanistan-Pakistan Relations in A Multipolar World”, an English work of Dr. Adem ÇAKIR.

In the third place is the article titled “Multi-Vector Foreign Policies of Central Asian States in the Clamp of the White Bear and the Red Dragon” by Medihanur ARGALI. Fourthly, we brought you the article “Becoming an Army on Operations: Bundeswehr and the German Foreign Policy in the Post-Cold War Period” co-written by Hazal CAN and Prof. Dr. Murat ÖNSOY. Right after, Selinay İLGAZ’s article titled “Anti-Immigrant Attitude and Islamophobia in Europe” is published.

In sixth place, Dr. Esra ÇAVUŞOĞLU and Ayşenur TAKKAÇ have a work titled “From the 1957 Crisis to the Syrian War Understanding the Change in Türkiye’s Syria Policy”. In the seventh place, we included Elif TEKTAŞ’s article “An Anatomy of a Terrorist Organization As Part of Nigerian National Security: Boko Haram”. Finally, we have deemed it appropriate to share with you the study titled “ Militarization of Popular Culture: “Digital Camouflage” and Beyond” by Özlem Pınar ORAN.

In our book reviews section, firstly Zeki Talustan GÜLTEN, shared Dr. Emrah KAYA’s evaluation of his work called “Negotiation Method in the Fight Against Terrorism ETA - LTTE - PKK - FARC”. In his second book review, Dr. Uğur ÇINAR; He evaluated Rachel CARSON’s “Silent Spring”.

As can be seen, UKSAD presents studies that examine all the dynamics and global effects of conflicts occurring in different geographies of the world. Because it is important to analyze possible crisis areas that will determine the future of the world much earlier and to take the necessary measures. That’s why our journal; will continue to encourage studies on conflict resolution within the discipline of international relations.

We are proud of the point that our magazine has reached in the country and abroad in the 7-year period. Today, not only from Türkiye; academicians and experts from many countries from the Americas to Central Asia and Europe show interest in our journal. The effect of ANKASAM’s successful publication policies, which attaches special importance to multi-disciplinary studies, cannot be denied. For this reason, our editorial team deserves a special thanks.

Distinguished academics, we will be waiting for your article and book reviews for our next issue to be published in December. Hope to see you in our new issue. I wish you well.

Editor in Chief of JICPR
Prof. Mehmet Seyfettin EROL

İÇİNDEKİLER

Fransa'nın Afganistan Politikası: Hedefler ve Zorluklar | 13

Mehmet Seyfettin EROL–Doğacan BAŞARAN

Çok Kutuplu Bir Dünyada Afganistan-Pakistan İlişkilerini Anlamak | 44

Adem ÇAKIR

Beyaz Ayı ve Kızıl Ejder Kışkacında Orta Asya Devletlerinin Çok Vektörlü Dış Politikaları | 75

Medihanur ARGALI

Operasyonel Ordu Haline Gelmek: Federal Alman Ordusu ve Soğuk Savaş Sonrası Alman Dış Politikası | 106

Hazal CAN–Murat ÖNSOY

Avrupa'da Göçmen Karşıtı Tutum ve İslamofobi | 140

Selinay İLGAZ

1957 Krizi'nden Suriye İç Savaşı'na Türkiye'nin Suriye Politikasındaki Değişimi Anlamak | 167

Esra ÇAVUŞOĞLU–Ayşenur TAKKAÇ

Nijerya'nın Ulusal Güvenliği Kapsamında Bir Terör Örgütünün Anatomisi: Boko Haram | 206

Elif TEKTAŞ

Popüler Kültürün Militarizasyonu: "Dijital Kamufraj" ve Ötesi | 236

Özlem Pınar ORAN

KİTAP İNCELEMELERİ

Emrah Kaya, Terörizmle Mücadelede Müzakere Yöntemi ETA – LTTE – PKK – FARC | 265

Zeki Talustan GÜLTEN

Rachel Carson – Sessiz İlkbahar | 272

Uğur ÇINAR

TABLE OF CONTENTS

France's Afghanistan Policy: Goals and Challenges | 13

Mehmet Seyfettin EROL–Doğacan BAŞARAN

Understanding Afghanistan-Pakistan Relations in A Multipolar World | 44

Adem ÇAKIR

Multi-Vector Foreign Policies of Central Asian States in the Clamp of the White Bear and the Red Dragon | 75

Medihanur ARGALI

Becoming an Army on Operations: Bundeswehr and the German Foreign Policy in the Post-Cold War Period | 106

Hazal CAN–Murat ÖNSOY

Anti-Immigration Attitude and Islamophobia in Europe | 140

Selinay İLGAZ

From the 1957 Crisis to the Syrian War Understanding the Change in Türkiye's Syria Policy | 167

Esra ÇAVUŞOĞLU–Ayşenur TAKKAÇ

An Anatomy of a Terrorist Organization As Part of Nigerian National Security: Boko Haram | 206

Elif TEKTAŞ

Militarization of Popular Culture: "Digital Camouflage" and Beyond | 236

Özlem Pınar ORAN

BOOK REVIEW

Emrah Kaya, Negotiation Method in the Fight Against Terrorism ETA - LTTE - PKK - FARC | 265

Zeki Talustan GÜLTEN

Rachel Carson, Silent Spring | 272

Uğur ÇINAR

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR*

France's Afghanistan Policy: Goals and Challenges

Mehmet Seyfettin EROL**
Doğacan BAŞARAN***

Öz

Fransa, 1920'li yıllardan itibaren Afganistan'la ilişkiler kurmuşsa da bu ilişkiler, ekonomik boyutta kayda değer bir hacme ulaşmamıştır. Dahası Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali, Afgan İç Savaşı ve Taliban dönemi, söz konusu münasebetlerde kesintilere yol açmış ve Fransa, çeşitli dönemlerde Kabil Büyükelçiliği'nin faaliyetlerini askıya almıştır. Sonsuz Özgürlük Operasyonu'ndan sonra ise Fransa, ABD'yle birlikte hareket etmiştir. Lakin ABD'nin 2021 yılının Ağustos ayında Afganistan'dan çekilmesi, Trans-Atlantik ilişkilerdeki çatlağı, Afganistan boyutunda da gözler önüne sermiştir. Zira Fransa, göç ve güvenlik temelli kaygılarından ötürü çekilmeye sıcak bakmamıştır. Buna rağmen çekilme sürecinde ABD'yle birlikte hareket etmiştir. Daha sonra ise Paris, ekonomik çıkarlarını koruma ve genişletme arzusuyla bazı girişimlerde bulunmuştur. Bu makalede de Fransa'nın Afganistan politikası ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fransa, Afganistan, Taliban, Penşir Hareketi, AB.

Abstract

Although France has established relations with Afghanistan since the 1920s, these relations have not reached a significant volume in the economic dimension. The invasion of Afghanistan by the Soviet Union, the Afghan Civil War and the period of the Taliban led to interruptions in these relations and France suspended the activities of the Kabul Embassy at various times. After Operation Enduring Freedom, France acted together with the USA. However, the withdrawal of the USA from Afghanistan in August 2021 revealed the crack in Trans-Atlantic relations in Afghanistan as well. Because France didn't like to withdraw due to immigration and security-based concerns. Despite this, he acted together with the USA during the withdrawal process. Later on, Paris made some attempts to protect and expand its economic interests. In this article, France's Afghanistan policy is discussed.

Keywords: France, Afghanistan, Taliban, Panshir Movement, EU.

* Makale Geliş Tarihi: 01.02.2023

Yayına Kabul Tarihi: 11.05.2023

** Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Başkanı, e-posta: mserol@gmail.com, ORCID: 0000-0001-8358-7326.

*** Dr., ANKASAM Afganistan-Pakistan Uzmanı, e-posta: basarandogacan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5055-5069.

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR

GİRİŞ

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırıları vesilesiyle El Kaide terör örgütü tarafından hedef alınmasının ardından Washington yönetimi (Çelik ve Erol, 2019: 26), 7 Ekim 2001 tarihinde "Sonsuz Özgürlük Operasyonu" adını verdiği Afganistan'ın işgalini başlatmış (Maniyar, 2022: 15) ve bu işgal, 20 yıl sürmüştür. Söz konusu işgal esnasında dönemin ABD Başkanı George W. Bush, "Ya Benimlesiniz Ya Teröristlerle" (The White House, 2001) şeklinde formüle ettiği ve "Önleyici Müdahale Doktrini" (Efegil, 2008: 104) çerçevesinde temellendirdiği terörle mücadele operasyonunda Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin desteğini almıştır.

İşgal sırasında ABD ve müttefikleri, Taliban yönetimini devirmeyi başarmışsa da Taliban'ı yok etme noktasında muvaffak olamamıştır (Erol ve Başaran, 2021: 9). Bu nedenle de 2009 yılından itibaren ABD, çekilme hazırlıklarına başlamış (Demirtepe ve Erdoğan, 2013: 63) ve önceki ABD Başkanı Donald Trump döneminde Washington yönetiminin Taliban'la Doha Antlaşması'nı imzalamasıyla çekilme süreci takvime bağlanmıştır. Nitekim ABD Başkanı Joe Biden, 29 Şubat 2020 tarihli Doha Antlaşması kapsamında 31 Ağustos 2021 tarihinde Afganistan'dan çekilmiştir (State, 2020).

Çekilme sürecinde Avrupalı müttefikler, her ne kadar ABD'yle birlikte hareket etmişse de Afganistan meselesinde özellikle de göç riskinden ötürü ABD'ye çeşitli eleştiriler yöneltmiştir. Örneğin 30 Mayıs 2021 tarihinde Avrupa Parlamentosu'nda yaptığı konuşmada AB Afganistan Özel Temsilcisi Thomas Nicholson, "Askerler çekilirken niyetimiz kalmak." açıklamasında bulunmuştur (Azadi Radio, 2021). Bu kapsamda Avrupalı devletlerin Afganistan politikası önem kazanmaktadır. Avrupalı aktörler içerisinde ise Fransa'nın politikası ehemmiyet arz etmektedir. Zira Paris yönetimi, özellikle de önceki Almanya Şansölyesi Angela Merkel'in emekli olmasının ardından Avrupa'da oluşan güç boşluğunu doldurmaya odaklanmıştır (Voice of America, 2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Bu bağlamda Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, çeşitli kriz alanlarında geliştirdiği stratejiler vesilesiyle Avrupa'nın siyasi lideri olarak konumlanmaya gayret etmiştir. Bu kapsamda görkemli bir imparatorluk geçmişine sahip olan Fransa, özellikle de Macron'un kendini Napolyon Bonapart'la özdeşleştirme gayretine tanıklık etmektedir (Anadolu Ajansı, 2020). Fransa, her ne kadar eski sömürgelerinde aradığı nüfuzu teşkil etme noktasında birtakım problemler yaşasa da kriz alanlarında etkin bir strateji geliştirmeye çalışmaktadır. Afganistan'da bu alanlardan biridir.

Jeopolitik olarak Afganistan, bütün geleneksel kuramcılarının özel önem atfettiği Avrasya'nın merkezinde; yani dünyanın kalpgahında yer almaktadır (Güdül ve Raof, 2020: 14). Halford Mackinder'in "Kara Hakimiyeti Teoisi" de kalpgâhı kontrol eden aktörün Avrasya'ya hakim olacağını ve bunun da küresel liderliğe kapı aralayacağını varsaymaktadır (Erol, 2011: 11). Zira Afganistan, Ortadoğu-Orta Asya-Güney Asya bağlantısallığını sağlayan kritik bir bölgede yer almaktadır (Güdül ve Raof, 2020: 14). Bundan mütevellit söz konusu bölgelerde etkin olmak isteyen aktörler, Afganistan'daki nüfuzunu arttırma çabası içerisinde. Kuşkusuz Fransa da buna dahildir.

Bu noktada ifade etmek gerekir ki; Fransa'nın Afganistan'da 2001 yılındaki müdahalenin ardından asker konuşlandığı bilirse de aslında Paris, 100 yılı aşkın bir süredir bu ülkeyle yakından ilgilenmektedir. Taraflar arasındaki münasebetlerin 1922 senesinde imzalanan Dostluk ve İşbirliği Antlaşması'yla başladığı ifade edilebilir (Théâtre du Soleil, 2012). Bunun yansıması olarak 1923 senesinde Fransa, Kabil Büyükelçiliği'ni açmıştır. İki ülke arasındaki ilk üst düzey diplomatik ziyaret ise 1928 senesinde gerçekleşmiş ve dönemin Afganistan Kralı Emanullah Han, Paris'i ziyaret etmiştir. 1965 yılında da dönemin Afganistan Kralı Muhammed Zahir Şah'ın Paris ziyareti gerçekleşmiştir. 1968 senesinde ise dönemin Fransa Başbakanı Georges Pompidou'nun Kabil'i ziyaret ettiği görülmüştür (Théâtre du Soleil, 2012).

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR

Görüldüğü gibi Paris ile Kabil, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal ettiği 1979 senesinden önceki dönemde yavaş da olsa ilerleyen münasebetlere sahip olmuştur. Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal ettiği süreçte ise Fransa, söz konusu ülkedeki diplomatik faaliyetlerini sonlandırmış ve üyesi olduğu Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) diğer paydaşları gibi "Yeşil Kuşak Stratejisi" çerçevesinde Mücahit grupları desteklemeyi tercih etmiştir (Dick, 2002: 5). Nitekim Fransa, işgalin sona ermesinin ardından 1990 senesinde Kabil Büyükelçiliği'ni yeniden aktive etmiştir. Fakat Fransa, Mücahit grupların iktidarı paylaşamaması ve daha sonra da Taliban'ın Afganistan'a egemen olması hasebiyle Kabil Büyükelçiliği'nin faaliyetlerini bir kez daha askıya almıştır (Preston, 2005: 4). Bu noktada Taliban yönetimine Paris'in mesafeli yaklaştığı çıkarımında bulunmak mümkündür.

Yukarıda belirtildiği üzere, 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırılarının akabinde Fransa, ABD'nin müdahalesine sıcak bakarak Afganistan'a NATO Uluslararası Görev Gücü (ISAF) kapsamında asker göndermiştir (Erol ve Bingöl, 2012: 175). Nitekim "Sonsuz Özgürlük Operasyonu" çerçevesinde Taliban yönetiminin devrilmesinin ardından Afganistan'da Hamid Karzai'nin Cumhurbaşkanı seçilmesiyle birlikte Fransa, Kabil'deki diplomatik misyonunu yeniden aktive etmiştir. Dahası Karzai; 2002, 2005, 2008 ve 2012 yıllarında Paris'e ziyarette bulunmuştur. Buna karşılık 2011 yılında da dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy'nin Kabil ziyareti vuku bulmuştur (Preston, 2005: 4-5).

Bahse konu olan ziyaretlerin sıklığından da anlaşılacağı üzere Fransa, Afganistan'daki işgal dönemiyle birlikte bu ülkeyle olan ilişkilerini geliştirmeye ve böylelikle azami kazanım elde etmeye odaklanmıştır. Bu çerçevede Paris yönetiminin kazanımlarını arttırmaya odaklandığı bir süreç cereyan etmiştir. Tahmin edileceği üzere Fransa, ikinci Taliban döneminin başladığı 2021 yılının Ağustos ayından itibaren de Afganistan'daki

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

çıkarlarını korumaya öncelik vermektedir. Nitekim bu makalede de Fransa'nın Afganistan politikası incelenmektedir. Bu bağlamda Paris yönetiminin Afganistan stratejisinin anlaşılabilmesi için Fransa'nın söz konusu ülkeye ilişkin hedeflerine, temas halinde olduğu gruplara ve bölgesel dinamiklere değinmek gerekmektedir.

Türkçe alanyazınında Fransa'nın Afganistan politikasına ilişkin akademik bir tezin bulunmaması ve tek akademik makalenin ise Ceren Gürseler'in kaleme aldığı "Macron'un Mali Politikasında Afganistan Etkisini Anlamak" başlıklı makale olması (Gürseler, 2022: 69-91), bu çalışmanın önemini arttırmaktadır. Nitekim bu makale de literatürdeki boşluğun giderilmesine dönük mütevazı bir katkı yapılmasını hedeflemektedir. Bu çerçevede makalede birincil ve ikincil kaynaklar üzerinden literatür taramasına dayalı bir araştırma yapılmıştır.

Makalenin analitik yapısından bahsetmek gerekirse, çalışmanın dört başlıktan oluştuğu ifade edilmelidir. Bu kapsamda ilk olarak Fransa'nın Afganistan politikasında ekonomik ilişkilerin yerine odaklanılmıştır. Daha sonra da ikinci bölümde Afganistan'ın madenleri bağlamında Paris'in beklentileri ve hedefleri ortaya konulmuştur. Ardından da üçüncü bölümde Paris yönetiminin Afganistan'da temas halinde olduğu gruplara yer verilmiştir. Son olarak dördüncü bölümde de bölgesel dengeler özetlenerek Paris yönetiminin Afganistan politikasının geleceğine dair öngörülerde bulunulmaya çalışılmıştır.

EKONOMİK İLİŞKİLER

2021 yılına ilişkin verilere göre, Afganistan'ın ortalama 60 milyar dolar geliri bulunmaktadır ve ekonomisi, %2 büyüme ivmesine sahiptir. Kişi başına düşen milli geliri ortalama 1.500 dolar olan Afganistan, işsizliği yüksek olduğu ve dış ticaret açığıyla ön plana çıkan bir ülkedir (CIA Factbook, 2021). Toplumun temel geçim kaynağı ise tarımdır (CIA

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR

Factbook, 2021). Zira sanayileşme noktasında Afganistan'da ciddi problemler bulunmaktadır. Afganistan'ın dış ticaretteki temel partnerleri ise Pakistan, Özbekistan, Kazakistan ve İran gibi komşu devletlerdir (CIA Factbook, 2021).

Böylesi bir ortamda Fransa, yukarıda belirtilen diplomatik temaslardan da görüleceği üzere Afganistan'la münasebetlerinde siyasi ilişkileri geliştirmeye odaklanırken; ekonomik ilişkileri arka plana itmiştir. Bir diğer ifadeyle Afganistan'ın jeopolitik öneminden ötürü Fransa, Afganistan'daki yumuşak gücüne ağırlık vermiştir. Bunun en somut göstergesi de 1960 yılından beri devam eden Paris Üniversitesi-Kabil Üniversitesi işbirliğidir (Diplomatie, 2023). Buna ek olarak 1963 yılında taraflar arasında Sağlık İşbirliği Anlaşması imzalanmış ve bu anlaşma, 2001 yılındaki Amerikan müdahalesinin ardından yeniden yürürlüğe konulmuştur (Diplomatie, 2023). Ayrıca işgal döneminde 1969 tarihli Tarım İşbirliği Anlaşması da güncellenerek uygulamaya geçirilmiştir. Dahası Fransa, Afganistan'ın eğitim, sağlık ve tarım alanlarındaki gelişimine odaklanmıştır. 2012 senesinde ise taraflar arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır (Diplomatie, 2023).

Fransa ile Afganistan arasındaki ekonomik münasebetler noktasında ise 27 Ocak 2012 tarihli 20 Yıllık Dostluk ve İşbirliği Anlaşması'na dikkat çekilmelidir. Bahsi geçen anlaşma, Fransa'nın Afganistan'a dair uzun vadeli taahhütlerini içermiştir. Aynı zamanda bu anlaşma, ikili münasebetlerde sivil bir ilişkiye geçişi gözler önüne sermiştir.

Bu kapsamda güvenlik, bilim, kültür, altyapı, ekonomi ve ticaret gibi alanlara dair beş yıllık eylem planı belirlenmiştir. Ancak güvenlik sorunları sebebiyle iki ülke arasındaki ticari ilişkilerde arzu edilen seviyeye ulaşamamıştır (Reliefweb, 2012). Örneğin iki ülke arasına ticaret hacmi; 2012 yılında 45 milyon avro, 2013 senesinde 25 milyon avro, 2014 yılında 17 milyon avro, 2015 senesinde 28 milyon avro, 2016 yılında 31 milyon

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

avro, 2017 senesinde 28,6 milyon avro, 2018 yılında 24 milyon avro, 2019 senesinde 28,5 milyon avro ve 2020 yılında 21,6 milyon avro olmuştur (Ministere de L'Europe et des Affaires Etrangeres, 2021). Fransa'nın Afganistan'la ticari münasebetlerindeki en önemli üç ihracat kalemi ise gıda maddeleri, ilaçlar ve kauçuk ve plastik ürünlerdir (Ministere de L'Europe et des Affaires Etrangeres, 2023).

Tahmin edileceği üzere, Afganistan'daki çatışma ortamı, siyasi istikrarsızlık ve etnik ve dini gruplar arasındaki gerilim, yabancı ülkelerin Afganistan piyasasına ilişkin güven problemi yaşamasına yol açmakta ve doğrudan ya da dolaylı olarak gerçekleştirilen yabancı yatırımları zorlaştırmaktadır. Nitekim yabancı ülkelerin hem ekonomik hem de kültürel alanlarda Afganistan'da faaliyet göstermesi zorlaşmıştır. Nitekim Fransa'da buna dahildir. Bu yüzden de Fransa, 2001 yılından sonraki dönemde Afganistan'da askeri anlamda varlık gösterse de ekonomik girişimler noktasında kayda değer adımlar atmamıştır. Bu nedenle de Fransa, Afganistan'a yatırım yapan ilk beş ülke arasında yer almamıştır. Buna karşılık Çin, ABD, İran, Pakistan ve Rusya ilk beş ülke arasında olmuştur (Mauritius Trade Easy, 2021). Ayrıca Orta Asya ülkelerinin de Afganistan'a yönelik yatırımları ve ekonomik girişimleri, komşuluk durumunun da etkisiyle oldukça mühimdir.

Fransa'nın Afganistan'a ilişkin ekonomik beklentilerinde ise işgal dönemindeki en dikkat çekici gelişme, 2010 senesinde Fransız Total firmasının Afganistan petrolüne yatırım yapacağını açıklaması olmuştur. Buna ek olarak 2016 yılında Fransa, Afganistan'da yatırımlar gerçekleştirmeye hazırlandığını açıklamıştır. Ayrıca Paris yönetimi, Afganistan'ın safranına ilişkin yatırımlar yapmıştır. Fakat Fransız firmalarının 20 yıllık işgal döneminde Afganistan'a yaptığı yatırımlar, 1 milyar dolar seviyesinde kalmıştır (I24, 2021).

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR

ABD ve müttefiklerinin Afganistan'dan çekildiği ve söz konusu ülkede ikinci Taliban döneminin başladığı 2021 yılının Ağustos ayından sonra ise Paris'in nasıl bir Afganistan politikası benimseyeceği merak edilmeye başlanmıştır. Bu noktada Fransa'nın Afganistan politikasındaki temel hedefinin kazanımlarını azami seviyeye çıkararak kendi ulusal çıkarlarını korumak olduğu ifade edilebilir. Elbette bu durum, Fransa ile ABD arasında birtakım farklılıkların bulunması anlamına da gelmektedir. Aslında bu farklılık, tarafların küresel sisteme ilişkin tahayyüllerinin örtüşmemesiyle de yakından ilişkilidir. Zira Macron, Amerikan liderliğinin savunma boyutunu teşkil eden NATO'nun beyin ölümünün gerçekleştiğini düşünmekte (BBC, 2019) ve Avrupa'nın stratejik özerkliğine ilişkin arayışları açıkça dile getirmektedir (Bal, 2023).

Esasen Fransa, işgal döneminden beri Afganistan'da çeşitli ardım kuruluşları aracılığıyla faaliyette bulunmaktadır. Bunların başında Fransız Geliştirme Ajansı (AFD) gelmektedir. Afganistan'daki çalışmalarına 2004 senesinde başlayan AFD, tarım, gıda, enerji, içilebilir su, sağlık, enerji ve eğitim gibi alanlarda faaliyet göstermiştir. Dolayısıyla AFD, Afganistan'ın gıda güvenliğine katkı sağlamaya odaklanmıştır. Söz konusu kuruluşun bilhassa 2018 senesinden itibaren sağlık, kalkınma ve enerji verimliliği gibi alanlara yoğunlaştırdığı görülmüştür (AFD, 2023).

Öte yandan dikkat çekmek gerekir ki AFD, 2004 yılından itibaren Afganistan'da 155,7 milyon avroluk faaliyette bulunmuştur (AFD, 2023). Buna ek olarak AFD'nin yan kuruluşu olan Proparco firması, Afganistan'a 35 milyon avroluk yardım yapmıştır. Proparco'nun çalışmalarında da sağlık, içilebilir su, konut, eğitim ve kalkınma alanları ön plana çıkmıştır (AFD, 2023).

AFGANİSTAN'IN MADENLERİ VE PENŞİR VADİSİ

Bilindiği üzere Afganistan, dünyanın en önemli yer altı madenlerine sahiptir. Bu anlamda söz konusu ülkenin başlıca zenginlikleri; yakut, zümrüt, demir, bakır, lityum, kobalt, bokist, civa, uranyum, krom ve nadir toprak elementleridir (CIA Factbook, 2021). Bu yüzden de tarih boyunca Afganistan'ı işgal eden güçler, bölgede yeraltı kaynaklarına ilişkin muhtelif çalışmalar yürütmüştür.

Esasen Afganistan'da maden kaynaklarına ilişkin çalışmaların başlangıcını 1955 senesinde kurulan Ulusal Jeolojik Araştırma Kurumu teşkil etmektedir. 1960'lı yıllardan itibaren de Alman, Fransız, Amerikalı ve Rus (Sovyet) uzmanlar, Afganistan'da çalışmalar yürütmüştür (Zolotodb, 2021).

Bu noktada Afganistan'ın en önemli zenginliklerinden birinin lityum olduğuna dikkat çekmek gerekmektedir. Örneğin 2010 yılında yayınlanan bir ABD Savunma Bakanlığı (Pentagon) raporu, söz konusu ülkenin lityum merkezi olabileceğini dile getirmiştir. Dahası mevzubahis raporda Afganistan'daki yeraltı kaynaklarının 1-3 trilyon dolarlık rezervleri barındırdığı belirtilmiştir (Deutsche Welle, 2021).

Üstelik Afganistan'ın önce Sovyet işgaline, sonrasında iç savaşa ve ardından da Amerikan müdahalesine tanıklık etmesi hasebiyle ciddi güvenlik problemleriyle yüzleşmesinden mütevellit bu ülkedeki madenlerin önemli bir kısmı çıkarılamamıştır. Fakat bu güvensizlik ortamı, yabancı şirketlerin Afganistan'a yatırım yapmasını zorlaştırmıştır. Elbette bu durum, Fransız şirketler için de geçerlidir (Fischer, 2021).

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR

Yakın geçmişte Afganistan'ın madenlerinin çıkarılması hususunda Hint, İngiliz, Kanadalı ve Çin yatırımcılar çalışma yapmıştır. Fransa ise bu süreçte yeteri kadar gündeme gelmemiştir. Üstelik Paris yönetimi, birinci Taliban döneminde Taliban karşıtı gruplara destek vermiş ve özellikle de Kuzey İttifakı'nın liderlerinden Ahmed Şah Mesud'a destek vermiştir. Mevcut durumda da Fransa, Taliban'la ilişki kurulmasına son derece mesafeli yaklaşmaktadır.

Nitekim Paris yönetimi, Taliban'ın tanınmasını önlemeye dönük çaba içerisindedir. Bu kapsamda Fransa, uluslararası toplumun genel eğilimlerine de uygun bir biçimde Taliban'ın terörle mücadele etmesini, terör örgütlerinin Afganistan topraklarını üs olarak kullanmamasını, Afganistan'da tüm kimlik gruplarının temsil edileceği kapsayıcı bir hükümet kurulmasını ve kadın hakları başta olmak üzere insan haklarına saygılı bir yönetimin oluşturulmasını istemektedir.

Tüm bu nedenlerden ötürü Paris, Ahmed Şah Mesud'un oğlu olan Ahmed Mesud'un liderliğindeki Penşir Hareketi'ne destek vermektedir (Politico, 2021). Bu da Fransız şirketler açısından Taliban yönetimi altındaki Afganistan'a yatırım yapmayı rasyonel olmaktan çıkarmaktadır. Bu sebeple de Afganistan'da Fransız şirketlerinin kayda değer bir yatırımı bulunmamaktadır. Buna rağmen Fransa, "Lityumun Suudi Arabistan'ı" olarak bilinen Afganistan'da Total başta olmak üzere çeşitli firmalar aracılığıyla faaliyette bulunak istemektedir (CNN, 2021). Fakat Penşir Hareketi'nin saha hakimiyetinin olmaması ve Taliban'la ilişkiler noktasında Paris'in soğuk bir yaklaşıma sahip olması düşünüldüğünde, Paris yönetiminin Afganistan politikasında başarılı olmasının pek mümkün olmadığı öne sürülebilir.

Bununla birlikte Fransa'nın Penşir Hareketi'ne sıcak bakmasının nedenlerinden biri de Penşir Bölgesi'nde bulunan değerli taşlardır. Başta zümrüt olmak üzere dünyanın en zengin ve nadir bulunan taşları,

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Afganistan'ın Penşir Bögesi'nden çıkmaktadır. Bu taşlar, kuşkusuz Paris yönetiminin ilgisini cezbetmektedir. Nitekim Afgan uzman Hayit Mutar, Fransa'nın Penşir Hareketi ve Mesud ailesine verdiği desteği de bu taşlarla ilişkilendirmektedir (Yeni Akit, 2021).

Bu bağlamda zümrüt madenlerinin de dikkat çektiği ifade edilmelidir. Zira kalite ve renk açısından Penşir Vadisi'nde bulunan zümrüt madenlerinin kalite ve renk açısından Kolombiya zümrütlerinden dahi daha değerli olduğu belirtilmektedir (Eurasianet, 2002). Nitekim Fransa, Penşir Vadisi'ndeki zümrüt yataklarına verdiği önemden ötürü Mesud'a ve Penşir Hareketi'ne destek vermektedir.

Anlaşılacağı üzere Fransa, Afganistan'ın madenlerine ilgi duymaktadır. Ancak bu ilginin Penşir Vadisi'yle sınırlı kaldığını söylemek de yanlış olacaktır. Çünkü Fransa, 1920'li yıllardan beri Afganistan-Fransız Arkeolog Enstitüsü/Le delegation archelologique en Afghanistan (DAFA) aracılığıyla kültür diplomasisi ve arkeoloji çalışmaları yapmakta; lakin bu çalışmalar madencilikle paralel yürütülmektedir. Zira bir bölgede arkeolojik faaliyetlerde bulunulabilmesi, aynı zamanda kazı yapılan alanın maden zenginliklerine dair fikir sahibi olunması demektir. Bu anlamda DAFA, Afganistan'daki tek Fransız arkeoloji çalışmaları kuruluşudur (Ministere de L'Europe et des Affaires Etrangeres, 2018).

Halihazırda DAFA, Kabil'de çok sayıda laboratuara ve büyük bir kütüphaneye sahiptir. Üstelik DAFA, Afganistan'da kazı çalışmalarında bulunma hakkına sahiptir. Bu kazılarda bulunan eserler, Fransız müzelerinde sergilenmektedir. Buna Fransa'nın kültür emperyalizmi şeklinde bakmak da mümkündür (Ministere de L'Europe et des Affaires Etrangeres, 2018). Lakin yukarıda belirtildiği üzere DAFA'nın çalışmaları kültür emperyalizmiyle sınırlı kalmamaktadır. Çünkü Fransızlara Afganistan'ın yeraltı zenginliklerini takip etme ve araştırma fırsatı da sunmaktadır.

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR

DAFA, devrik rejim döneminde özellikle de Eşref Gani yönetiminde Afganistan Hükümeti'ne danışmanlık yapmıştır. Nitekim Gani dönemindeki en ciddi tartışmalardan biri Mes Aynak Madenleri çerçevesinde yaşanmıştır. Kabil'e 30 km mesafede yer alan Mes Aynak Madenleri, dünyanın en büyük ikinci bakır rezervine sahip madeni yatağıdır. Söz konusu bölgede 1976 yılından beri DAFA'nın arkeolojik faaliyetler yürütmesi ise göz ardı edilmemesi gereken bir ayrıntıdır (Ministere de L'Europe et des Affaires Etrangeres, 2018).

Taliban yönetimi öncesinde buranın işletmesinin Fransızlara verilmesi gündeme gelmiş, Çin'in yakından ilgilendiği görülmüş; fakat güvenlik problemleri bu konuda aşama kat edilmesini zorlaştırmıştır. Ancak bunun çok daha ötesinde Gani, DAFA'ya Afganistan'ın kapsamlı arkeolojik haritasını çıkarma yetkisi vermiştir. Böylece Fransa, Afganistan'ın hangi bölgesinde hangi potansiyelde maden bulunduğunu tespit etme imkanına kavuşmuştur. Ancak istikrarsızlıklar ve daha sonra da Taliban'ın iktidara gelmesi, Paris'in hedeflerine ulaşmasını zorlaştırmıştır. Dolayısıyla Paris'in Taliban yönetimine mesafeli yaklaşması, Afganistan'a ilişkin beklentilerinden uzaklaşmasıyla ve çıkarlarına ulaşma arzusuyla yakından ilişkilidir (Ministere de L'Europe et des Affaires Etrangeres, 2018).

FRANSA'NIN TEMAS HALİNDE OLDUĞU GRUPLAR

Fransa'nın tarihsel süreçte Taciklerle yakın ilişkilerinin olduğu bilinmektedir. Özellikle Ahmed Şah Mesud, 2000 yılı öncesi dönemde Fransa tarafından açıkça desteklenmekteydi. Yahudi kökenli Fransız vatandaşı olan Henry Bernard Levy, Afganistan'daki Tacikleri destekleme konusunda Paris ile Şah Mesud arasında bir köprü görevi görmüştür (Levy, 2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Günümüzde de Levy, Fransa'nın Ahmed Mesud'u desteklemesi gerektiğini açıkça dile getirmektedir (Levy, 2021). Taliban, iktidarı ele geçirdikten sonra Fransa, bazı insanların tahliyesi için Taliban'la görüştüğünü ve bu görüşmenin tanıma anlamına gelmediğini ifade etmiştir. Fransa gerek Taliban'a karşı Mesud'u desteklemesi gerekse de Taliban'ın AB diğerleriyle uyum içinde hareket etmemesinden dolayı Taliban'ı Afganistan'ın meşru hükümeti olarak tanıyacağını iddia etmek zordur. Bundan dolayı Fransa, Taliban'la görüşse de eski dostları olarak bilinen Penşir Hareketi'ne sıcak bakmaktadır.

Bu noktada Penşir Hareketi'yle örtülü ilişkileri bulunan ve bunu yaparken Hazaralarla mezhepsel nedenlerle iyi ilişkiler sürdüren ve Taliban'la da diyalogu koparmayan İran'ın Fransa'yla iyi ilişkilerinin bulunmasına dikkat çekmek gerekmektedir. Örneğin Taliban'ın Penşir Vadisi'ni ele geçirdiği dönemde Taliban yönetimini sert davranmakla suçlayan İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi, Fransa Cumhurbaşkanı Macron'la telefon görüşmesi gerçekleştirmiştir. Bu görüşmede Macron, "İran ile ikili ve bölgesel ilişkilerde ve işbirliğinde yeni bir sayfa açmak istiyoruz." derken; Reisi ise "Avrupa ile kapsamlı ilişkilerimize Fransa'dan başlamaya hazırız." ifadelerini kullanmıştır (Meydan Kıbrıs, 2021).

Diğer taraftan Macron, Penşir Hareketi'ni açıkça destekleyen Tacikistan Cumhurbaşkanı İmamali Rahman'la Penşir Vadisi'nin düştüğü dönemde telefon görüşmesi gerçekleştirmiştir. Bu anlamda Paris'in Duşanbe ve Tahran'ı Taliban karşıtı çizgide bir araya getirmek ve Penşir Hareketi'ne uluslararası destek sağlamak istediği iddia edilebilir. Fakat İran'ın görece daha temkinli davrandığını ifade etmek gerekmektedir. Dolayısıyla Paris'in bölgede Penşir Hareketi'ni bir partner olarak gördüğü söylenebilir.

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR

Penşir Hareketi'nin yanı sıra Fransa'nın Afganistan'da temas halinde olduğu sivil toplum kuruluşları da bulunmaktadır. Bunlara Première Urgence (İlk Aciliyet), Medecins du Monde (Dünya Doktorları), Alliances Urgences (Acil Durum İttifakı), Handicap International (Uluslararası Handikap) ve Action contre la faim (Açlığa Karşı Harekete Geç) örnek gösterilebilir (France 24, 2021). Fransa, mevzubahis kuruluşların yardım faaliyetleri aracılığıyla Afganistan'daki yumuşak gücünü arttırmakta ve Afgan halkıyla temaslarını arttırmaktadır.

Söz konusu anlamda etkin bir kamu diplomasisinden bahsetmek mümkündür. Lakin Fransa'nın Taliban'a mesafeli yaklaşması hasebiyle bu sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerini yürütmesinin zorlaştığı da aşıkardır. Buna rağmen terör örgütü DEAŞ'ın saldırılarından kaynaklanan riskler, Fransa'yı sivil toplum kuruluşları üzerinden Taliban'la yakınlaşmaya itebilir. Ancak DEAŞ'ın artan saldırılarının Afganistan'ın güveniksizleşmesi bağlamında emperyal amaçlara hizmet ettiği de aşıkardır.

Bu anlamda Paris, DEAŞ ile Taliban'ın birbirini yıpratmasını ve bu kapsamda Penşir Hareketi'ne alan açılmasını arzuluyor olabilir. Buna rağmen Penşir Hareketi'nin mevcut durumda ciddi bir toplumsal karşılığının olmadığı ve saha hakimiyetinin tek bir bölgede dahi bulunmadığı realitesi göz önünde bulundurulduğunda, Paris'in hedeflerine ulaşmasının kolay olmadığı öne sürülebilir.

BÖLGESEL DİNAMİKLER

Afganistan merkezli olarak yaşanan gelişmelere dair Macron'un konuşmaları incelendiğinde, iki vurgunun öne çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki göç mevzusudur. İkincisi ise terörizmle mücadele meselesidir (Reuters, 2021). Nitekim Macron, bilhassa "radikal teröre karşı aktif olarak savaşmaya devam etmeyi hedefleyeceğini" vurgulayarak "Terörist gruplar

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

hala Afganistan'da ve bu istikrarsız ortamdan yararlanmaya çalışacaklar." demiştir. Macron'un söz konusu açıklamalarından da anlaşılacağı üzere Paris yönetimi, Afganistan'dan çekilme kararının doğru olmadığını düşünmüştür (Çakır, 2021).

Bilindiği üzere ABD, Afganistan'dan çekilme sürecinde güvenlik yükünü devrik rejimin ordusuna yıkmış ve Doha Antlaşması kapsamında Taliban'a yönelik hava operasyonlarını durdurmuştur. Bu da Taliban'ın sahadaki ilerleyişini kolaylaştırmıştır. Esasen ABD, Afganistan'da Taliban'a alan açmak suretiyle bu ülkede radikalleşme ve kaosun yükselişe geçmesini strateji olarak benimsemiştir.

Bu noktada terör örgütü DEAŞ'ın Irak ve Suriye'de aldığı yenilginin akabinde DEAŞ üyesi teröristlerin Amerikan eskortluğunda Afganistan'a taşındığını hatırlatmakta yarar vardır (Başaran, 2022). Dolayısıyla Washington yönetimi, kaos stratejisini hayata geçirerek geleneksel ötekisi olan Rusya'yı ve küresel güç mücadelesindeki rakibi ve potansiyel hegemon güç olarak değerlendirilen Çin'i istikrarsızlaştıracağı kanaatinde olmuştur (Erol ve Kaya, 2021: 427).

Dahası ABD, Okyanus ötesi bir ülke olması hasebiyle de göç riskinin muhatabı olmadığını düşünmektedir. Fransa ise göçmenlerin Avrupa'ya ulaşabileceğini ve göçmenlerin arasına sızabilecek terörist unsurların Avrupa'da ve dolayısıyla Fransa'da güvensizliğe yol açabileceğini düşünmüştür. Geline nokta itibarıyla Paris yönetiminin bu konudaki kaygılarının devam ettiğini ifade etmek mümkündür.

Öte yandan Paris, yukarıda da belirtildiği üzere AB'nin siyasi liderliğini üstlenmeye çalışmakta ve Almanya'da Angela Merkel'in emekli olmasından sonra oluşan belirsizliği fırsata çevirebilmek için ABD'nin çekildiği coğrafyalardaki etkinliğini arttırmaya çalışmakta ve küresel bir aktör olduğunu kanıtlamaya çabalamaktadır. Bunun yansıması olarak da Paris, Afganistan politikasında son derece ciddi çıkışlar yapmaktadır.

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR

Bu kapsamda dönemin Fransa Maliye Bakanı Brune Le Maire'ın Afganistan merkezli güvenlik sorunları karşısında AB'nin etkin bir politika geliştirmesi gerektiğini belirten açıklamasında kullandığı şu sözler oldukça önemlidir (Reuters, 2021):

“Avrupa, Çin ve ABD'nin yanı sıra üç numaralı süper güç olmalı. Gözlerimizi açalım, tehditlerle karşı karşıyayız ve artık ABD'nin korumasına güvenemeyiz.”

Le Maire'ın sözlerinden de anlaşıldığı üzere Paris, ABD'ye karşı siyasi ve stratejik özerklik sergileyebilen bir Avrupa talep etmektedir. Bu çıkış ise söz konusu Avrupa düzenine Fransa'nın liderlik yapmak istediğini net bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Göç bağlamında Fransa'nın bir başka önerisi ise Pakistan ve İran gibi güzergâh ülkeleriyle bir mekanizma tesis edilmesi ve Avrupa'ya göçmen akışının durdurulması yönündedir. Mevzubahis durum, Fransa'nın göç yükünü AB üyesi olmayan aktörlerin omuzlarına yıkmak istediğine işaret etmektedir. Bu kapsamda Kıta Avrupası'nın koordineli bir biçimde hareket etmesi gerektiğini belirten Fransa Cumhurbaşkanı Macron (Desai, 2021), bu yaklaşımıyla da göç politikası üzerinden Paris'in AB'ye liderlik etmek istediğini açıkça ortaya koymuştur.

Bununla birlikte Fransa'nın Afganistan'da Taliban iktidarına ne ölçüde sıcak baktığı; yani bu konuda ABD'yle hemfikir olup olmadığı da net değildir. Zira Paris, yukarıda açıklandığı gibi, Penşir Hareketi başta olmak üzere bu ülkedeki bazı gruplarla yakın ilişkilere sahiptir. Ancak en dikkat çekici olan husus Fransa'nın DEAŞ terör örgütüyle de ilişkilerinin bulunmasıdır. Yani terör örgütlerini sadece ABD'nin vekil aktör olarak kullandığını düşünmek bir yanılsama olacaktır. Nasıl ki ABD, bölgesel kaos senaryosu çerçevesinde bu örgütü kullanmaya çalışıyorsa, Fransa'nın da kendi çıkarları doğrultusunda DEAŞ'ı kullanması olasılık dahilindedir.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Bahse konu olan durumu açmak adına Fransa'nın terör örgütü DEAŞ'la olan ilişkilerine değinmek gerekmektedir. Çünkü Paris yönetiminin Suriye İç Savaşı esnasında terörist grupları vekalet savaşçısı olarak kullandığı gün yüzüne çıkmıştır. Nitekim Fransız çimento devi Lefarge'ın Fransız istihbaratının bilgisi dahilinde terör örgütü DEAŞ'a 2016 senesinden itibaren ödeme yaptığı bilgisi ifşa olmuştur. Üstelik Fransa'nın insanlığa karşı suç olarak nitelendirilecek bu eylemi, Lefarge'la da sınırlı olmayabilir (News Beezer, 2021).

Tüm bu bilgilerden hareketle, halihazırda Afganistan'da da uyuyan hücrelere sahip olan DEAŞ'ın Fransa tarafından kullanılmak istenmesi de ihtimal dahilindedir. Zaten Kabil Havalimanı'na 26 Ağustos 2021 tarihinde gerçekleştirilen terör saldırısıyla başlayan ve önce Şii camilerini ve daha sonra da diplomatik misyonları hedef alan terör eylemleri, terör örgütü DEAŞ'ın sözde Horasan Emirliği'nin (ISKP) aktive olmaya başladığını tüm dünyaya göstermiştir. Bu çerçevede Fransa, Afganistan'da ISKP'yi Taliban'a karşı savaştırabilir. ISKP-Taliban çatışmaları ise Fransa'nın iyi ilişkilere sahip olduğu Penşir Hareketi'ne alan açabilir.

Anlaşılacağı üzere Fransa'nın Afganistan'daki etkisini arttırmak için DEAŞ ile Taliban'ı karşı karşıya getirmeyi tercih etmesi şaşırtıcı bir gelişme olmayacaktır. Yani Paris, DEAŞ ile Taliban'ı karşı karşıya getirmek isterken; Ahmed Mesud'u da meşru ve barışçı bir figür olarak uluslararası kamuoyuna sunmaya çalışabilir. Bu anlamda Paris'in Ahmed Mesud liderliğinde Kuzey İttifak'ını yeniden aktive etmek istediği öne sürülebilir. Yani Ahmed Mesud liderliğinde yeni bir Afganistan tahayyülüne sahip olabilir ve bu nedenle de Afganistan'daki diğer muhalif grupları da Mesud'un liderliğinde buluşturmaya dönük bir diplomasi yürütebilir. Zaten bunun emareleri de muhalif grupların organize edilen ve müşterek hareket etmeyi amaçlayan toplantılarında mevcuttur (Asia Plus, 2023).

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR

Bu aşamada Bernard Henry Levy'nin Mesud'la ve diğer muhalif gruplarla temaslarda bulunmasına dikkat çekilmelidir. Bahsi geçen durum, Paris'in Levy üzerinden Taliban karşıtı arayışlara arabuluculuk yapmak istediği şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte Fransa'nın Mesud'la olan temaları, bölgede ittifak yapılan temel aktörlerin Tacikler olduğunu da ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir.

Fransa'nın Levy üzerinden yürüttüğü strateji, dünyanın kalpgâhı olan Avrasya'ya açılan kapı konumundaki Afganistan'daki güç boşluğunu Rusya ve Çin gibi aktörlerin doldurması yerine, Kıta Avrupası'nın bölgesel ve küresel siyasetteki etkinliğini arttırma çabası şeklinde okunabilir.

Diğer yandan Fransa'nın Genişletilmiş Akdeniz Jeopolitiği'nde bir nüfuz alanı inşa etmek istediği bilinmektedir. Afganistan ise söz konusu jeopolitiğin en uç bölgelerinden biridir. Afganistan'da sağlanacak olan nüfuz ile Fransa, bu sayede bölgesel ve küresel düzeydeki nüfuzunu arttırabilir. Çünkü Paris yönetiminin ABD'nin geri çekildiği alanlarda faaliyet göstermek istediği ve güç boşluklarını doldurmaya çalıştığı bilinmektedir. Bu sayede Fransa, Rusya ve Çin'in artan gücüne karşı bir tampon bölge oluşturmaya çalışmaktadır.

Son olarak belirtmek gerekir ki; Asya kıtası günümüzde önemli bir yükseliş ivmesi yakalamıştır. Bu bölgedeki bir krizin devam etmesi için ise yabancı müdahale şarttır. ABD'nin çekilme sürecinde oluşan güç boşluğunu doldurmak Fransa'nın doldurması, Asya'nın yükselişini; yani yükselen Asya realitesini de sekteye uğratabilir.

Kısacası Fransa, Afganistan politikası bağlamında ABD'nin çekilmesinin ardından oluşan güç boşluğunu fırsata çevirmek suretiyle Batı'nın liderliğini üstlenmek ve bu kapsamda AB içerisindeki siyasi gücünü Almanya'ya göstermek istemektedir. Taliban karşıtı söylemler ise AB değerlerinin savunulması argümanı üzerinden küresel düzeyde

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

prestij kazanılması gayesini barındırmaktadır. Aynı zamanda Paris, Penşir Hareketi'ne Penşir Vadisi'nin Taliban'ın kontrolüne girmesine rağmen verdiği desteği sürdürmekte ve böylelikle Afrika ve Ortadoğu'da işbirliği yaptığı aktörlere güvenilir bir partner olduğu mesajını vermeye çalışmaktadır.

SONUÇ

Fransa, her ne kadar 1920'li yıllardan beri Afganistan'la ilişkilere sahip olsa da söz konusu ilişkilerin inişli-çıkışlı olduğu ve Afganistan'da meydana gelen çeşitli gelişmelerden etkilendiği görülmektedir. Zira Fransa, Sovyet işgali döneminde, birinci Taliban döneminde ve ikinci Taliban döneminde Kabil Büyükelçiliği'nin faaliyetlerini askıya almıştır.

Bununla birlikte Paris yönetimi, 7 Ekim 2001 tarihinde başlayan "Sonsuz Özgürlük Operasyonu" esnasında ABD'yle birlikte hareket etmiş ve Afganistan'a asker konuşlandırmıştır. Lakin AB ülkelerinin genelinde olduğu gibi Fransa da göç ve güvenlik temelli kaygılarından ötürü 2021 yılının Ağustos ayındaki çekilme kararından rahatsızlık duymuştur. Söz konusu rahatsızlığın temelinde göç ve güvenlik kaygıları yer almaktadır. Bu nedenle de Paris yönetimi, Afganistan'daki etkisini sürdürmek ve bir kriz alanında geliştirdiği politika vesilesiyle Kıta Avrupası'na siyasi liderliğini kabul ettirmek istemektedir. Bu noktada Macron yönetiminin özellikle de Merkel sonrasında Avrupa'da yaşanan liderlik boşluğunu doldurmaya çalıştığını ifade etmek mümkündür.

Esasen Fransa, Afganistan'da 20 yıl boyunca yaptığı yatırımları korumak, bu yatırımları genişleterek söz konusu ülkedeki ekonomik kazanımlarını arttırmak ve Afganistan'ın zengin yeraltı kaynaklarından faydalanmak istemektedir. Bunu yaparken de siyaseten Afganistan'daki

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR

güç boşluğunu doldurmak gerektiğini düşünmektedir. Bu yaklaşımıyla Paris hem dünyanın kalpgâhındaki etkisini arttırmak suretiyle Güney Asya, Orta Asya ve Ortadoğu coğrafyalarındaki nüfuzunu genişleteceğini hem de AB içerisindeki başat aktör konumuna ulaşacağını düşünmektedir.

Bu çerçevede Fransa'nın Afganistan politikasında iki amacı ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki, DEAŞ ile Taliban'ın karşı karşıya gelmesi suretiyle Taliban'ın ülkeyi yönetemez hale sürüklenmesidir. Zira Paris, Taliban yönetiminin çalışılabilir bir partner olduğuna inanmamaktadır.

İkincisi ise Mesud üzerinden Penşir Hareketi'nin liderliğinde Kuzey İttifakı'nı yeniden inşa etmek ve kendisine yakın bulduğu kadrolar tarafından yönetilen bir Afganistan'ın oluşmasını sağlamaktır. Bu noktada Fransa'nın Afganistan'a ilişkin ekonomik beklentilerinin ve özellikle de Penşir Vadisi'nin zengin yeraltı kaynaklarının ve doğal taşlarının belirleyici olduğu ifade edilebilir. Bu nedenle de Paris, Penşir Hareketi'ni desteklemektedir.

Ayrıca Fransa, Taliban'ın tanınma problemini derinleştirmeye dönük bir çaba içerisinde. Bu kapsamda Paris, bir yandan uluslararası toplumun Taliban'a sunduğu kapsayıcı hükümet kurulması, kadın hakları başta olmak üzere insan haklarına saygılı bir düzenin teşkil edilmesi ve terörle mücadele gibi kriterleri yüksek sesle dile getirerek Taliban'ın tanınmasını önleme konusunda somut bir duruş ortaya koyarken; diğer taraftan da Tacikistan ve İran gibi bölgesel aktörlerin Penşir Hareketi'ni gizli ya da açık şekilde verdiği desteği arttırmasını arzulamakta ve bir anlamda Taliban karşıtı bir cephe inşa etmeye çalışmaktadır. Dahası Paris, Penşir Hareketi'ni bir şemsiye örgüte dönüştürmek suretiyle Taliban karşıtı muhalefeti de birleştirmeye çabalamaktadır. Lakin söz konusu politikanın başarılı olup olmayacağı şimdilik belirsizdir. Fakat Penşir'deki Taliban egemenliğinin yansıttığı üzere, bu belirsizlik başarısızlığa çok daha yakındır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Sonuç olarak Fransa, ABD'nin Afganistan'dan çekilmesini hatalı bir karar olarak değerlendirmiş, göç ve güvenlik temelli endişeleri hasebiyle Afganistan'a olan ilgisini sürdürmüştür. Bu kapsamda Afganistan'ın madenlerine ve değerli taşlarına ulaşmak isteyen Paris, Taliban'a karşı konumlanarak Penşir Hareketi'ne sıcak yaklaşmakta ve Afganistan konusunda Batı'nın müşterek bir tutum geliştirmesine öncülük etmeye çabalamaktadır. Ancak 2021 yılının Ağustos ayından beri Taliban'ın Afganistan'a egemen olduğu, Afgan muhaliflerin dağınık bir görüntü sergilediği ve Penşir Hareketi'nin Penşir Vadisi'nde dahi tutunamadığı realitesi göz önünde bulundurulduğunda, Paris'in politikasının başarılı olması pek mümkün gözükmemektedir.

Mehmet Seyfettin EROL
Doğacan BAŞARAN

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR

KAYNAKÇA

“همادا ناسن اغفا رد دوختیرومام هب: اپورا هی داحتا؛ لیل مل لانی ب نای م اظن جورخ”
می هدی م (Sacra abducere copias Coniuncto Europaeae: nos nostra
missione continue in Afghanistan). (2021). Azadi Radio, <https://da.azadiradio.com/a/31281858.html>.

Address to a Joint Session of Congress and the American People. (2001).
The White House, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-8.html>.

Afghanistan A Wake-up Call for Europe on Defence, Leadership-France.
(2021). Reuters, <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/afghanistan-wake-up-call-europe-defence-leadership-france-2021-09-04>.

Afghanistan and France Sign Long-term Friendship and Partnership Treaty.
(2012). Reliefweb, <https://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistan-and-france-sign-long-term-friendship-and-partnership-treaty>.

Afghanistan. (2021). CIA Factbook, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/afghanistan/>.

Afghanistan. (2023). AFD, <https://www.afd.fr/en/page-region-pays/afghanistan>.

Afghanistan. (2023). Ministere de L'Europe et des Affaires Etrangeres,
diplomatie.gouv.fr/en/country-files/afghanistan.

Afghanistan: Investing. (2021). Mauritius Trade Easy, <https://www.mauritiustrade.mu/en/market-survey/afghanistan/investing2>.

Afghanistan: Taliban to Reap \$1 Trillion Mineral Wealth. (2021). Deutsche
Welle, <https://www.dw.com/en/afghanistan-taliban-to-reap-1-trillion-mineral-wealth/a-58888765>.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Afghans Who Worked for France Get a Chance at Asylum-and Spark an Exodus. (2021). France 24, <https://www.france24.com/en/asia-pacific/20210630-afghans-who-worked-for-france-get-a-chance-at-asylum-%E2%80%93-and-spark-an-exodus>

BAL, G. (2023). Avrupa'nın Stratejik Özerklik Arayışına Yeni Bir İvme: Macron'un Çin Ziyareti. ANKASAM, <https://www.ankasam.org/avrupanin-stratejik-ozerklik-arayisina-yeni-bir-ivme-macronun-cin-ziyareti/>.

BAŞARAN, D. (2022). Does the US Want a Civil War in Afghanistan?. ANKASAM, <https://www.ankasam.org/does-the-us-want-a-civil-war-in-afghanistan/?lang=en>.

Colloque "90 ans de Relations France-Afghanistan 1922-2012-Histoire et Perspectives. (2012). Théâtre du Soleil, theatre-du-soleil.fr/fr/a-lire/colloque-90-ans-de-relations-france-afghanistan-1922-2012-histoire-et-perspectives-4210.

ÇAKIR, A. Macron: 'Afganistan'da Önceliğimiz Fransızlar'. (2021). Amerika'nın Sesi, <https://www.amerikaninsesi.com/a/macron-afganistanda-onceligimiz-fransizlar/6004747.html>.

ÇELİK, K. E. ve EROL, M. S. (2019). Kuşak-Yol Girişimi Bağlamında ABD'nin İran Politikasının Analizi. Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 3(2), 11-41.

DEMİRTEPE, M. T. ve ERDOĞAN, İ. (2013). Obama'nın Afganistan Stratejisi: Değişim ve Süreklilik. Güvenlik Stratejileri, 9(17), 49-83.

DESAI, S. (2021). France Vows to Stop Afghan Refugee Flow with European Mechanism. Anadolu Agency, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/france-vows-to-stop-afghan-refugee-flow-with-european-mechanism/2337377>.

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR

DICK, C. J. (2002). Mujahideen Tactics in the Soviet-Afghan War. England: Conflict Studies Research Center.

EFEĞİL, E. (2008). Bush Doktrini ve Dünya Güvenliğine Etkileri. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları, 8, 103-122.

EROL, M. S. (2011). Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya Jeopolitiği ve Türk Avrasyası. Mehmet Seyfettin Erol, (ed.), Küresel Güç Mücadelesinde Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği Yeni Büyük Oyun, Ankara: Barış Platin Yayınları.

EROL, M. S. ve BAŞARAN, D. (2021). Afganistan Merkezli Gelişmelerin Türkiye ve Türk Dünyası Jeopolitiğine Etkileri. Demokrasi Platformu Dergisi, 10(35), 1-35.

EROL, M. S. ve BİNGÖL, O. (2012). Afganistan'da Geçiş Safhası ve 2014 Sonrası Öngörüler. Gazi Akademik Bakış, 5(10), 173-187.

EROL, M. S. ve KAYA, E. (2021). Afganistan Barış Süreci: Küresel ve Bölgesel Aktörler. Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 5(2), 407-457.

FISCHER, K. (2021). L'Afghanistan, un pays pauvre aux richesses convoitées. DW, <https://www.dw.com/fr/afghanistan-talibans-minerais-chine/a-58900323>.

Fiche Pays-Repères économiques. (2021). Ministère de L'Europe et des Affaires Etrangères, https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/fichepays_afghanistan_20210504_1406_cle066c8e.pdf.

France Diplomacy. (2023). Diplomatie, <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/>.

Fransa "İsyan Filozofu"nu Afganistan'a Yolladı! Kardeş Kanı Dökecekler. (2021). <https://www.yeniakit.com.tr/haber/fransa-isyani-filozofunu-afganistana-yolladi-kardes-kani-dokecekler-1568423.html>.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Fransa Cumhurbaşkanı Macron: NATO'nun Beyin Ölümü Gerçekleşti. (2019). BBC, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50342428>.

French Combat Troops Withdraw from Afghan War. (2012). Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-afghanistan-france-idUSBRE8AJ11020121120>.

GÜDÜL, S. ve Raof. F. L. (2020). Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun'un Anahtarı: Afganistan. Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 4(2), 13-46.

GÜRSELER, C. (2022). Makron'un Mali Politikasında Afganistan Etkisini Anlamak, Africana-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi, 2 (2), 69-91.

İran ile Fransa Arasında 'Yeni Sayfa'. (2021). <https://meydankibris.com/2021/09/05/iran-ile-fransa-arasinda-yeni-sayfa>.

Joint Declaration between the Islamic Republic of Afghanistan and the United States of America for Bringing Peace to Afghanistan. (2020). State, www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/02.29.20-US-Afghanistan-Joint-Declaration.pdf.

L'incroyable inventaire du patrimoine afghan. (2018). Ambassade de France en Afghanistan, <https://af.ambafrance.org/L-incroyable-inventaire-du-patrimoine-afghan-31-05-2018>.

Last Minute: Documents revealed! Daesh was funded by Lafarge.... (2021). News Beezer, <https://newsbeezer.com/turkeyeng/last-minute-documents-revealed-daesh-was-funded-by-lafarge>.

LEVY, B. H. (2021). In Afghanistan, the Resistance Begins. The Globe and Mail, <https://www.theglobeandmail.com/opinion/article-in-afghanistan-the-resistance-begins/>.

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR

MANİYAR, J. (2022). The Graveyard of Empires: An Endless War in Afghanistan, London: Routledge.

Merkel'den Sonra AB'nin Lideri Macron mu Olacak?. (2021). Voice of America, <https://www.voaturkce.com/a/merkel-gidince-ab-nin-lideri-macron-mu-olacak/6230829.html>.

PRESTON, I. (2005). A Political Chronology of Central, South and East Asia. London: Taylor&Francis.

Second Meeting of Afghan Opposition Group Held in Vienna to Discuss "Coordinated Political Actions" Against the Taliban. (2023). Asia Plus, <https://asiaplustj.info/en/news/world/20230427/second-meeting-of-afghan-opposition-group-held-in-vienna-to-discuss-coordinated-political-actions-against-the-taliban>.

The Taliban Are Sitting on \$1 Trillion Worth of Minerals the World Desperately Needs. (2021). CNN, <https://edition.cnn.com/2021/08/18/business/afghanistan-lithium-rare-earths-mining/index.html>.

Top Anti-Taliban Rebel Pins His Hopes on France. (2021). Politico, <https://www.politico.eu/article/ahmad-massoud-big-hope-france-anti-taliban-rebel-afghanistan>.

Uzmanlara Göre Fransa Ekonomik Krizin Faturasını Müslümanlara Çıkıyor. (2020). Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uzmanlara-gore-fransa-ekonomik-krizin-faturasini-muslumanlara-cikariyor/2016220>.

Афганистан: полезные ископаемые, месторождения рудного и россыпного золота. (2021). Zolotodb, <https://zolotodb.ru/article/12627>.

Ветеран Северного Альянса Надеется, Что Торговля Изумрудами Сыграет Ключевую Роль В Экономическом Восстановлении

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Афганистана. (2002). Eurasianet, <https://russian.eurasianet.org/node/55480>.

Несметные сокровища Афганистана. Кому достанутся медь, золото и литий при талибах?. (2021). BBC, <https://www.bbc.com/russian/features-58330566>.

اپورا هیداحتا یاهروشک اب ناتسناغفا یجراخ تراجت (Afghanistan commercia peregrina cum EU terris). (2021). I24, <https://I24.im/13T08b>.

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR

STRUCTURED ABSTRACT

After the USA was targeted by the terrorist organization Al Qaeda on the occasion of the terrorist attacks of September 11, 2001, the Washington administration launched the invasion of Afghanistan, which it called "Operation Enduring Freedom", on October 7, 2001, and this occupation lasted for 20 years. During the occupation in question, then-US President George W. Bush received the support of the European Union (EU) countries in the counter-terrorism operation he formulated as "Either with me or with the terrorists".

Although the USA and its allies succeeded in overthrowing the Taliban administration during the occupation, they were not successful in destroying the Taliban. For this reason, since 2009, the United States began preparations for the withdrawal, and the withdrawal process was scheduled after the Washington administration signed the Doha Agreement with the Taliban during the previous US President Donald Trump era. As a matter of fact, US President Joe Biden withdrew from Afghanistan on August 31, 2021, within the scope of the Doha Agreement dated February 29, 2020.

Although the European allies acted together with the USA during the withdrawal process, they directed various criticisms to the USA in the Afghanistan issue, especially because of the risk of immigration. In this context, the Afghanistan policy of European states gains importance. Among the European actors, the policy of France is important. Because the Paris administration has focused on filling the power vacuum in Europe, especially after the retirement of former German Chancellor Angela Merkel.

In this context, French President Emmanuel Macron has tried to position himself as the political leader of Europe through the strategies he has developed in various crisis areas. In this context, France, which has a glorious imperial past, is especially witnessing Macron's efforts to identify himself with Napoleon Bonaparte. Although France has some problems in establishing the influence it seeks in its former colonies, it is trying to develop an effective strategy in crisis areas. Afghanistan is one of these areas.

Geopolitically, Afghanistan is at the center of Eurasia, to which all traditional theorists attach special importance; that is, it is located in the heart of the world. Halford Mackinder's "The Theory of Land Domination" also assumes that the actor controlling the heartland will dominate Eurasia, which will open the door to global leadership. Because Afghanistan is located in a critical region that provides the Middle East-Central Asia-South Asia connectivity. Consequently, the actors who want to be active in the said regions are in an effort to increase their influence in Afghanistan. Undoubtedly, this includes France.

Essentially, France wants to protect its investments in Afghanistan for 20 years, to expand these investments, to increase its economic gains in the country in question, and to benefit from Afghanistan's rich underground resources. While doing this, he thinks that it is necessary to fill the power vacuum in Afghanistan politically. With this approach, Paris thinks that by increasing its influence in the heartland of the world, it will expand its influence in the geographies of South Asia, Central Asia and the Middle East, and will reach the position of the leading actor in the EU.

FRANSA'NIN AFGANİSTAN POLİTİKASI: HEDEFLER VE ZORLUKLAR

In this context, two objectives of France's Afghanistan policy come to the fore. The first of these is that the Taliban are dragged into a state of being unable to govern the country by the confrontation of DAESH and the Taliban. Because Paris does not believe that the Taliban administration is a workable partner.

The second is to rebuild the Northern Alliance under the leadership of the Panshir Movement through Mesud and to ensure the formation of an Afghanistan governed by the cadres he finds close to him. At this point, it can be stated that the economic expectations of France regarding Afghanistan and especially the rich underground resources and natural stones of the Panshir Valley are decisive. For this reason, Paris supports the Panshir Movement.

In addition, France is making an effort to deepen the problem of recognition of the Taliban. In this context, Paris, on the one hand, put forward a concrete stance on preventing the recognition of the Taliban by voicing criteria such as the establishment of an inclusive government, the establishment of an order that respects human rights, especially women's rights, and the fight against terrorism, offered by the international community to the Taliban; On the other hand, it wants regional actors such as Tajikistan and Iran to increase their covert or open support to the Panshir Movement and in a sense tries to build an anti-Taliban front. Moreover, Paris is trying to unite the anti-Taliban opposition by transforming the Panshir Movement into an umbrella organization. However, it is unclear whether this policy will be successful or not. But this uncertainty is much closer to failure, as reflected by the Taliban rule in Panshir.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

As a result, France considered the withdrawal of the USA from Afghanistan as an erroneous decision, and continued its interest in Afghanistan due to its migration and security-based concerns. In this context, Paris, which wants to reach the mines and precious stones of Afghanistan, is positioned against the Taliban, approaches the Panshir Movement warmly and strives to lead the West to develop a common stance on Afghanistan. However, considering the reality that the Taliban has dominated Afghanistan since August 2021, the Afghan dissidents show a scattered image and the Panshir Movement has not been able to hold on even in the Panshir Valley, it seems unlikely that Paris' policy will be successful.

Mehmet Seyfettin EROL
Doğacan BAŞARAN

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD*

Çok Kutuplu Bir Dünyada Afganistan-Pakistan İlişkilerini Anlamak

Adem ÇAKIR**

Abstract

Afghanistan and Pakistan have been maintaining an unstable neighborly relationship for seventy-five years in a geography that has historically been the field of great power rivalry. The process, which started with the Taliban's return to power in Afghanistan in August 2021, took place during a period when the international system has been undergoing transformation for more than a decade. In this regard, the aim of the study is to try to understand dynamics of Afghanistan-Pakistan relations in the context of emerging multipolar international environment. The study mainly explores how the relations between the two countries might be affected by the emerging international environment and the interests and policies of other countries in the region.

Keywords: *Afghanistan-Pakistan Relations, Taliban, Bilateral Relations, Multipolarity, International System.*

Öz

Afganistan ve Pakistan tarihsel süreçte sürekli büyük güçlerin rekabet alanı olmuş bir coğrafyada yetmiş beş yıldır istikrarsız bir komşuluk ilişkisi sürdürmektedir. Ağustos 2021'de Taliban'ın Afgansitan'da tekrar yönetimi ele geçirmesiyle başlayan süreç, uluslararası sistemin de bir süredir değişim geçirdiği dönemde gerçekleşmiştir. Bu kapsamda çalışmanın amacı Afganistan-Pakistan ilişkilerinin dinamiklerini ortaya çıkarmakta olan çok kutuplu ortam çerçevesinde anlamaya çalışmaktır. Çalışma temel olarak iki ülke arasındaki ilişkilerin ortaya çıkan uluslararası ortamdan ve bölgedeki diğer ülkelerin çıkar ve politikalarından nasıl etkilenebileceğini araştırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Afganistan-Pakistan İlişkileri, Taliban, İkili İlişkiler, Çok Kutupluluk, Uluslararası Sistem.*

* Received on: 29.11.2022

Accepted on: 30.03.2023

** Dr., Col (Ret.), Independent Researcher, e-mail: ademcakir2011@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8099-8880.

INTRODUCTION

The relations between two states are affected by multiple factors. History, culture, geogapyh, demography, trade, economy, political systems, identity and ideology play important roles. These are some of the factors that determine interest of the states. As the interests of the countries converge, they develop friendly relations. On the other hand, diverging or conflicting interests may cause unfriendly or hostile relations. As it is the case for human beings bilaleral realtions of two states are also affected by the other states. When the interests of multiple states are involved in the game it becomes a multi-variable problem. Depending on weight of variable, interests of the other state or states may become dominant factor in the relations of two states.

Afghanistan and Pakistan are two countries that have a 75-year-old neighborly relationship on a geography that has witnessed great power rivalry in 19th century, called the "Great Game". After the inter-imperial contestation of the 19th century, this challenging geography became one of the battlegrounds of two great powers, USA and Soviet Union, in the second half of the 20th century. After it was over just twenty years passed when the same territory became the stage of "war on terror" this time, which was fought by the US and its coalition forces.

In this sense, it can be claimed that Afghanistan-Pakistan relations have been shaped by the geography they are located in and the great power competition over it. Chronic problems such as the Durand line, ethnic nationalism and the refugee problem can be seen as traces of this historical geopolitical struggle.

Agfghanistan-Pakistan relations entered a new period after the USA's withdrawal from the region. The policies to be followed by the Taliban, who came back to power after the USA left Afghanistan, are being closely monitored by the international community. On the other hand, a new

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD

multipolar international system has been emerging accompanied with challenges such as the Ukraine war, Taiwan crisis and post-Covid 19 social and economic troubles.

In this regard, the aim of the study is to analyze the dynamics of Afghanistan-Pakistan relations in the context of emerging multi-polar international environment. The study, mainly investigates how the relations between the two countries will be affected by the reshaping international environment and the interests and policies of other countries in the region.

The study is divided into three sections. Following the introduction, in the first section a short historical overview of the relation has been depicted. In the second section, enduring factors that shapes the relations have been described. Third section explores interests of regional and global actors in the region and their possible effects on the bilateral relations of the two countries. In the conclusion section outcomes of the study has been discussed. The study has identified that relative pause in the great power rivalry in the region provides opportunity to focus on bilateral relations in order to solve persisting problems, enhance cooperation and mutually benefit from favorable conditions.

HISTORICAL BACKGROUND

Brief review of Afghanistan-Pakistan relations' relatively short history reveals that it has been affected by many internal, international and historical factors. The feature of the relations could be described as unstable and fragile. There have been periods of d'etente like 1963–73 and 1996–2001; nonetheless dominant nature of the relations has been hostile even though it has not always ended up in armed conflict (Klan, 2010: 183). In this section, prevailing problems which emanate from bilateral relations will be described in a historical context.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Current border between Pakistan and Afghanistan was formed in 1893 after an agreement was signed between the British Indian Foreign Secretary Sir Mortimer Durand and Amir Abdurrahman Khan of Afghanistan. The agreement also created a narrow land strip known as Wakhan Corridor which disconnected Russia and British India territories. The “Durand Line” which was “unilaterally determined” by a British Commission, led by Sir Edward Durand, did not follow social and ethnic lines instead dissected Pashtun tribes providing ground for numerous border disputes (Saikal, 2010: 7).

First instance of uneasiness between two neighbors was displayed when Afghanistan came forward as the only state voting against membership of Pakistan in United Nations in September 1947 (UN, 1947). It had to pull pack its veto in October of the same year upon intensive diplomatic pressure and had officially recognized the country (Burget, 2013: 64). The incident portended that Pakistan would inherit the problems from colonial time. Afghan politicians did not hesitate to use tension between two states to gain public favor. Likewise, strained relations between two states was one of the factors that helped Davud Khan to rise power in 1953 and remained to be determining character of the relations in the following ten years (Shakir, 2020: 125).

During the Cold War period the relations between two states followed an unstable pattern which was result of various domestic and international factors. Power struggle between two blocs had undeniable effects on the bilateral relations. While Pakistan opted for the capitalist bloc, Afghanistan remained under Soviet influence. Pakistan had already agreed to take part in the USA’s containment strategy when it participated in South East Asia

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD

Treaty Organization (SEATO) in 1954 and Baghdat Pact¹ (CENTO) in 1955. Nevertheless, although Pakistan generally maintained close relations with the western bloc, after Z. Ali Bhutto raised to power in 1973 it leaned towards Soviets for a brief period (Özev, 2012: 155). The rationale behind the change from Western oriented policy to more balanced approach with Soviet Union and China was the lack of sufficient support from the West during 1965 and 1971 wars with India (Siddiqi, 2008: 19).

From time to time, as in 1963, the two countries developed good relations between them, and this continued during critical periods in 1965 and 1971, and until Davut Khan came to power in a coup in 1973. He was one of the most ardent supporters of Pashtunistan case (Shakir, 2020: 118-119). Thereby, Pashtunistan was one of the causes he used to justify the coup. He also accused the King on the grounds that he did not take advantage of Pakistan's relative weakness during the troubled years that resulted with creation of Bangladesh (Shakir, 2020: 17). Nonetheless, he eased his approach on the issue to allow the bilateral relations to ameliorate between 1975 and 1978 (Shakir, 2020, 62-63).

Invasion of Afghanistan was USSR's counter move against the USA's containment strategy. Subsequent mujahideen resistance was organized and supported by the USA, Pakistan and other Muslim states such as Suudi Arabia. Saudi Arabia had been using sweeping oil revenues to propagate Salafist ideology since 1970s (Pant, 2010: 142). General Zia ul-Haq, known as an Islamist in Pakistan, came to power in a military coup in 1977. He maintained providing support to Mujahaddedin throughout the Soviet invasion. Mainly there were seven groups which received bulk of the foreign aid. Among them, Jamiat-e Islami, led by Burhanuddin Rabbani

¹ The Pact was renamed as the Central Treaty Organization (CENTO) in 1958 after Iraq withdrew from the organization following a coup in the Country.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

and Ahmad Shah Massoud, and Gulbuddin Hekmatyar's Hezb-e Islami were the biggest ones. Hezb-e Islami had close relation with Pakistan's Inter-Services Intelligence (ISI) organization (Institute for the Study of the War, 2022).

USSR had to relinquish its war in Afghanistan in 1989 leaving behind Necibullah as head of the state. Soviet backed socialist government of Necibullah couldn't resist pressure from local militia group leaders such as Ahmad Shah Mesut, General Dostum and Gulbuddin Hekmatyar too long and collapsed soon in 1992. Nonetheless rival mujaheden groups couldn't agree on power sharing to fill in the power vacuum. Subsequently country fell into years long internal armed conflict (Shakir, 2020: 72).

The madrasas in Pakistan had taught students from Afhan refugee camps since Soviet occupation expelled them from their country. These places had become radicalization centers for youth who sought shelter and better living conditions. They fought against Soviets during the invasion in order to save the homeland and Islam. After the civil war broke out among several Islamist factions, these students launched a struggle to eliminate the turmoil and restore stability. Thus, the Taliban emerged in Kandahar with the promise of order and security during the chaotic, post-occupation civil war period. The Taliban took control of Kandahar in 1994, pushing forward, taking over the country city by city, and eventually dominated the capital in 1996 and most of the rest of the country in the 2000s (Shakir, 2020: 74-76). ISI had supported creation of the Taliban movement whose aim was to establish an Islamic state ruled by sharia law and maintained backing it since then (Gross, 2014).

Pakistan was among few countries which recognized the Taliban regime. Others were Saudi Arabia and the United Arab Emirates. Those countries sustained their support for the Taliban in its war against opposition groups mainly against the Northern Alliance which was backed

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD

by India, Russia, Iran and Central Asia States except Turkmenistan. Following 11 September 2001 attacks the USA declared “War on Terror” and launched campaign in Afghanistan. Taliban regime was toppled by the USA forces and the Northern Alliance fighters. Most of the Taliban elements were pushed out of country across Pakistan border where they found new hideouts (Institute for the Study of the War, 2022).

The circumstances rolled out a situation in which Pakistan found out itself in a dilemma. An ally was forced out from power by an old ally who could tilt the balance in the region. Especially, fear of India’s gaining advantage from the situation urged Pakistan to come up with a strategy. President of Pakistan Pervez Musharraf declared that Pakistan would support the the USA’s “war on terror” and intimated his support for Karzai administration (Saikal, 2018: 10).

Pakistan allowed coalition troops to use its territory for logistics and operational purposes. Nevertheless, it continued to harbor Taliban militants as well (Gross, 2014). Consequently Taliban regained operational capability in 2004 (Shakir, 2020: 41). The dilemma urged Pakistan to play “double game”, which became clear when it was discovered that Osama Bin Laden had been hiding in a house close to the military academy in Abbottabad (Chalmers, 2011). Although duality compromised reliability as a partner in “war on terror” Pakistan was not willing to finish up its strategic tool for good. It continued to maintain leverage over Taliban leadership while fighting against Pakistan Taliban and other radical terrorist organizations in the country.

Nevertheless, it wouldn’t be easy to manage the duality. Aghanistan leadership didn’t hesitate to publicise Pakistan’s support to Taliban militants as the insurgency regained strength in its territory. For instance, in 2006 Afghanistan President Karzai disclosed names of some of the

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Taliban leaders residing in Pakistan. Allegation was strictly denied by Pakistan (Siddiqi, 2018: 35). Ascending to power in 2014 after Karzai, Ashraf Ghani in the first year of his tenure tried to improve relations with Pakistan vis a vis India but in the remaining years he pursued more balanced approach (Constantino, 2020: 7).

The USA and coalition forces had stopped their combat mission and transitioned security responsibility to Afghan authorities in 2014. On 1 January 2015, after completion ISAF mission NATO launched a new non-combat mission under the name of Resolute Support (NATO, 2022).

The USA continued to execute counter terrorism mission separately. 2016 was a turning point for the USA and its allies in their Afghanistan policy. Trump administration put into place policy of bringing back all American overseas soldiers into the USA soils. In line with this his government started negotiation with Taliban in Doha, Qatar in October 2018 (Al Jazeera, 2018). Pakistan played a significant role in bringing the Taliban to negotiation table, which indicated that the relationship between South Asia's two troubled neighbors was beginning to evolve towards cooperation. This situation was reinforced by the mutual visits of Afghanistan's chief negotiator Abdullah Abdullah and Pakistani Prime Minister Imran Khan in autumn 2020 (Faiez, 2020).

Trump's Afghanistan policy resulted with catastrophic withdrawal of the USA and coalition forces in August 2021. Taliban took the whole country under control without facing any resistance from the USA/NATO built ANSF. Afghanistan president fled the country on 15 August 2021 marking the end of an era and opening another (Ward et al, 2021). It was also a new beginning for Afghanistan-Pakistan relations.

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD

ENDURING PROBLEMS IN BILATERAL RELATIONS

Afghanistan and Pakistan are neighbors on a 2,640-kilometer border. While living on a geography demarcated by a line that passes through unnatural boundaries, two nations are connected with social, political, economical, demographical and cultural bonds. Some of these bonds sit on dividing lines that creates controversy and uneasiness, some of them compel two countries to act together. Consequently, natural interconnectivity between two neighbors is one of the main determinants of course of their relationship.

Sharing a lengthy border urges Afghanistan and Pakistan to become indispensable trade partners. In 2020 Afghanistan exported % 27.9 of its products to Pakistan which makes it third export market, and imported % 12.6 products from Pakistan which makes it second import market. On the other hand Pakistan exported %3.41 of its products to Afghanistan, making it third export partner; imported 0.97% products making it 15th import partner (OEC World, 2022).

Pakistan has advantage of having access to sea line of communication. Since Afghanistan is landlocked country it is dependent on Pakistan and Iran to reach out to maritime trade. Therefore, Pakistan obtains economical benefits and has leverage on Afghan economy (OEC World, 2022). Pakistan's export to Afghanistan is 2-3 times more than Afghanistan's export to Pakistan.

Soviet occupation of Afghanistan in 1979 triggered one of the biggest mass movements of population in twentieth century. Around 7 million people moved to neighboring countries. The number of people who sought refuge in Pakistan reached 3.3 million in 1990. While most of the refugees arriving in Iran was Tajiks, Uzbeks and Hazaras, most of

refugees destined for Pakistan was Pashtuns (Yesevi, 2019: 10-11). This has created one of the biggest demographic challenges for Pakistan since its inception. Thenceforth, Afghan refugees has been at the center of social-political agenda of Pakistan. It still hosts approximately 1.4 million refugees (UNHCR, 2023). Therefore demographic imbalance created by refugees still poses risk of instability for Pakistan.

DURAND LINE AND PASHTUN ISSUE

The Durand Line was result of Great Britain's political design in order to shield British India from Russia's expansionist ambitions towards India and Arabian Sea. The line did not follow geographical or natural features as well as ethnic, cultural and linguistic attributes; instead left Pashtun tribes divided on either side of the border line. Thus, securing the border has been a big challenge for both countries.

Especially Pakistan deemed it crucial for its stability. Because, separatist movement in south west Baluchistan region and Tehrik-e-Taliban Pakistan (TTP) militants in north west would easily cross over the Afghan side to receive all kinds of supply in Afghanistan. Pakistan launched construction of fences throughout the border in 2019, which has caused tension between the sides thenceforth (Goldbaum-Padshah, 2022). Because Afghanistan doesn't accept the legality of the border, it had objected to closing off the border and claimed that the fences wouldn't prevent terrorist crossings (Pant, 2010: 140).

Even though The Durand Line was first introduced in 1893 it was recognized as permanent border in 1919 by signature of The Treaty of Rawalpindi. It was confirmed again in an agreement signed on 22 November 1921 in Kabul between Great Britain and Afghanistan (Qassem, 2007: 67). The problematic side of the Durand line agreements is that they had been signed before Pakistan was established. Consecutive Afghan governments denounced legitimacy of the line as an international border

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD

between two sovereign states. Afghan side claims that all agreements signed before disintegration of the British India were not valid and needs to be renegotiated (Qassem, 2007: 69-70). Afghans bases their claim on the ground that there was not such a state as Pakistan when the agreements were signed (Shakir, 2020: 12). On the other hand, Pakistani side who regards herself as inheritor state of British India unequivocally recognizes the Durand Line as legitimate international border since it came into existence in 1893.

Pashtun issue has been another dominant factor that has negative effect on the relations between two states, due to Afghan claim that Pashtun regions of Pakistan and Afghanistan has been part of Afghanistan forming a single Pashtun nation (Qassem, 2007: 71-72). Historically, Pashtuns couldn't form a single a united nation in the region other than the Ahmad Shah Abdali's (also known as Ahmad Shah Abdali) rule between 1747 and 1772 (Qassem, 2007: 71-72). He was able to establish an empire stretching from Persia to Delhi which also provides the basis for the advocates of Pashtunistan (Gupta, 2019: 96-97).

Demography as well as historical claims play important role on the subject. While Pashtuns in Afghanistan form %48 of the population, they make up %15 percent of population in Pakistan (The World Factbook, 2022). The issue has come to the fore from time to time and strained the relations between two countries, even brought them on the verge of the war as happened more than once in the 1950s and 1960s (Shahab-Bhatnagar, 2007).

After partition of British India consecutive Afghan goventments supported the idea of Pashtunistan. The issue played an important role in forming national identity of Afghanistan. Up until mid 19th century the Bristish empire was "the other" against which Afgan nation identified itself. After foundation of Pakistan at the east of Afghanistan it became new "other" for the Afghans. Unlike British empire, reflection of Pakistan

as “the other” couldn’t be built up on difference of religion or imperialistic ambitions. Therefore, Pashtunistan and border issue was raised up as a new base to construct “the other” on (Shakir, 2020: 49). Pakistan opposed the idea of Pashtunistan on the basis that Pakistani Pashtuns had opportunity to choose either to join India or Pakistan in a referendum (tribal Jirga) that took place in Peshawar in November and December of 1947 in which they opted for Pakistan (Gupta, 2019: 115).

From time to time Pashtunistan issue has been used to ease the tension between two states. For instance, Davut Han, by adopting a softer stance on the issue, enabled the improvement of bilateral relations. The amelioration in relations was reinforced by the mutual visits of the prime ministers and heads of state of the two countries in 1975-1978. This period ended when Davut Khan was ousted from power and killed by a Marxist coup d’etat (Shakir, 2020: 62-63). After the end of the Davud Khan period, the Pashtunistan issue started to lose its weight in bilateral relations and was replaced by newly emerging problems (Shakir, 2020: 126). Subsequently, surging Islamic radicalism after Soviet invasion in 1979 pushed back Pashtun nationalism (Qassem, 2018: 72).

PAKISTAN’S STRATEGIC DEPTH POLICY

Afghanistan is beyond a neighbor for Pakistan. Existential threat perceived from India puts Afghanistan into foremost place in Pakistan’s security considerations. Particularly, secession and succeeding independence of Bangladesh with assistance from India in 1971 created “insecurity syndrome” in the minds of Pakistani leadership and induced them to search for “strategic depth” elsewhere (Shafqat-Ul Haque, 2011: 2).

Gradual Islamization in internal and external politics and subsequent coup d’etat by the end of 1970’s could also be considered as Pakistani state reflex against growing Indian threat. In this regard, the concept of strategic depth connotes both military and political aspects. From

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD

military perspective; strategic depth policy aims to open up a geographical space in Afghanistan for the defense of the Pakistani army, in order to absorb an Indian attack (Kumar, 2008: 224). Politically, it aims to have a friendly pro-Pakistani government in Afghanistan that will help to curb Indian influence in the region (Siddiqi, 2018: 24). Consequently, in case of a war with India, Pakistan would be able to secure its back and lean on westward.

Pakistan's strategic depth policy has been congruent with Pashtun policy. Pakistan authorities have supported Islamic ideology as a hedge against Pashtun nationalism. A friendly government in Afghanistan would allow Pakistan to enhance its economic and political relations with Central Asia region as well (Siddiqi, 2018: 41-42).

In this sense, by having an Islamist government in Afghanistan, Pakistan obtains multiple benefits; keeps Pashtun nationalism under control, restricts Indian influence in the region, establishes friendly ties with Central Asian republics and obtains external support for Kashmir case.

The policy of strategic depth was not without cost to Pakistan. Islamic radicalization in the region may have contributed to the emergence of the Pakistani Taliban, known as the TTP. It has been seeking to establish a state ruled by strict Islamic rules. TTP carried out numerous terrorist attacks in Pakistan since its founding in 2007 (Ahmed, 2023). According to International Crisis Group (ICG) report they had close ties with Taliban and other militant groups in Afghanistan. They also used safe havens in Afghanistan to conduct attacks in Pakistan territory, specifically in FATA/Khyber Pakhtunkhwa² region (ICG, 2014). Pakistan army launched a large-scale campaign to rout out terrorist elements in its territory in 2014.

² Semi-autonomous region of Federally Administered Tribal Areas (FATA) has been put under administrative authority of Khyber Pakhtunkhwa province in 2018.

Nevertheless, TTP militants have maintained their presence in hideouts in Afghanistan. The group has increased attacks in Pakistan in recent months. Pakistan's retaliation by conducting cross border attacks into Afghanistan territory escalates tension between two countries (Goldbaum-Padshah, 2022).

There are certain internal factors that laid the ground for Pakistan Taliban to flourish. Lack of education, poverty, insufficient infrastructure, influence of madrassas, power of tribes and tribal social codes could be enumerated as some of these factors. Additionally, Pakistan's support to Western forces' fight against Taliban regime might have affected the public disposition towards TTP (Gupta, 2019: 113). Nevertheless its connection with geopolitics of the region shouldn't be overlooked as well. That is to say, if having a leverage in Afghan politics is in Pakistan's interest it wouldn't be surprising to see India's indirect/covert support behind Pakistani Taliban.

Likewise, separatist movement in Baluchistan receives support from external powers through Afghanistan (Pant, 2010: 140). Support to these movements could be considered as India's counter act to offset Pakistan's strategic depth policy.

EFFECTS OF GLOBAL AND REGIONAL ACTORS ON THE RELATIONS

IRAN

Iran share more than a 900km. border with both countries (921km. with Afghanistan and 909 km. with Pakistan). Hence, securing this long border against illegal drug, arms smuggling and illegal immigration is important for all of the three countries. The countries have deep historical, cultural,

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD

religious ties. Some ethnic and religious groups such as Tajiks, Hazaras, Uzbeks and Baluchs in Afghanistan have close affinity with Iranian population. Persian language is widely used in Pakistan and especially in Afghanistan.³

Another commonality is place of Islam in the socio-political system of the three countries. Iran is a Shia dominated country, on the other hand majority of Afghans and Pakistanis are Sunni and both countries also have Shia minorities. Islamic rules are ingrained in Iran's and Afghanistan's political system, and Islam extensively influences political system of Pakistan. Nevertheless, although global Islam brotherhood plays a significant role in people's feelings and attitudes, recent political developments in the Middle East have demonstrated that sectarian differences also have important place in foreign policy orientation of the countries. As such, during internal conflict period in 1990s, Iran supported groups opposite to Taliban which it has sectarian and ethnic affinity. Nonetheless, after relation with USA had started worsening, Iran established ties with the Taliban around 2005 and even provided weapon supplies to the Taliban by 2009 (Bokhari, 2022).

USA's extended presence in Afghanistan and establishment of pro-western administration was against Iran's interests. On the other hand, if the USA project had succeeded a powerful and stable government would have served its security by enhancing border control. Therefore, instead of having a radical Sunni government reestablished at its doorstep Iran would have preferred a moderate government with Shia elements in it. In this context, Taliban's return to power in Afghanistan might have caused concern among Iranian rulers. Iran may reconsider its relations with Afghanistan and Pakistan, given the Taliban's close ties with Pakistan and some Gulf States, and Saudi Arabian support for Pakistan. Furthermore, this situation could also induce Iran to improve its relations with India.

³ Pakistan's national anthem is written in Persia.

RUSSIA

Russia had pulled out of Afghanistan in 1989 leaving behind a political turmoil. After a short while following break up of Soviet Union, political landscape changed considerably and Central Asian states and Tajikistan emerged as buffer states between Afghanistan and Russia. Since then, Russia doesn't perceive direct threat from Afghanistan. On the other hand, Russia has substantial amount of Islamic population. It wouldn't want Islamic radical groups and terrorist organizations gained ground in proximity of its territory.

With similar security considerations, besides providing support to Northern Alliance who was raging fight against Taliban, Russia had initially also supported the USA's "war against terror". However, the USA's lengthened presence in the region was against Russia's interests. Hence, it tried to facilitate Afghan peace process by hosting several meetings between Taliban and Afghan representatives in 2018-2019 (Maizland, 2020). Even though the situation created by USA withdrawal and Taliban's takeover diminished USA's influence in the region it also brought about the risk of instability. As an indication of how Russia attaches importance to Afghanistan, it hosted an Afghan Taliban delegation in Moscow in 2021 (Euronews, 2021). Therefore, Russia could support Afghanistan and Pakistan's friendly relations as long as they take under control the terrorist organizations and maintain stability.

INDIA

India doesn't have physical contact with Afghanistan but shares a long border with Pakistan (3323 km.). Geographic location of Afghanistan provides for encirclement of Pakistan from west and east. Thus, India would want a pro-Indian government on the west of Pakistan who would cause Pakistan to shift its sources on the west instead of concentrating them on the east. By achieving this, India would have disrupted the strategic depth

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD

policy of Pakistan. Moreover, it would have cut off one of the recruitment and inspiration source of Kashmiri fighters. In line with this approach, in 1990s, during the internal conflict period, India along with Iran and Central Asian States had supported Northern Alliance against Taliban.

After Taliban regime was ousted from power it had provided assistance to Afghan governments in various sectors ranging from security, governance to energy. Particulary, India actively engaged in establishment of government and economical institutions in accordance with Bonn Conference process which was finalized in 2001. As a clear indication of its growing influence India had established an embassy in Kabul and consulates in Herat, Mazar-e-Sharif, Kandahar and Jalalabad (Pant, 2010: 136-140).

Economically, Afghanistan could provide the ground for India to access to Central Asian markets as well. In fact, India's ambition in Cenral Asia is related with China's increasing presence in the region which induced it to work out "Connect Central Asia Policy". It is a comprehensive plan that contains policies which aim to establish "political, security, economic, and cultural connections" in the region (Jha, 2022).

In this regard, India had built a road in Afghanistan in 2008 that would connect landlocked Afghanistan to Gulf of Oman and Chabahar port of Iran through one of the shortest routes (Naqvi, 2015: 209-210). Chabahar port is significant for India's regional economic interests. It is being operated by Indian since Decemeber 2018 (Anadolu Agency, 2019). India is "the primary investor in Chabar Port" which enables it to counter the economic influence of Pakistan and China that they have gained through the port of Gwadar (Aliasgary-Ekstrom, 2021).

Balancing China's supremacy in the region has been another factor that has pushed India to develop good relations with Afghanistan. Taking into account China's security sensitivities India wanted to have

leverage in Afghanistan that could be used against China. Furthermore, in recent years, India has been expanding its political influence along with economic and military power. In line with this, it has adopted more active foreign policy approach. It has been developing relations with range of countries from Israel, Gulf States, and Central Asian states to Iran and USA. Particularly, its relations with the US is important in the sense their partnership against China's rise in the region.

On the other hand, since Narendra Modi's Hindu nationalist party BJP ascended to power in 2014 it has set out to implement Hindutva nationalist agenda. In August 2019, special status of Kashmir in Indian constitution was abrogated, in December 2019 Citizenship Amendment Act (CAA) which discriminates some minority groups was accepted in the Indian parliament. These policies sparked nationwide protests and demonstrations and highly increased the tension in the region (Akins, 2020). Hence, India's Hindutva ideology might hamper India's growing influence in the region, especially in Islamic countries. Moreover, considering the Hindutva ideology of India with the re-emergence of the Taliban in Afghanistan, it can be said that India has fallen into a disadvantageous position against Pakistan.

CHINA

China and Afghanistan have a relatively short border (76 km.) at the west of China. This region is located in proximity of China's Xinjiang region where mostly Uyghur population inhabits. China is careful about the exploitation of ethnic and religious sensitivities in the region by foreign powers. Particularly, it perceives threat from Islamic radical factions in Cental Asia and Afghanistan. In this regard, it wouldn't want an unstable country which can not control its borders and who might provide support to separatist East Turkestan Islamic Movement.

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD

Afghanistan is located at south of Central Asia where most of China's Belt and Road Initiative (BRI) infrastructure passes through. Spillover of any conflict from Afghanistan to Central Asian states could be considered as a big concern for China. Moreover, China's investments in mineral resources in the Afghanistan and its possible linkage to BRI in the future could help to enhance economic prosperity in the region. Hence, China supported a US-Taliban deal. In late 2019 it hosted a conference in Beijing where Afghan and Taliban delegation participated (Maizland, 2020). In this regard, China would want a stable and dependable country on its west.

China and Pakistan have a 596 km. length of border. They settled the border disputes in 1963 in spite of Indian objection. This also marked the beginning of a military alignment (Khan, 2010: 174). Over the years they have cultivated friendly ties emanating from converging interest from security to commerce and economy. China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) is one of the prominent instance of partnerships China and Pakistan has developed in recent years. It is a sub project of BRI which was initiated in 2013.

CPEC will create an efficient land-based trade route by linking Kashgar of China in the north with the Gwadar port of Pakistan in the south. This is to be achieved mainly through a vast network of highways, railways and pipelines. It is a mega project which will serve national interests of both countries. Besides this, by enhancing regional economic connectivity and development it will contribute to cooperation between Afghanistan and Pakistan (CPEC, 2023).

China is the leading state of the Shanghai Cooperation Organization which was established in 2001 with the aim of providing for regional security and fighting against "terrorism, ethnic separatism and religious extremism." (UN, 2022). While Pakistan and India are member of the organization, Afghanistan is in observer status. The organization could be used as a useful platform to promote security and stability in the region.

Therefore, as USA recedes from the region China could assume more active role in the region. Nonetheless, China traditionally has adopted policy of nonintervention in internal affairs of any other country. In an emerging multipolar world it remains to be seen if it will assume more assertive role. Hence, it should be expected that China will use all its means to ensure stable relations between Afghanistan and Pakistan.

THE USA

After years of fighting, the USA and coalition forces withdrew from Afghanistan in August 2021, leaving the war torn country to Taliban forces, accompanied by humiliating scenes. Even though plans on withdrawal had started in ten years back and security responsibility were gradually transitioned to Afghan forces no one had expected such quick collapse of Afghan security establishment.

Actually, the outcome was result of policy shift in the USA's foreign policy approach which had started during Obama term. In a speech delivered at West Point in 2014 the USA president Obama had pointed out that the USA had not had to use military power for all the international problems by saying, "Just because we have the best hammer does not mean that every problem is a nail" (The White House, 2014).

This obviously indicated that the USA was planning to leave interventionist approach that it had pursued in the post-Cold War period. Trump had come to power with the slogan of "America first" and denounced globalist and multilateralist approaches (Çakır, 2020: 19). In line with his campaign pledges, he initiated the talks with Taliban in October 2018 (Al Jazeera, 2018).

The USA government and Taliban signed so-called Doha agreement in February 2020 (Maizland, 2020). Although Biden administration had come to power to reverse Trump's foreign policy he stucked to the same course

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD

inducted by previous administration, only making end date 31 August, instead of May (BBC, 2021). Therefore, it can be argued that the USA will maintain its diminished presence in the region and will continue to secure its interests by cooperating with its regional partners. In this regard, Pakistan has gained critical importance in USA's South Asia aspirations.

During Trump administration the USA-Pakistan relations underwent a troubled period. Trump had moved India to fore front in Afghanistan policy while placing Pakistan in backward position (Yesevi, 2019: 6). He openly denounced Pakistan's policies in the region and declared to cut financial aid (NTV, 2018). It was a critical reversal after years of partnership in war against terror and brought about kind of disappointment in Pakistani public sentiment.

The change in the USA's policy crystalized the China-Pakistan, the USA-India alignment which had come into existence following Sino-India war in 1962 (Siddiqi, 2018: 21). Nonetheless, allegations put forward by Pakistan's ousted Prime Minister Imran Khan demonstrates that the USA is not willing to leave Pakistan to China's area of influence (CNN, 2022). Apparently, the Pakistani army, which advocated a more balanced policy against both great power, was not pleased with Imran Khan's biased policy stemming from his admiration for China (Rafiq, 2022). Therefore, it can be argued that the USA would continue to be effective in the region in the sense that Pakistan supports its policy of not allowing Afghanistan to fall back to unstabilty and become haven for terrotist organizations.

CENTRAL ASIAN REBUPLICS (CARS)

Afghanistan shares borders with three of the CARs. The total length of border with Turkmenistan, Uzbekistan and Tajikistan is 2305 km. (804 km. with Turkmenistan, 144 km. with Uzbekistan, 1357 km. with Tajikistan). Securing the border against illegal crossings is one of the important

factors that affects the relationship between the CARs and Afghanistan. During the internal conflict period in 1990s most of the CARs supported the Northern Alliance because of its ethnic composition. Moreover, the fear that Islamic radicalism might have spilled over their territories had led them to cooperate against Taliban movement (Maizland-Farani, 2014: 60). As the same threat still persist for the CARs today, instability and threat of radical terrorism are main factors that shapes their policies towards the Afghanistan.

Pakistan and CARs share close cultural and historical ties but geographically Afghanistan separates them from the Central Asia. Hence, Pakistan's connection with the region must pass through Afghanistan territory. As it is the case for Afghanistan, Pakistan's ports, such as Karachi, Qasim and Gwadar (developing) provide for an outlet for landlocked Central Asian region. When CPEC is activated the connectivity between CARs and Pakistan will gain more importance. Therefore, the stability of the Afghanistan is crucial for the peace and prosperity of the whole Central Asia and South East region. For instance, the initiatives like Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India (TAPI) pipeline project can enhance economic vitality in the region. In this respect, it can be said that as long as Pakistan assists Afghanistan in its struggle of controlling terrorist organizations the CARs would be willing to cooperate with both countries.

CONCLUSION

At the beginning of the millenium only super power of the time the USA was shocked by an assymetric attack on its territory. In the aftermath of 9/11, limits of US's hard power were first tested in Afghanistan later in Iraq. Obama had recognized in 2014 that it was not necessary to use hard power to settle every problem the USA faces. This was indication of strategic shift in US's foreign policy with certain ramifations for rest of the world.

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD

Departure from hegemonic policy resulted with iconic withdrawal from Afghanistan in August 2021. As the international system has moved from unipolarity to multipolarity multiple poles has emerged with their political, economical and security ties. Structural shifts in world politics impacts the relations of countries in global as well as regional context. In this regard, the study has attempted to analyze bilateral relations of two important South Asian countries in a multilateral context as the world has been undergoing systemic changes.

There are many bilateral factors that positively or negatively affect the relations of Afghanistan and Pakistan. Among them, common religious, historical and social issues affect the relations positively. Economical ties have potential to develop as stability and security situation improves. The political systems of both countries have historically been a source of tension when they differed. However, the representation of religious sensitivities in the political systems of the countries creates positive effects on the relations. For instance, although Pakistan's political system is not based on Islamic rules, reflection of the Islamic sensitivities of the people on the political attitudes of the politicians brings the two countries closer. In connection with this, Pakistan's quest for strategic depth urges it to strive for a friendly government at the helm of Afghanistan with which it can develop good relations.

On the other hand, due to the disputed border, the geography factor stands out as an issue that negatively affects the relations. Related with unresolved border, demography is a factor that has potential to bring out problems. Especially, Pashtun nationalist movements on both sides of border may strain the relations. TTP's sporadic attacks at Pakistani targets and Pakistan's response to them creates tension in the relations as well. Repatriation of refugees to Afghanistan is another chronic nuisance between the two countries that remains to be addressed.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

When the Taliban has returned to power after withdrawal of coalition forces global and regional actors had to recalculate their position vis a vis Afghanistan. Most countries expect the Taliban administration to form an inclusive government and reassure the international community that it will not pursue the same brutal policies it has implemented during its previous period of government. Pakistan played curicial role in negotiations between the US and the Taliban. It seems that the US will rely on Pakistan in assisting the Taliban not to allow terrorist organizations to flourish in the region to threaten the national security of the US.

China, Russia and Central Asian states consider their security and economical interests strictly tied to stability of Afghanistan and they support projects that will enhance cooperation and connection in the reigon. India may seek to establish ties with the Taliban in order to obviate Pakistan's advantage in achieving strategic depth policy. Even though the US's depature may be considered to serve Iran's national interests Taliban's close connection with Saudi Arabia and Gulf States and possibility of resurgence of Sunni radical organizations in the region may cause concern among Iranian leadership.

As the international system evolves from a unipolar world to a multipolar world with different challenges, the debates on whether the situation will lead to a balance of power between great powers or a polarization between democratic and autocratic states continue. While the international community is struggling to recover from social and economic problems caused by Covid 19, the Ukraine war threatens the peace in Europe and the US-Chinese rivalry in the Pacific causes tensions over Taiwan.

The South Asian region, which is under the influence of China and Russia due to its geographical proximity, is also open to the influence of the US due to its relations with Pakistan and India. Enduring problems between Afghanistan and Pakistan still persists and requires both

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD

countries to stabilise their internal political situation in order to review and deal with them. However, it can be argued that while the region enters a period where it will be temporarily relieved from direct great rivalry, this provides an opportunity for Afghanistan and Pakistan to focus on bilateral relations in order to work out on ongoing problems and improve cooperation.

REFERENCES

Admission of Pakistan and Yemen to Membership in the United Nations: Report of The First Committee (document A/399). (1947). 92nd Plenary Meeting of UN General Assembly, http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/PV.92&Lang=E.

Afghanistan Peace Conference Kicks off in Moscow. (2018). Al Jazeera, <https://www.aljazeera.com/news/2018/11/9/afghanistan-peace-conference-kicks-off-in-moscow>.

Afghanistan. (2022). OEC World, <https://oec.world/en/profile/country/afg>.

Afghanistan/Pakistan. (2022). OEC World, <https://shorturl.at/gswF8>.

Afghanistan: US-Taliban Deal Hastened Afghan Collapse, Defence Officials Say. (2021). BBC, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-58738953>.

AHMED, M. (2023). What's Behind the Pakistani Taliban's Insurgency?. AP News, <https://apnews.com/article/afghanistan-organized-crime-taliban-pakistan-peshawar-2e8847a3735fb910b7a3cca53da721f4>.

AHMED, Z. S. and BHATNAGAR, S. (2007). Pakistan-Afghanistan Relations and the Indian Factor. Pakistan Horizon, 60(2), 159-174.

AKINS, H. (2020). The Citizenship (Amendment) Act in India. United States Commission on

ALUASGARY, S. and EKSTROM, M. (2021). Chabahar Port and Iran's Strategic Balancing With China and India. The Diplomat, <https://thediplomat.com/2021/10/chabahar-port-and-irans-strategic-balancing-with-china-and-india>.

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD

BOKHARI, K. (2022). The Search for Stability in Afghanistan. Foreign Affairs, <https://www.foreignaffairs.com/articles/afghanistan/2022-01-11/search-stability-afghanistan>.

BURGET, F. A. (2013). "Durand Hattı": Afganistan-Pakistan Arasında Yaşanan Kavganın Diğer Adı. Ortadoğu Analiz, 5(56), 60-67.

CHALMERS, J. (2011). Analysis: With Us or Against Us? A Decade on, Pakistan Wavering. Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-sept11-pakistan-usa-idUSTRE7890HS20110910>.

CONSTANTINO, Z. (2020). The India-Pakistan Rivalry in Afghanistan. United States Institute of Peace Special Report, <https://www.usip.org/publications/2020/01/india-pakistan-rivalry-afghanistan>.

CPEC. (2023). <https://cpec.gov.pk/>.

ÇAKIR, A. (2020). Rise of Isolationism in The USA Foreign Policy and Implications for NATO. International Journal of Political Studies, 6(3), 15-28.

FAIEZ, R. (2020). Pakistan's Prime Minister Khan on 'Historic' First Visit to Afghanistan. The Diplomat, <https://thediplomat.com/2020/11/pakistans-prime-minister-khan-on-historic-first-visit-to-afghanistan>.

GOLDBAUM, C. and PADSHAH, S. (2022). 'I Lost Everything': Pakistani Airstrikes Escalate Conflict on Afghan Border. New York Times, <https://www.nytimes.com/2022/04/30/world/asia/pakistan-airstrikes-afghanistan-taliban.html>.

GROSS, E. (2014). Afghanistan: The View from Pakistan. European Union Institute for Security Studies, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Alert_12_Afghanistan_Pakistan.pdf.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

GUPTA, P. K. (2019). Pashtunistan Factor in Pakistan-Afghanistan Relations. *Himalayan and Cenral Asian Relations*, 23(3-4), 69-123.

HUSSAIN, N. and Farani, M. N. U. (2014). Afghanistan as a Factor in Indo-Pakistan Relations. *Regional Studies*, 32(2), 51-71.

India Takes over Operations of Chabahar Port in Iran. (2019). Anadolu Agency, <https://www.aa.com.tr/en/energy/general/india-takes-over-operations-of-chabahar-port-in-iran/22984>.

International Religious Freedom. (2022). <https://www.uscirf.gov/resources/factsheet-citizenship-amendment-act-india>.

JHA, M. (2016). India's Connect Central Asia Policy. *The Diplomat*, <https://thediplomat.com/2016/12/indias-connect-central-asia-policy-2>.

KHAN, F. (2010). Why Borrow Trouble for Yourself and Lend It to Neighbors? Understanding the Historical Roots of Pakistan's Afghan Policy. *Asian Affairs: An American Review*, 37, 171-189.

KUMAR, S. (2008). Pakistan–Afghanistan Relations: Stabilizing Politics Through Economics. *Strategic Analysis*, 32(2), 223-243.

MAIZLAND, L. (2020). U.S.-Taliban Peace Deal: What to Know. Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/backgrounder/us-taliban-peace-deal-agreement-afghanistan-war>.

MOGUL, R. and SAİFİ, S. (2022). Imran Khan Claims There's a US Conspiracy Against Him. Why Do So Many Pakistanis Believe Him?. CNN, <https://edition.cnn.com/2022/05/27/asia/pakistan-imran-khan-us-conspiracy-intl-hnk/index.html>.

NAQVI, A. A. (2015). Pakistan-Afghanistan Relations Post 2014: Impacts on Pakistan's Security. *Journal of Political Studies*, 22(1), 197-214.

Overview of Pakistan Operation. (2022). UNHCR, <https://data.unhcr.org/en/country/pak>.

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD

ÖZEV, M. H. (2012). Küresel ve Bölgesel Güçlükler Karşısında Pakistan'ın Demokratikleşme Çabaları. Güvenlik Stratejileri, 8(16), 147-176.

Pakistan and Afghanistan. (2022). Institute for the Study of the War, <http://www.understandingwar.org/pakistan-and-afghanistan#Top>.

Pakistan. (2022). OEC World, <https://oec.world/en/profile/country/pak>.

PANT, H. V. (2010). India in Afghanistan: A Test Case For A Rising Power. Contemporary South Asia, 18(2), 133-153.

People and Society (Afghanistan). (2023). The World Factbook, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/afghanistan/#people-and-society>.

People and Society (Pakistan). (2022). The World Factbook, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/pakistan/#people-and-society>.

QASSEM, A. S. (2007). Afghanistan–Pakistan Relations: Border Controversies As Counter-Terrorist Impediments. Australian Journal of International Affairs, 61(1), 65-80.

RAFIQ, A. (2022). Why Pakistan's Army Wants the U.S. Back in the Region. New York Times, <https://www.nytimes.com/2022/01/23/opinion/pakistan-united-states-china.html>.

Remarks by the President of USA at the United States Military Academy Commencement Ceremony. (2014). The White House, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2014/05/28/remarks-president-united-states-military-academy-commencement-ceremony>.

Resetting Pakistan's Relations with Afghanistan. (2014) Brussels: ICG

Resolute Support Mission in Afghanistan (2015-2021). (2022). NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Russia Hosts Taliban Officials for High-Profile Afghanistan Talks. (2021). Euronews, <https://www.euronews.com/2021/10/20/russia-hosts-taliban-officials-for-high-profile-afghanistan-talks>.

SAIKAL, A. (2010). Afghanistan and Pakistan: The Question of Pashtun Nationalism?. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 30(1), 5-17.

SHAFQAT, S. and UL HAQUE, R. (2011). Pakistan, Afghanistan&US Relations: Implications and Future Directions. Lahore: Centre for Public Policy&Governance.

SHAKIR, S. (2020). Taliban ve Peştunistan Sorunlarının Afganistan-Pakistan İlişkilerine Etkisi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Unpublished MS thesis).

Shanghai Cooperation Organization. (2022). United Nations, https://dppa.un.org/en/shanghai-cooperation-organization?gclid=Cj0KCQiApb2bBhDYARIsAChHC9u1ISeeF3TAG0MS0FNshvqsqtj4BY25G4GT2EfMM2NYjQScpgMEBMAAqkMEALw_wcB.

SIDDIQI, S. (2008). Afghanistan-Pakistan Relations: History and Geopolitics in a Regional and International Context, Final Report Walter and Duncan Gordon Foundation, http://www.shibil.com/uploads/4/3/0/1/4301913/afghanistan-pakistan_relations.pdf.

Trump: Artık Pakistan'a Milyarlarca Dolar Ödeme Yapmayacağız. (2018). NTV, https://www.ntv.com.tr/dunya/trump-artik-pakistana-milyarlarca-dolar-odeme-yapmayacagiz,o_XDdqnYIk644rmLT4sUFg.

WARD, C. et al. (2021). Afghan President Ashraf Ghani Flees the Country As Taliban Forces Enter the Capital", CNN, <https://edition.cnn.com/2021/08/15/asia/afghanistan-taliban-advances-kabul-intl/index.html>.

UNDERSTANDING AFGHANISTAN-PAKISTAN RELATIONS IN A MULTIPOLAR WORLD

YESEVİ, Ç. G. (2019). Kardeşlik Ve Güvenlik Üzerinden Pakistan'ı Okumak: Afgan Mültecilerin Pakistan'a Siyasal Ve Sosyo-Ekonomik Etkileri. 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, https://21yyte.org/tr/ozel-raporlar/download/318_6d009831940d037e86efc6ef0578a173.

BEYAZ AYI VE KIZIL EJDER KISKACINDA ORTA ASYA DEVLETLERİNİN ÇOK VEKTÖRLÜ DİŞ POLİTİKALARI*

Multi-Vector Foreign Policies of Central Asian States in the Clamp of the White Bear and the Red Dragon

Medihanur ARGALI**

Öz

19. yüzyıldan itibaren Rus hegemonyasında varlığını devam ettiren Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan'dan oluşan Orta Asya devletleri, 1991 yılında bağımsızlıklarını kazandıklarında Rusya, Çin, ABD ve AB gibi büyük güçlerin oyun sahnesi olmaya devam etmiştir. Bu bağlamda bölge devletleri, büyük güçleri birbirlerine karşı dengeledikleri çok vektörlü dış politika izlemeye başlamışlardır. Çalışmanın konusu gereği, bölge devletlerinin Rusya ve Çin'le ilişkileri incelenmiştir. Böylelikle Orta Asya devletlerinin çok vektörlü dış politikayı Rusya'yı Çin'e, Pekin'i Moskova'ya karşı dengeleme noktasında nasıl uyguladıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Makalede Türkçe, İngilizce ve Rusça literatür taraması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rusya, Çin, Orta Asya, Çok Vektörlü Dış Politika, Denge Politikası.

Abstract

The Central Asian states, consisting of Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Turkmenistan and Tajikistan, which have continued their existence under Russian hegemony since the 19th century, continued to be the playground of great powers such as Russia, China, the USA and the EU when they gained their independence in 1991. In this context, the regional states, started to follow a multi-vector foreign policy in which they balanced the great powers against each other. Due to the subject of the study, the relations of the regional states with Russia and China were examined. Thus, it has been tried to reveal how the Central Asian States applied their multi-vector foreign policy against Russia against China and China against Russia.

Keywords: Russia, China, Central Asia, Multi-vector Foreign Policy, Balance Policy.

* **Makale Geliş Tarihi:** 24.11.2022 **Yayına Kabul Tarihi:** 18.05.2023

** Doktor Adayı, Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ATASAREN), Uluslararası İlişkiler Programı, e-posta: medihanurarg@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-0777-7077.

BEYAZ AYI VE KIZIL EJDER KISKACINDA ORTA ASYA DEVLETLERİNİN ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKALARI

GİRİŞ

Orta Asya devletleri, yazında, uluslararası ilişkiler sahnesindeki etkin değil; görece edilgen oyuncular olarak anılmaktadır. Bölge siyasetini 19. yüzyıldan itibaren büyük çoğunlukla Rusya yönetmektedir.¹ Her ne kadar 1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasının ardından Orta Asya devletleri, bağımsızlıklarını kazanmışsa da gerek Rusya'nın "Yakın Çevre Doktrini" (Erol, 2012: 3) gerekse de SSCB'nin dağılmasını fırsat bilen küresel ve bölgesel güçlerin bölgeye angaje olmasıyla bölge, büyük güçlerin oyun sahasına dönüşmüştür. Bölge, Rusların geleneksel etki alanı olmakla beraber son zamanlarda bilhassa ekonomik anlamda Çin'in artan etkisine tanıklık etmektedir. Rusya'nın geleneksel etkisinin yanı sıra Pekin'in artan etkisi, Orta Asya'da güçlü bir şekilde hissedilmektedir ve bu durum, Büyük Avrasya'nın yeni bölgesel yapısının şekillenmesinde de kilit bir faktör oluşturmaktadır.

Rusya; Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) Orta Asya üzerinde ciddi bir etkiye sahip olmaya devam etmektedir. Diğer taraftan Çin, Kuşak ve Yol Girişimi ve ekonomik etkisiyle Orta Asya'daki AEB üyelerinin gelişimini şekillendiren çok önemli aktörlerden biridir. Nitekim 2015 yılında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Çin Devlet Başkanı Şi Cinping, Ortak Avrasya Ekonomik Birliği ve İpek Yolu Projelerinin İnşasına İlişkin İşbirliği Ortak Bildirisi ile birlikte Orta Asya'daki etkilerini pekiştiren bir anlaşmaya varmışlardır. Orta Asya'daki Rusya-Çin işbirliğinin belirli unsurları, 2018 yılındaki AEB-Çin Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması'nda da ana hatlarıyla belirtilmiştir.

¹ Burada Rusya'dan kastedilen hem Çarlık Dönemi hem de SSCB'dir.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Ekonomik olarak Çin'in artan etkisine karşı bölge güvenliği için hala başat aktör Rusya ve KGAÖ'dür. Ancak alanyazında, Çin'in de yavaş yavaş önemli bir güvenlik rolü oynamaya başladığı belirtilmektedir. Bu gelişme, terörizm ve aşırılıkçılıkla ortaklaşa mücadele etmek için Çin, Tacikistan, Afganistan ve Pakistan tarafından 2016 yazında Urumçi'de kurulan bir danışma mekanizmasının yaratılmasında açık bir şekilde kendini göstermiştir. Bu bağlamda bazı uzmanlar, iki büyük aktörün Orta Asya'da karşı karşıya geleceğini düşünürken; bazıları ise aksine bölge üzerinde ortak politikalar geliştireceklerine inanmaktadırlar.

İki ülkenin ortak hareket edebileceğini gösteren en önemli aktör ABD'dir. Zira Rus-Amerikan ilişkilerindeki yeni gerginlikler ve artan Çin-ABD rekabeti, Moskova ve Pekin'i yeni bir düzen kurmaya itmektedir. Diğer taraftan her bir bölgenin tek bir lider gücü yoksa mevcut lider güçle liderliğe aday gücün bölgede çatışma yaşama olasılığı üzerinde de duran bir grup akademisyen mevcuttur. Bu gruptaki yazarlara göre, lider güçlerin faaliyetleri kadar Orta Asya devletlerinin ne düşündüğü de önemlidir. Orta Asya ülkeleri, kilit, büyük ve bölgesel güçlerle ilişkileri dengeleyen "çoklu vektörlü" dış politikalar yürütmektedirler.

Orta Asya'daki Rusya-Çin ilişkilerinin genel özelliklerini analiz eden birçok bilimsel yayın bulunmaktadır. Bunun karşısında alanyazında Orta Asyalı aktörlerin duruşlarını ele alan eser eksikliği de mevcuttur. Bu çalışma, Rusya-Çin ilişkilerine konu olan Orta Asya devletlerinin çıkarlarının sistematik bir analizi olacaktır. Çalışmanın amacı, Rusya ve Çin'in tek başına bölgede hegemon olmasını önlemek amacıyla Orta Asya devletlerinin bu iki gücü birbirlerine karşı ve diğer küresel ve bölgesel güçlerle nasıl dengelediğini ortaya koymaktır.

BEYAZ AYI VE KIZIL EJDER KISKACINDA ORTA ASYA DEVLETLERİNİN ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKALARI

Bu bağlamda çalışmanın hipotezi şu şekildedir: Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan'dan oluşan Orta Asya devletleri üzerinde Rusya ve Çin ya birlikte hareket ederek ya da çatışarak hegemonya olmaya çalışırken; söz konusu devletler, bu iki gücün birlikte ya da ayrı ayrı bölgede hegemonya kurmasını engellemek için çok vektörlü dış politika uygulayarak denge kurmaya çalışmaktadırlar.

Çalışmanın ilk bölümünde çok vektörlü dış politika yaklaşımı açıklanacak ve Orta Asya devletlerinin neden ve nasıl çok vektörlü dış politika uyguladığı aktarılacaktır. Bu bağlamda çok vektörlü dış politika yaklaşımının esasen Kazakistan'a ait olmakla beraber son zamanlarda tüm Orta Asya cumhuriyetleri tarafından iki büyük güç arasında ezilmemek için kullanıldığından bahsedilecektir.

İkinci bölümde öncelikle Rusya'nın bölge politikaları, bölge devletleriyle oluşturduğu entegrasyon hareketleri ve bölge üzerindeki etkisi analiz edilecektir. Akabinde Rus hegemonyasının bölge devletleri açısından ne gibi çıkmazlarının mevcut olduğu ve bölge devletlerinin Rusya'ya karşı nasıl çok vektörlü dış politika uyguladıkları anlatılacaktır.

Üçüncü bölümde ise benzer şekilde Çin'in nasıl Rus hegemonyasına karşı bölgede yavaş ama emin adımlarla hegemonik bir güç olma mücadelesi verdiği aktarılacaktır. Sonrasında yine benzer şekilde bölge devletlerinin Çin'e olan güvensizlikleri ve Çin hegemonyasını engellemek için kullandıkları politikalar aktarılacaktır.

ORTA ASYA DEVLETLERİ'NİN ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKASI

Çok vektörlü dış politika, en temel tanımıyla dış ilişkileri pragmatik, ideolojik olmayan temellere dayalı bir çerçevede üzerinden şekillendiren politikadır (Hanks, 2009: 259). Bu strateji, ilk kez Kazakistan'la literatüre girmiştir. Kazakistan'ın kurucu Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, bu stratejinin hedeflerini açıklarken; çok vektörlü dış politikanın dünya meselelerinde önemli rol oynayan ve ülkenin pratik çıkarlarına uygun tüm devletlerle dostane ve öngörülebilir ilişkilerin geliştirilmesi anlamına geldiğini belirtmiştir. (CAA, 2022) Özü, tüm ülkelerle karşılıklı yarar sağlayan işbirliğinin kurulması ve geliştirilmesinde yatmaktadır. Bu fikir, 1992 yılının Mayıs ayında yayınlanan Egemen Bir Devlet Olarak Kazakistan'ın Oluşumu ve Gelişimi Stratejisi'nin temelini oluşturmuştur.

Söz konusu belgeye göre dış politikanın temel amacı, elverişli bir dış ortam yaratmak ve ülkenin istikrarlı kalkınmasına destek sağlamaktır (Baygarin, 2010). Ancak daha sonraki dönemlerde Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan da aynı yöntemle dış politika üretmeye başlamış, Kazakistan'ın çok vektörlü dış politikası, tüm Orta Asya'ya sirayet etmiştir.

Uygulamada çok vektörlülük, daha zayıf olan devletin, daha güçlü olan devletle asimetrik bir ilişkiye girerken; bağımlılığın ikilemlerini hafifletmesine izin veren bir ilişki biçimidir (Contessi, 2015: 301). Alexander Cooley, Kazakistan'ın diğer Orta Asya devletleriyle birlikte Rusya, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) arasındaki rekabeti kendi çıkarlarına hizmet etmek için kullandığını ve böylece daha fazla fayda ve yardım elde etmek için avantaj sağladığını savunmaktadır (Cooley, 2012: 9).

BEYAZ AYI VE KIZIL EJDER KISKACINDA ORTA ASYA DEVLETLERİNİN ÇOK VEKTÖRLÜ DİŞ POLİTİKALARI

Çoklu vektörcülüğün görünüşte rasyonel stratejik yaklaşımı ve büyük güçleri içermesi göz önünde bulundurulduğunda, teorik açıklamalar için akla ilk gelen akım realizmdir. Güç dengesi teorisi, devletlerin kendilerini potansiyel bir hegemonun üstün yeteneklerinden korumak için diğer devletlerle ittifaklar kurduğunu savunmaktadır (Walt, 1980: 18).

Stephen Walt, dengelemenin yaygın bir strateji olduğunu ve devletlerin yalnızca zayıf olduklarında, başka müttefikleri olmadığında ve yükselen hegemonu yatıştırmanın mümkün olduğuna inandıklarında çoğunluğa katılacağını varsaymaktadır (Keyik ve Erol, 2019: 34-35). Bununla birlikte dengelemeye ilişkin bu argümanlar, Orta Asya devletlerinin üç farklı büyük devlete (Çin, Rusya, ABD) karşı dengelemenin bazı yönlerini içeren ve zaman zaman ekonomik konularda AB'yle angaje olan dış politika stratejisini yeterince açıklamamaktadır (Goh, 2008: 118). Buna ek olarak askeri güç ve ekonomik zenginliğe dar bir şekilde odaklanan realizm, Orta Asya devletlerinin büyük güçlerle angaje olabileceği çeşitli mekanizmaları hesaba katmamaktadır. Realizm, diğer devletlerin seçimlerini ve yöntemlerini eksik açıklama eğiliminde olduğundan büyük güçlerin eylemlerini açıklamada teorik olarak en ikna edicidir.

Alternatif bir teorik yaklaşım, Evelyn Goh'un Güneydoğu Asya'nın ABD ve Çin'le ilgili dış politika stratejileri üzerine çalışmasından kaynaklanmaktadır. Hem Güneydoğu Asya hem de Orta Asya devletleri, büyük güç rekabetine dahil olan bir bölgede ikincil veya üçüncül devletler olma özelliğini paylaşmaktadır. Goh, Çin'in yükselişine yanıt olarak, Güneydoğu Asya ülkelerinin büyük güçlere ve karmaşık bir etki dengesine karşı "her yerde iç içe geçme" stratejileri izlediğini savunmaktadır (Goh, 2008: 121).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Goh'a göre Güneydoğu Asya devletleri, istikrarsız çok kutuplu bir dünyadan kaçınmaya çalışmakta ve ABD ile Çin arasında bir seçim yapmaya zorlanmaktadır. Bunu yaparken de bölgede rekabetçi ama pozitif toplamı örtüşen etki alanları yaratmak ve büyük güçler arasında şiddetli rekabeti önlemek amacıyla bölgenin meselelerine ve işlerine tüm büyük güçleri dahil etmeye çalışmaktadırlar. Bu amaca ulaşmak için devletler, hükümetler arası ve bölgesel örgütlere üyelik, ulusal egemenlik beyanları, yabancı yatırım anlaşmaları ve diplomatik manevralar gibi çeşitli mekanizmalar kullanmaktadırlar (Goh, 2008: 129).

Orta Asya devletlerinin davranışlarının ve siyasi kaynaklara yatırımlarının gözlemlenmesi, her şeyi birbirine bağlamanın ve karmaşık dengelemenin bu devletlerin dış politikası hakkında realizmden daha iyi açıklamalar sunmaktadır. Devletin eylemlerini kayırmacı bir şekilde sınırlayacak doğrudan dengeleme veya çoğunluğa dayalı davranışlarda bulunmak yerine Orta Asya devletleri, tüm büyük güçlerle bağlar kurmak için tutarlı ve çok yönlü çabalar sarf etmektedirler (Valiyev ve Mamishova, 2019: 269-291).

Orta Asya devletleri ama özellikle de Kazakistan, bölgesel kurumlar inşa ederek ve çok taraflı yaklaşımlar izleyerek büyük güçleri bölgeyle karmaşık alışverişlerde ve pozitif toplamı ilişkilerde "karmakarışık" hale getirme konusunda somut bir stratejiye sahiptir (Libman ve Obydenkova, 2018: 1037-1058). Ayrıca büyük güçlerle olan bu bağlar, doğası gereği kayırmacı değildir. Kazakistan, başarılı karmaşık dengeleme yapmak için değerli doğal kaynaklarını kullanmaktadır. Nitekim Kazak siyaset bilimci Dosum Satpayev, 2018 yılında çok vektörlü dış politikanın özünü şu şekilde tanımlamıştır (Satpayev, 2022):

"Kazakistan'ın çıkarı, bazı büyük jeopolitik aktörlerin peşinden gitmemekte yatıyor; ağabey olarak ne Rusya'ya ne de başka bir devlete ihtiyacımız var."

BEYAZ AYI VE KIZIL EJDER KISKACINDA ORTA ASYA DEVLETLERİNİN ÇOK VEKTÖRLÜ DİŞ POLİTİKALARI

Çok vektörlü dış politika anlayışı, bölgeye özgü bir siyaset türü olup temel hedefi, büyük güçler arasında denge sağlamaktır. Orta Asya ülkelerinin bu durumu, daha güçlü aktörlerle temas halinde olan küçük ve orta ölçekli devletlerin dengeleme çalışmalarına en yakın olanıdır (Hey, 2003: 165).

Belirtmek gerekir ki; söz konusu devletlerin çok vektörlü dış politikaları, Çin ve Rusya'yla sınırlı değildir. Bu devletler, Batılı güçler ve Hindistan gibi diğer devletlerle de mümkün olan tüm formatlarda aktif olarak etkileşimlerini geliştirmektedir. Bunu, Rusya ve Çin'in artan etkisine karşı dengelemenin temeli olarak uygulamaktadır. Örneğin Orta Asya devletlerinin AB'yle ortaklık ve işbirliği anlaşmaları vardır ve AB'nin Orta Asya'ya yönelik özel stratejisi bulunmaktadır.

Bölge devletleri, Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (EBRD) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) üyeleridir. Ayrıca Orta Asya devletleri, Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi ve Barış için Ortaklık programı kapsamında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'yle (NATO) aktif olarak işbirliği yapmaktadır. 2006 yılından beri Kazakistan'ın NATO'yla bireysel bir ortaklık planı bile mevcuttur. Zira ABD'nin Afganistan'daki operasyonunun başlamasından sonra ABD ile bazı Orta Asya devletleri arasında yakın askeri ve siyasi etkileşim kurulmuştur.

Batı'yla kurulan ilişkilerin yanı sıra başka bir etkili dengeleme yolu, İslam Konferansı Örgütü, İslam Kalkınma Bankası ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı aracılığıyla İslam devletleriyle entegrasyon projelerine katılmaktır. Ayrıca Hindistan ve Pakistan'ın ŞİO'ye katılımı, Orta ve Güney Asya devletleri arasındaki işbirliğini kurumsallaştırmıştır. Ayrıca Türkiye'nin girişimleriyle Türk Devletleri Teşkilatı'nda da mühim bir entegrasyon hareketi gerçekleşmektedir.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Bölge ülkelerinin Rusya ve Çin'e yönelik çıkarlarını belirlemek için Moskova ve Pekin'e yönelik uygulanan çok vektörlü dış politikalarının birbirinden ayrıştığının belirtilmesi önemlidir. A. Kazantsev, S. Medvedeva ve I. Safranchuk, yaptıkları bir araştırmada bölgedeki devletlerin genel özelliklerini çizip Rusya ve Çin'in bölgedeki etkisini ölçmeye çalışmışlardır

Tablo 1: A. Kazantsev, S. Medvedeva ve I. Safranchuk'un Çalışmasında Rusya ve Çin'in Orta Asya Ülkelerindeki Etkisi

Ülkeler	Rus Etkisi	Çin Etkisi
Kazakistan	Yüksek	Yüksek
Özbekistan	Orta	Orta
Kırgızistan	Çok yüksek	Çok yüksek
Türkmenistan	Düşük	Çok yüksek
Tacikistan	Yüksek	Çok yüksek

Kaynak: (Kazantsev vd., 2021: 57-71)

Rusya, öncelikle Orta Asya devletlerinin güvenliğini sağlayan kilit bir aktördür. Burada Rusya ile Çin arasında resmi olmayan bir işbölümü vardır. Rusya, geleneksel olarak bölgesel güvenlik ortamının garantörüyken; Çin giderek bölgesel ekonomik hegemonya haline gelmektedir.

ORTA ASYA ÜLKELERİNİN RUSYA'NIN ETKİSİNE KARŞI ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKALARI

Beş bölge devletinden üçü, KGAÖ üyesidir ve dolayısıyla Rusya'nın güvenlik garantilerinden yararlanmaktadırlar. Rusya, 1990'lı yıllarda ve 2000'li senelerin başında Orta Asya devletlerinin sınırlarının korunmasında

BEYAZ AYI VE KIZIL EJDER KISKACINDA ORTA ASYA DEVLETLERİNİN ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKALARI

ve Tacikistan'daki iç savaşta barışçıl bir çözüm bulunmasında kilit rol oynamıştır. Rusya'nın Kant (Kırgızistan) ve Tacikistan'da (Üs 201) hava kuvvetleri üssü mevcuttur.

Kazakistan'da da Rus askeri tesisleri vardır. KGAÖ, Tacikistan-Afganistan sınırını korumayı amaçlayan Rubezh askeri tatbikatlarını ve Afganistan'dan uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele etmeyi amaçlayan Operasyon Kanalı'nı düzenli olarak devam ettirmektedir. Ayrıca KGAÖ'nün acil bir durumda Orta Asya devletlerine yardım etmek için özel hızlı müdahale kuvvetleri de vardır.

Rusya, 2016 yılından beri en büyük bölgesel gaz üreticisi olan Türkmenistan'dan gaz alımını durdurmuştur. 2019 yılının Mayıs ayında KazTransGas, Türkmen gazının Kazakistan üzerinden transit geçişine yeniden başlamıştır. 2017 senesinin Nisan ayında Gazprom, 2018 yılından başlayarak beş yıl boyunca yıllık 4 bcm Özbek gazı satın almak için bir anlaşma imzalamıştır (Altynbayev, 2018). SSCB'nin dağılmasından bu yana Rusya, Kırgızistan ve Tacikistan'a sübvansiyonlu fiyatlarla petrokimya, yakıt ve madeni yağ ihraç etmektedir ve bu esasen gizli ekonomik yardımdır.

Rusya'nın konumu Çin'le karşılaştırıldığında her yıl daha da zayıflasa da Orta Asya devletlerinin ekonomilerinde hala önemli bir yere sahiptir. Ancak Rusya'nın Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan'la ticaretinde 2019 yılında 2015 senesine kıyasla düşüş gerçekleşmiştir. Zira bu ülkeler, Rusya'ya ihracatını arttırmıştır. Moskova'nın Orta Asya'ya yaptığı yatırımlara değinmek gerekirse, 2010-2021 yılları arasında bu bölgede biriken Rus yatırımları, ortalama 30,5 milyon dolar civarındadır. Nitekim tüm problemlere rağmen Rusya ile Orta Asya arasındaki ticaret hacmi her yıl artmaya devam etmektedir (Krajeva, 2022).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Kazakistan'da 7.500'den fazla Rus ve yaklaşık 3.500 ortak girişim başarılı faaliyet göstermektedir. Rusya'dan Kazakistan'a son 15 yılda yapılan doğrudan yatırım hacmi, 16 milyar doları aşmıştır. Özbekistan'a ise tahsis edilen fon miktarı, 9,1 milyar dolardır veya BDT'deki tüm Rus yatırımlarının %24'üdür. 2016 yılında Rus yatırımları, Özbekistan'ın GSYİH'sinin %21.7'sini oluştururken; 2020 senesinde bu oran, %35.7'e çıkmıştır. Rusya, Tacikistan'a son 13 yılda 1,6 milyar dolardan fazla yatırım yapmıştır ve bunun en az 900 milyonu doğrudan yatırımdır. 20'den fazla ülkenin yatırım yaptığı Kırgızistan'da ise Rusya, üçüncü sırada yer almaktadır. Türkmenistan'da ise Cumhurbaşkanı Serdar Berdimuhamedov, Bakanlar Kurulu toplantısında Türkmenistan ile Rusya arasında 2023 Yol Haritası'nın çizildiğini belirtmiştir. Bu bağlamda Rusya'dan sanayi, enerji, tarım, yüksek teknoloji ve finans alanlarında alacakları yatırımların altını çizmiştir (Krajeva, 2022).

2021 yılında Kazakistan'da KPI polipropilen fabrikası ve Özbekistan'da Özbekistan GTL fabrikası olmak üzere iki büyük proje, Rusya menşeli Neftegaz tarafından tamamlanmış olup üretim tesislerinin modernizasyonu aktif olarak devam etmektedir. Bu kapsamda Özbekistan Metanol-to-olefinler teknolojisini kullanarak yılda 1.5 milyar metreküp doğalgaz işleyebilecek ve yüksek kaliteleri polimerler üretebilecektir. Kazakistan'ın en büyük kimya kuruluşu olan Kazazot tarafından hayvancılığın ihtiyaçları için karbon amonyum tuzları, amonyum sülfat, hidrojen peroksit, biyoprotein, amonyak suyu, amonyak ve karbamid üretiminin geliştirilmesi de planlanmaktadır (Neftegaz, 2022). Tüm bu ekonomik yardımların yanında Orta Asya'yı Rusya'ya bağlayan çeşitli boru hat ağları da vardır:

- Atyrau-Samara Petrol Boru Hattı,
- Mahaçkale-Tikhoretsk- Novorossiysk Petrol Boru Hattı,
- Tengiz-Novorossiysk Hazar Boru Hattı Konsorsiyumu,

BEYAZ AYI VE KIZIL EJDER KISKACINDA ORTA ASYA DEVLETLERİNİN ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKALARI

- Orta Asya-Merkez Gaz Boru Hattı,
- Buhara-Ural Gaz Boru Hattı

Rusya, Özbekistan'la 2018 yılında, Rosatom tarafından tasarlanan bir nükleer santral inşa etmek için hükümetler arası bir anlaşma da imzalamıştır (Uz Daily, 2019). Tüm bunların yanı sıra Gazprom, KyrgyzGas'ın sahibidir ve jeolojik keşif ve ülkenin gaz dağıtım sisteminin modernizasyonu ile uğraşmaktadır. Bu, Rusya için bir tür ekonomik yardım olarak görülebilecek kârsız bir yatırımdır. Burada temel amacın Rus nüfuzunun sağlanmasıdır. Rus-Kırgız Kalkınma Fonu, 2014 yılında bu ülkenin AEB'e katılımını ilerletmeyi amaçlayan bir başka yardım faktörü olarak kurulmuştur. Rusya Maliye Bakanlığı, 2022 yılında Rus-Kırgız Kalkınma Fonu projelerine 90 milyon dolar ayırmıştır (Aki Press, 2022).

Rusya'nın Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan üzerindeki ekonomik etkisinde büyük öneme sahip bir başka faktör de Rusya'ya yoğun göçmen işçi akışıdır. Göçmen dövizleri, ulusal gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYİH) önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Rusya İçişleri Bakanlığı'na göre, 2018 senesinde Rusya'da resmi olarak kayıtlı göçmen olan yabancılar arasında 683.989 Kazakistan vatandaşı, 876.795 Kırgızistan vatandaşı, 2.300.448 Tacikistan vatandaşı, 98.000 Türkmenistan vatandaşı ve 4.499.127 Özbekistan vatandaşı bulunmaktadır (Ministry of Internal Affairs of Russia, 2022). Yine Moskova yönetimi tarafından paylaşılan 2022 verilerine göre, 2021 senesinde Özbekistan, Tacikistan ve Kırgızistan'dan 7,8 milyondan fazla göçmen, iş sebebiyle Rusya'ya giriş yapmıştır. Bunların 4,5 milyondan fazlası Özbekistan'dan, yaklaşık 2,4 milyonu Tacikistan'dan ve yaklaşık 900.000'i Kırgızistan'dandır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Dünya Bankası'na göre, havaleler 2021 yılında Tacikistan'ın GSYİH'sının %30'unu ve Kırgızistan'ın GSYİH'sinin yaklaşık %28'ini oluşturmaktadır. Orta Asya'nın en kalabalık ülkesi olan Özbekistan, Ocak ve Kasım 2021 arasında yaklaşık 7,6 milyar dolarlık; yani ülkenin GSYİH'sinin %11,6'sı kadar havale almıştır. Bu bağlamda AEB üyeliği de başta en zayıf ekonomiye sahip olan Kırgızistan olmak üzere Orta Asya devletlerine ekonomik fayda sağlamaktadır. Zira AEB'in ortak işgücü piyasası, Rusya'da iş aramayı çok daha kolay hale getirmektedir (Najibullah, 2022).

Tüm AEB üyelerinin aynı anda KGAÖ üyesi olması, Rusya'nın Orta Asya devletleriyle etkileşiminin ekonomik, askeri ve stratejik yönleri arasında bir etkileşim olduğu anlamına gelmektedir. Bununla birlikte Orta Asya devletlerinin her konuda Rusya'yla aynı fikirde olmadığı ve hatta bazı yüksek politika alanlarında ciddi fikir ayrılıkları bulunduğu söylenebilir. Özelde Rusya-Ukrayna ve Rusya-Gürcistan ihtilafları ve genelde ise post-Sovyet alanda Rusya-Batı çatışması, bu duruma örnek verilebilir.

KGAÖ ve AEB devletlerinin Rusya'ya ciddi bir siyasi desteğinin olmaması, hiçbirinin Rusya'nın Kırım ve Abhazya'yle birleşmesini ve Güney Osetya'nın Gürcistan'dan bağımsızlığını tanımamasıyla kendini göstermektedir. Dahası Donbas'ta Ukraynalı yetkililere karşı savaşıyor insanlar, Kazakistan'da cezai kovuşturmayla tabi tutulmaktadır.

Orta Asya ülkelerinin Rusya karşıtı bir hamlesi de Abhazya'nın AEB'e katılma konusunda gerçekleşmiştir. Belarus, Ermenistan, Kazakistan ve Kırgızistan, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü ilkesine bağlı kaldıkları için katılıma karşı çıkmışlardır. Ayrıca KGAÖ veya AEB devletlerinden hiçbiri, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından Moskova yönetimine yaptırım uygulayan devletlere karşı Rusya'nın karşı yaptırımlarına katılmak istememiştir.

BEYAZ AYI VE KIZIL EJDER KISKACINDA ORTA ASYA DEVLETLERİNİN ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKALARI

Ayrıca Orta Asya devletleri, Donbas'ta çıkan çatışmanın ardından NATO, ABD veya AB'yle temaslarını kesmek istemediler. Orta Asya devletlerinin KGAÖ'den bazı memnuniyetsizlikleri de vardır. Özellikle de 2010 yılının Haziran ayında Kırgızistan'da Cumhurbaşkanı Kurmanbek Bakiyev'in devrilmesinin ardından başlayan Özbek karşıtı pogromların ardından Kırgızistan'da ortaya çıkan durum nedeniyle Kırgızistan'ın geçici Cumhurbaşkanı Rosa Otunbayeva, Rusya Devlet Başkanı'na başvurmuştur. Ancak Rusya ve KGAÖ bu talebi reddetmiştir. Daha sonra Kırgız ve diğer Orta Asya elitleri, KGAÖ'yü sert bir şekilde eleştirmiştir (Trobanko, 2009).

Orta Asya devletlerinin Rusya'ya karşı bu tutumu, 2022 yılındaki Rusya-Ukrayna Krizi'nde de kendini göstermiştir. Krizin başından beri liderler, Ukrayna'dan yana söylemlerde bulunmaktadır. Tacikistan Cumhurbaşkanı İmamali Rahman, Kremlin'e daha fazla saygılı olması gerektiğini söylerken; Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Caparov'un ise Rusya'yla yapacağı toplantıda Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'i bekletmesi dikkat çekmiştir. Rusya'ya karşı en yüksek ses ise Kazakistan'dan gelmiştir. Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım-Cömert Tokayev, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunarak Luhansk ve Donetsk'nin bağımsızlığını kesinlikle tanımayacağını belirtmiş ve Rusya'yı takip etmeyeceğini bildirmiştir (En Son Haber, 2022).

Diğer taraftan hem ekonomik hem de askeri bileşenleri içerecek olan Avrasya entegrasyonu fikrini ilk ortaya atan kişi, Rus yetkililer değil; 29 Mart 1994 tarihinde Moskova'ya yaptığı ilk resmi ziyarette dönemin Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev olmuştur (Ismailov ve Papava, 2010: 24). 1990'lı yıllardaki başarısız girişimlerin ardından Putin'in Rusya'da iktidara gelmesinden sonra, önce Avrasya Gümrük Birliği ve ardından Ortak Ekonomik Alanı olarak Avrasya entegrasyon projesinin uygulanması; Rusya, Beyaz Rusya ve Kazakistan tarafından başlatılmıştır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

9 Ekim 2014 tarihinde üç devlet tarafından AEB kurulmuş, 1 Ocak 2015 tarihinde ise birliğe Ermenistan ve Kırgızistan katılmıştır. Bu durum, Kazakistan'ın ulusal ekonomik stratejisiyle çelişmektedir. Diğer AEB ülkeleriyle karşılaştırıldığında, Kazakistan ekonomik reformlarında en ileri olan devlettir. AEB ülkeleri arasında kişi başına en yüksek yatırım göstergesine ve nispeten yüksek düzeyde liberalleşmiş bir ekonomiye sahiptir (Kazantsev, 2021: 61) Ekonomi politikaları söz konusu olduğunda Astana, ülkenin ulusal çıkarlarını doğal olarak AEB ilkelerinden öncelemektedir ve neticede Kazakistan, AEB'in ortak bir sanayi politikası oluşturma girişimlerine kökten karşı çıkmaktadır. Ayrıca AEB'in kuralları, Kazakistan'ın Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) yükümlülükleriyle de çelişmektedir. AEB, Astana'ya tavizler vererek Kazakistan'a 3.500 malda gümrük muafiyeti getirmiştir (Zubov, 2016).

Daha sonra DTÖ normlarıyla AEB ilkelerinin çelişmesi, sorunu Kırgızistan için de bir problem haline gelmiştir. Mevcut durumda Özbekistan'ın AEB'ye katılımıyla ilgili tartışılan önemli bir nokta da DTÖ'ye katılımıyla ne kadar çelişecektir. Özbekistan, 2020 yılında AEB'e gözlemci üye statüsünde katılmıştır. Ancak Kazakistan ve Kırgızistan'ın tecrübeleri nedeniyle Özbekistan, meseleye son derece dikkatli yaklaşmaktadır. Buna göre, Çin ve Türkiye gibi Orta Asya'nın diğer önemli ortaklarından ithal edilen ürünler, Orta Asya devletlerin, vatandaşları için pahalı hale gelmektedir. Zira gümrük birliği, içerideki üretimin gelişmesini sağlasa da diğer devletlerin erişimini kısıtlamaktadır (Kalandarov, 2021).

Kazakistan'da dönemin Cumhurbaşkanı Nazarbayev, Avrasya entegrasyonuna öncülük etse de Astana yönetimi, her zaman AEB'in tamamen ekonomik hedeflere sahip olduğunu vurgulamıştır. Kazakistan'a göre, örgütün faaliyetlerinin siyasi ve kesinlikle jeopolitik bileşenleri en aza indirilmelidir. AEB organlarında Kazakistan, Rusya'nın siyasi konuları gündeme getirme girişimlerini her zaman engellemiştir. Astana özellikle

BEYAZ AYI VE KIZIL EJDER KISKACINDA ORTA ASYA DEVLETLERİNİN ÇOK VEKTÖRLÜ DİŞ POLİTİKALARI

de ortak vatandaşlık, dış politikaları koordine etme veya ortak sınır koruma gibi konuları örgütün faaliyetlerinden hariç tutma konusunda ısrar etmektedir. Kazakistan makamları, ulus üstü AEB organlarının yetkilerinin genişletilmesine karşı çıkmıştır. 2012 ve 2015 yıllarında Rusya tarafından önerilen bir AEB Parlamenter Meclisi oluşturma fikrini ise kınamıştır (Riss, 2022).

Kazakistan medyasında çok popüler olan bir görüş, AEB'nin kesinlikle jeopolitik bir yapıya sahip olduğudur. Buna göre Birliğin amacı, kendisini Sovyet sonrası alanın lideri olarak kabul eden Rusya'nın hegemonya statüsünü geri getirmektir (Riss, 2022). Kazak milliyetçileri olarak adlandırılan bir uzman grup, bu fikri ısrarla dile getirmektedir. Bilhassa Dosym Satpayev, Rusya'nın birliği siyasi olarak gördüğü için diğer AEB üyeleri karşısında "Büyük Birader" rolünü üstlendiğini iddia etmektedir. Satpayev'e göre, üst düzey Rus yetkililerin üye devletlerin tüm siyasi girişimlerinin Kremlin'le koordine edilmesi gerektiği yönündeki açıklamalarının altında yatan neden de budur. Satpayev, Rusya için AEB ve KGAÖ projelerinin ekonomik değil; jeopolitik olduğuna inanmaktadır. (Riss, 2022).

Özbekistan ve Tacikistan da AEB'in ekonomik çıkarlar yerine Rusya'nın siyasi çıkarlarını öncelikli olarak ilerlettiği endişesini taşıdıkları için hala örgüte üye olmamıştır. Özbekistan'daki tartışmalarda devlet yetkililerinin, gümrük ve tarife politikalarını uygulama, bankacılık sektörünü düzenleme ve gıda sağlığı normlarını belirleme yetkilerinin bir kısmını bile devretmeye hazır olmadığı aşikardır. Diğer taraftan Rus siyasi çevreleri, Tacikistan'ın AEB üyeliğinin 2016 yılındaki görüşmelerde tamamlanacağını düşünmüşlerdir. Ancak Duşanbe'den bu yönde kayda değer bir adım gelmemiştir.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

2014 senesinden sonra Rusya'ya uygulanan Batı yaptırımları, AEB'in içerisinde de sorunlar yaratmıştır. Kazakistan da dahil olmak üzere Rusya'nın tüm AEB ortaklarının ekonomik kalkınması üzerinde olumsuz bir etki yaşanmıştır. Benzer şekilde Rusya Merkez Bankası'nın 2014 yılının Ekim ayında ruble için dalgalı döviz kuruna geçiş kararı, AEB üye ülkeleri arasındaki ilişkilerin çalkantılı bir döneme girmesine yol açmıştır. 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'nın doğusunu işgal etmesiyle Moskova yönetimini hedef alan sert yaptırımların etkisi de yine AEB'in diğer üyelerini olumsuz etkilemiştir.

Ayrıca Rusya'nın AEB üyelerine tahıl ihracatı yasağı getirmesi, Rusya'nın kendi ekonomisini kurtartmak için ortak normları hiçe saydığı ve AEB'i feda ettiğinin göstergesidir. Ayrıca rubledeki dalgalanmalar da yine üye devletleri olumsuz etkileyen bir diğer husus olarak kendini göstermektedir (Wolczuk ve Dragneva, 2022).

Rublenin devalüasyonunda yaptırımların ve karşı yaptırımların diğer olumsuz sonuçları nedeniyle zarara uğrayan yerel üreticileri korumak için AEB üye devletlerinin yürütme makamları, malların ithalatına birden fazla yasak getirmiştir. Özellikle Kazakistan, tahıl nakliyesi için Rus tren vagonlarının kullanımını yasaklamaya ve Rus petrokimya ürünlerinin ithalatını kısıtlamaya karar vermiştir. Ayrıca Kazakistan Başbakanı Alihan İsmailov, 2022 krizi nedeniyle Rusya'dan ayrılmaya karar veren 250'nin üzerinde yabancı yatırımcıyı Kazakistan'a davet ettiklerini bunların 45'inin olumlu yanıt verdiğini bildirmiştir (Kussainova, 2022).

Söz konusu durum, yaptırımları ve karşı yaptırımları çevreleyen siyasi farklılıklar nedeniyle daha da kötüleşmiştir. Moskova'nın da AEB ülkelerine karşı şikayetleri olmuştur: Rusya'nın AB ve Ukrayna'dan gıda ithalatına yönelik ambargosunu by-pass etme girişimlerini durdurmalarını istemiştir. Bunun nedeni özellikle Beyaz Rusya, Kazakistan ve Ermenistan'la "ortak pazar" göz önüne alındığında, Rus karşı yaptırımlarının etkisiz kalması olmuştur.

BEYAZ AYI VE KIZIL EJDER KISKACINDA ORTA ASYA DEVLETLERİNİN ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKALARI

Görüldüğü üzere, Orta Asya devletlerinin tamamen Rusya'ya sırt çevirmesi de söz konusu değildir. Kazakistan tarafından başlatılan ve bugün tüm Orta Asya devletleri tarafından kullanılan çok vektörlü dış politika, her ne kadar esasen Rus hegemonyasına yeniden girmek için de olsa aynı zamanda diğer büyük güçlere karşı da Rusya'yla özellikle güvenlik bağlamında yakın ilişkiler devam ettirilmektedir.

ORTA ASYA DEVLETLERİ'NİN ÇİN'İN ETKİSİNE KARŞI ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKALARI

1990'lardan itibaren Orta Asya, Çin için birçok neden dolayı önemliydi. İlk olarak SSCB'nin dağılması, Çin'e komşu olan Orta Asya'da bir güç boşluğu yaratmıştır. Pekin, bu güç boşluğunu doldurabileceğini düşünmüştür. Buradaki önemli nedenlerden biri de Çin'in siyasi istikrarının korunmasıdır.

Bu kapsamda Çin, Kazakistan-Çin sınırındaki Khorgas gibi özel ekonomik bölgelerdeki altyapı projelerine özel önem verilmektedir. Çin'in Orta Asya devletleriyle işbirliğinin stratejik doğası, Çin Kuşak ve Yol Girişimi'ni başlatmasıyla daha da desteklenmiştir. 1991 senesinde Orta Asya ülkelerinin Çin'le ticari bağlantıları yokken; Kuşak ve Yol Girişimi'nin ilan edildiği 2013 yılında (Çelik ve Erol, 2019: 15) ticaret hacmi 45 milyar doları aşmıştır. 2014 senesinden sonra Orta Asya devletleri, Çin'in ticaret ortaklarında alt sıralarda yer almasına rağmen Çin, Orta Asya'nın en önemli ticaret ortağına dönüşmüştür. Örneğin 2019 yılında Çin, ithalatta Kırgızistan ve Özbekistan'ın; ihracatta ise Türkmenistan'ın birinci ortağı konumundadır. 2015 senesinden 2019 yılına kadar Orta Asya'dan Çin'e yapılan ihracat %35; Çin'den Orta Asya'ya yapılan ihracat ise %49 artırmıştır (China Briefing, 2022). Yani Çin, bölgenin temel hegemonyası olan Rusya'yı bu bağlamda geride bırakmıştır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

2008-2014 yıllarında Orta Asya-Çin boru hattının faaliyete geçmesi nedeniyle Türkmenistan ve Özbekistan'ın Çin'le ticaretlerindeki payları önemli ölçüde artmıştır. Gümrük Birliği'nin kurulduğu 2010 yılından bu yana Çin'in tekstil ve ayakkabı akışı büyük ölçüde Kırgızistan'dan Kazakistan'a yönlendirilmiştir. 2015 yılına kadar Kazakistan'ın ithalatındaki payı dört katına çıkmıştır. Pekin, ulusal para birimi yuan ile ticaret yapma fikrini aktif olarak geliştirmektedir. 2011 yılında Çin Merkez Bankası, Sincan-Uygur Özerk Bölgesi'ndeki 15 bankaya Orta Asya'yla yuan cinsinden ticaret ve yatırım işlemlerinde hizmet verme yetkisi vermiştir. 2014 yılının sonlarında Kazakistan Borsası'nda ve Çin'in Bankalararası Döviz Merkezi'nin (Urumçi) bölgesel pazarında yuan-tenge ticareti başlamıştır.

Çin, 2011 yılında Özbekistan'la ve 2015 senesinde Tacikistan'la para takası anlaşmaları akdetmiştir. 2022 yılında Urumçi'de düzenlenen 7. Çin-Avrasya Fuarı'na katılan şirketler, Orta Asya'da sınır ötesi ticarete artan yuan kullanımının işleri daha kolay hale getirdiğini vurgulamıştır (Daye, 2022). Pekin Üniversitesi'nde Profesör olan Kırgızistan'ın eski Başbakanı Djoomart Otorbaev, 2022 senesinde yayımladığı bir makalede Orta Asya devletlerinin Çin'le yaptıkları ticarete yuanı daha aktif olarak kullanmaları gerektiğini vurgulamıştır. Zira ruble, Rusya üzerindeki yaptırımlardan dolayı dalgalanmakta ve bahse konu olan durum da Orta Asya ülkelerinin ticaretini olumsuz etkilemektedir (Otorbaev, 2022).

Çin için ana önceliklerden biri de Orta Asya yakıt ve enerji sektörüdür. Kazakistan'da KazMunayGas analistleri, Çinli şirketlerin toplam petrol üretimindeki payının %40'tan fazla olduğunu tahmin etmektedir (Tengri News, 2013). Türkmenistan'la aktif işbirliği, 2006 yılında 2038 senesine kadar yıllık 30 bcm gaz alımına ilişkin bir anlaşmanın imzalanmasıyla başlamıştır. Çin, Türkmenistan'ın yakıt ve enerji kompleksine 15 milyar

BEYAZ AYI VE KIZIL EJDER KISKACINDA ORTA ASYA DEVLETLERİNİN ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKALARI

dolardan fazla yatırım yapmıştır. Pekin, bu bağlamda Türkmenistan gazının başlıca alıcısı olan Rus Gazprom'a meydan okumaktadır. Çin'in Özbekistan'ın yakıt ve enerjisine yaptığı yatırımın 2 milyar dolar olduğu, Kırgız petrol ve gaz sektörüne yaptığı yatırımın ise yaklaşık 400 milyon dolar olduğu tahmin edilmektedir (CAA, 2022).

Çin, büyük miktarlarda petrol ve gaz üretmek ve taşımak için Orta Asya-Çin Gaz Boru Hattı sistemini kurmuştur. 2015 yılının sonlarından başlayarak boru hattının toplam kapasitesi, 55 bcm'ye ulaşmış ve bu, Çin'in doğalgaz tüketici talebinin beşte birinden fazlasını oluşturmuştur. 2018 senesinde Çin, boru hattı üzerinden 46,9 bcm doğalgaz ithal etmiştir. Atasu-Alashankou ve Kenkiyak-Kumkol olmak üzere yılda toplam 20 milyon ton petrol taşıma kapasitesine sahip iki petrol boru hattı Kazakistan ile Çin'i birbirine bağlamaktadır. Ulaştırımda, Batı Çin-Batı Avrupa uluslararası koridorunun bir parçası olarak bir demiryolu ve karayolu projesi uygulanmaktadır.

2016 yılında Çin, 2014 senesinde başlayan Kazakistan ve Türkmenistan üzerinden İran'a demiryolu hattı inşasına da katılmıştır. Hatta 2016 yılında Çin'den İran'a ilk kargo, bu yol vasıtasıyla taşınmıştır (Öğütçü, 2016). 2018 yılında Çin-Kazakistan-Türkmenistan-İran Koridoru'na Özbekistan da dahil olmuştur. Bu koridorun amacı hem ülkeler arasındaki ticaret hacmini artırmak hem de söz konusu ülkelerin gümrük vergilerini standart hale getirmektir (On the Mosway, 2019).

Gelişen ekonomik işbirliklerine ek olarak Çin, 2016 sonbaharında Tacikistan ile Tacik-Afgan sınırının güçlendirilmesine yardım konusunda da bir anlaşma imzalamıştır. 2016 yazında Çin, Tacikistan ve Afganistan ordularının Genelkurmay Başkanları ve Pakistan Kara Kuvvetleri Komutanı Urumçi'de bir toplantı yapmışlar ve terörizm ile aşırılıkçılığa karşı ortak mücadele konusunda istişareler için bir mekanizma oluşturmuşlardır (On the Mosway, 2019).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Söz konusu organizasyon, yalnızca KGAÖ'ye potansiyel bir rakip olmakla kalmamaktadır. Aynı zamanda birçok Orta Asyalı uzmana göre Çin, yeni hegemon güç adayıdır (Suzanne, 2020).

Çin'le ilişkilerindeki tüm olumlu dinamiklere rağmen Orta Asya devletleri, tek taraflı bağımlılık ilişkisine girmekten sakınmaktadır. Tacikistan örneği dışında Kazakistan ve Kırgızistan'ın bu konudaki endişeleri özellikle güçlüdür. Zira bu devletlerin Çin'le ortak bir sınırı vardır.

Buna ek olarak tarihi ve milli hassasiyetlerin yanı sıra Nikita Kruşçev döneminde SSCB'nin Mao Zedong'la çatışmasının ardından Çin karşıtı propagandası da Kazaklar ve Kırgızlar üzerinde etkili olmuştur. Bu kapsamda Sinofobi, Orta Asya halkları arasında yadsınamayacak düzeydedir. Sinofobinin etkili olduğu Orta Asya devletlerinden biri de Kazakistan'dır. Kazakistan'da Çin karşıtı unsurlar içeren ilk kitlesel protestolardan biri, 2010 yılında Çin sermayesi ve bazı Çinli yöneticilerle Karazhanbasmunai petrol işletmesinde başlayan işçi çatışmasından kaynaklanmıştır. Benzer bir şekilde tarım arazilerinin yabancı uyruklulara satılmasını ve kiralanmasını mümkün kılan Arazi Kanunu'nda yapılan değişikliklerin akabinde 2016 senesinde de protestolar yaşanmıştır (Abdurasulov, 2016). 2017 ve 2018 yıllarında da çeşitli protestolar gerçekleşmiştir.

Öte yandan Kırgızistan ve Türkmenistan gibi ülkelerin de ekonomik anlamda tek taraflı bağımlılık riskinden kaçındıkları ve bu kapsamda birtakım endişelerinin buldukları görülmektedir. Bu durum, söz konusu ülkelerde de zaman zaman birtakım protestoların yaşanmasına sebebiyet vermiştir.

BEYAZ AYI VE KIZIL EJDER KISKACINDA ORTA ASYA DEVLETLERİNİN ÇOK VEKTÖRLÜ DİŞ POLİTİKALARI

Tüm bunlara rağmen Covid-19 salgını esnasında Çin'in bölge ülkelerine aşı desteği sağladığı ve bir anlamda sağlık diplomasisi aracılığıyla yumuşak gücünü arttırdığı söylenebilir. Ayrıca Çin, petrol ve gaz işleme, yenilenebilir enerji, nükleer enerji başta olmak üzere çeşitli alanlarda bölge devletleriyle olan münasebetlerini geliştirme arzusu içerisindedir. Bu ilişkilerde ise Kuşak ve Yol Girişimi, itici bir güç oluşturmaktadır.

SONUÇ

Rusya ve Çin, Orta Asya devletlerinin ekonomik ve siyasi yaşamında muazzam bir rol oynamaktadır. Kombine ağırlıkları, önemli ölçüde bölgedeki istikrarı ve kalkınmayı sağlamaktadır. Rusya-Çin yakınlaşması, bölge devletlerinin Moskova ve Pekin tarafından desteklenen Avrasya projelerine katılımı lehine son derece güçlü bir etki yaratılmaktadır. Ancak bir yanda Moskova ve Pekin'in çıkarları ve diğer tarafta da Orta Asya devletlerinin çıkarları göz önünde bulundurulduğunda, tüm aktörlerin birtakım zorluklarının bulunduğu söylenebilir.

Anlaşılacağı üzere Rusya ve Çin'in Orta Asya devletleri üzerindeki etkisini arttırma çabalarına rağmen bölge başkentleri, güç merkezleri arasındaki dengeleri gözeterek çok vektörlü ve çok boyutlu dış politika anlayışıyla hareket etmektedir. Bu bağlamda bölge devletleri; Batılı devletler ve Hindistan gibi küresel ve bölgesel güçlerle ilişkilerin geliştirilmesini bu amaçla kullanarak Rus ve Çin etkisine karşı daha denge kurmaya çalışmaktadır. Aynı zamanda bu ülkeler, Moskova ve Pekin'le olan münasebetlerini de Batı'ya karşı manevra alanını genişletebilmek için kullanmaktadır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Mevzubahis etkileşime ek olarak Orta Asya'da bir iç entegrasyon da sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu entegrasyon, Şevket Mirziyoyev'in Özbekistan Cumhurbaşkanı olmasından sonra "Orta Asya Beşlisi"nin çalışmalarının bir parçası olarak yeniden başlatılmıştır. Ayrıca Türk Devletleri Teşkilatı bünyesindeki entegrasyon süreci de Orta Asya ülkelerinin çok vektörlü dış politikasının önemli bir sac ayağını teşkil etmektedir.

Tüm bunlara ek olarak ayrı ayrı Orta Asya'nın beş ülkeden oluşan bir bölge olduğunu ve her biri ile hem Rusya hem de Çin için ilişkilerde kendine özgü dinamiklerin olduğunu da vurgulamak gerekmektedir. Yani Taşkent ile Moskova arasındaki münasebetler ile Bişkek-Moskova hattındaki ilişkiler ya da Astana ile Pekin arasındaki ilişkiler ile Aşkabat-Pekin hattındaki münasebetler arasında ciddi farklar vardır.

Genel olarak tüm Orta Asya devletleri açısından net olan bir politika mevcuttur. Bu da çok vektörlü dış politika anlayışıdır. Kazakistan'da başlayan; ancak zamanla Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan ve Türkmenistan'a sirayet eden bu dış politika yaklaşımı, bölge devletlerinin bağımsızlıklarını, egemenliklerini, toprak bütünlüklerini ve üniter yapılarını güçlendirmektedir. Bu da bölge halklarının refahına hizmet etmektedir.

BEYAZ AYI VE KIZIL EJDER KISKACINDA ORTA ASYA DEVLETLERİNİN ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKALARI

KAYNAKÇA

ABDURASULOV, A. (2016). Страх перед Китаем вывел людей в Казахстане на улицы. BBC, https://www.bbc.com/russian/international/2016/04/160429_kazakhstan_land_rent_protests.

ALTYNBAYEV, K. (2018). Russia's Energy Deals in Central Asia Have A Smell of Self-Interest. Central Asia News, http://central.asia-news.com/ru/articles/cnmi_ca/features/2018/11/05/feature-01.

Axios: Orta Asya'da Rusya'nın Etki Alanı Daralıyor. (2022). En Son Haber, <https://www.ensonhaber.com/dunya/axios-orta-asyada-rusyanin-etki-alani-daraliyor>.

BAYGARİN, M. (2010). Стратегия становления и развития Казахстана как суверенного государства-верный курс, заданный Президентом Н.Назарбаевым. Inform, https://www.inform.kz/ru/strategiya-stanovleniya-i-razvitiya-kazahstana-kak-suverennogo-gosudarstva-vernyy-kurs-zadannyi-prezidentom-n-nazarbaevym_a2299544.

Building Military Base in Afghanistan as Increasingly Active Army Grows in Influence Abroad. (2018). The Telegraph, <https://www.telegraph.co.uk/news/2018/08/29/china-building-military-base-afghanistan>.

Certain Indicators of Inbound Migration Profile of the Russian Federation in January-December 2018 Broken Down by Countries and Regions. (2022). Ministry of Internal Affairs of Russia, <https://мвд.рф/Deljatelnost/statistics/migracionnaya/item/15851053>.

China and Central Asia: Bilateral Trade Relationships and Future Outlook. (2022). China Briefing, <https://www.china-briefing.com/news/china-and-central-asia-bilateral-trade-relationships-and-future-outlook>.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

China Ready to Strengthen Cooperation with Turkmenistan: FM. (2022). Xinhuanet, http://www.xinhuanet.com/english/2021-07/13/c_1310058369.htm.

China/Turkmenistan. (2022). The Observatory of Economic Complexity, <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/chn/partner/tkm>.

CONTESSI, N. P. (2015). Foreign and Security Policy Diversification in Eurasia: Issue Splitting, Co-Alignment, and Relational Power. *Problems of Post-Communism*, 62(5), 2015, 299-311.

COOLEY, A. (2012). *Great Games, Local Rules: The New Great Power contest in Central Asia*. New York: Oxford University Press.

ÇELİK, K. E. ve EROL, M. S. (2019). Kuşak-Yol Girişimi Bağlamında ABD'nin İran Politikasının Analiz. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 11-41.

Çin'i Eleştiren Mektuba İmza Atan 22 Ülke BM İnsan Hakları Konseyi Üyesi mi?. (2022). Teyit, <https://teyit.org/cini-elestiren-mektuba-imza-atan-22-ulke-bm-insan-haklari-konseyi-uyesi-mi>.

DAYE, C. (2022). Rising Calls for Increased Yuan Use in C. Asia Amid Growing Risk of Dollar Hegemony. *Global Times*, <https://www.globaltimes.cn/page/202209/1275803.shtml>.

ERKEBAYEVA, A. ve MYACHINA, K. (2019). Они ушли-вода стала чище, и трава снова нормально растёт. *Novaya Gazeta*, <https://novayagazeta.ru/articles/2019/11/08/82632-strah-i-nenavist-na-solton-sary>.

EROL, M. S. (2012). Türkiye nin Orta Asya Politikasına Rusya Federasyonu ve Bölge Ülkelerinden Genel Bir Bakış. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 12(1), 1-20.

GOH, E. (2007). Great Powers and Hierarchical Order in Southeast Asia. *International Security*, 32(2), 113-157.

BEYAZ AYI VE KIZIL EJDER KISKACINDA ORTA ASYA DEVLETLERİNİN ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKALARI

HANKS, R. R. (2009). "Multi-Vector Politics" and Kazakhstan's Emerging Role as a Geo-Strategic Player in Central Asia. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 11(3), 257-267.

HEY, J. (2003). *Small States in World Politics: Explaining Foreign Policy Behavior*. Crossref: Lynne Rienner.

ISMAİLOV, E. ve PAPAĞA, V. (2010). *Rethinking Central Asia*. Central Asia-Caucasus Institute&Silk Road Studies Program.

KALANDAROV, A. (2021). Pros and Cons of Joining EEU for Uzbekistan. *Intellinews*, <https://www.intellinews.com/pros-and-cons-of-joining-eeu-for-uzbekistan-199271>.

KAZANTSEV, A. vd. (2021). Between Russia and China Central Asia in Greater Eurasia. *Journal of Eurasian Studies*, 12(1), 57-71.

KEYİK, M. ve EROL, M. S. (2019). Realizme Göre Güç ve Güç Dengesi Kavramları, Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 3(1), 12-49.

KRAJEVA, A. (2022). Евразийская Интеграция. *Ritm Eurasia*, <https://www.ritmeurasia.org/news--2022-05-29--za-poltora-desjatiletija-rossija-okazala-centralnoj-azii-pomosch-v-6-2-mlrd-60114>.

KUSSAINOVA, M. (2022). Kazakistan Rusya'dan Çekilen 250 Şirketin Ülkeye Taşınması için Çalışmalar Yürütüyor. *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kazakistan-rusya-dan-cekilen-250-sirketin-ulkeye-tasinmasi-icin-calismalar-yurutuyor/2670093>.

LİBMAN, A. ve OBYDENKOVA, A. V. (2018). Regional International Organizations as a Strategy of Autocracy: The Eurasian Economic Union and Russian Foreign Policy. *International Affairs*, 94(5), 1037-1058.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

NAJIBULLAH, F. (2022). Central Asia Takes Economic Hit From Russian War in Ukraine Sooner Than Expected. RFERL, <https://www.rferl.org/a/central-asia-migrants-ruble-impact/31730968.html>.

OTORBAEV, D. (2022). The Yuan Should be Actively Used in Central Asia-China Trade. CGTN, <https://news.cgtn.com/news/2022-04-27/The-yuan-should-be-actively-used-in-Central-Asia-China-trade-19z7PbHy81y/index.html>.

PANARİN, I. N. vd. (2017). Угроза Международного Терроризма И Религиозного Экстремизма Государствам-Членам Одкб На Центральноазиатском И Афганском Направлениях. Mgimo, <https://mgimo.ru/upload/2017/03/imi-odkb-igil.pdf>.

Russian Finance Ministry to Allocate \$90m for Russian-Kyrgyz Development Fund Projects in 2022. (2022). Aki Press, [https://m.akipress.com/news:671595:Russian_Finance_Ministry_to_allocate_\\$90m_for_Russian-Kyrgyz_Development_Fund_projects_in_2022](https://m.akipress.com/news:671595:Russian_Finance_Ministry_to_allocate_$90m_for_Russian-Kyrgyz_Development_Fund_projects_in_2022).

SATPAYEV, D. (2018). Досым Сатпаев: Казахстан загнал себя в ловушку, выход из которой может стоить очень дорого. Kaztag, <https://kaztag.kz/ru/interview/dosym-satpaev-kazakhstan-zagnal-sebya-v-lovushku-vykhod-iz-kotoroy-mozhet-stoit-ochen-dorogo>.

SUZANNE, L. (2020). Çin'in Tacikistan Hamlesi: Partner mi Efendi mi?. Independent Türkçe, <https://www.indyturk.com/node/248796/d%C3%BCnyadan-sesler/%C3%A7inin-tacikistan-hamlesi-partner-mi-efendi-mi>.

TROBANKO, J. M. A. (2009). The Prospects of a New Cold War? Towards the Consolidation of the Russian-led CSTO Military Alliance. Global Research, <https://www.globalresearch.ca/the-prospects-of-a-new-cold-war-towards-the-consolidation-of-the-russian-led-csto-military-alliance/13525>.

BEYAZ AYI VE KIZIL EJDER KISKACINDA ORTA ASYA DEVLETLERİNİN ÇOK VEKTÖRLÜ DIŞ POLİTİKALARI

Uzbekistan Joins China-Kazakhstan-Turkmenistan-Iran Railway Corridor, A Step toward Connecting China to Europe. (2019). On the Mosway, <https://www.onthemosway.eu/uzbekistan-joins-china-kazakhstan-turkmenistan-iran-railway-corridor/?cn-reloaded=1>.

VALİYEV A. ve MAMISHOVA N. (2019). Azerbaijan's Foreign Policy towards Russia Since Independence: Compromise Achieved. *Southeast European and Black Sea Studies*, 19(2), 269-291.

WALT, S. M. (1980). *Origins of Alliances*, New York: Cornell University Press.

WOLCZUK, K ve DRAGNEVA, R. (2022). Putin's Eurasian Dream May Soon Become A Nightmare. Chatham House, <https://www.chathamhouse.org/2022/05/putins-eurasian-dream-may-soon-become-nightmare>.

ZUBOV, A. (2016). Условия вступления Казахстана в ВТО противоречат принципам ЕАЭС-эксперт. 365 Info, <https://365info.kz/2016/09/usloviya-vstupleniya-kazahstana-v-vto-protivorechat-printsipam-eaes-ekspert>.

Инициатива «Пояс и путь» Китая и её влияние в Центральной Азии (обзор книги). (2022). САА, <https://www.caa-network.org/archives/12138>.

Лавров: Узбекистан и Россия договорились о площадке для АЭС. (2019). Uz Daily, <http://www.uzdaily.com/ru/post/43571>.

Многовекторная дипломатия на практике-Казахстан. (2022). САА, <http://caa-network.org/archives/12956>.

Проблемы развития ЕАЭС и отношение к нему в Центральной Азии. (2022). Riss, <https://riss.ru/analytics/58370>.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Проекты и инвестиции в нефтепереработке и нефтехимии Центральной Азии-обзор на 2022 год. (2022). Neftegaz, <https://neftegaz.ru/analysis/pererabotka/746734-proekty-i-investitsii-v-neftepererabotke-i-neftekhimii-tsentralnoy-azii-obzor-na-2022-god>.

STRUCTURED ABSTRACT

Central Asian States remained under the rule of Russia from the 19th century to 1991. They finally gained their independence with the dissolution of the USSR in 1991. However, these states had to struggle in their foreign policies to protect their independence. Because the collapse of the USSR created a power vacuum in Central Asia. States such as the USA, the EU, and China wanted to take advantage of this power vacuum and wanted to penetrate the region.

On the other hand, Russia, the successor of the USSR, also wanted to regain its influence in the region. Thus, a struggle for influence began in the region. The Central Asian States, on the other hand, are firmly opposed to the emergence of a new hegemony in the region. In this context, they started to implement a “Multi-vector Foreign Policy” in order to balance all these great powers with each other.

This study focuses on the influence of Russia and China in the region due to its subject. This study defends the argument that the Central Asian States use Russia and China as a counterbalance to each other. Because Russia has historically been the hegemony in the region and is the most dominant power in the region, especially in the field of security.

On the other hand, it has been discussed recently that China has an economic hegemony in the region. Because China’s Belt and Road Initiative has distorted the economic evaluation of the region towards Russia. Even though China and Russia seem to be acting together in the region due to the international conjuncture, there is actually a rivalry between them. The most basic example of this is the spread of China’s economic influence in the region to security areas. An example of this is the military advisory mechanism established in 2016 between China, Tajikistan, Afghanistan and Pakistan.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Central Asian States, consisting of Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Turkmenistan and Tajikistan, have historically refrained from both Russian hegemony and Chinese hegemony. In this context, Central Asian States are trying to prevent the region from being dominated by a great power by implementing a Multi-Vector Foreign Policy, which was first initiated by Kazakhstan.

Multi-vector foreign policy, in its most general definition, is to conduct foreign relations within a pragmatic framework. This concept was first introduced to the literature by the founding leader of Kazakhstan, Nursultan Nazarbayev. The essence of this policy is the establishment and development of mutually beneficial cooperation with all countries. Over time, this idea spread to other Central Asian States. Ultimately, all Central Asian States started to base this policy, which would balance the great powers with each other. In practice, the weaker states, the Central Asian States, establish asymmetrical relations with larger powers. It uses this method to reduce the dependency in these asymmetrical relationships.

It is not surprising that this policy is applied especially against Russia and China. Because the pressure of these states in Central Asia is very strong. For example, Russia wants to use the Eurasian Economic Union, which was established in the context of common interests, to solve political problems. However, Kazakhstan strongly opposes this. In addition, although the Eurasian Economic Union is so important that it cannot be abandoned in the region, the countries of the region insist on developing trade and investment with other foreign countries.

As for China, there is a fear among the peoples of Central Asia rather than the Central Asian States. Still, it cannot be said that China completely ignores the interests of the Central Asian states. On the contrary, there are some forms of dialogue between these actors. For example, Central Asian States will not give up on the Belt and Road Project despite all the opposition of the people.

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD*

*Operasyonel Ordu Haline Gelmek: Federal Alman Ordusu ve Soğuk Savaş Sonrası Alman Dış Politikası***

Hazal CAN***
Murat ÖNSOY****

Abstract

This study analyses the increasing involvement of the Bundeswehr in international military operations since the re-unification of the two German states. The main aim of the article is to show the gradual abandonment of the culture of military restraint and the parallel loosening of the restrictions on the use of force in German foreign policy since 1990. In this regard, the first step was the Bundeswehr's involvement in multilateral, peace-keeping and peace-making operations under the auspices of the NATO and the UN throughout the 1990's. The second step came with the Bundeswehr's involvement in the Kosovo War, increasing Germany's role in international politics. This article finally asserts that the Russian invasion of Ukraine in early 2022 has opened a new era in German foreign and security policy, in which the Bundeswehr is likely to play a greater role.

Keywords: Germany, Foreign Policy, Bundeswehr, Post-Cold War, Culture of Military Restraint.

Öz

Bu çalışma, Alman dış politikasını şekillendiren sivil güç ve kendi kendisini askeri olarak sınırlama anlayışı gibi yönelimlerin kademeli olarak gevşetilmesini, Federal Ordu'nun 1990'dan bu yana dış politikada artan rolü üzerinden analiz etmeyi amaçlamaktadır. Birleşmenin ardından Alman dış politikasında askeri güç unsurlarının kullanılmasını engelleyen kültürel kısıtlamaların kademeli olarak geriletildiği ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, ilk adım 1990'lı yıllarda Federal Ordu'nun NATO ve BM şemsiyesi altında çok taraflı, barışı koruma ve barışı sağlama operasyonlarında konuşlandırılmasıdır. İkinci adım ise İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Federal Ordu'nun dahil olduğu ilk muharip harekât olan Kosova Savaşı'na katılım ile gelmiştir. O zamandan günümüze askeri olarak sınırlama anlayışı yumuşamış ve Federal Ordu, dünya çapında muharip operasyonlarda aktif hale gelmiştir. Bu makalede son olarak 2022'nin başlarında Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin, Federal Ordu'nun Alman dış ve güvenlik politikasında daha büyük bir rol oynayabileceği iddia edilmektedir. Anahtar Kelimeler: Almanya, Dış Politika, Federal Ordu, Soğuk Savaş Sonrası, Sivil Güç.

Anahtar Kelimeler: Almanya, Dış Politika, Federal Ordu, Soğuk Savaş Sonrası, Sivil Güç.

* Received on: 16.05.2023

Accepted on: 28.05.2023

** This article is based on the master's thesis of the first author conducted under the supervision of the second author
*** Turkish Ministry of Foreign Affairs, e-mail: canhazal93@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7968-8439

**** Professor, Hacettepe University, Department of International Relations, e-mail: onsoymurat@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-8990-1547.

INTRODUCTION

Among the dominant foreign policy aims under the successive Cold War governments of the Federal Republic of Germany (FRG) were the deepening of the European and transatlantic integration, multilateralism, the promotion of democracy, human rights and rule of law. On the other hand, a profound anti-militarist culture has characterized the foreign policy of the Bonn Republic as a consequence of the intense collective moral trauma caused by the legacy of a militarist past. Anti-militarism was reinforced further through legal and institutional restraints imposed by the occupying Western Allies (Katzenstein 1987, Schwarz, Hans-Peter 1985, Haftendorn 1983). Thus, the FRG during the Cold War years showed a strict military abstinence to the employment of military power as a foreign policy instrument and referred to as a civilian power that exhibited a culture of restraint with respect to the use of military force (Longhurst, 2004, 25).

However, the reunification of two Germanies in 1990/91 and the attainment of full sovereignty rendered the pursuance of a more independent policy possible and thus sparked debates about the future orientation of Germany in foreign policy. Whether the reunited Germany would once again pursue *Weltpolitik* or stick to its Cold War foreign policy orientation was an object of curiosity (Duffield, 1994, 170; Lantis, 2002, 22).

Despite the institutional, legal and moral barriers inherited from the Bonn Republic, the reunified Germany has vowed to dedicate itself with all means available to the conduct of a more active foreign policy- not ruling out the use of force (Longhurst, 2018: 54-56). The demands of Germany's allies for a more active German response to the challenges of the new international order, and the country's growing self-confidence, have

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

caused the reformulation of the traditional culture of military restraint and the introduction of new legislation in order to be able to assume increasing military responsibilities on the international level.

The argument on the necessity of Germany's contribution to world peace under a multilateral framework created the basis for an eventual modus vivendi between the proponents of anti-militarism and military activism in Germany. As a result, the legal and moral restraints of Germany's use of military force were gradually relaxed within the new boundaries of the German Civilian Power concept (Baumann and Hellmann 2001: 4). Accordingly, the 1990s were the years when Bundeswehr soldiers started to be deployed abroad which were for non-assertive purposes and missions involving potential combat were avoided (Duffield, 1994: 174).

Instead, Germany's return "to the world military stage" was compounded to peacekeeping and peacemaking operations conducted on humanitarian grounds, on the basis of a United Nations Security Council (UNSC) mandate, and within a multilateral framework (under the auspices of the North Atlantic Treaty Organization) (Maull, 2000: 56). In the early 1990's such activities were not largely favored by the German society (Longhurst, 2018: 57). A societal consensus was reached later on as a result of the rising threat of terrorism and Bundeswehr was tasked with non-NATO operations as well under the auspices of the UN (Pradetto, 2006: 24).

However, a major turning point came towards the end of the Millennium with *Bundeswehr's* involvement in the Kosovo War in 1999 in the absence of a UNSC Mandate, which was followed by its involvement in the 2000's and 2010's in anti-terror operations in Afghanistan, Iraq and Syria. These military operations since 1999 were regarded as a much more comprehensive deviation from the culture of military restraint if not a fundamental departure (Kraft, 2018: 58).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Meanwhile, the Russian full-scale invasion of Ukraine in 2022 has triggered major changes in German foreign policy, which may have results to the degree of undermining the above-mentioned key security policy of the country. As an outcome of the growing military threats to Europe from Moscow, Germany is on the verge of abandoning the 'civilian power' role concept in foreign policy and increase both the capacity and the role of its military as evident in the historic *Zeitenwende* (Historical Turning Point) speech of German Chancellor Olaf Scholz on 27 February 2022.

Accordingly, the present study aims to analyze the changes in the German culture of military restraint from 1990 to present through traces the increasing trend in the deployment of German soldiers abroad. The main aim of the study is to show in a selective way the gradual abandonment of the traditional culture of military restraint in German foreign policy through discussing the highly controversial military involvements of the Bundeswehr in the 1990s, 2000s, 2010s. It is argued that the ever-growing willingness to contribute to international military operations did not imply a departure from the culture of military restraint up until the full-scale Russian invasion of Ukraine. However, the war is expected to have a considerable impact on the cultural norms that shaped the German foreign policy to the extent of abandoning them.

To lay the foundation for this argument, the first section discusses the roots of Germany's culture of military restraint. The second section (1) traces the changing German perspective on the use of force after the Cold War, and explains (2) the reluctant steps throughout the 1990s and (3) the more radical ones taken since the Kosovo War, in respect to the Bundeswehr's involvement in international military operations and eventually (4) discusses the possible erosion of Germany's culture of military restraint after the full-scale Russian invasion of Ukraine. Finally, the conclusion summarizes the findings.

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

THE COLD WAR ROOTS OF GERMAN CULTURE OF MILITARY RESTRAINT

The foundation for Germany's military restraints was laid after the Second World War (Hilpert, 2014: 27). The lessons learnt from the War was obviously the most important moral constraint that West Germany encountered regarding the post war foreign policy. The national guilt made West German public attitude and the political discourse to move in the direction of a 'Friedenspolitik' (policy of peace). This situation led to a 'Machtvergessenheit' (forgetfulness of power) in the Cold War. The pacifist, anti-militaristic sentiments within the German society led to an initial rejection of rearmament (Chappell, 2012: 50). As Henry Kissinger described, West Germany was 'economically a giant but politically a dwarf' (Wittlinger, 2010, 116).

This pacifist culture also implied the construction of a state identity for Germany as a 'civilian power' (Link, 2015, 290-291). In this regard, 'Westbindung' or the 'Westintegration', had enabled the transformation of state-society relations in the FRG through which the West German society embraced democratic principles and values. This constituted the basis for both a German collective/national identity and Germany's 'civilian power' identity in foreign policy (Brady and Wiliarty, 2002: 1).

Accordingly, Germany discredited the use of military for the pursuance of national interests. Political leaders adopted a very cautious attitude towards the use of force except territorial defense. German foreign policy was marked by 'Nie Wieder Krieg' (Never Again War), a slogan first chanted in West German streets during the rearmament debates of the 1950s and then used for decades as an excuse for Germany's non-participation in international conflicts (Kraft, 2018: 52-70).

Furthermore, the domestic legal constraints of the FRG set drawbacks regarding the use of force. In the domestic sphere, the political system of the FRG, and the Federal Constitution (Basic Law) were the main sources of restraint for Bundeswehr deployments abroad. When the Basic Law was promulgated in 1949, it did not provide a framework for the creation of armed forces. The incorporation of the military related articles into the constitution occurred through the 1956 amendment and the introduction of a new clause (87a), stating that the Federation shall establish Armed Forces for purposes of defense (Breuer, 2006: 207).

The Basic Law then became a main source of restriction for the foreign deployment of the Bundeswehr, which committed Germany in foreign policy to peace and cooperative internationalism (Pradetto, 2006: 16). Furthermore, Article 26 of the Basic Law obliged the German government to deem unconstitutional any purposeful act that intended to disturb the peace among nations, especially to prepare for a war of aggression. (Basic Law for the Federal Republic of Germany, art. 26: 1).

On the other hand, the presence of Article 24 which enabled West Germany to “enter a system of mutual collective security for the purpose of preserving peace” created a controversy, as it was interpreted by the legal experts as an Article permitting country’s use of force other than defensive purposes.

During the Cold War, particularly after Germany’s admission to the UN in 1973, the Bundeswehr’s possible deployment for peace missions was debated on several occasions and consensually rejected by the state apparatus. For instance, in 1982, the Federal Security Council ruled against the legality of the deployment of German troops abroad on the grounds of the Basic Law’s restrictions. In 1987 West Germany once again referred to the restrictions of the Basic Law to reject the US call to provide military assistance against Iran in the Iraq-Iran War (Longhurst, 2004: 38).

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

KEY LEGAL AND POLICY DEVELOPMENTS IN THE POST-COLD WAR PERIOD REGARDING GERMANY'S CHANGING PERSPECTIVE ON THE USE OF FORCE

The end of the bipolar world and reunification of the two Germanies pinpointed a shift in the foreign policy context of the Federal Republic of Germany. Starting from the early 1990s the reunited and fully sovereign Germany was obliged to re-evaluate its culture of military restraint. Accordingly, a "Deutscher Weg" (German way) had to be followed, however, neither the German public&politics nor the legal structure allowed the country to accomplish a quick shift in foreign policy. Therefore, the transition from a non-interventionist position towards an interventionist one was going to be slow (Junk and Daase, 2013: 144).

An important step to this end was the introduction of a constitutional amendment which lifted the legal barriers for the German military deployments abroad. The Federal Constitutional Court ruling on 12 July 1994 established a new authoritative interpretation of the articles 24 and 87a of the Basic Law that allowed for Germany to militarily deploy abroad (Mattox, 2014).

This way the court legalized the participation of the Bundeswehr in peace building and peace enforcement operations under the condition of approval by the Bundestag and paved the way for the German military to play a more active role in international affairs (Peters, 2018: 247-248). Although up until then the German constitution did not totally forbid out-of-area deployments, with the 1994 ruling of the Court, the German military was now legally better equipped to engage in such activities. Since then, the legalist arguments put forward by those against Germany's military missions have been replaced by the discussions on German political culture.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

The evidence of the shift towards Germany's more assertive military role in foreign policy can also be found in various German defense and security guidelines such as the "White Papers" (WP) and "Defense Policy Guidelines" (DPG) which offer insight into Berlin's security and defense policies and set the strategic framework for the missions and the tasks of the Bundeswehr. Compared with the Cold War defense and security document which had vague statements concerning Germany's national interests, the ones published in the post-Cold War period argued that Germany's interests required robust military engagement abroad.

Published in 1994, following the Constitutional Court's ruling, the first post-Cold War WP of the German Ministry of Defense entitled "White Paper on the Security of the Federal Republic of Germany and the Situation and Future of the Bundeswehr" indicated a slight reversal of the notion of "civilian power". The Bundeswehr's mission became defined as contributing to "multinational NATO and Western European Union crisis-management activities, together with the capability to participate in an appropriate manner in operations conducted under the auspices of the UN and the CSCE on the basis of the Charter of the UN and the Basic Law" (Bundesministerium der Verteidigung, 1994: para. 519). The 1994 White Paper for the first-time placed crisis management operations on an equal footing with the defense of national borders and the borders of the NATO allies (Glatz et al., 2018).

The DPG published in 2003 following the 9/11 terrorist attacks by the then Defense Minister Peter Struck (SPD), brought a new dimension to the understanding of the defense of Germany. It argued that defense was no longer possible through the old methods and within Germany's borders. In contrast, the Bundeswehr had to safeguard Germany's security with capable armed forces and together with allies and partners wherever it was in jeopardy. Through this, foreign deployments were signified as the most important task of the Bundeswehr (Hilpert 2014: 73). On the other hand, the DPG underlined the use of military means to enforce or

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

restore freedom, human rights, stability and security as a sine qua non of a credible comprehensive approach to security policy. Thus, enabling the Bundeswehr's preventive security actions with the aim of avoiding and containing crises and conflicts. It was also mentioned that the Bundeswehr should be capable of participating in covering the entire operational spectrum, including combat operations (Struck, 2003: 3)

The next WP entitled "White Paper on German Security Policy and the Future of the Bundeswehr" was published by Defense Minister Franz Josef Jung in 2006 stated that Germany's military operations abroad were no longer a matter of controversy and they were already part of the 'normal' modus operandi of the Bundeswehr. The 2006 WP, that was contextualized in the post-9/11 context stated that an effective response to new asymmetrical threats requires the implementation of a wide range of security and defense instruments in order to prevent, and resolve conflicts. The document stated the tasks of the Bundeswehr as international conflict prevention and crisis management including the fight against terrorism, protecting Germany and its citizens, rescue and evacuation, and subsidiary forms of assistance (Glatz et al., 2018).

However, the extreme legislative oversight that the Bundestag had on the Bundeswehr put the WP projections at greater risk and caused a setback in the ambitious efforts of the first Merkel government. In this context, Germany's contributions to ISAF in Afghanistan and UNIFIL II mission in Lebanon were enshrined through consecutive Bundestag resolutions in September 2006 (Meiers, 2007: 632).

On the other hand, certain incidents caused quite a stir about the role of Germany at the international stage such as the refusal of the country to participate in the 2003 invasion of Iraq and its abstention as the then non-permanent member of the UNSC from voting on the Resolution 1973 on the Libyan no fly zone. These harsh breaks in 2003 and 2011

from the policy of supporting the Western Allies militarily were the two most controversial foreign policy decision of the previous decades taken by Berlin (Brockmeier, 2013: 63). They were evaluated as the return of Germany's 'culture of restraint' on military matters (Mauil, 2012: para.7).

These setbacks which were temporary and predominantly linked with domestic factors were followed with the taking of more confident steps. For example, just a couple of months after Germany's abstention from voting on the Resolution 1973, the then Federal Minister of Defense Thomas de Maizière published a new DPG entitled "Safeguarding National Interests-Assuming International Responsibility-Shaping Security Together". The new DPG indicated a more active involvement of the Bundeswehr in crisis-management operations and the willingness to assume a role of co-decider in these operations (German Ministry of Defense).

The 2014 Munich Security Conference was a critical step towards more decisive, and more substantial military engagements of Germany in foreign policy. During the Security Conference, the leading representatives of the Federal Republic, Federal President Joachim Gauck, Foreign Minister Frank-Walter Steinmeier and Minister of Defence Ursula von der Leyen promised to assume a greater responsibility for the Bundeswehr in international security matters. The statements of the German leaders, which were later termed as the "Munich Consensus", emphasized that the Bundeswehr would intervene 'earlier, more decisively, and more substantially' on the international stage (Munich Security Report', 2020: 9).

The last of the WP's entitled "White Paper on Security Policy and the Future of the Bundeswehr" was published in 2016, in the post-Munich Consensus environment. It was another corner stone of the debate on the military operations of the Bundeswehr setting far-reaching goals in foreign policy including the expansion of foreign operations within

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

the EU, as both part of NATO and independent of the Alliance. It listed international crisis management on equal footing with other missions of the Bundeswehr and stressed Germany's new responsibility on the world stage (Kaim and Linnenkamp, 2016: 1).

THE DEPLOYMENT OF GERMAN FORCES ABROAD IN THE POST-COLD WAR PERIOD

1990'S: THE TIMID STEPS TAKEN FROM REUNIFICATION TO KOSOVO WAR

As a consequence of the collapse of the Soviet Union and the end of the global East–West split, the Bundeswehr became an 'Armee ohne Feindbild' or in other words, armed force without a concept of an enemy (Longhurst, 2014: 55). However, this did not mean that there was no need for an army. Berlin was aware of the fact that threats to its security were global. Moreover, the international expectations for Germany to play a more active role in the international security were on the rise. It is for these reasons that, after reunification, as a country playing a key role not only in Europe but also in world politics, Germany had to accept the necessity for a change in the perception of the role of its military power.

Throughout the 1990s, Germany slowly adapted itself to the changing international environment. The Bundeswehr was for the first time deployed to 'out of area' missions of NATO in different parts of the world, from the Balkans to Africa on the grounds of varying reasons such as civilian crisis management, humanitarian aid, and etc.

However, Germany's anti-militarist public sentiment and a society reluctant to participate in collective security efforts was posing an obstacle for the Bundeswehr's deployment abroad. Being part of combat missions was perceived by the overwhelming majority of Germans as contrary to the culture of military restraint (Baumann and Hellmann,

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

2001: 64). Germany hid behind the constitutional prohibitions (Article 24) against the use of military force, therefore, the Bundeswehr's involvement in the First Gulf War in 1991 an offensive military mission, could not be materialized (Berenskoetter and Giegerich, 2010: 430). Still, Germany provided the war efforts in Iraq with more than 10 billion USD (Flemes and Ebert, 2016: 2).

On the other hand, there was growing pressure from the international society and Germany's NATO allies for an increased involvement of the German forces in UN and NATO operations. In response to these demands, the government, federal parliament and some segments of the German population acknowledged the necessity for Germany to assume more responsibility through joining operations of the UN blue-helmet missions (Peters, 2018: 247). Therefore, the deployment of the Bundeswehr to operations worldwide began that complied with certain criteria such as the presence of a UN mandate, a multilateral framework, a clear mission statement, as well as an unambiguous humanitarian dimension (Longhurst, 2018: 69).

The first out-of-area mission of NATO took place in 1992 as part of a UN peace operation in Cambodia, where German doctors were assigned to provide medical care for the UN peacekeeping forces (Seiffert et al., 2012: 11). The first deployments of the Bundeswehr, which were justified as a non-combatant, humanitarian aid mission, found proponents among the German public but still led to protests all around Germany (Noetzel and Schree, 2008: 219). 1992 was quite a busy year for the Bundeswehr, since it was tasked with the organisation of providing food and medical aid for Bosnia, along with a patrol duty of the Bundesmarine over the Adriatic Sea for the observation of any potential break of the UN sanctions on Serbia. In the same year, the German soldiers were also sent to other non-combatant missions, such as the one in Kenya to provide food airlifts to Somalia under UN Operations in Somalia I (UNOSOM I) (Kamp, 1993: 166).

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

Later on, in 1993, the Bundeswehr soldiers were deployed in Somalia under the UNOSOM II operation with the aim of dealing with the humanitarian crisis in the country. Therefore, the use of force was necessary to bring stability and to reshape the political order in the region, as the operation in Somalia was not part of a humanitarian aid campaign, yet a military act. The Bundeswehr ground troops were dispatched for the first time since World War Two beyond the NATO borders with UNOSOM II. However, the German military's role was limited to supply and transport (Kamp, 1993: 165).

In 1994, 10 German medical officers and military (UNOMIG) observers were sent to Georgia as part of the UN peace-keeping force. More importantly, the Federal Republic sent soldiers (with a mandate to use force) to join NATO's Airborne Warning and Control System (AWACS) fleet as part of the Operation Deny Flight to observe the violations against the 'no fly zone' over Bosnia-Herzegovina. This decision was preceded by disputes regarding the legality of the operation and the decision was carried to the Constitutional Court by two political parties: the small partner of the coalition government the FDP (Freie Demokratische Partei) and the main opposition party, the SPD (Sozialdemokratische Partei Deutschlands) which ended up with the landmark 1994 constitutional amendment.

The Bundeswehr was also authorized to take part in NATO's Implementation Force (IFOR) peace keeping operation in Bosnia and Herzegovina from 1995 through 1996 and in Stabilization Force (SFOR), which took over the functions of the IFOR from 1996 to 2004. In fact, during the IFOR operations, the Bundeswehr soldiers were there to assist the stabilization efforts rather than the participation in the military action (Kundnani, 2012: 44). However, the involvement of the Bundeswehr in SFOR meant the symbolic crossing of Rubicon through joining for the first time a combat mission with a security task since the Second World War (NA 1997).

The above-mentioned military operations of the Bundeswehr do not refer to a paradigmatic shift in the way of a deviation from Germany's culture of military restraint and civilian power. Rather, they constitute a re-interpretation of these German values for Berlin to respond to the ever-increasing calls from the international society and NATO for a greater German responsibility in international military mission (Mauß, 2006: 1)

KOSOVO WAR

The Kosovo War marked a departure from the long-established restrained foreign policy practice in German foreign policy. The Bundeswehr's presence in the Operation Allied Force (OAF) as part of a combat mission without a UNSC Mandate, therefore with a questionable legal basis, has been a 'watershed' for German foreign policy and the most important indicator of transition in countries security and defense policy in the aftermath of the Cold War (Miskimmon, 2009: 561). Besides that, OAF was not a support mission, as was the case in Cambodia, Somalia, and Bosnia; Bundeswehr was actively taking part in a NATO-led military operation with the goal of freeing Kosovo from Serbian soldiers (Puhl, 2000: 51).

The Bundeswehr's presence in the OAF and its direct involvement in combat missions caused debates across the country regarding its future role in German foreign policy (Gross, 2007). Since the end of the Second World War, German identity had been characterized by its multilateral orientation; thus, the Kosovo war brought about fundamental questions as to Germany's self-perception as a 'civilian power' and the future role of the Federal Republic in reframing the post-Cold War order in Europe (Hyde-Price, 2001: 19). For Berlin, the Kosovo War was a good reason to take greater responsibility in the international community in order to prevent atrocities similar to the ones experienced during the Second World War (Miskimmon, 2009: 562-563).

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

The existing sensitivities which had resulted from the Third Reich's role in the Balkans during the World War II and the German bombing of Belgrade in 1941 created fears and evoked memories of the Nazi Regime; however, the significance of being a reliable and committed NATO ally and the willingness to make up for the past mistakes led German government to take part in the Kosovo War (Miskimmon, 2009: 563).

The Kosovo crisis and the subsequent refugee crisis escalated during a transition in German domestic politics, in which the Christian Democrat-Liberal government was being succeeded by the Social Democrat-Green coalition under the Chancellor Gerhard Schröder (SPD) and the Foreign Minister Joschka Fischer (the Alliance 90/The Greens). In this regard, the deployment of the Bundeswehr soldiers to Kosovo was the first "Bewährungsprobe" (test) for the leaders of the coalition government, who belonged to the '68ers' generation, which had no direct involvement in the Second World War and its aftermath (Hyde-Price, 2001: 24).

The Kosovo War also presented a breakthrough for the German left-wing political parties' attitudes towards military missions. In fact, both Schröder and Fischer were known for their anti-militaristic attitude and their opposition to the deployment of German soldiers abroad. After the end of Iraq-Iran War in 1988, both had showed up in the protests against the USA. Particularly, Fischer had "never missed a single opportunity beforehand in order to criticize NATO" (Friedrich, 2000: 2).

However, due to the changing political conjuncture, they had to show their commitment to the Alliance after coming to power. Schröder and Fischer took advantage of the post-war history of Germany to justify the German involvement in the Kosovo War, advocating that it was the "moral obligation" of Germany ('Stopping the Catastrophe', 1999: para.5). Joschka Fischer reframed the long-established phrase "Nie Wieder Krieg" (Never Again War) as 'Nie Wieder Auschwitz' (Never Again Auschwitz), and 'Nie Wieder Völkermord' (Never Again Genocide) to increase support within the German society for the protection of the human rights in Kosovo.

In several aspects the Kosovo War caused dilemmas in foreign policy behavior of Germany, evoking questions regarding the function of the military force and put Germany at odds with its culture of military restraint and the civilian power foreign policy. It also marked a breakthrough in Germany's attitude towards military operations: the Kosovo operation was the largest combat mission since the Second World War and one without a UNSC authorization. However, as Hanns Maull (2000) argues, the decision to join the NATO campaign was "not the fundamental rupture with the culture of military restraint and the civilian power foreign policy but an evolution of German attitudes towards the use of force".

The loosening of the military restraint was embedded in search for political solutions to military conflicts. The position of Germany was that military responses to crises need to be accompanied by political efforts of conflict management. In this regard, Germany in general and Foreign Minister Fischer in particular had a leading role in supporting the political process through mediation efforts for ending the Kosovo War.

2000'S: TWO STEPS FORWARD ONE STEP BACK

BUNDESWEHR'S TROUBLED ENGAGEMENT IN AFGHANISTAN AND THE WAR IN IRAQ

Following the Kosovo War, the Afghanistan mission was another decisive turning point for Germany's military deployments abroad. It was the first time that the Bundeswehr was participating in a counter-terrorism and counter-insurgency operation of major international scale (Seppo, 2021: 139). After the 9/11 attacks Germany announced that it was in solidarity with the US. However, becoming part of a full-scale war in Afghanistan created a controversy among the then governing Social Democrat-Green coalition. While Chancellor Schröder expressed "unqualified

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

solidarity with the US” and agreed upon support for the upcoming military campaign, the Green Party, SPD’s smaller coalition partner, did not wish to support Schröder (Lombardi, 2008: 588). However, the Bundestag voted (with a slim majority), for the deployment of the Bundeswehr soldiers to Afghanistan under the scope of the US-led Operation Enduring Freedom (OEF) and NATO-led International Security Assistance Force (ISAF) (Wagner 2017: 62).

Germany became an important contributor to ISAF by providing the mission with both fiscal and military aid. It was the third-largest contributor after the United States and the Great Britain for the operation Enduring Freedom with more than 3,500 troops, and over time it became the second largest provider of troops with approximately 150,000 soldiers deployed until the total withdrawal in 2021. Germany functioned as the lead nation for the Regional Command-North (RC-N) (Gallenkamp, 2009: 1).

The German participation in NATO’s operations in Afghanistan was in principle planned as missions of civil construction, police and military training (Bindenagel, 2010: 98). However, starting from the very beginning, Germany was seriously involved in the security missions. To illustrate, soon after the adoption of the UNSC Resolution 1386 on 20 December 2001, Bundeswehr soldiers started to patrol in Kabul. Moreover, the Federal Republic decided to settle provincial reconstruction teams in the two northern cities of Afghanistan, Kunduz and Faizabad in 2003, and in 2006 a German general was appointed as the commander of the regional command north. In addition to all these, until 2007, the Bundeswehr was in charge of training the Afghan police.

Participating in such an active combat mission contradicted with Germany’s non- interventionist history and identity, and this identity conflict was mirrored in a heated and ongoing discourse on foreign military engagements and the Federal Republic’s identity as a responsible

actor in world politics (Engelkamp and Offermann, 2012: 235). During Bundeswehr's participation in ISAF (2002-2014) the Federal Governments (Schröder II, Merkel I, Merkel II) had to cope with those who were either against the participation of the Bundeswehr forces in missions abroad or disagreed with the way in which the German soldiers were tasked with. Both the legitimacy of the Bundeswehr mission to combat the threat of terrorism, as well as the way the Bundeswehr mission should be called were questioned both by the opposition and the German public. Germany was not fighting a war against another state but conducting an anti-terror operation against a criminal regime. Whether it could be called a 'war' or simply a 'stabilization operation' was a major public controversy (Lombardi, 2008: 589).

The Afghanistan conflict was justified both within the frame of a moral responsibility for Afghanistan's future and also of self-defense and self-interest of the Alliance. It was portrayed by both the public and large parts of the political elite as a 'civilian development project than a war'. Similarly, a large majority of German citizens, instead of considering the situation as a 'war on terror', regarded Afghanistan as a failed state whose people were left impoverished and underdeveloped (Lombardi, 2008: 590). Therefore, the main aim of the deployment of German soldiers to Afghanistan was reflected as to rebuild the country rather than waging a bloody war.

However, the attitude began to change after the security situation started to deteriorate significantly and the German forces encountered a number of suicide attacks first in 2003 and then between 2007 and 2008, and insurgent groups detonated bombs on roads against the ISAF and the Afghan forces. It was obvious that there was a serious security problem in the German main area of responsibility, and due to the worsening security situation, there was a fierce debate in the parliament on whether the ISAF mission could be successful (Kaim, 2008: 611).

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

The public perception and support for the mission changed entirely subsequent to the Kunduz attack in September 2009, and it was clear that Germany was at war. Hereupon, the majority of German citizens asked for an immediate withdrawal (Bindenagel, 2010: 105-106). After the Kunduz attack, violence in the RC-N area gradually increased and security conditions worsened (Gallenkamp, 2009: 1).

Increasing numbers of attacks on the Bundeswehr soldiers and casualties caused controversy over Germany's Afghanistan mandate and German citizens to develop a general anti-war attitude. "Get out of Afghanistan!" had already been the slogan articulated by the Left party (Die Linke) since the beginning of the ISAF operation (Fürstenau, 2021: para.2). On the other hand, the SPD was not supporting the withdrawal of German soldiers from Afghanistan, but their massive reduction, while the CDU/CSU was supporting the continuation of German presence in the country.

Over time, German public opinion has become more critical about the military missions abroad, and this was partly because of the collapse of the allegedly civilian-oriented Afghanistan policy of Berlin (Münch, 2020: 74). Albeit starting as a peace mission with no combat role, German soldiers fought and died in Afghanistan under 'warlike' circumstances in the later stages of the mission. Germany's abstention from the UNSC vote on a resolution regarding military intervention in Libya (resolution 1973) in 2011 also indicated that Germany and its public opinion had already re-started to adopt a culture of military restraint as the increasing bills-financial and economic, or in terms of body bags, of the war in Afghanistan came in (Blumenau, 2022: 1904).

A diplomatic split occurred between Berlin and Washington after the invasion of Afghanistan in 2002 amid the US invasion of Iraq as Germany decided not to participate in the "Coalition of the Willing" due to the incompatibility of the war with German civilian power notion (Forsberg,

2005: 215) and the public mistrust to the US foreign policy which also began to dominate the ranks of the governing SPD-Green party coalition. This led to a temporary withdrawal from Germany's long-standing tradition of Atlanticism as well as a temporary return to a pacifist foreign policy in Berlin until the the 2010's.

2010'S: OPERATION INHERENT RESOLVE (OIR) IN IRAQ AND SYRIA

The Iraq War (2003-2011) and the civil war that broke out in Syria in 2011 have left an authority gap in the Middle East, and the region became a hub for fundamentalist groups in the 2010s. This led Germany to reconsider its role in the Middle East and the Federal Republic began to play an active role in Iraq and Syria. The involvement of the Bundeswehr in Iraq (2014) and Syria (2015) was justified as part of a collective self-defense against the IS with the aim of helping Iraq and France. This justification was an overly broad interpretation of international law. The participation of the Bundeswehr soldiers in Syria against the IS was based on the UNSC Resolution 2249 along with Article 51 of the UN Charter. However, Resolution 2249 which "Calls upon Member States that have the capacity to do so to take all necessary measures in Syria and Iraq, to redouble and coordinate their efforts to prevent and suppress terrorist acts committed specifically by ISIL" (UNSCR, 2249) did not allow for the use of force, whereas Article 51 clearly authorizes the use of force in case of an armed attack, but it is confined to attacks that are imputable to another state (Terry, 2016: 26).

At this point, the problem aroused as the so-called IS is not a state actor. However, Berlin used other justifications in the law of nations for the use of force in Syria such as Article 42(7) TEU (The Treaty on European Union), and resolutions 2170 and 2199 of the UNSC (Peters, 2018: 261).

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

The legal justifications put forward by Germany was not enough to convince the opposition in the Bundestag. “Members and factions of the parliamentary opposition filed a complaint before the Constitutional Court against the deployment decisions in the context of the OIR” (Peters, 2018: 261).

2020’S: A U-TURN FOR GERMANY: THE RUSSIAN INVASION OF UKRAINE

The war which Russia launched on Ukraine in February 2022 seems to have had fundamental effects on Germany foreign policy, marking a major break from its culture of military restraint. Upon Russia’s aggression, prior to the invasion of Ukraine, the Scholz government, which came to power in December 2021, decided to suspend the Nord Stream 2 project. Putin’s aggression has not only made Berlin reconsider its energy policy, it has also caused the SPD, FPD, and Green party government coalition to take more resolute action towards Russia. Finally, when the invasion started on 24 February 2022, Germany started making arms shipments to Ukraine, reversing a decades-long principle of not sending weapons to crisis regions (Blumenau 2002: 1897), and began re-evaluating the role of the Bundeswehr (Macgillis, 2022: para.1).

On 27 February 2022, Chancellor Scholz made a historic speech to announce his government’s response to the Russian invasion of Ukraine. In his speech, Scholz described Russia’s invasion as a turning point (Zeitenwende) and explained his government’s plans to cope with it including a massive increase in defence spending up to more than 2% of the economic output (twice the size of annual defense budget), thereby meeting NATO requirements.

Accordingly, an amendment was made on article 87a of Basic Law creating the constitutional basis for the Bundestag to establish a special trust with its own credit authorization for a single amount of up to 100

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

billion euros to strengthen Germany's alliance and defense capabilities. This includes the purchase of armed military drones, the provision of new aircraft to extend Germany's participation in nuclear sharing arrangements, and the acceleration of joint European defense projects.

The decision to strengthen the Bundeswehr on a scale which has not been seen since the Cold War marks a 'Zeitenwende' or a turning point in Germany's history. In his historic speech, Scholz said 'we need airplanes that fly, ships that can set out to sea and soldiers who are optimally equipped for their missions' (Regierungserklärung von Bundeskanzler Olaf Scholz am 27. Februar 2022). As put by Blumenau (Blumenau, 2022: 18961911), through the Zeitenwende speech, Scholz acknowledged the necessity for Germany to revive its support on the security of Europe and NATO countries. His speech marked a break with the restrained approach pursued for more than two decades, in other words, German half-hearted shift towards a more active Bundeswehr abroad, which have been unthinkable before. This would also have possible implications for further out-of-area missions held under the auspices of NATO and the UN, making Germany to change its role from a hesitant partner to a backbone force and a leader.

As evident in Scholz's historic words, the Russian invasion of Ukraine has caused a dramatic reversal of Germany's foreign policy. Berlin set a confrontational course with Russia as it came to the realization that using trade and energy along with insistence on dialogue in order to build ties with Moscow have been a wrong policy to challenge Russian revisionism. This means leaving the traditional restraints in foreign policy behind and taking important steps on the way to 'including the military in the toolbox of international policy (Hoff, 2022: para.11).

A new Cold War that the invasion of Ukraine may trigger, can cause Germany to actively take part, thus changing Germany's civilian power approach and culture of military restraint in the short term for the sake of

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

the security in Europe. Nils Schmid, the foreign affairs spokesperson for the SPD asserted that this new era would be more about containment and deterrence along with defense against Russia (McGuinness, 2022: para.5). With the war in Ukraine, Germany has perhaps left behind a special and unique kind of restraint in foreign policy and moving towards using its military more effectively. (A New Era: Germany Rewrites its Defence, Foreign Policies, 2022).

CONCLUSION

The reunited Germany have created doubts regarding the continuation of the country' role as a civilian power and raised questions about whether the country would remain committed to its traditional principle, the culture of restraint in the post-Cold War period. As early as the early 1990s many scholars argued about a possible return of the German revanchism. In fact, the Bundeswehr's more active participation at the world stage was putting Germany at odds with its culture of military restraint and the civilian power foreign policy. However, Germany has succeeded in adjusting itself to the world order by not abandoning but reinterpreting these principles.

In this regard, the culture of military restraint has been gradually loosened in the early 1990s as a response to the external pressure on Germany to take more responsibility on the conflicts in different parts of the world. Because of its feeling of an international responsibility, Germany has been more willing to actively respond to international crises. In this regard, the Bundeswehr soldiers have been deployed in crisis regions as part of multilateral, non- combat, peace-keeping and peace-making operations.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

However, the Kosovo War was a turning point in Germany, since it was the first combat war the German armed forces joined after the Second World War. More importantly, the Kosovo operation was without a UNSC authorization. However, it was still not a fundamental rupture with the culture of military restraint and the civilian power foreign policy but an evolution of German attitudes towards the use of force. Since the Kosovo War, the rigidity of the German culture of military restraint has been eased and the Bundeswehr has been actively deployed across the globe as part of combat military operations.

The Afghanistan War was another decisive turning point for Germany's military deployments abroad as the Bundeswehr participated in its first ever counter-terrorism and counter-insurgency operation of major international scale. It was also the first ground battle the Bundeswehr participated after the Second World War. The Afghanistan mission is also not a rupture with the culture of military restraint and the civilian power concept because the Bundeswehr's deployment in the country was not for combat missions but for civil construction, police and military training.

The developments of the later years forced the Bundeswehr to engage in ground combats. Moreover, the main aim of Germany's participation in the combat missions against the IS in Syria and Iraq at the request of France and Iraq was carrying out training supplying weapons and military equipment and etc. rather than taking offensive actions.

Since 1992, Bundeswehr has been sent to more than 130 mandates, amounting to more than 60 different operations. Although these operations can be perceived as an evolution of the culture of military restraint, they cannot be interpreted as a deviation from civilian power role as none of these missions was carried out based on an act of aggression or assertiveness. While the country has become more active in military

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

operations in the last two decades, they do not constitute a priority in solving crises. However, the Russian offensive on Ukraine launched in February 2022 has had fundamental effects on Germany foreign policy, marking a major break from its culture of military restraint.

The historic *Zeitenwende* or turning point speech delivered by the Chancellor Olaf Scholz three days after Russia's invasion of Ukraine, on 27 February 2022, was widely viewed as a major adjustment in Germany's foreign policy and Scholz's promise to spend 10 billion Euros on the Bundeswehr and reaching 2% of the GDP on defense spendings was heralded a significant improvement in Germany's military capabilities. In his speech to the Bundestag Scholz said that Putin's war on Ukraine marked a turning point for his country's foreign policy, too.

He also warned Putin not to underestimate Germany's determination to defend every square meter of the Alliance's territory together with its allies. Scholz also added that whatever was needed to secure peace in Europe would be done and Germany would contribute its share to these efforts in a spirit of solidarity. He said that for the realization of these "the Bundeswehr needs new, strong capabilities". (Regierungserklärung von Bundeskanzler Olaf Scholz am 27. Februar 2022, 2022: para.33).

Putin's aggression caused Berlin to overhaul its diplomatic attitude towards Russia and re-evaluate the role of its military. As evident in the historic *Zeitenwende* speech of Chancellor Olaf Scholz, the Russian occupation of Ukraine proves a sharp turn from the 'civilian power' concept to the extent of abandoning it.

As suggested by Marsh and Siebold (2022), Putin's aggression pushed Germany to assume a leadership role as a global power, which means more emphasis on the use of military power as a political instrument in foreign policy of Berlin and a through deviation from military restraints.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

This is perhaps not the first time that Germany promises to take the leadership role (the first time being the Munich Consensus of 2014), and it is not yet clear whether Berlin's leadership ambitions are recognized by its partners and allies or not. However, the developments since February 2022 shows that Germany's allies and partners are keener than ever to the leadership of Berlin.

Hazal CAN
Murat ÖNSOY

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

REFERENCES

A New Era: Germany Rewrites its Defence, Foreign Policies. (2022). France 24, <https://www.france24.com/en/live-news/20220227-a-new-era-germany-rewrites-its-defence-foreign-policies>.

BANCHOFF, T. (1996). Historical Memory and German Foreign Policy: The Cases of Adenauer and Brandt. *German Politics&Society*, 14(39), 36–53.

Basic Law for the Federal Republic of Germany in the Revised Version Published in the Federal Law Gazette Part III, Classification Number 100-1, as Last Amended by the Act of 28 June 2022 (Federal Law Gazette I).

BAUMANN, R. and Hellmann, G. (2001). Germany and the Use of Military Force: 'Total War', the 'Culture of Restraint' and the Quest for Normality. *German Politics* 10(1), 61-82.

BERENSKOETTER, F. and Giegerich, B. (2010). From NATO to ESDP: A Social Constructivist Analysis of German Strategic Adjustment after the End of the Cold War, *Security Studies*, 19(3), 407-452.

BINDENAGEL, J. D. (2010). Afghanistan: The German Factor. *PRISM*, 1(4), 95–112.

BLUMENAU, B. (2022) Breaking with Convention? Zeitenwende and the Traditional Pillars of German Foreign Policy, *International Affairs*, 98(6), 1895-1913.

BRADY, J. S., and Wiliarty, S. E. (2002). How Culture Matters: Culture and Social Change in the Federal Republic of Germany. *German Politics&Society*, 20(63), 1–13.

BREUER, F. (2006). Between Ambitions and Financial Constraints: The Reform of the German Armed Forces. *German Politics*, 15(2), 206-220.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

BROCKMEIER, S. (2013). Germany and the Intervention in Libya. *Survival*, 55(6), 63-90.

Bundesministerium der Verteidigung. (1994). Weißbuch 1994. Weißbuch zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Lage und Zukunft der Bundeswehr, Bonn: Presse- und Informationsamt der Bundesregierung.

Bundeswehreinsatz im Irak Wird Fortgesetzt (2022). Website of the Federal Government, <https://www.bundesregierung.de/breg-en/search/continuation-deployment-iraq-1996256>.

CHAPPELL, L. (2012). Germany, Poland and the Common Security and Defence Policy. *Converging Security and Defence Perspectives in an Enlarged EU. New Perspectives in German Studies*, London: Palgrave, Macmillan.

COLLMER, S. (2009). To Go with the Flow? Change and Persistence in Patterns of Civil-Military Relations in Germany before and after the End of the Cold War. *Armed Forces, Soldiers and Civil-Military Relations*, VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Defence Policy Guidelines. Safeguarding National Interests–Assuming International Responsibility–Shaping Security Together. (2011). Federal Ministry of Defence, [http:// www.bmvg.de/resource/blob/16136/0c1b6d8d0c0e6ba0aed5f0feb0af81d8/g-03-110527-vpr-engl-data.pdf](http://www.bmvg.de/resource/blob/16136/0c1b6d8d0c0e6ba0aed5f0feb0af81d8/g-03-110527-vpr-engl-data.pdf).

DUFFIELD, J. S. (1994). German Security Policy After Unification: Sources of Continuity and Restraint. *Contemporary Security Policy*, 15(3), 170-198.

ENGELKAMP, S., and Offermann, P. (2012). It's a Family Affair: Germany as a Responsible Actor in Popular Culture Discourse. *International Studies Perspectives*, 13(3), 235–253.

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

FLEMES, D. and Ebert, H. (2016). The Contested Use of Force in Germany's New Foreign Policy. <https://www.e-ir.info/pdf/65757>.

FORSBERG, T. (2005). German Foreign Policy and the War on Iraq: Anti-Americanism, Pacifism or Emancipation?. *Security Dialogue*, 36(2), 213-231.

FURSTENAU, M. (2021). Opinion: Germany Has Failed in Afghanistan. *Deutsche Welle*, <https://www.dw.com/en/opinion-germany-has-failed-in-afghanistan/a-58936536>.

GALLENKAMP, M. (2009). Afghanistan: Understanding German Objectives and Strategies. Institute of Peace and Conflict Studies, <http://www.jstor.org/stable/resrep09071>.

Germany's New Look Security Policy. (1997). *Strategic Comments*, 3(1), 1-2.

GLATZ, R. N. et al. (2018). *Missions in a Changing World*. Berlin: SWP Research Paper.

GROSS, E. (2007). Germany and European Security and Defence Cooperation: The Europeanization of National Crisis Management Policies?. *Security Dialogue*, 38(4), 501-520.

HAFTENDORN, H. (1983). *Sicherheit und Entspannung. Zur Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland 1955-1982*, BadenBaden: Nomos.

HANRIEDER, W. F. (1995). *Deutschland, Europa, Amerika. Die Außenpolitik der Bundesrepublik Deutschland 1949–1994*. Paderborn: Schöningh.

HILPERT, C. (2014). *Strategic Cultural Change and the Challenge for Security Policy*. New Security Challenges Series, London: Palgrave Macmillan.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

HOFF, H. (2022). A Revolution in German Security Policy. *Internationale Politik Quaterly*, <https://ip-quarterly.com/en/revolution-german-security-policy>.

HYDE-PRICE, A. (2001). Germany and the Kosovo War: Still A Civilian Power. *German Politics*, 10(1), 19-34.

JUNK, J. and DAASE, C. (2013). Germany, Heiko Biehl et al., (eds), *Strategic Cultures in Europe-Security and Defence Policies across the Continent*, Wiesbaden: Springer, 139-152.

KAIM, M. and Linnenkamp, H. (2016). The New White Paper 2016-Promoting Greater Understanding of Security Policy?. *SWP Research Paper*.

KAMP, K. H. (1993). The German Bundeswehr in Out-of - Area Operations: to Engage or Not to Engage? *The World Today*, 49(8/9), 165–168.

KATZENSTEIN, P. J. (1987). *Policy and Politics in West Germany: The Growth of a Semisovereign State*. Philadelphia: Temple University Press.

KOENIG, N. (2020). Leading Beyond Civilian Power: Germany's Role Re-conception in European Crisis Management. *German Politics*, 29(1), 79-96.

KRAFT, I. (2018). Germany. H.Meijer and M. Wyss, (ed.), *The Handbook of European Defence Policies and Armed Forces*. Oxford: Oxford University Press, 57-73.

KUNDNANI, H. (2012). The Concept of "Normality" in German Foreign Policy since Unification. *German Politics&Society*, 30(2), 38–58.

LANTIS, J. (2002). The Moral Imperative of Force: The Evolution of German Strategic Culture in Kosovo. *Comparative Strategy*, 21(1), 21-46.

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

LINK, W. (2015) Gemeinsame Führung und die Kultur der Zurückhaltung in der deutschen Außenpolitik. *Z Außen Sicherheitspolit* 8 (Suppl 1), 289–312.

LOMBARDI, B. (2008). All Politics Is Local: Germany, the Bundeswehr, and Afghanistan. *International Journal*, 63(3), 587–605.

LONGHURST, K. (2004). *Germany and the Use of Force: The Evolution of German Security Policy 1990-2003*. Manchester: Manchester University Press.

LONGHURST, K. (2018). "Germany and the Use of Force I". In *Germany and the Use of Force*, Manchester: Manchester University Press.

MACGILLIS, A. (2022). How the Russian Invasion of Ukraine Upended Germany. *Propublica*, <https://www.propublica.org/article/how-the-russian-invasion-of-ukraine-upended-germany>.

MARSH, S. and Siebold, S. (2022). Analysis: Putin Forces Germany to Step up to Role as Global Power. *Reuters*, <https://www.reuters.com/world/europe/putin-forces-germany-step-up-role-global-power-2022-02-27>.

MATTOX, G. (2014). German National Security Policy in the Post-Cold War World: An Evolving International Role or a Reluctant Power?. A. Dorman et al., (eds.). *Providing for National Security: A Comparative Analysis*, Redwood City: Stanford University Press, 53-73.

MAULL, H. W. (2000). Germany and the Use of Force: Still A 'Civilian Power'?. *Survival*, 42(2), 56-80.

MAULL, H. W. (2006). Introduction. Maull, H.W., (eds.), *Germany's Uncertain Power. New Perspective in German Studies*, London: Palgrave Macmillan.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

MAULL, H. W. (2012). Außenpolitische Entscheidungsprozesse in Krisenzeiten. Bundeszentrale für politische Bildung, <https://www.bpb.de/shop/zeitschriften/apuz/75797/aussenpolitische-entscheidungsprozesse-in-krisenzeiten/>.

MCGUINNESS, D. (2022). Ukraine War: Germany's Conundrum over Its Ties with Russia. BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-europe-61118706>.

MEIERS, F. J. (2007) The German Predicament: The Red Lines of the Security and Defence Policy of the Berlin Republic. *Int Polit* 44, 623–644.

MISKIMMON, A. (2009). Falling into Line? Kosovo and the Course of German Foreign Policy. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 85(3), 561–573.

MÜNCH, P. (2020). Never Again? Germany's Lessons from the War in Afghanistan, *Parameters*, 50(4), 73-84.

Munich Security Report 2020: Westlessness. Munich Security Conference, https://securityconference.org/assets/user_upload/MunichSecurityReport2020.pdf.

NOETZEL, T. and Schreer, B. (2008). All the Way? The Evolution of German Military Power. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 84(2), 211–221.

PETERS, A. (2018). Between Military Deployment and Democracy: Use of Force under the German Constitution. *Journal on the Use of Force and International Law*, 5(2), 246-294.

PRADETTO, A. (2006). The Polity of German Foreign Policy: Changes since Unification. Maull, H.W. (ed.) *Germany's Uncertain Power. New Perspective in German Studies*, London: Palgrave Macmillan.

BECOMING AN ARMY ON OPERATIONS: BUNDESWEHR AND THE GERMAN FOREIGN POLICY IN THE POST-COLD WAR PERIOD

Regierungserklärung von Bundeskanzler Olaf Scholz am 27. Februar 2022. (2022). Federal Government, <https://www.bundesregierung.de/breg-de/suche/regierungserklaerung-von-bundeskanzler-olaf-scholz-am-27-februar-2022-2008356>.

SCHÜLLER, A. (2017). Position Paper: Unlimited use of Armed Drones in the Fight Against Terrorism in Syria?. European Center for Constitutional and Human Rights, <https://www.ecchr.eu/en/publication/position-paper-unlimited-use-of-armed-drones-in-the-fight-against-terrorism-in-syria/>.

SCHWARZ, H. P. (1985). Die gezähmten Deutschen. Von der Machtbesessenheit zur Machtvergessenheit, Stuttgart: dva.

SEIFFERT, A. et al. (2012). Einführung. Seiffert, A. et al. (ed.) Der Einsatz der Bundeswehr in Afghanistan, Berlin: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

SEPPO, A. (2021). From Guilt to Responsibility and Beyond: The Evolution of German Strategic Culture After the End of the Cold War. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag.

Stopping the Catastrophe (1999). Newsweek, <https://www.newsweek.com/stopping-catastrophe-164942>.

STRUCK, P. (2003). Defence Policy Guidelines. Berlin: Bundesministerium für Verteidigung.

TERRY, P. (2016). Germany Joins the Campaign Against ISIS in Syria: A Case of Collective Self-Defence or Rather the Unlawful Use of Force?. Russian Law Journal, 4(1), 26-60.

WAGNER, W. (2017). The "Bundestag" as a Champion of Parliamentary Control of Military Missions. Sicherheit Und Frieden (S+F)/Security and Peace, 35(2), 60–65.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

WITTLINGER, R. (2010). German National Identity in the Twenty-First Century: A Different Republic After All?. New Perspectives in German Political Studies.

Hazal CAN
Murat ÖNSOY

AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE İSLAMOFOBİ*

Anti-Immigration Attitude and Islamophobia in Europe

Selinay İLGAZ**

Öz

İslamofobi, Müslümanlara ve İslam dinine karşı oluşan önyargı ve ayrımcılıktan kaynaklanmaktadır. 11 Eylül 2001 terör saldırılarından sonra Müslümanlara karşı önyargılar artmış bulunmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde aşırı sağ partilerin yükselmesiyle ırkçılık olgusu gündeme gelmiş ve Müslümanları toplumdan dışlamaya yönelik bir şekil almaya başlamıştır. Beraberinde İslam karşıtlığına giden yolda ırkçılık ve yabancı düşmanlığı önemli rol oynamıştır. Başka bölgelerde olduğu gibi Avrupa'da da sürekli artış gösteren İslamofobi olgusundan bahsedebilmekteyiz. Bu doğrultuda çalışmada; İslamofobi olgusu, oluşum şartları, yaşanan göç sorunları ve bu bağlamda İslam karşıtlığı sorunu ele alınacak, bu olgu ve süreçlerin Müslümanların yaşamını nasıl etkilediği konusu incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa, Göç, İslamofobi, Irkçılık, Yabancı Düşmanlığı.

Abstract

Islamophobia, is caused by prejudice and discrimination against Muslims and the religion of Islam. After the terrorist attacks of September 11, 2001, prejudice against Muslims increased. With the rise of far-right parties in the post-Cold War period, the phenomenon of racism came to the fore and began to take a form to exclude Muslims from society. Attendantly, racism and xenophobia played an important role on the way to anti-Islamism. We can speak of the phenomenon of Islamophobia, which is constantly increasing in Europe, as in other regions. Accordingly; the phenomenon of Islamophobia, the conditions of its formation, the problems of immigration and the problem of Islamophobia in this context will be discussed, and how these phenomena and processes affect the lives of Muslims will be examined.

Keywords: Europe, Migration, Islamophobia, Racism, Xenophobia.

* Makale Geliş Tarihi: 31.10.2022

Yayına Kabul Tarihi: 02.03.2023

** Uluslararası İlişkiler Uzmanı, e-posta: selinayilgazz@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6843-791X.

GİRİŞ

Kelime anlamı olarak “İslam korkusu” anlamına gelen “İslamofobi” terimi, İslam’dan ve Müslümandan korkma, çekinme anlamını taşımaktadır. İslamofobinin tarihi, İspanya’da Endülüs’ün Emeviler tarafından fethedilmesine kadar uzamaktadır. Kavramın günümüzde revaçta olmasının temel nedeni, 1991 yılında Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra düşman olarak algılanan Marksizm ve Komünizm tehdidinin azalmaya başlaması, beraberinde de Batı Dünyası’nda düşman bulma ihtiyacının artmasıdır. Kavramın derinleşmesinde payı olan diğer bir etken de 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırılarıdır. Saldırlardan sonra Müslümanlara karşı önyargı ve beraberinde İslamofobi olgusunun arttığını söylemek mümkündür.

Müslümanların büyük bir kısmı zorunlu ya da gönüllü olarak göç etmişlerdir. İnsanların buldukları alanı kendi iradesiyle ve genel olarak daha iyi bir yaşam elde etmesi için yaşadığı alanı terk etmesiyle gönüllü göçler gerçekleşmiştir. Ayrıca İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra işçi gücünü kaybeden bazı Avrupa ülkelerinin işgücü ithal ettiği görülmektedir. Gönüllülük dışında savaş gibi nedenlerle de Müslümanlar, zorunlu göçe maruz kalmış ve Avrupa’ya yerleşmişlerdir.

11 Eylül saldırılarından sonra başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere Avrupa’da da İslam karşıtı tepkiler artmıştır (Çelik ve Erol, 2019: 28). Avrupa’ya yönelen göç hareketleri ve yaşanan terör olayları neticesinde İslam karşıtlığı ve ötekileştirme gittikçe hız kazanmış; Müslümanlar, gün geçtikçe ayrımcılık, tahammülsüzlük, şiddet ve önyargının hedefi haline gelmiştir. Ayrıca ABD’de başlayan ve daha sonra diğer ülkeleri de etkisi altına alan 2008 ekonomik krizinin nedenleri de göçmenlere yüklenmiştir.

AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE İSLAMOFOBİ

Söz konusu durum, Müslümanların tekrar ötekileştirmenin hedefi haline gelmesiyle sonuçlanmıştır. Göçmenlerin Avrupa için külfet oluşturduğu düşüncesi, gerçekleşen terör eylemleri ve Avrupa'da yükselen aşırı sağ hareketlerle Müslümanların huzuru tehdit altına girmiştir. Toplumda üstünlüğü oluşturan kişilerle aynı özelliklere sahip olmamak, onların ötekileştirilmelerine neden olmuştur. Bu makalede de belirtilen veriler ve olaylar sonucunda, Avrupa'ya yerleşen göçmenlerin bölgede terör olaylarının artmasıyla "potansiyel suçlular" olarak algılandıklarını söylemek yerinde olacaktır.

Bu doğrultuda özellikle Müslüman göçmenler, Avrupa'daki güvenlikleştirme sürecinde temel nesnelere haline gelmişlerdir. Beraberinde, medyada ve kamuoyunda göç ve suç, göçmen ve suçlu, terör ve İslam kelimelerinin birlikte kullanılması, Müslümanların ötekileştirilmesinde itici güç olmuştur. 11 Eylül saldırılarından sonra Avrupa Birliği (AB) ve özellikle de Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde göç politikaları, "ulusal güvenlik" ve "terörle mücadele" kavramları bağlamında yeniden şekillenmiştir (Adıgüzel, 2022: 129-130).

Bu kasamda çalışmada önce İslamofobinin tarihsel gelişimi açıklanacak ve İslamofobinin yorumlanması konusunda ele alınması gereken ırkçılık ve yabancı düşmanlığı kavramlarına yer verilecektir. Avrupa'ya yönelik göçler, göçlerin düşünce sistemi üzerindeki etkisi ve günümüzdeki durum incelenecektir. Ayrıca Avrupa'da yaşanan İslam karşıtlığının bölgedeki Müslümanlara olan etkisi, İslamofobik eylemler ve olaylar üzerinden irdelenecektir.

İSLAMOFOBİ, IRKÇILIK VE YABANCI DÜŞMANLIĞI KAVRAMLARI

İslamofobi kavramını açıklamadan önce “fobi” kelimesine değinmekte yarar vardır. Fobi, Yunan mitolojisinde “phobos” adıyla bilinen ve korku tanrısı olduğu düşünülen mitolojik bir kahramandır. Literatürde herhangi bir şeye eklenerek ona karşı duyulan aşırı veya abartılmış korku ifade edilir. Beraberinde fobi veya fobia, eklendiği kelimelere korkunun haricinde, kin ve nefret besleme anlamı da katmaktadır (Aktaş, 2014: 36). Böylelikle İslamofobi, genel olarak İslam korkusu anlamına gelmekte ve İslam’a ve Müslümanlara karşı duyulan korku, kin, nefret ve düşmanlık gibi davranışları ifade etmektedir. İslamofobiyi tanımlarken ayrımcılık, önyargı ve şiddet kavramlarına da yer verilmektedir. “Önyargı” kavramıyla Müslüman karşıtı tutum, “ayrımcılık” ile Müslümanların karşılaştıkları farklı tutumlar ifade edilmektedir. “Şiddet” kavramı ise Müslümanlara karşı sözlü veya fiziki sataşmalar olarak değerlendirilmektedir (Aktaş, 2014: 36).

İslamofobi ile İslam düşmanlığı çoğunlukla birbirlerinin yerine kullanılsalar da aslında farklı kavramları oluşturmaktadır. İslamofobi, sosyolojik bir kavram olmakla birlikte, İslam’a ve Müslümanlara karşı korku duyma, nefret, aşağılama anlamlarını ifade ederken; İslam düşmanlığı, bilhassa medya ve siyaset yoluyla İslamiyet’e bilinçli olarak yapılan düşmanlığı ifade etmektedir (Opyar ve Kenepek, 2007).

11 Eylül saldırılarından sonra İslamofobi algısı ivme kazanmış ve Müslümanlara karşı ayrımcılık, dışlama, önyargı ve şiddet eylemleri artmıştır (Aydın ve Yarım, 2008: 8). Bu tarihten sonra Batı’daki İslam imajı kötüleşerek, Müslümanlara yönelik olumsuz tutum yükselişe geçmiştir. İslam ile terörü özleştiren düşünceler ortaya çıkmış ve zamanla toplumların radikal kesimleri tarafından bu düşünceler benimsenmeye başlanmıştır. Bu da İslamofobinin yükselişe geçmesine yol açmıştır (Aslan vd, 2016: 454).

AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE İSLAMOFOBİ

İslamofobinin yükselişi ve İslam ve Batı Dünyası'nın karşı karşıya gelmesinde Samuel Huntington'un "Medeniyetler Çatışması" tezinin de etkisi vardır. Bernard Lewis'in 1990 yılında yayımladığı "Müslüman Öfkenin Kökenleri" (Lewis, 1990) adlı çalışmasında yer alan bu kavram, Huntington tarafından tez haline getirilmiştir. Fukuyama'nın "Tarihin Sonu" tezine cevap niteliği taşıyan çalışmada Huntington, tarihin sonunu işaret eden evrensel değerler sistemi ve uluslararası bir düzenden bahsetmemiştir. Bilakis var olan düzensizliğin çözümlemesini yapmaya ve bu düzensizliğe yol açan çatışma alanlarının ortak zeminini yakalamaya çabalamıştır (Kumru, 2018: 605). Huntington, "Medeniyetler Çatışması" tezinde 1990'lı yıllardan itibaren ittifak ya da ihtilafların belirleyici unsurunun politik veya ekonomik ideolojiler değil; medeniyetler olduğunu ifade etmektedir.

Bununla birlikte Huntington, ağırlıklı olarak Batı ve İslam medeniyetleri üzerinde durmuş ve bu medeniyetler arasında çatışma ihtimalinin yüksek olduğunu öne sürmüştür. Bu tez, Hristiyan ve İslam Dünyası'nı karşı karşıya getiren bir etki yaratmış ve Batı ile Müslümanlar arasında çatışmayı destekleyen önemli araçlardan biri olarak kullanılmıştır (Aktaş, 2014: 32).

İrkçılık ve yabancı düşmanlığı, İslamofobinin ortaya çıkışında ve yorumlanması konusunda önemli kavramlardır. Müslümanlara karşı önyargıları yorumlama konusunda çalışmaları olan bazı uzmanlar, İslamofobi kavramının yanlış anlamlandırıldığına dikkat çekmektedir. Bu düşünceye göre var olan durum; önyargı, ırkçılık veya yabancı düşmanlığıdır. Kavram bu şekilde anlamlandırıldığı zaman ayrımcılığın nesnesi olarak İslam dininin öne çıktığı savunulmaktadır (Kaya, 2021: 107-108). Beraberinde İslamofobi kavramı, yabancı düşmanlığının bir yansıması veya uzantısı olarak da düşünülmektedir. Bu düşünceye göre yabancı düşmanlığı, Müslüman olan insanlara yönelikse, bu durum İslamofobi olarak ifade edilmektedir (Kaya, 2021: 107-108).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

İrkçilik ve yabancı düşmanlığı aynı anlamlarda değildir. Ancak bu iki kavramın özdeşleştiğinden de bahsedilebilir. Yabancılara karşı olan düşmanlığın temelini bir ırka dayalı olduğu düşünülürken, bu kavram karşımıza ırkçılık olarak çıkmaktadır. İslamofobi açısından üzerinde durulması gereken önemli dönüşümlerden biri bu noktadadır. Buna göre İslamofobi, ırka yönelik bir düşmanlığı oluşturmayıp, din ve kültür temelli bir düşmanlığı yansıtmaktadır (Canatan, 2007: 26-27). Yine de iki kavram da Müslümanların Batı'ya uyum sağlamasını zorlaştırmış, beraberinde Müslümanlara yönelik ötekileştirmenin de artmasına neden olmuştur (Bozlak, 2019: 20). Ne yazık ki bu durum gün geçtikçe insanları maddi ve manevi şekilde etkilemiş ve tarih, kanlı biten birçok mücadeleye tanık olmuştur.

İrkçilik kavramını açıklamak gerekirse, ırk sözcüğünün kökeninin tam olarak nereden geldiği bilinmemekle birlikte sözlük anlamı olarak "kalıtsal özyapıları bir olan insanların oluşturduğu doğal topluluk" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Kavramın ırkçılığı betimleyen bugünkü anlamıyla kullanımı 17. ve 18. yüzyılların eseridir. İrkçilik, günümüze kadar farklı açıklamalara kaynaklık etmiştir. Fakat en genel tanıma göre kişinin sosyal ve ahlaki özelliklerinin doğuştan gelen biyolojik özelliklere dayandığını savunmakla beraber belirli bir ırkı diğerinden üstün ya da aşağıda görme düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Butterwegge'e göre ırkçılık, özünde güç ve şiddeti ifade eden bir kavramdır. İrkçiliğin güç ve şiddeti içermesi kaçınılmazdır (Butterwege, 2002: 55-67).

İrk kavramının Avrupa'da doğduğunu öne sürenler, bu kavramı üç ana döneme ayırmaktadır. 17. yüzyılda başlayan birinci dönem; modern anti-semitizmin doğduğu, "ırk-devlet" düşüncesinin ortaya çıktığı dönemdir. Emperyalizmin yaygın olduğu ikinci dönem de ırkın siyaset dâhilinde bir inanç haline aldığı görülmüştür. Bir diğer dönem ise Benjamin Disrael'in "İrk her şeydir, başka gerçek yoktur." sözüyle açıklanabilecek üçüncü dönemdir (Akça, 2016: 12). Örnek olarak Hitler faşizmini ve Güney Afrika'nın ırk ayrımcılığına dayanan Apartheid rejimini verebiliriz. Bahsi geçen rejim;

AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE İSLAMOFOBİ

1948-1994 yılları arasında Güney Afrika Cumhuriyeti ile buraya bağlı Güneybatı Afrika'da, Ulusal Parti Hükümeti tarafından uygulanan ırkçı politikaları ifade emtekedir. Bu politikalar bağlamında beyazların egemen olduğu siyahların ise aşağı görüldüğü sistemde, siyahlar birçok haklardan mahrum kalmış ve insan hakları, 1990'lı yıllara kadar hiçe sayılmıştır. Bu sisteme karşı Anti-Apartheid hareketi kurulmuş ve Nelson Mandela'nın iktidara gelmesiyle ırkçı-ayrımcı düşünce durdurulmaya çalışılmıştır (Büyüktavşan, 2021: 29). Bu kapsamda ülkedeki refahın eşit dağıtılabilmesi için birtakım politikalar hayata geçirilmiştir.

İrkçi şiddete örnek olarak Avrupa'daki Türkleri tehdit eden yaklaşımlar da gösterilebilir. Özellikle de Almanya'da ırkçı tutuma büyük ölçüde maruz kalan Türklere karşı yapılan saldırılar bağlamında Hamburg'da Ramazan Avcı adlı Türkün dazlaklar (skinhead) tarafından bıçaklanarak öldürülmesiyle başlayan ırkçı cinayetler 1988 yılında Schwandorf, 1992 Mölln ve 1993 Solingen kundaklamaları hafızalardaki yerini korumaktadır (Ünver, 2015: 15).

Hatırlanacağı gibi, 2011 yılında Norveç'te 77 kişinin ölümüyle sonuçlanan saldırının üzerine TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyon Başkanlığı tarafından "Avrupa'da İrkçilik ve Yabancı Düşmanlığı" başlıklı dosya açılmıştır. 2014 yılında yapılan istatistik ve değerlendirmelerle İslam karşıtlığının öne çıkması durumuna karşı İslamofobiye daha fazla yoğunlaşmak gerektiği vurgulanmıştır. 2014 yılında Avrupa'nın yedi ülkesinde Türklere karşı kasıtlı yapıldığı tespit edilen saldırı sayısı 61'dir. Bu eylemlerden çoğu Almanya'da gerçekleşmiş ve saldırıların merkezinde camiler yer almıştır. Camilere yönelik yapılan eylemler, İslam karşıtlığını bariz şekilde ortaya çıkarmıştır (TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanlığı, 2015). Fakat ırkçılığı sadece fiziksel şiddetle sınırlamak yanlıştır. Bu kapsamda, çoğunlukta olmayan kesimin öteki olarak tanıtılması ve dışlanması da örnek verilebilmektedir.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

İrkçiliğin klasik ırkçılık ve yeni-ırkçılık olarak kullanıldığı da görülmektedir. Bu düşünceye göre klasik ırkçılık, biyolojik olarak; yeni ırkçılık da kültürel temelli ele alınmaktadır. Diğer deyimiyse kültürel ırkçılık göç olgusunu merkeze almaktadır. En belirgin özellik kültürel farklılıklar ve bu kültürel farklılıkların değiştirilemez olduğu düşüncesidir. Beraberinde uyum konusuna dikkat çekilmektedir. Kültürel ırkçılık, düşmanca yaklaşılacak herhangi bir yabancı kültüre karşı gelişmektedir. Bu doğrultuda bu kavramın da İslamofobiyle yakından ilgisi olduğu söylenebilmektedir (Hıdır, 2017: 23-49).

Günümüzde ırkçılığın bir biçimi olarak tanımlanan ve sosyal tabana büyük ölçüde yansıyan yabancı düşmanlığının varlığından da söz edilmektedir. İrkçilik ve yabancı düşmanlığını birbirinden ayırt eden nokta ırkçılığın kaynağını; ten rengi, saç tipi ve yüz biçimi gibi fiziksel özelliklere ilişkin farklılıklara dayanarak açıklamakta, yabancı düşmanlığı ise ötekini yabancı görme fikrine dayanmaktadır (Özmete, 2018: 193). İrkçilik ve yabancı düşmanlığı, ayrımcılık konusunda bütünleşmektedirler.

Yabancı düşmanlığı Yunanca “korku” anlamına gelen “phobia”, “yabancı” ve “misafir” anlamına gelen “xenos” sözcüklerinden oluşmakta ve kişinin yabancı olarak algıladığı kişiden korkması anlamına gelmektedir (Düğer, 2020: 54). Toplumda ötekileştirilen ve ayrıştırılan kişilere karşı korku duyma, zamanla nefret şeklini almakta ve bununla birlikte yabancı düşmanlığı, yabancılardan nefret etme şeklinde algılanmaktadır. Rusya’da 1990’lı yıllardan sonra gün yüzüne çıkan saldırılar ve artış gösteren şiddet eylemlerinin insanlar arasında tehdit oluşturmaya başlamasını yabancı düşmanlığına örnek olarak gösterebiliriz. Hitler’in Neo-Nazilerinden etkilenen ve Dazlak olarak bilinen kişiler, özellikle gruplar halinde takılarak Rus olmayanlara karşı tehdit oluşturmuşlardır. Bölgede “Rusya, Ruslarıdır” deyimiyse kendilerini ifade eden Dazlaklar, yaptıkları saldırılarda Afrikalı ve Asyalıları da hedef almakla birlikte, özellikle Kafkasya ve Orta Asya kökenli

AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE İSLAMOFOBİ

kişilere yönelik yaralama ve öldürme eylemlerinde bulunmuşlardır (Asker, 2016). Ayrıca örgütün sıklıkla Kafkas kökenlilerin çoğunlukta olduğu semt pazarlarına ellerinde demir çubuklar ile toplu saldırılarda bulunduğu açıklanmıştır (Başlamış, 2022).

Rusya'da yabancı karşıtı görüşlerin gün geçtikçe arttığı görülmektedir. 2010 yılında yapılan bir ankete göre Rusların %55'i "Rusya, Ruslarıdır" görüşünü desteklemektedir (Asker, 2016). Bölgedeki yabancı karşıtlığı Türklere de yansımaktadır. Metro istasyonunda dazlaklar tarafından öldüresiye dövülen Vural Özmen (Milliyet, 2022), beyzbol sopasıyla dövülerek öldürülen Fatih Mehmet Eslan (Milli Gazete, 2022) ve medyada yansıtılmayan birçok yaralama ve öldürme haberlerini örnek verebiliriz. Ayrıca Türk karşıtlığı 2015 yılında Rus uçağının düşürülmesinden sonra yoğunlaşmış ve bu durum, Türklere olan tepkileri arttırmıştır. Levada Araştırma Merkezi'nin 2016 yılının Haziran ayında yapmış olduğu ankete Ruslar, Türkiye'yi esas düşman ülkelerden biri olarak tanımlamışlardır (Levada, 2016).

AVRUPA'YA YAPILAN GÖÇLER

Göç kelimesi Türk Dil Kurumu'nda ifade edildiği şekliyle "Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret" anlamını taşımaktadır (TDK, 2022). Göç; ekonomik, siyasi sebeplerle olmakla birlikte oluşum nedenlerine göre gönüllü ve zorunlu olarak ikiye ayrılır. Daha iyi bir yaşam koşullarını sağlamak gayesi uluslararası alanda göçün artmasına ve insanların merkez ülkelere doğru kaymasına neden olmuştur. Bu sebeple göçün istikameti çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru ilerleme göstermiştir. Göçmen kavramı ise geçici veya kalıcı olarak çeşitli nedenlerle bir yerden başka bir yere giden kişi olarak açıklanmaktadır (IOM, 2022).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

UNDESA'nın verilerine göre 2019 yılı itibariyle tüm dünya bölgelerinde yükseliş eğilimini sürdüren göçmenlerin sayısı 272 milyona ulaşmıştır. Bununla birlikte her 30 kişiden birinin göçmen olduğu saptanmıştır (UN, 2019).

Görüldüğü gibi Avrupa, günümüze kadar önemli ölçüde göç almıştır. Bölge; İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi, Yugoslavya'nın dağılması, Bosna Savaşı, Suriye İç Savaşı ve diğer Müslüman ülkelerde ortaya çıkan olaylar doğrultusunda göç dalgalarına uğramıştır (Ceyhan, 2018: 106). İnsanlar canı pahasına da olsa Avrupa'ya ulaşmak adına yasal ya da yasal olmayan şekilde kıtaya giriş yapmak için çaba sarf etmişlerdir. Göçmenler Avrupa Birliği (AB) ülkelerine ulaşmak için Doğu Akdeniz ve Batı Balkan rotalarını kullanmaktadırlar. Özellikle de Kuzey Afrika ülkeleri üzerinden Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenler Doğu Akdeniz rotasını sıklıkla kullanmaktadır (Türksoy, 2021: 16-17).

Avrupa'daki göç olgusunu birçok şekilde açıklayabiliriz. Bunlardan biri, Avrupa tarihindeki savaşlar, kıtlıklar, devrimler ve teknolojik gelişmeler gibi mühim hadiselerde, Avrupa'nın geçmişinin sürekli denizaşırı genişleme noktalarına bağlı olmasıdır.

Uluslararası Göç Örgütü'nün verilerine göre, Avrupa'da 2019 yılında 82 milyondan fazla uluslararası göçmen yaşamaktaydı. Bunların %42'lik kısmı, Avrupa'da doğup bölgenin başka bir yerine geçen göçmenleri kapsamaktadır. Aynı yıl, 13 milyondan fazla göçmene sahip olan Almanya, Avrupa'da en yüksek yabancı doğumlu nüfusa sahip olan ülke konumuna gelmiştir. Buraya yaşanan göç Polonya, Rusya, Kazakistan ve Suriye'den kaynaklanmıştır.

İtalya ve İspanya ise 2019 yılında 6 milyona yakın yabancı doğum nüfusu ile Avrupa'nın beşinci ve altıncı sırasında yer almaktadır. Bu ülkelerdeki yabancı doğumlu nüfusun çoğu Avrupa'nın başka bölgelerinden Romanya, Arnavutluk, Almanya veya Kuzey Afrika ülkelerinden gelmişlerdir

AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE İSLAMOFOBİ

(IOM, 2022). Bölgedeki en büyük 20 göç ülkesinden İsviçre, nüfusunda (% 29,9) en yüksek göçmen payına sahipken; onu İsveç (% 20), Avusturya (% 19,9) ve Belçika (% 17,2) takip etmektedir.

AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITLIĞI VE İSLAMOFOBİK YAKLAŞIMLAR

Avrupa'da göçmen sayısı gün geçtikçe artmış ve bu artışa paralel olarak birtakım sorunlar meydana gelmiştir. Bölgede yaşayan insanların ve yükselişe geçen aşırı sağ partilerin göçmenleri bir güvenlik sorunu olarak düşünmeleri, bu sorunların kaynaklarından biri olarak görülmektedir. Özellikle göçmen karşıtı aşırı sağ partiler, göçmenlerin işsizliği ve suç oranlarını arttırdığını ileri sürerek toplumu kendi taraflarına çekmeye çalışmışlardır (Akça ve Kedikli, 2017: 82).

Göçmenlerle ilgili görüşler; Avrupa Konseyi'nin göçmenler için birçok Avrupa ülkesinde yaptığı araştırma, toplantı ve saha çalışması temelinde sonuçlandırılmıştır. Neticede göçmenlerin toplum tarafından büyük ölçüde suç oranlarını attırdığı, ülkeye hastalık getirdikleri, işsizliğe ve ülkede ücretlerin düşmesine neden oldukları, refah devletini kötüye kullandıkları, buldukları ülke kendilerininmiş gibi davrandıkları, okullardaki eğitim seviyesini düşürdükleri, kendi içlerinde kadınları dışladıkları gibi söylemlere ulaşılmıştır (Council of Europe, 2022).

Avrupa Parlamentosu'nun 2019 tarihli raporuna göre göç eden insanların yoğunlukta olduğu yerler sırasıyla; Suriye, Nijerya, Fildişi Sahilleri, Gine, Fas, Irak, Pakistan, Bangladeş, Gambia, Mali, Afganistan, Arnavutluk, Cezayir, Eritre ve Tunus'tur. Bahsedilen ülkelerden göç eden insanlar, dünyadaki toplam göçmenlerin %53'ünü, diğer ülkelere kaynaklananlar ise %47'sini oluşturmaktadır (European Parliament, 2022). Buna ek olarak Avrupa'ya yaşanan göçlerin önemli kesimini Müslümanlar oluşturmaktadır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

2010-2016 yıllarının ortasında yaşanan göçler, Avrupa'da Müslüman nüfusun büyümesini sağlayan en büyük faktördür. Toplumda oluşan sorunların büyük ölçüde Müslüman göçmenlere yöneltilmesi, toplum nezdinde İslam'ı ve Müslümanları hor görücü eylemleri meşru görmeye hazır bir kitlenin oluşmasına neden olmuştur. İslam dinine ve Müslümanlara karşı oluşan önyargı, 11 Eylül saldırılarından sonra göçmen karşıtı etkinin yükselmesiyle beraber artmıştır. Ardından yaşanan 2003 İstanbul, 2004 Madrid, 2005 Londra (Erol, 2012: 356) ve 2015 Paris saldırıları, göçmen politikalarındaki değişimi de beraberinde getirmiştir (Ece, 2019: 53). Yaşanan olaylardan sonra göçmen karşıtı durum, İslam karşıtı bir hal almaya başlamış ve İslamofobi olarak tanımlanan yeni bir durum ortaya çıkmıştır.

Müslümanların yoğunlukta olmasına rağmen yine de İslam karşıtı davranışlarla karşı karşıya kalınan bazı ülkelerin (Mısır, Lübnan vb.) aksine, bir sosyal ve siyasal problem olarak İslamofobi genel olarak Amerika ve Avrupa'yla ilişkilendirilmektedir. Bunun en önemli nedeninin ise "topyekûn savaş" niteliğindeki olaylar olduğu söylenebilir (Uzun, 2012: 20).

İslamofobiyi ülkeler ve olaylar üzerinden incelemek, konuyu aydınlatma açısından önem taşımaktadır. Örneğin İngiltere'de İslam karşıtlığının miladı 7 Temmuz 2005 saldırıları olarak görülmektedir. 2005 saldırılarından sonra İngiltere Parlamentosu İçişleri Komisyonu tarafından hazırlanan rapora göre ülkede Müslümanlar kendilerini tehdit altında hissetmektedirler. Ayrıca kendilerine nefret duyduklarını düşündükleri "beyaz İngilizler" in güçlü bir bahanelerinin ortaya çıktığını düşünmektedirler.

Söz konusu rapora göre, saldırılardan sonra ırkçı tutumun artmasıyla Müslümanlar korku içinde yaşamaya ve kendi dinlerini yaşamamanın zorlaşacağına yönelik kaygı duymaya başlamışlardır (Parliament UK, 2022). Özetle İngiltere'de İslamofobik olayların arttığını söylemek

AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE İSLAMOFOBİ

mümkündür. Genel olarak 2018 yılında dine bağlı olan nefret suçlarının sayısı yıllık %40 oranında artmış ve 2015 yılından bu yana neredeyse iki katına çıkmıştır (Bayraklı ve Hafez, 2018).

İskoçya'da da 11 Eylül saldırıları sonrası Müslümanlara karşı taciz, şiddet ve ötekileştirme artmış ve rahatsız edici bir tutum almaya başlamıştır. Saldırlardan sonra İngiltere Müslüman Konsey'ine "Siz buraya ait değilsiniz.", "Bu Müslümanlara karşı açılmış bir savaştır." gibi çeşitli mesajlar atılmıştır (Uzun, 2012). 2016 yılında Tell MAMA UK derneğinde 1.223 İslamofobik saldırı rapor edilmiş ve bu saldırıların %20'sini fiziksel saldırılar kapsamakla birlikte, saldırıya maruz kalanların %56'sını kadınlar oluşturmuştur (Tell MAMA, 2016).

11 Eylül saldırılarından sonra İslamofobi Belçika'da da yoğun şekilde gündeme gelmiştir. Ülkede Müslümanların karşı karşıya kaldığı sorunlardan biri barınma konusundadır. Müslümanlar nüfusun çoğunluğunu oluşturan kesime göre daha kötü barınma, korunma ve güvenlik şartlarına sahip olduğu vurgulanmaktadır. Ülkede yaşanan sorunlardan bir diğeri yabancıların, özellikle de Müslümanların iş bulma konusunda yaşadıkları ayrımcılıktır. Çıkarılan istatistiklere göre Faslıların ve Türklerin işsizlik oranı Belçikalılarınkine göre beş kat daha fazladır (Aydın ve Yıldırım, 2018: 17). Ayrıca ülkede Müslümanların karşı karşıya kaldığı diğer İslam karşıtı eylemler eğitim, komşuluk ilişkileri ve basın yayın konusundadır.

Günümüzde Belçika'da İslamofobik olayların bitmediğini görmekteyiz. Belçika'nın başkenti Brüksel'de düzenlenen terör saldırısından sonra İslam karşıtlığı artmış ve terör saldırısını izleyen ay içerisinde 36 İslamofobik olay gerçekleştirilmiştir (Sabah, 2018). Bununla birlikte 2018 yılında 70 İslamofobik olay vakası kaydedilmiş ve İslamofobi mağdurlarının %76'sını kadınlar, %24'ünü erkekler oluşturmuştur. Bildirilen işyeri ayrımcılığının %84'ü İslamofobiye aittir ve bununla birlikte bildirilen İslamofobik saldırıların %29'u internet üzerinden gerçekleştirilmiştir (Bayraklı ve Hafez, 2018: 582).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Müslümanlar ile diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha erken tanışan Fransa'da da İslam karşıtlığı gündemdedir. Ülkede İslamofobiye oluşturan koşullar, diğer Avrupa ülkelerindeki gibidir. Fakat göçmen karşıtlığı konusunda diğer ülkelerden farklı olarak Fransa'da, Yahudilere karşı benzer davranışların varlığından söz edilmektedir (Ece, 2018: 82). Ülkede İslamofobik davranışların artması, yine diğer ülkelerde olduğu gibi 11 Eylül saldırılarından sonra ivme kazanmıştır. Özellikle de 2010 ile 2017 yılları arasında birçok Müslüman azınlığa yönelik siyasi tartışmalar gündeme gelmiştir. 2004 yılında okullarda başörtü takmak, 2011 senesinde kamusal alanlarda burka ve peçe kullanmak yasaklanmıştır. 2016 yılında Müslüman kadınların tercih ettiği bir tür mayo olan burkini giyilmesi engellenmiştir. Bu yasaktan sonra Nice'te Müslüman bir kadın polisler tarafından giysilerinin belirli bir bölümünün çıkarılması konusunda zorlanmıştır (Gafuroğulları, 2019: 69). 2011 yılında da Fransa'da haftalık olarak yayınlanan Charlie Hebdo Dergisi Hz. Muhammed'i ve Müslümanları aşağılayan karikatürler yayınlamıştır.

Söz konusu durum, ciddi çatışmalara sebep olmuştur. 7 Ocak 2015 tarihinde derginin Paris'teki ofisi silahlı saldırıdan tarafından basılmış ve dergi çizelerinin de bulunduğu 10'un üzerinde kişi öldürülmüştür. Müslüman olduğu iddia edilen saldırıdan, Fransız polisinin gerçekleştirdiği operasyonla yakalanmıştır (Aslan vd., 2016: 455). 2015 senesinde Charlie Hebdo dergisinin Paris'teki ofisine yapılan saldırı ve aynı yılın Kasım ayında Bataclan Tiyatrosu binasında gerçekleştirilen terör saldırılarından sonra, Müslümanlara yönelik ayrımcılık daha da şiddetlenmiş, camilere yapılan saldırılar ve polis baskınlarında ciddi artış gözlemlenmiştir.

Fransa'da İslamofobiyle Mücadele Derneği (CCIF) tarafından hazırlanan rapora göre de 2015 saldırılarından sonra Müslümanlara yönelik saldırıların artmış; ancak saldırıların 2016 yılında %35,5 iken, 2017 yılında %21,7'ye düştüğü gözlemlenmiştir. Bununla birlikte rapora göre, İslam karşıtı saldırıların büyük çoğunluğu, Müslüman kadınlara karşı yapılmıştır (Collectif Centre, 2018).

AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE İSLAMOFOBİ

İslamofobik saldırıların yaşandığı ülkelerden bir diğeri Danimarka'dır. Danimarka'nın konu açısından can alıcı noktası 30 Eylül 2005 tarihinde yayınlanan 12 karikatürle ortaya çıkan krizdir. Jyllands-Posten isimli gazetede Hz. Muhammed'e ve Kur'an-ı Kerim'e yönelik saygısızca bir karikatürün paylaşılmasıyla kriz başlamıştır. Başbakan Anders Fogh Rasmussen'in karikatürlerin yayımlanmasını düşünce ve basın özgürlüğü olarak görmesi ve bu nedenle Müslümanlardan özür dilememesi, birçok ülkede protestoların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Yaşanan olaylar, 100'ün üzerinde kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Uzun süre gündemde kalan kriz ve bu bağlamda yaşanan olayların, bütün taraflar adına yararlı olmadığı, önyargıları tahkim ettiği, problemleri arttırdığı ve insanların bir arada yaşamasını engelleyici işlemlere neden olduğu düşünülmüştür (Özmen, 2017: 116). 2019 yılında Kopenhag'da düzenlenen iftar programını protesto eden aşırı sağcılar tarafından "Avrupa Bizim" yazılı pankartlarla eylem yapılmış, megafon ile İslam ve Müslüman karşıtı sloganlar atılmıştır (Hürriyet, 2019). 2020 yılında ise ülkede 60 kişiye kamuoyunda "burka ve peçe" yasası olarak da bilinen "Örtünme Yasası"na aykırı davranmaktan idari para cezası uygulanmıştır (Independent Türkçe, 2020).

Hollanda da 2015 yılından sonra İslamofobik söylemler artmıştır. 2016 yılında 35 camiye saldırı düzenlenmiştir. Yapılan saldırılardan birinde saldırganların saldırıyı gerçekleştirmeden önce WhatsApp üzerinden yazıştıkları ve birbirlerine "Bütün mülteciler Auschwitz'e" gibi radikal söylemler içeren mesajlar gönderdikleri belirlenmiştir (Valk, 2016: 11). Ülkede 2017 yılında yapılan seçimlerde de partiler tarafından göçmen karşıtlığı bir seçim kampanyası olarak sunulmuştur. PVV partisi (Party for the Freedom-Özgürlük Partisi) ana hedef olarak "İslamsızlaştırma"yı seçmiştir (Valk, 2016: 11).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Parti faaliyetlerinin çoğu da İslam aleyhtarlığı üzerinedir. Avrupa-Akdeniz Göç ve Kalkınma Merkezi (EMCEMO) tarafından yayınlanan raporda Müslümanların çalışma hayatlarında ve sosyal medyada yoğun şekilde İslamofobik davranışlara maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Beraberinde bu davranışlar, Müslümanların iş hayatlarında da karşılıklarına çıkmıştır. Örnek olarak inanç gereği giyilen kıyafetleri ya da sakalları sebebiyle iş veya staj başvurularının reddedilmesi konularına değinilmiştir. Beraberinde de kadınların bu gibi nedenlerle dini kıyafet giymeye korktukları belirtilmiştir. Raporda dikkat çeken şeyde Müslümanların artık bunlarla yaşamayı öğrendiklerini dile getirmesidir. Bu normalleşmeye Hollanda'daki sağ partilerin söylemleri ve medya kuruluşlarının neden olduğunu söyleyebilmekteyiz (Batı Raporu, 2022).

Macaristan'da da göçmen karşıtlığı durumuna bakıldığında, göç konusunun 2015 yılından önce yaygın bir siyasi konu olmadığı görülmektedir. 2013 senesinde kamuoyunda ülkenin ekonomik ve demografik nedenlerle göçe ihtiyacı olduğunu ve devletin göç konusundaki önyargılarla etkili diyaloglar başlatarak mücadele edilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ancak 2015 yılında Macaristan; Almanya, İskandinavya ve Batı Avrupa'nın diğer bölgelerine giden mülteciler için önem taşıyan 'geçiş ülkelerinden' biri haline gelmiştir. Bu durumda Macaristan, mülteci karşıtı ülkelere biri haline gelmiştir.

Ülkede göçmen karşıtı duyarlılığın artmasıyla göçmenler, Hırvatistan ve Slovenya'ya itilmek ve o bölgelerden geçmek durumunda kalmıştır (İbrahimoglu, 2022). Özellikle göçmen karşıtlığının yayılmaya başladığı bu süreçte ülkedeki medya kuruluşlarının büyük etkisi olduğu aşikârdır. Müslümanlar medyada; farklı, kültürel normları dışlayan ve uyum konusunda eksik olarak betimlenmiştir. Bu nedenle iktidar partisi Fidesz'in 2015 yılından beri göç krizini oluşturan tartışmalarda ana faktör olmasındaki nedeni de partinin medya hâkimiyetiyle açıklayabilmekteyiz. Macaristan Başbakanı Viktor Orban, Avrupa Komisyonu Başkanı

AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE İSLAMOFOBİ

Ursula von der Leyen'le Brüksel'de göç konusunda görüşme yaptıktan sonra Reuters'e verdiği demeçte, "Müslüman ve Hıristiyan toplumunun karışımının barışçıl bir toplum olabileceğini ve insanlar için güvenlik ve iyi bir yaşam sağlayabileceğini düşünmüyoruz." şeklinde konuşmuştur (Daily Sabah, 2022).

1992 yılında Macarların %15'i yabancı düşmanı tutumlara sahip olduğunu belirtmiştir. Ancak bu sayı 2014 yılında %39'a yükselmiştir. Pew Araştırma Merkezi'ne göre, 2016 yılında Macarların yüzde 72'si Müslümanlar hakkında olumsuz görüşlere sahip olmuşlardır (Brookings, 2022). 2017 yılında yapılan bir ankette, cevap verenlerin %64'ü "Müslüman ülkelerden gelen tüm göçün durdurulması gerektiği" yönünde oy kullanmıştır (Chatham House, 2022). 2018 yılının Ekim ayında da Müslüman karşıtlığı %67'ye ulaşmıştır (Brookings, 2022).

Macaristan'da yapılan düzenlemeler ve sınır çitinin inşa edilmesinden sonra ülkede özellikle Ortadoğu'dan Avrupa'ya gelen göçmen sayısı önemli oranda azalmıştır. Macaristan Merkez İstatistik Ofisi'ne göre, 2015 yılında 177.135 kişi Macaristan'a sığınma talebinde bulunmuştur. Ancak bu sayı 2018 yılında 671'e düşmüştür (Media Diversity, 2022).

Avrupa'da Müslümanların karşılaştığı sorunlar yukarıda bahsi geçen ülkeler ve olaylar örneğinde bariz şekilde gözler önüne serilmektedir. Yapılan araştırmalara göre, Müslümanların çoğu istihdam, eğitim ve barınma konularında ayrımcılığa uğramaktadırlar. Bölgede yaşayan Müslümanların eğitimdeki başarı oranları diğer kesime göre ortalamanın altında ve işsizlik oranları ise ortalamanın üzerinde kalmaktadır. Müslümanlar yoğunlukla düşük nitelikte işlerde çalıştırılmakta, Müslüman gençler sosyal kariyerlerinde birçok engelle karşılaşmakta ve bunun sonucunda ümitsizlik içine düşebilmektedirler. Müslümanların karşı karşıya kaldığı yaygın olaylar, sözlü eylem ve gösteriler şeklindedir.

“Islamophobia: A Challenge for Us All” raporuna göre İslamofobik tavır içinde olan bireyler İslam’ı durağan ve değişime açık olmayan, diğer kültürler arasında ortak değeri bulunmayan, şiddete dönük, saldırgan, tehlikeli, teröre destek sağlayan, siyasi bir ideolojik akım olarak siyasi ve askeri anlamda üstünlük sağlamaya çalışan bir din olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla İslamofobik yaklaşım İslam düşmanlığını olağan bir durum olarak kabul etmektedir (Uzun, 2012).

SONUÇ

İslamofobinin tarihi çok eskilere, İspanya’da Endülüs’ün Emeviler tarafından fethedilmesine kadar uzanmaktadır. Kavram; yabancı düşmanlığı, ırkçılık ve göçmenlere yönelik saldırılarla doğrudan ilişkilidir. İrkçilik belirli bir ırkı daha üstün ya da aşağı görme anlamına gelmekte; yabancı düşmanlığı ise ötekini farklı görme, ötekinden korkma anlamını taşımaktadır. Bilhassa ekonomik sıkıntılar yaşayan ve daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak isteyen kişiler, göç etmeyi tercih etmiş ya da göçe maruz kalmışlardır. Avrupa’nın da büyük oranda göç almasıyla bölgede birtakım problemler doğmaya başlamıştır. Göçmenlerin kendi işlerini elinden aldığını ve bölgeye adapte olamadığını düşünen insanlar göçmen karşıtı bir tutum sergilemeye başlamışlardır. Bölgede yükselişe geçen aşırı sağ partiler göçmen karşıtı söylemlerde bulunmuş, seçmenleri kendi tarafına çekmeye çalışmışlardır.

Yayınlanan birçok rapora göre Avrupalı insanların bir kısmı göçmenlerin suç oranlarını arttırdığını, ülkeye hastalık getirdiklerini, işsizliğe ve ücretlerin düşmesine neden olduklarını düşünmektedirler. Avrupa’da yaşanan göçlerin büyük kısmını Müslümanlar oluşturmaktadır. Batı toplumlarında yaşayan göçmenlerin büyük kısmının Müslümanlardan oluşması İslamofobi inşasında göç unsurunu önemli etkenlerden biri olarak ortaya çıkarmaktadır. Özellikle de 11 Eylül saldırıları ve ardından

AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE İSLAMOFOBİ

2003 İstanbul, 2004 Madrid, 2005 Londra ve 2015 Paris'te yaşanan terör saldırılarında İslam'a yönelik önyargılar artmış, yabancı karşıtlığı adeta İslam karşıtlığıyla özdeşleşmiştir. Bu doğrultuda Müslümanlar iş yerlerinde, barınma konusunda, eğitim, güvenlik, basın yayın ve komşuluk ilişkilerine kadar ayrımcılıkla karşı karşıya kalmışlardır.

Avrupa'nın hoşgörü söylemi İslamofobi, yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın artan etkisiyle anlamsız bir hale gelmektedir. Günümüzde Avrupa'nın İslam'a yaklaşımı evrensel insan hak ve özgürlüklerini görmezden gelerek çifte standart olmanın ötesine geçemediği söylenebilmektedir.

Günümüzde İslamofobi, Avrupa'da hala varlığını sürdürmekte ve Müslümanların öteki olarak görülmesine neden olmaktadır. Avrupa'da işbaşına gelen farklı iktidarların, sorunun çözümüne ilişkin kalıcı önlemler almadıkları ve bu faktörü siyasi mücadele aracı olarak kullandıkları söylenebilmektedir.

KAYNAKÇA

A Constructed Threat: Identity, Intolerance and the Impact of Anti-Muslim Hatred. (2016). Tell MAMA, <https://tellmamauk.org/constructed-threat-identity-intolerance-impact-anti-muslim-hatred-tell-mama-annual-report-2016>.

ADIGÜZEL, Y. (2022) Göç Sosyolojisi. Ankara: Nobel Yayınları.

AKÇA, M. (2016). Avrupa'da Irkçılığın Değişen Yüzü: İslamofobi. Karabük: Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

AKÇA, M. ve KEDİKLİ, U. (2017). Soğuk Savaş Sonrası Avrupa'da Artan İslamofobi. TESAM Akademik Dergisi, 4(1), 57-95.

AKTAŞ, M. (2014). Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi. Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 13(1), 31-54.

Anti Muslim Populism in Hungary From the Margins to the Mainstream. (2022). Brookings, <https://www.brookings.edu/research/anti-muslim-populism-in-hungary-from-the-margins-to-the-mainstream/>.

ASKER, AÇ (2016). Rusya'da Yabancılar ve Yabancılaşan Vatandaşlar Zenofobi Kışkacında. TYB Akademi, 173-186.

ASLAN, S. vd. (2016). İslamofobi ve Batı Dünyasındaki Yansımaları. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(16), 451-463.

Avrupa'da Türkiye Kökenlerine Yönelik Irkçı ve Yabancı Düşmanlığı İçerikli Eylemler 2014 Yılı Raporu. Ankara: TBMM.

Avrupa'nın İslamofobi Raporunda Korkunç Gerçekler. (2018). Sabah, <https://www.sabah.com.tr/dunya/2018/04/02/avrupanin-islamofobi-raporunda-korkunc-gercekler>.

AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE İSLAMOFOBİ

AYDIN, M. Z. ve YARDIM, M. (2018). "Belçika'da İslamofobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılık. C.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12(1), 8-32.

BAŞLAMIŞ, C. (2004). Rusya'da "Dazlak" Tehlike. Deutsche Welle, <https://www.dw.com/tr/rusyada-dazlak-tehlike/a-2526444>.

BAYRAKLI, E. ve HAFEZ, F. (2018). European Islamophobia Report. İstanbul: SETA.

BOZLAK, A. (2019). Batı'da İslamofobik Temalar Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BUTTERWEGGE, C. (2002). Globalismus, Neoliberalismus und Rechtsextremismus. Utopie Creativ, 55-67.

BÜYÜKTAVŞAN, H. Z. (2019). Güney Afrika'daki İrkçi Apartheid Rejimi: 1948-1994, Africana-İnönü Üniversitesi Uluslararası Afrika Araştırmaları Dergisi, 1(1), 26-41.

CANATAN, K. (2007). İslamofobi ve Anti-Semitizm: Kavramsal ve Tarihsel Bir Yaklaşım, (der.) Kadir Canatan ve Özcan Hıdır, Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm. Ankara: Eski Yeni Yayınları.

CEYHAN, N. (2018). 21. Yüzyılda İslamofobi ve Avrupa. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Council Of Europe. (2022) Combining Diversity And Freedom in 21st-Century Europe. <https://rm.coe.int/16806b97c5>.

ÇELİK, K. E. ve EROL, M. S. (2019). Kuşak-Yol Girişimi Bağlamında ABD'nin İran Politikasının Analizi. Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 3(2), 11-41.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Danimarka'da İftar. (2019) Hürriyet, <https://www.hurriyet.com.tr/avrupa/iftari-basip-kuran-yaktilar-41233695>.

Danimarka'da 60 Kişiyi "Örtünme Yasası'nı" İhlal Cezası Verildi. (2020). Independent Türkçe, <https://www.indyrturk.com/node/220606/dünya/danimarkada-60-kisiye-örtünme-yasasını-ihlal-cezası-verildi>.

DEMİRKAN, T. (2018). Grafiklerle: Avrupa'da Göçmen Karşıtlığının En Yüksek Olduğu Ülkeler. BBC, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43392262>.

DÜĞER, Y. (2020). Bir İnsan Hakkı İhlali Olarak Yabancı Düşmanlığı ve Rusya'da Yabancı Düşmanlığının Tarihsel Kökeni. Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi, 5(10), 53-72.

ECE, E. (2019). Günümüz Avrupasında İslamofobi ve Yansımaları: Almanya ve Fransa Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ERDEN KAYA, E. (2021). Yeni Irkçılık Ekseninde İslamofobi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EROL, M. S. (2012). İdeoloji ve Dış Politika. Dış Politika Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği, Ertan Efeğil ve Mehmet Seyfettin Erol, (ed.) Ankara: Barış Kitabevi, 123-145.

European Parliament. (2019). The Migration Issue, europarl.europa.eu.

GAFUROĞULLARI, S. (2019). Avrupa'da İslamofobi: Almanya, Avusturya ve Fransa Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Göç. (2022) TDK, <https://sozluk.gov.tr>.

HACKETT, C. (2017). 5 Facts About the Muslim Population in Europe. Pew Research, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/11/29/5-facts-about-the-muslim-population-in-europe>.

AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE İSLAMOFOBİ

HIDIR, Ö. (2017). İslamofobi-Irkçılık-"Kültürel Irkçılık" İlişkisi. Ombudsman Akademik, (7), 23-49.

Hollanda'nın İslam Karşıtlığı Raporu Yayınlandı. (2022). Batı Raporu, <https://batiraporu.com/islamofobi/hollandanin-islam-karsitligi-raporu-yayimlandi>.

International Migrant Stock 2019. (2019). UN, <https://www.un.org/development/desa/en/news/population/international-migrant-stock-2019.html>.

IOM. (2019). Who Is A Migrant, <https://www.iom.int/who-is-a-migrant>.

IOM. (2020). World Migration Report, publications.iom.int.

İBRAHİMAĞAOĞLU, E. (2022). Balkan Koridorundaki Ülkelerin Göçmen Politikaları. İlke Analiz, <https://www.ilkeanaliz.net/2022/02/15/balkan-koridorundaki-ulkelerin-gocmen-politikalari>.

KIRMAN, A. (2010). İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı, Doğulu mu?. Journal of Islamic Research, 21(1), 21-39.

KUMRU, Ç. (2018). Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması" Üzerine Değerlendirmeler. Ulak Bilge, 6(4), 603-614.

Levada.ru. (2016). Russia's Friends and Enemies.

LEWIS, Bernard. (1990). The Roots of Muslim Rage. The Atlantic Monthly, 47-60.

Mix of Muslim Christian Society Not Possibly Peaceful Hungarys Orban Says. (2019). Daily Sabah, <https://www.dailysabah.com/world/europe/mix-of-muslim-christian-society-not-possibly-peaceful-hungarys-orban-says>.

OPYAR, Z. ve KENEPEK, B. (2007). Avrupa'da Göç ve İslamofobi. Sakarya: Diaspora Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ÖZMEN, N. (2017). Karikatür Krizi: Danimarka'da Homojen Kültür Söylemi ve İslamofobi'nin Tezahürü. *Diyanet İlmi Dergisi*, 53(2), 101-118.

ÖZMETE, Emine vd. (2018). Yabancı Düşmanlığı (Zenofobi) Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 2148-9424.

Rapport CCIF. (2018). Collectif Contre.

Rus Dazlakların Hedefi Türk Oldu. (2022). *Milliyet*, <https://www.milliyet.com.tr/pembenar/rus-dazlaklarin-hedefi-turk-oldu-5216549>.

Terrorism and Community Relations, (Sixth Report of Session 2004-05). (2022). House of Commons-Home Affairs Committee, <https://publications.parliament.uk/pa/cm200405/cmselect/cmhaff/165/16507.htm#a23>.

Türk'ü Öldüren Rus Dazlağa 7 Yıl. (2022). *Milli Gazete*, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1183453/turk-u-olduren-rus-dazlaga-yedi-yil>.

UZUN, N. (2012). Avrupa'da İslamofobi. İstanbul: Pınar Yayınları.

ÜNVER, C. (2015). Alman Kışı Neo-Liberal Çağın Almanya'sında Irkçılığın Hedefindeki Göçmenler, Ankara: Nika Yayınevi.

VALK, I. (2016). 2016 Avrupa İslamofobi Raporu, Hollanda'da İslamofobi. İstanbul: SETA.

What Do Europeans Think About Muslim Immigration?. (2022). Chatham House, <https://www.chathamhouse.org/2017/02/what-do-europeans-think-about-muslim-immigration>.

STRUCTURED ABSTRACT

Islamophobia means fear of Islam as a word. The concept expresses the prejudice and discrimination against Muslims and the religion of Islam. Today, Islam has been alienated due to reasons such as the high immigration of Europe, globalization and the effect of neoliberalism. These migration movements towards Europe not only have an anti-Islamic effect, but also affect the Muslim people living there. Muslims have become the target of discrimination and prejudice day by day. The situation of seeing Muslim immigrants as a threat and feeling fear increases the anti-Islamism as this fear spreads in the society. As Muslims are affected by this situation, the subject gains importance and takes its place in the agenda. Today, anti-Islamism makes its presence felt by demonstrations and actions. In this context, while the perception of Islamophobia softens the culture of coexistence in Europe, it also creates serious problems in the field of human rights.

Additionally, The religion of Islam has been used for politics by some parties. The religion of Islam is often described as a violent religion. The media denigrate After the Cold War period, far-right parties increased. Also, after the September 11 attacks, the view on Islam has changed. However, racism came to the added to agenda. This situation has evolved to not want Muslims in society. Over time, Muslims have become the target of discrimination, intolerance, violence and prejudice. The causes of the 2008 economic crisis were attributed to immigrants.

Racism, xenophobia and alienation are important concepts in the emergence of Islamophobia. Racism is based on the idea of seeing one race as superior or inferior to another. The concepts of racism and xenophobia consolidate on discrimination. Fear of the marginalized people in society took the form of hatred over time. However, xenophobia

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

is perceived as hating foreigners. Islamophobia generally means fear of Islam. Islamophobia is a sociological concept and means fear, hatred, humiliation against Islam and Muslims. Islamophobia refers to the conscious hostility towards Islam through the media and politics. Islamophobia is generally associated with America and Europe. Pew Research Center conducted research in 10 countries in 2016.

According to this research, Hungary, Italy, Poland and Greece have come to the fore in terms of Islamophobic discourses. Accordingly, examples are given in the article about some countries and events in Europe. For example, after the First World War, there was a need for immigrants in England. Therefore, immigration rates have increased. However, after the 2005 attacks and the September 11 attacks in the country, Islamophobia has become widespread in the country. After these events, Muslims thought that they could not live their religion comfortably. In 2018, the number of hate crimes related to religion increased by 40% in one year. In this case, it has almost doubled since 2015. After the September 11 attacks, Islamophobia came to the fore in Belgium.

One of the problems faced by Muslims in the country is about harbouring. Muslims have worse harbouring, protection and security conditions than the majority of the population. Another problem in the country is the discrimination that foreigners, especially Muslims, experience in finding a job. Anti-Islamism is also on the agenda in France, which has met Muslims before compared to other European countries. Islamophobic behavior in the country increased after the September 11 attacks. Hijab in schools in 2004 and wearing burqas and veils in public places were banned in 2011. In 2016, the wearing of the burkini, a type of swimwear preferred by Muslim women, was prohibited. Another country where Islamophobic attacks are experienced is Denmark.

AVRUPA'DA GÖÇMEN KARŞITI TUTUM VE İSLAMOFOBİ

A crisis emerged in Denmark with 12 caricature published on 30 September 2005. After this crisis, protests started in the country and more than 100 people were injured. In the Netherlands, Islamophobic discourses have increased after 2015. In 2016, 35 mosques were attacked. Far right parties have chosen “de-Islamization” as their election campaign. In the report published by the Mediterranean Migration and Development Center recently, it has been determined that Muslims are exposed to intense Islamophobic behaviors in their working lives and on social media. In addition, these behaviors have also appeared in the business life of Muslims. Considering the anti-immigrant situation in Hungary, it is seen that the issue of migration was not a common political issue before 2015. Muslims in the media; different, excluding cultural norms, and lacking in adaptation.

According to the Pew Research Center, 72 percent of Hungarians in 2016 had a negative view of Muslims. In 2018, anti-Muslim sentiment was 67%. After the devising in Hungary and the construction of the border hedge, the number of immigrants coming to Europe, especially from the Middle East, decreased significantly.

The problems faced by Muslims in Europe are explained through some countries and examples. As a result, Muslims are discriminated against in terms of employment, education and harbouring. The success rates of Muslims in education in the region remained below average and unemployment rates, on the other hand, are above average. Muslims are mostly employed in low-quality jobs. They face many obstacles in their social careers. As a result of this, they experience despair. Most of the immigrants living in Western societies are made up of Muslims. For this reason, islamophobia is one of the important factors in migration. Today, Islamophobia still exists in Europe, it also causes the alienated of Muslims.

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞI'NA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK*

*From the 1957 Crisis to the Syrian War Understanding the Change in
Türkiye's Syria Policy*

Esra ÇAVUŞOĞLU**
Ayşenur TAKKAÇ***

Öz

Türkiye-Suriye ilişkileri, iki ülke arasındaki tarihi ve kültürel bağlar ve çeşitli siyasi ihtilaflar doğrultusunda inişli çıkışlı bir seyir takip etmiştir. Bu çalışmada Türkiye'nin Suriye'ye yönelik dış politikası, iki önemli tarihsel kriz çerçevesinde incelenmektedir. Bu krizlerden ilki, 1957 yılında Soğuk Savaş'ın tarafları olan Türkiye ile Suriye arasında yaşanan sınır gerginliği; diğeri ise Arap Baharı'nın etkisiyle başlayan Suriye İç Savaşı'nın çok aktörlü bir vekalet savaşına dönüşmesi nedeniyle halen devam eden olan Suriye İç Savaşı'dır. Bu makalede de Türkiye'nin Suriye politikasındaki değişimin mahiyeti, kaynakları ve sonuçları, Türk dış politikasında gerçekleşen dönüşüm çerçevesinde incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dış Politikası, Suriye, Ortadoğu, Suriye Savaşı, Güvenlik.

Abstract

Türkiye-Syria relations throughout recent history in line with the historical and cultural ties and various political conflicts between the two countries. In this article, Türkiye's foreign policy towards Syria is examined within the framework of two important historical crises. The first of these crises is the 1957 border crisis between Türkiye and Syria in the Cold War context, and the other one is the ongoing Syrian War, in which the Syrian civil war, which had started with the "Arab Spring" uprisings, has turned into a multi-actor proxy war. In this article the nature, sources and consequences of the change in Türkiye's Syria policy are examined within the framework of the transformation in Turkish foreign policy.

Keywords: Turkish Foreign Policy, Syria, Middle East, Syrian War, Security.

* **Makale Geliş Tarihi:** 11.04.2023 **Yayına Kabul Tarihi:** 26.04.2023

** Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Sosyoloji ve Antropoloji Anabilim Dalı, e-posta: esracavusoglu@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6134-6265.

*** Bağımsız Araştırmacı, e-posta: aysenur.takkac@hotmail.com., ORCID: 0000-0003-2779-6742.

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

GİRİŞ

Suriye, Türkiye'nin 911 km uzunluğunda sınırını paylaştığı komşusu olarak Türk dış politikasında önemli bir yer tutmaktadır. Tarih boyunca İslam medeniyetinin önemli bir siyaset, ilim ve kültür merkezi olan Suriye, aynı zamanda insanlık tarihi boyunca önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan çok önemli bir konuma sahiptir. Modern dönem Ortadoğu siyasetini şekillendiren dinamikler açısından Suriye, jeopolitik konumu ve siyasi yapısı sebebiyle bölgede önemli bir aktör olmuştur. Türkiye-Suriye ilişkileri, Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyetinde geçen ve dört asrı kapsayan bir tarihsel derinliğe sahiptir. Türkiye-Suriye ilişkileri yakın tarih boyunca iki ülke arasındaki önemli coğrafi, tarihi ve kültürel bağlara rağmen çeşitli siyasi ihtilaflara dayalı olarak inişli çıkışlı bir seyir takip etmiştir.

Günümüzde Suriye, "Arap Baharı" olarak tabir edilen ayaklanmaların etkisiyle başlayan iç savaşla birlikte ve küresel ve bölgesel aktörlerin dahil olduğu bir kompleks bir güç rekabetinin çatışma alanına dönüşmüş durumdadır. Suriye'nin içinde bulunduğu savaşın çıkmaza girmesinde, kolonyal ve post-kolonyal süreçlerin sonucunda gelişen siyasi yapısındaki sorunlar belirleyici olmaktadır.

Suriye siyasi sisteminin sorunlu bir şekilde gelişmesinde 1. Dünya Savaşı sonrasında başlayıp 1946 yılına kadar devam eden Fransız sömürge yönetiminin Suriye toplumu üzerindeki bölücü politikalarının tahripkâr etkileri kritik rol oynamıştır. Fransız sömürgesinde Suriye toplumunda Osmanlı İmparatorluğu döneminin tam aksine dini, mezhepsel ve etnik alt grupların ayrıştırılmasıyla toplumsal fay hatları ve gerilim yaratılmıştır. Bunun neticesinde post-kolonyal bağlamda birçok Ortadoğu ülkesinin ortak kaderi olan devlet-toplum ilişkilerinin çarpık gelişimi doğrultusunda meşruiyet zeminine dayanmaksızın otoriter rejimlerin kurulması, ülke siyasetini belirlemiştir.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Post-kolonyal dönemde Suriye siyaseti birbiri ardına gelen askeri darbelerle kurulan askeri rejimler ve bu rejimlerin sonuncusu olan Esad ailesinin mutlak güce ulaşması ile şekillenmiştir. Suriye’de kısaca özetlediğimiz bu siyasi yapı 12 yıldır devam etmekte olan Suriye Savaşı’nın ve bununla birlikte tarihi süreçte Türkiye-Suriye ilişkilerindeki gerginliklerin temel sebebini oluşturmaktadır.

Türkiye-Suriye ilişkilerinde tarih boyunca Hatay Sorunu, Suriye’nin terör örgütü PKK’ya olan desteği gibi sorunlar, gerilimin öncelikli ve uzun vadeli kaynakları olmuştur. Türkiye-Suriye ilişkilerinde gerginliğin tırmanarak krize dönüştüğü iki önemli tarihsel kriz gerek Türk dış politikasında gerekse de bölgesel ve küresel siyasette belirleyici bir nitelik kazanmıştır. Bu krizlerden birincisi, 1957 yılında Soğuk Savaş’ın tarafları olan Türkiye ve Suriye arasında yaşanan sınır gerginliğidir. Diğeri ise Suriye İç Savaşı’nın başlamasıyla ortaya çıkan, çok aktörlü bir vekalet savaşına dönüşerek bugün halen devam etmekte olan Suriye İç Savaşı sürecinde devam eden ve Türkiye-Suriye ilişkilerinde en üst noktaya ulaşmış olan gerginliktir.

Türkiye’nin bu iki krizde takip ettiği dış politika yaklaşımları önemli farklılıklar arz etmektedir. Bu çalışmada bu iki krize yönelik Türkiye’nin yaklaşımları, Türk dış politikasının genel çerçevesi doğrultusunda karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Her iki yaklaşımın Türkiye’nin genel dış politikasının yansıması olarak belirlenmiş olmasından hareketle bu çalışmanın temel iddiası, Türkiye’nin Suriye’ye yönelik politikasındaki değişimin genel Türk dış politikasındaki önemli değişim ve dönüşümü yansıtmakta olmasıdır. Bu yaklaşım doğrultusunda makalede 1957 senesinde yaşanmış olan Suriye-Türkiye Krizi ile günümüzde Suriye İç Savaşı sürecinde yaşanan krizler sırasında Türkiye’nin benimsediği dış politika yaklaşımları ve değişim belirlenmekte, değişimin sebep ve sonuçları analiz edilmektedir. Bu anlamda Türk dış politikasında değişimi etkileyen parametreler bu analizin temel çerçevesini oluşturmaktadır.

Esra ÇAVUŞOĞLU
Ayşenur TAKKAÇ

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

Genel Türk dış politikası kapsamında Suriye politikası özelinde değişimi belirleyen öncelikli temel parametre uluslararası konjonktür faktörüdür. Uluslararası düzeyde bir dönemin jeopolitiğini belirleyen yapı, Türk dış politikası üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Mesela 1957 Krizi, tam anlamıyla Soğuk Savaş'ın yansıması olarak ortaya çıkmış ve Türkiye'nin yaklaşımı, Soğuk Savaş dönemi şartlarının etkisiyle şekillenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)-Sovyetler Birliği çekişmesinin tarafları olan iki ülke, söz konusu hegemon güçlerin politikaları doğrultusunda hareket ederek krizin patlak vermesine zemin hazırlamıştır.

Türk dış politikasındaki değişimi belirleyen bir diğer temel faktör de siyasi iktidar etkisidir. Mevcut siyasi iradenin liderlik konsepti, siyasi görüş, dış politika yaklaşımları vb. özellikleri dış politikadaki değişimde çok önemli bir belirleyiciliğe sahiptir. Sonraki temel parametre de Türkiye'nin bölgesel siyaset arenasındaki konumu ve üstlendiği roldür. Türkiye'nin küresel güçlerle olan ilişkilerinde etkenlik ve edilgenlik arasında kendisini konumlandığı nokta, bölgesel bir aktör olarak nasıl bir rol üstlendiğini belirlemektedir. Bu noktada Türk dış politikası genelinde ve Suriye politikası özelinde, Türkiye'nin bölgesel siyasette kendisine biçtiği rol, hegemon güçlerle olan ilişkilerinin boyutları çerçevesinde politika yaklaşımlarının bağımlı/bağımsız veya güdümlü/güdümsüz olma nitelikleri doğrultusunda şekillenmektedir.

Sonuncu temel parametre ise Suriye'nin dış politikasındaki değişen ve değişmeyen özellik ve yaklaşımların etkileri faktörüdür. Suriye'nin bölgesel ve Türkiye'ye yönelik yaklaşımları Türkiye'nin politika ve çıkarlarıyla olan uyumluluğu veya uyuşmazlığı doğrultusunda etki-tepki çerçevesinde (Buzan, 1987: 76-93) Türkiye'nin yaklaşımının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Bu makalede Türkiye'nin Suriye politikasındaki değişimin ele alınmasında, belirli teorik kalıplar çerçevesinde indirgemeci bir yaklaşım yerine geniş kapsamlı bir teorik yaklaşım benimsenmektedir. Çünkü Türk dış politikasında ortaya çıkan önemli değişim ve dönüşümler realizmden idealizme geçiş veya yumuşak güçten sert güce geçiş gibi indirgemeci açıklamaların ötesine geçmektedir. Türkiye'nin Suriye politikası özelinde dış politika yaklaşımları konu ve duruma göre bazen oldukça realist bir yaklaşım sergilediği gibi aynı zamanda oldukça idealist veya inşacı yaklaşımları da içinde barındırabilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada Türk dış politikası, siyasi, askeri, güvenlik, kültürel ve kimlik gibi tüm unsurları kapsayan boyutlarıyla bir bütünlük içinde ele alınmakta ve bu çerçevede değişim, bağımsız bir dış politika inşası sürecinin tutarlılık, süreklilik ve stratejik yaklaşım geliştirme kapasitesi kriterleri doğrultusunda değerlendirilmektedir.

Makalenin birinci bölümünde Soğuk Savaş bağlamında Türkiye-Suriye ilişkileri ele alınmakta ve 1957 Suriye Krizi'ni hazırlayan sebepler ortaya konulmaktadır. Krizin patlak vermesi ve bu süreçte Türkiye'nin benimsediği yaklaşım anlatılmaktadır. Bu bölüm, Türkiye'nin krizde sürdürdüğü politikanın temel parametreler çerçevesinde değerlendirilmesiyle tamamlanmaktadır. İkinci bölümde Suriye İç Savaşı'nın başlamasıyla Türkiye-Suriye ilişkilerinin bozulması sürecinde Türkiye'nin benimsediği dış politika yaklaşımları ve bu politikayı etkileyen faktörler çeşitli boyutlarıyla analiz edilmektedir. Daha sonra da Türkiye'nin politikasındaki değişimin ana hatları ortaya konmaktadır.

Esra ÇAVUŞOĞLU
Ayşenur TAKKAÇ

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

1957 KRİZİ VE TÜRK DIŞ POLİTİKASI

SOĞUK SAVAŞ BAĞLAMINDA TÜRKİYE-SURİYE İLİŞKİLERİ

Soğuk Savaş döneminde Türkiye ve Suriye'nin rakip güçlerin müttefikleri olarak karşıt bloklarda yer almış olmaları siyaseten iki ülke arasındaki gerginliklerinin temel zeminini oluşturmuştur. Türkiye 2. Dünya Savaşı sonunda ABD liderliğindeki Batı Bloku'nda kendisini konumlandırmaya çalışmış ve Sovyetler Birliği tehdidi altında olduğu için Batı'nın güvenlik şemsiyesi altına girmek istemiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Hükümeti, İsmet İnönü liderliğinde Batı'nın güvenini kazanarak Türkiye'yi bir Batı müttefiki yapmak amacıyla önemli adımlar atmıştır. Bunların başında CHP'nin sürdürdüğü tek parti rejiminden çok partili rejime geçilmesi gelmiş ve bunu Türkiye'nin Kore Savaşı'na asker göndermesi ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) üyeliği başvurusu adımları takip etmiştir. 1952 senseinde NATO üyesi olan Türkiye, 1953 yılında Balkan Paktı'na ve 1955 senesinde Bağdat Paktı'na üye olarak ABD ve Batı Bloku'yla ittifakını güçlendirmiştir.

Buna karşılık 1946 yılında Fransız mandasından kurtularak bağımsız olan Suriye, 2. Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni dünya düzeninde Sovyetler Birliği liderliğindeki Doğu Bloku'nda konumlanmış ve Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da önemli bir müttefiki olmuştur. Bağımsızlık sonrası batı karşıtı bir aktör olarak Türkiye'yle ideolojik ve siyasi olarak karşıt safta siyaset sahnesine çıkan Suriye'nin Türkiye'ye yönelik ilk politikası, 1939 yılında Türkiye'ye katılan Hatay üzerinde hak iddia etmek olmuştur. 1950 senesinde iktidara gelen Demokrat Parti (DP) Hükümeti'nin Başbakanı Adnan Menderes, 1955 yılının Ocak ayında Suriye'ye Başbakanlık düzeyindeki ilk ziyareti gerçekleştirerek iki ülke arasında dostluk geliştirme girişiminde bulunmuştur. Ne var ki; Menderes'in Suriye ziyaretinin özel

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

hedefi Suriye'nin Bağdat Pakti'na katılımını sağlamak olduğundan bu ziyaret, taraflar arasındaki ilişkilerin gelişmesi yönünde meyve vermemiştir (Kürkçüoğlu, 1972: 73-76). İki ülke arasındaki gerginlik, özellikle de Ortadoğu politikalarının çatışmasına dayalı olarak gelişmiştir.

Bağdat Pakti, Cemal Abdünnasır liderliğindeki Mısır ve Suriye tarafından Arap milliyetçiliği ve sosyalizmi ideolojisi çerçevesinde, Batı'nın Ortadoğu'da kurmaya çalıştığı hegemonyanın bir aracı olarak değerlendirilmiş ve Ortadoğu ülkeleri için bir tehdit olarak algılanmıştır. DP yönetiminde Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik çıkar ve politikalarını Batı'nın çıkarları ve politikalarıyla özdeşleştiren bir yaklaşım benimsemesi ve buna karşılık Suriye'nin Sovyetler Birliği'yle ittifakını güçlendirmesi, iki ülke arasındaki uyuşmazlığı tırmandırmıştır.

Türkiye, 1956 yılında yaşanan Süveyş Krizi'nde İngiltere ve Fransa'nın yanında yer alması sonucunda Mısır Devlet Başkanı Nasır tarafından Mısır'ın ulusal çıkarları yerine Batı'nın çıkarlarını gözeterek batı emperyalizminin polisi olmakla suçlanmıştır (Bağcı, 2001:120). Krizin Nasır'ın zaferiyle sonuçlanması, Suriye'yi Mısır'a daha yakınlaştırırken; Türkiye'yle gerginliğin artmasına zemin hazırlamıştır.

Türkiye'nin 1957 senesinde dönemin ABD Başkanı Dwight David Eisenhower tarafından ilan edilen ve Ortadoğu'ya ABD askeri müdahalesinin önünü açmak üzere hazırlanmış olan Eisenhower Doktrini'ni kabul ederek destek vermesi ise Mısır ve Suriye başta olmak üzere doktrinden rahatsızlık duyan diğer Ortadoğu ülkelerinin tepkisine yol açmıştır. Türkiye ve Suriye'nin Ortadoğu politikalarının çatışmasındaki en önemli konulardan biri, İsrail'e yönelik politikalar olmuştur. Suriye'nin bölgede çatışma içinde olduğu ve tehdit olarak gördüğü ülke İsrail iken Türkiye, İsrail'i ilk tanıyan Ortadoğu ülkesi olmuştur.

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

1957 KRİZİ'NİN PATLAK VERMESİ

Türkiye, Batı'nın Ortadoğu'ya yönelik politikasını koşulsuz bir şekilde benimseyerek Batı'yla sıkı işbirliği içerisine girmişken, Suriye'nin Sovyetler Birliği'yle giderek artan ilişkiler kurmaya başladığı bir ortamda ABD-Sovyetler Birliği çekişmesi, Ortadoğu'da etkisini açıkça göstermiştir. Nitekim 6 Ağustos 1957 tarihinde Suriye, Sovyetler Birliği'yle "Ekonomik ve Teknik Yardım Anlaşması" imzalamıştır. Suriye'ye sağlanacak 500 milyon dolarlık askeri ve teknik destekle birlikte Lazkiye'de karayolu, demiryolu ve altı adet havalimanı inşasını kapsayan anlaşma, Sovyetler Birliği'nin Akdeniz'e inmesi ve Ortadoğu'da önemli bir alan kazanmasına kapı aralamıştır. Nitekim anlaşmanın akabinde askeri ve teknik konularda çok sayıda Sovyet uzmanı Suriye'de çalışmaya başlamıştır (Çakmak, 2012: 493-494).

Sovyetler Birliği'nin bahse konu hamlesi ABD ve Batı'nın Ortadoğu'daki çıkarları için bir önemli bir tehdit oluşturmuştur. Özellikle de Irak Petrol Boru Hattı'nın Suriye'den geçiyor olması sebebiyle Avrupa'nın enerji güvenliğinin tehlikeye girmesi, Batı'yı kaygılandırmıştır (Uçarol, 1995: 698). Suriye Hükümeti'nin anlaşmanın akabinde ordu içinde başlattığı tasfiye hareketiyle Genelkurmay Başkanı General Nizamettin'i emekliye sevk ederek yerine komünizm yanlısı Albay Afif Bizri'yi göreve getirmesi ve Sovyet yanlısı olmayan subayların işine son vermesi gerginliği tırmandırmıştır (Kürkçüoğlu, 1972: 103; Oran, 2008: 630; Çakmak, 2012: 494). Nihayetinde Suriye'de bulunan üç Amerikalı diplomatın Şam yönetimini hedef alan faaliyetlerde buldukları gerekçesiyle sınır dışı edilmesi ve buna karşılık Washington yönetiminin ABD'de bulunan Suriye Büyükelçisi'ni istenmeyen kişi ilan etmesiyle ABD-Sovyetler Birliği restleşmesi, Suriye Krizi'ne dönüşmüştür.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Suriye Krizi'ne Türkiye'nin dahil edilmesi ve sorunun bir Suriye-Türkiye gerginliğine dönüşmesi ise Sovyetler Birliği Başbakanı Nikolay Bulganin'in Türkiye'ye gönderdiği notayla başlamıştır. Bulganin, bu nota vesilesiyle Türkiye'ye ABD ve Türkiye'nin Suriye'ye saldırma niyetinde olduğunu öne sürerek muhtemel bir savaş halinde Şam'ın yanında olacaklarını deklare etmiştir (Kürkçüoğlu, 1972: 103-104). Buna mukabil Eisenhower, Menderes'e ilettiği bir mesajda Türkiye, Irak ve Ürdün'ün Suriye'ye yönelik askeri bir operasyon gerçekleştirmek zorunda kalmaları halinde, ABD yönetiminin askeri yardımda bulunacağını belirtmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Yardımcısı Loy Henderson da bu süreçte Irak Kralı Faysal ve Ürdün Kralı Hüseyin'le birlikte 24 Ağustos 1957 tarihinde İstanbul'a gelerek Menderes ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar'la görüşmüştür. ABD Dışişleri Bakanlığı, 5 Eylül 1957 tarihinde gerçekleştirdiği basın açıklamasında Suriye'nin uluslararası komünizminin kurbanı olması gerektiğini belirterek bölgenin bağımsızlık ve bütünlüğü için bir tehdit oluşturmasına dair endişelerinin olduğunu duyurmuştur (Kürkçüoğlu, 1972: 104).

Söz konusu gelişmeler doğrultusunda ciddi bir güvenlik bunalımı içine giren Türkiye; Sovyetler Birliği, Bulgaristan ve Suriye tarafından çevrelendiği ve askeri anlamda ABD ve Ortadoğulu müttefikleri tarafından yalnız bırakıldığı hissiyatıyla harekete geçerek Suriye sınırına askeri sevkiyat yapmaya başlamıştır. Nitekim 10 Ekim 1957 tarihinde Türkiye'nin Suriye sınırındaki kara kuvvetleri gücü 37 bin kişiye ulaşmıştır (Oran, 2008: 630).

Sovyetler Birliği, bu süreçte Türkiye'yi uyarmakta gecikmemiş ve 10 Eylül 1957 tarihinde gönderdiği notada Türkiye'yi Suriye'ye hava saldırısına hazırlanmakla itham ederek yeni bir dünya savaşı çıkabileceği tehdidine bulunmuştur. Menderes ise cevap olarak 30 Eylül 1957 tarihinde Türkiye'nin sınır komşusu Suriye'den herhangi bir sitem deklarasyonu almadığı halde Sovyetler Birliği'nin bu hareketiyle Suriye'yi ve Suriye Sorunu'nu kanatları altına alma niyetini ortaya koyduğunu ve Türkiye'nin yalnızca kendine

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

sahip çıkma ve savunma gayesini içeren hazırlıklar yaptığını ve uzlaşma yanlısı olduğunu bildirmiştir. Ayrıca 21 Eylül 1957 tarihinde Sovyetler Birliği, Suriye'nin Lazkiye Limanı'na iki savaş gemisi göndermiştir. 8 Ekim 1957 tarihinde de Suriye, Türkiye'ye bir nota göndererek Türkiye'yi Suriye sınırında olay çıkarmak, Suriye'nin hava sahasına tecavüz etmek ve sınıra asker yığmakla suçlamış ve Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreterliği'ne şikayette bulunmuştur (Oran, 2008: 630-631; Kürkçüoğlu, 1972: 105-106). Türkiye ise verdiği cevapta askeri yapılanmasının sadece doğal güvenlik önlemleri olduğunu belirtmiştir (Oran, 2008:631).

Rakibi Sovyetler Birliği'ne karşı Türkiye'yi tampon bölge olarak öne süren ve kendisi geri planda kalan ABD, yaşanan gelişmelerin ardından Türkiye'nin yanında olduğunu gösteren bir adım atmıştır. Dönemin ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, BM Genel Kurulu'nda, kuzeyinde Sovyet askeri kuvvetinin ve güneyinde de Suriye'deki Sovyet silah yığınağından dolayı asıl tehlikede olan devletin Türkiye olduğunu öne sürdüğü bir konuşma gerçekleştirmiştir. Bu nedenle de ABD 6. Filosu İzmir Limanı'nı ziyaret etmiş ve böylece ABD ve Sovyetler Birliği, Akdeniz'de açıkça karşılıklı güç gösterisi rekabetine girmişlerdir.

Gerginliğin tırmanması üzerine Türkiye ve Suriye arasında arabuluculuk girişiminde bulunan Suudi Arabistan'ın teklifini Şam yönetimi geri çevirmiş ve konu BM'ye taşınarak uluslararası nitelik kazanmıştır. 22 Ekim 1957 tarihinde başlayan BM Genel Kurulu görüşmeleri 30 Ekim 1957 tarihine kadar devam etmiş ve nihayetinde Endonezya delegesinin teklifi olan tarafların konuyu kendi aralarında görüşerek çözüme bağlamaları kararı alınmıştır. 29 Ekim 1957 tarihinde Türkiye'nin Moskova Büyükelçiliği'nde verilen resepsiyona Sovyetler Birliği liderleri Kruşçev, Bulganin ve Anastas Mikoyan'ın beklenmedik bir şekilde katılmaları ise krizin sona erdiğinin önemli bir emaresi olmuş ve bunu bir ay sonra Bulganin'in Menderes'e yazdığı iyi niyet mektubu takip etmiştir.

SOĞUK SAVAŞ'TA VEKALET MİSYONU

2. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan iki kutuplu yeni dünya düzeninde Türkiye, dış politikasını Batıcılık ve statükoculuk ilkeleri doğrultusunda şekillendirmiştir. Bu çerçevede ABD liderliğindeki Batı Bloku ve onun kurumlarıyla özdeşleşen Türkiye'nin dış politikasının temel mihreri Soğuk Savaş bağlamında yer aldığı Batı ittifakına daha sağlam bir şekilde tutunabilmek için Batı'nın bölgesel ve küresel düzeylerde yürüttüğü siyasi, güvenlik ve stratejik politikalara uyum sağlamak olmuştur.

1950 senesinde başlayan Demokrat Parti Hükümeti dönemiyle birlikte Türk dış politikası, tarihsel olarak Türk Batılılaşması sürecinin ve geçmiş hükümetlerin izlediği Batı yanlısı dış politikanın ötesine geçerek daha Batıcı bir çizgi takip etmiştir. Bu doğrultuda Ortadoğu'da takip ettiği politika, geçmiş hükümete göre daha aktif bir yaklaşım izlemekle birlikte tamamen Batı eksenli olmuştur. Batı politikalarının bölgedeki sözcülüğü ve liderliği rolünü üstlenen Türkiye, Ortadoğu'daki komşuları ve diğer ülkelerle ilişkilerini bu minvalde canlandırarak Batı güdümündeki pakt girişimlerinde öncülük etmiştir.

Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik bu yaklaşımı, Suriye meselesinde etkisini göstermiş ve kriz esnasındaki davranışlarına yansımıştır. Türkiye'nin dış politika yaklaşımları ve söylemleri, ikili ilişkiler ya da Türk-Arap ilişkilerinin etkileri doğrultusunda değil; uluslararası alanda yaşanan gelişmelerin Soğuk Savaş kapsamında Ortadoğu'ya yansımaları doğrultusunda gelişmiş ve şekillenmiştir. Sovyetler Birliği'nin Suriye'ye yönelik politikasının Türkiye'nin güvenlik kaygılarını artırmasında etkili olduğu söylenebilir. Bununla beraber Türkiye'nin Suriye Krizi'nde sergilediği tutum, Sovyetler Birliği'nin Suriye üzerindeki hegemonyasını asgari seviyeye indirmek yerine; bilakis Sovyetler Birliği'ne askeri müdahale yolunu açma zeminini hazırlamaya sebep olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin Sovyet tehdidi endişesiyle takındığı bu tutum, aksi yönde tesir ederek Sovyetler Birliği'nin bölgedeki varlığını artırmasına yol açmıştır.

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

Sovyet tehdidiyle birlikte Batılı ülkelerin Türkiye'yi tahrik eden yaklaşımları da krizin tırmanmasında ve Türkiye'nin söz konusu tavrı benimsemesinde önemli rol oynamıştır. Ankara, bu sürecin başında sakin bir tavırla hareket ederek ABD'nin yanında yer almak istemiş; fakat bilhassa İngiltere ve Fransa kaynaklı "Suriye üzerindeki Sovyet istekleri" ve bunun "Türkiye bakımından ciddi bir tehlike arz ettiği" şeklindeki haberler, Ankara'yı bir güvenlik bunalımının içine sokmuştur. Nihayetinde başlangıçta Suriye'yle diğer devletlerarasında geçen mesele, bir anda Türkiye ile Suriye arasındaki bir kriz haline dönüşmüştür.

ABD de benzer bir şekilde Türkiye'nin içinde bulunduğu güvenlik kaygısını körükleyen mahiyette söylemler kullanmış ve buna karşılık tam manasıyla Türkiye'yi destekleyen bir konuma geçememiştir. ABD, Türkiye'nin tansiyonunu yükselten demeçler verip, sonrasında karşı tarafa ılımlı bir tavır sergileyerek bu krizin savaş haline dönüşmesini önlemiştir. Bu yaklaşım, krizde Suriye aracılığıyla Türkiye ile Sovyetler Birliği'nin karşı karşıya gelmesi halinde olası bir savaş durumunun yerel düzeyde kalmaması riskinin değerlendirilmesine dayanmıştır. Kriz, Türkiye'nin Batı yanlısı politikalar izlemesine rağmen Batı'nın kolektif hareket etmediğini gözler önüne seren bir olay olmuştur (Matiç, 2017: 234).

Türkiye'nin krizdeki yaklaşımının güvenlik kaygısından ziyade hükümetin iç politika kaygıları temelinde değerlendirilmesi (Oran, 2008: 631-32) konunun farklı bir boyutuna dikkati çekiyor olsada, güvenlik bunalımının 2. Dünya Savaşı sonrası konjonktüründe Sovyetler Birliği tehdidine dayalı olarak Türk dış politikasında tarihsel bir faktör olduğu ortadadır. Bu krizde Türkiye bir güvenlik ve Soğuk Savaş dürtüsüyle hareket ettiği ve Batı'ya olan bağlılık misyonunu tam anlamıyla yerine getirdiği söylenebilir. Fakat bu yaklaşım, Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleriyle ilişkilerinin olumsuz etkilenmesiyle sonuçlanmıştır. Bu süreçte Ankara'nın kendi çıkar ve öncelikleri doğrultusunda bağımsız bir bölgesel politika geliştirme becerisine sahip olduğu görülmemektedir. Bununla birlikte

krizin DP Hükümeti'ne içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik sorunların bir ulusal güvenlik meselesiyle en azından bir süre için gölgelenmesiyle iç politikada bir alan açılması yoluyla katkısı olmuştur.

ARAP BAHARI SÜRECİNDE TÜRKİYE'NİN SURIYE POLİTİKASI

Türkiye'nin Suriye'yle tarihsel süreçte inişli çıkışlı bir seyir izleyen ilişkileri, özellikle de 1990'lı yıllarda Suriye'nin terör örgütü PKK'yı desteklemesi ve PKK liderini ülkesinde koruması sebebiyle gerginleşmişken; 1998 senesinde yapılan Adana Mutabakatı'yla Suriye'nin geri adım atması sonucu yumuşama sürecine girmiştir (Demir, 2021: 543).

2000 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın cenaze törenine katılmasıyla ilişkilerde normalleşme başlamıştır. Bu süreçte 2002 yılında Türkiye'de Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) iktidarının başlamasıyla Suriye ve diğer Ortadoğu ülkeleriyle ilişkilerde önemli gelişmelerin yaşandığı bir döneme girilmiştir. Öncelikle, 2003 senesine ABD'nin Irak'ı işgaline Türkiye'nin dahlinin 1 Mart 2003 tarihli tezkerenin Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından reddedilmesi Suriye ve İran gibi ülkeleri Türkiye'ye yakınlaştırmıştır.

Bununla birlikte bu süreçte, 2003 senesinde Büyükelçi ve Başbakan Müşaviri ve 2009 yılında da Dışişleri Bakanı olan Ahmet Davutoğlu'nun teori ve fikirleri doğrultusunda yeni bir dış politika anlayışı, Türk dış politikasının genel çerçevesini belirlemiş ve bu çerçevede Ankara'nın Ortadoğu'ya yönelik yaklaşımında önemli bir değişim gerçekleşmiştir. Türkiye'nin dış politikası ve ilişkileri, tarihi ve coğrafi bağlar temelinde jeopolitik, kültürel, ekonomik, demografik vb. çeşitli faktörlerin bulunduğu stratejik bir düzlemde yeni bir vizyona tabi tutularak yorumlanmıştır (Bkz, Davutoğlu, 1997, 2014).

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

Bu kapsamda geliştirilen “komşu ülkelerle sıfır sorun” politikasına dayalı olarak devreye sokulan diplomasi, yumuşak güç ve karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi gibi unsurlar, Suriye’yle ilişkilerin düzeltilerek gelişmesinde etkili olmuştur. 2004 yılında Beşar Esad’ın Ankara ziyaretiyle ilişkiler zirveye taşınmıştır. İki ülke arasında ticaretten kültüre birçok alanda işbirliği ve ortak kabine görüşmeleri gerçekleştirilmiş ve vizeler kaldırılmıştır. Türkiye ile Suriye arasında ortak kabine görüşmeleri yoğun bir şekilde devam ederken; vizeler karşılıklı olarak kaldırılmıştır. Daha da ötesi Türkiye, İsrail ile Suriye ilişkilerini yumuşatmak üzere, 2008 yılında uzlaştırıcı bir rol de üstlenmiştir.

10 yıl süren bu iyi ilişkiler dönemi, “Arap Baharı” devriminin domino etkisiyle Suriye’ye ulaşmasının ardından Suriye’de devletin sivil halk üzerinde şiddet kullanmasıyla birlikte büyük bir sekteye uğramıştır. Suriye’de 2011 sensinde başlayan protestolar, başlangıçta Tunus, Mısır ve Libya örneklerinin aksine; Beşar Esad yönetimini devirmekten ziyade ekonomik, sosyal ve insan hakları alanlarında reform taleplerine yönelik olmuştur.

Buna karşılık Esad rejimi, söz konusu ülkelerde düşürülen liderlerin akıbetine uğrama korkusuyla halka toplu ölümlerle sonuçlanan katliamlar düzeyinde askeri şiddetle karşılık vermiştir. Esad’ın uyguladığı şiddet, Esad yönetimine karşı bağlılık içinde olan halkın rejimi hedef almasına ve barışçıl protestoların silahlı hareketlere sebep olmuş ve 2011 senesinde Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) gibi muhalif gruplar kurulmuştur.

Rejimin şiddet politikasını ısrarla sürdürmesi sonucunda muhalifler ve rejim güçleri arasındaki çatışmalar kısa sürede bir iç savaşa evrilmiştir. 2012 yılında uluslararası Kızılhaç Komitesi, Suriye’de yaşanan ve gün be gün katlanarak şiddetlenen karışıklığı iç savaş olarak ilan ettiğini açıklamıştır (Rozsac, 2012: 11). Suriye’de rejim ve halk arasındaki çatışmaların Libya’da olduğu gibi bir iç savaşa dönüşmesinde Mısır ve Tunus örneklerinin aksine devletin başkent merkezli olarak merkezileşmesinin başarılmaması

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

etkili olmuştur. Bunun sonucunda rejimin bombardımanı ve çatışmalar bir şehirden diğerine geçerek coğrafi bir genişleme kazanmıştır (Bozarlan, 2011: 23-26). 2012-2014 yılları arasında muhalif güçler Suriye'nin %65'ini ele geçirip Esad'a karşı önemli bir güç kazanmışken; 2014 senesinde Esad'ın Rusya'yı çağırması, İran desteğini alması ve muhalefetin bölünmesiyle dengeler değişmeye başlamıştır (Demir, 2021: 544). 10 yıldan fazladır devam eden Suriye İç Savaşı, bölgesel/küresel ve devlet/devlet dışı olmak üzere çok sayıda aktörün dahil olmasıyla iç savaşın ötesine geçerek Ortadoğu'da güç çatışmalarının hakim olduğu vekalet savaşlarından birine dönüşmüştür.

Suriye'de protestolara zemin hazırlayan siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlar temelde Fransız manda yönetiminin mezhep ve etnik temelli çatışmaları körükleyen politikalarına kadar giden bir derinliğe sahiptir. Bağımsızlık sonrası dönemde askeri darbe rejimlerinin oluşturduğu otoriter siyasi yapıda sorunlar daha derinleşmiş ve nihayetinde 1970 senesinde yine bir darbeye iktidara gelen Esad ailesinin mutlak otoriteyi tekeline alarak Nusayri azınlığın Sünni çoğunluk üzerinde Kürt ve Türkmen gibi etnik unsurlar üzerinde yürüttüğü baskı yönetimi tam bir diktatörlüğe dönüşmüştür. Gerek Hafız Esad ve gerekse de oğlu Beşar Esad yönetimlerinde kartelleşen devlet bir istihbarat ve güvenlik aygıtına dönüşmüş, toplumsal, bireysel ve basın yayın özgürlükleri büyük bir oranda kısıtlanmıştır (Bozarlan, 2012: 97-99). Buna paralel olarak devletçi ekonomi modelinin bürokratik oligarşi oluşturması ve ekonomik gelişmenin önünün tıkanmasının etkili olduğu ekonomik ve sosyal adaletsizlik temelinde gelişen sorunlar derinleşmiştir (Kamrava, 2005: 260-61).

Her ne kadar Esad Londra'da eğitimini tamamlayıp babasının yerine geçtiğinde, reforma yönelik işaretler vermiş olsa da zaman içinde reformlar yapmak yerine babasının politikalarını sürdürerek mevcut statükoyu güçlendirme yoluna girmiştir.

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

Türkiye ise “Arap Baharı” öncesi on yıllık dönemde müttefiki olan Suriye’yle ilişkilerinde her fırsatta halkın demokratik taleplerini karşılayan reformların yapılması gerekliliğini gündeme getirmiştir. Dönemin Başbakanı Erdoğan, Esad’a olağanüstü halin kaldırılması, Suriye halkının taleplerinin yerine getirilmesi, serbest seçimlere dair değişiklikler yapılması gibi birçok konuda çağrıda bulunmuştur. İsyanların başlamasından sonra da 2011 yılının Nisan ayında dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Davutoğlu, Suriye’ye ziyarette bulunarak aynı konularda tavsiyelerde bulunmuştur. Suriye’ye Türkiye’den birçok kez üst düzey bürokrat gönderilmesine rağmen Şam yönetiminden olumlu bir cevap alınamamış ve nihayetinde 15 Ağustos’ta Davutoğlu, “Artık Suriye ile görüşülecek bir husus kalmamıştır.” açıklamasında bulunmuştur (Al-Jazeera, 2014).

2011 yılının Kasım ayında da Şam yönetimine ait parasal varlıkların durdurulacağı, Suriye devlet bankalarıyla bağlantıların kesileceği, ticari ve iktisadi bağlantıların durdurulacağı ve Suriye Ordusu’na silah ve askeri malzeme yardımlarının kesileceği yönünde dokuz maddelik yaptırım kararı açıklanmıştır. 24 Mart 2012 tarihinde Şam Büyükelçiliği’ni kapatan Türkiye, halkı ile savaşan Esad rejimiyle tüm bağlarını keserek iç savaşta Suriye muhalif güçlerini desteklemeye başlamıştır.

Türkiye’nin Suriye İç Savaşı’nda müttefiki olan Esad rejimi yerine muhaliflerini desteklemesi oldukça tartışmalı bir konu olmuştur. Bu değişimin temelinde yukarıda açıklandığı gibi, Suriye’nin anti demokratik yönetimi ve iktidarı tekelinde bulunduran Esad rejiminin reformlara yanaşmaması, Türkiye’nin telkinlerinin dinlenmemesi ve rejimin kendi sivil vatandaşlarını katletmesi faktörü yatmaktadır.

Türkiye’nin bu yaklaşımı, genel olarak “Arap Baharı” sürecinde tüm Ortadoğu’da demokrasiye geçişi ve halkların taleplerini destekleme politikasını Suriye’de de sürdürmesine dayanmaktadır. Nitekim Türkiye, bu süreçte Tunus, Mısır, Libya ve Yemen’de diktatörlükleri değil; halkın

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

taleplerini ve statüko yerine değişimi desteklemiştir. Bu noktada Türkiye'nin Suriye'de Esad yönetimine karşı politikasının değişmesi, aslında bu temel politikasındaki tutarlılığının bir sonucudur. Türkiye'nin "Arap Baharı" sürecindeki politikasının tutarlılığının Suriye'de etkili olmasının bir diğer sebebi de dönemin ABD Başkanı Barak Obama liderliğindeki Washington yönetiminin ve müttefiklerinin bu süreçte muhalifleri desteklemesi ve Tunus, Mısır, Libya ve Yemen örneklerinde görüldüğü gibi Esad'ın düşeceği beklentisinin hakim olmasıdır. Dolayısıyla sürecin başında Türkiye'nin muhalifleri desteklemesi, ABD ve uluslararası aktörlerden bağımsız olarak ortaya koyduğu bir politika olmamıştır.

İç savaşın ilk yıllarında Esad karşıtı bir söylem kullanan ABD, Esad'ın kimyasal silahları; yani kitle imha silahlarını kullanmasına dahi müdahale etmezken; terör örgütü Devlet'ül Irak ve Şam'ın (DEAŞ) devreye girmesinin ardından Suriye'ye müdahale kararı almıştır. ABD, önceleri Esad'ın gitmesi gerektiğini savunurken; muhalif unsurlardan kurulacak potansiyel bir Suriye Hükümeti'ni Esad rejiminden daha tehlikeli görmeye başlamıştır (Özşahin, 2016: 85). Böylece Türkiye, Esad karşıtı politikasında müttefikleri tarafından yalnız bırakılarak içerde ve dışarda eleştirilerin hedefi olmuştur (Ozan, 2017: 31-33).

Suriye İç Savaşı'nın Türkiye için bir dış aktör olmanın ötesinde bir komşu ülke olarak iki önemli sonucu olmuş ve bu sonuçların Türkiye'nin Suriye politikasının şekillenmesinde önemli etkileri olmuştur. Bunlardan ilki, Suriyeli göçmenler meselesidir. Rejimin yoğun bombardımanı altında ülkesini terk etmek zorunda kalan milyonlarca Suriyeli insanın sığındığı ülkelerden biri, sınır komşusu Türkiye olmuştur. Ankara, Suriyeli göçmenlere kapılarını açarak ev sahipliği yapmış; fakat yıllar içinde Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçmen sayısının 4 milyonu aşması, bazı sosyal sorunlara sebep olmuş ve devlet üzerindeki ekonomi yükünü

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

artırmıştır. Bunun sonucunda Suriyeli göçmenler konusu iç politikada muhalefetin iktidara karşı kullandığı önemli bir eleştiri kaynağı olurken; Türkiye'nin Esad rejimine yönelik politikası da buna paralel olarak yoğun eleştirilerin hedefi olmuştur.

Savaşın Türkiye için diğer önemli bir sonucu ise sınır güvenliği meselesinin ortaya çıkması olmuştur. Türkiye-Suriye sınırında Suriye'den Türkiye hava sahasına yapılan tacizler ve kara sahasında gerçekleştirilen terör saldırıları ve Suriye'nin kuzeyinde bulunan terör örgütü PKK ve uzantıları, ABD'yle desteğiyle yapılan bir terör koridoru oluşturmaya çalışmıştır. Bu da Türkiye'nin güvenlik noktasında tehdit algılamasına yol açmıştır. Bu durum karşısında Ankara, Suriye'nin kuzeyinde oluşturulan terör koridorunu güvenlik koridoruna dönüştürmek üzere sınır ötesi operasyonlarını başlatmıştır. Böylece Türkiye'nin Suriye politikasının bir boyutunu askeri ayak oluştururken; diğer boyutunu Suriyeli göçmenler meselesine dayalı olarak meselenin insani ayağı oluşturmuştur. Bu iki temel konuyu da kapsayacak şekilde Türkiye'nin Suriye politikasının uluslararası boyutunu oluşturan en önemli bileşeni, diplomasi alanı olmuştur. Zira Türkiye, Suriye Krizi'nin çözümü için oluşturulan uluslararası platformlarda etkin bir aktör olarak yer almıştır.

SURİYELİ GÖÇMENLER MESELESİ

Suriye İç Savaşı'ndan kaçmak üzere 2011 yılının Nisan ayında ilk kitlesel ülkeden çıkışlarla başlayan göçmen krizi, kısa zamanda milyonlarla ifade edilebilecek bir boyut kazanmış ve Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğu Türkiye, Lübnan ve Ürdün ve Irak'a sığınmıştır. Türkiye'nin bu ülkeler arasında Avrupa'yla sınırı olan tek ülke olması ve Avrupa'ya geçiş yolu olarak görülmesi, Türkiye üzerindeki sığınmacı yoğunluğunu artırmış ve krizin Türkiye-AB ilişkilerinde önemli bir parametre haline gelmesine sebep olmuştur.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

2011 yılı sonunda 14 bin olan Türkiye’de ki Suriyeli göçmen sayısı 2013 senesi sonunda 1 milyon 519 bine ulaşmıştır. 2014 yılında DEAŞ’ın Suriye’de gerçekleştirdiği terör eylemleri sonucu göç dalgası dramatik bir şekilde artarak yıl sonunda 2.5 milyona ve 2019 senesi sonunda 3 milyon 583 bine yükselmiştir (Erdoğan, 2020). Türkiye Suriyeli sığınmacılara karşı açık kapı politikası yürütmüş ve onlara “şartlı mülteci” statüsü vererek “geçici koruma” hakkı tanımıştır (İnsamer, 2021: 3-4).

İlk göçmen girişlerinin başladığı tarihten itibaren Suriye İç Savaşı’nın bu kadar uzun süre devam edeceği tahmin edilemediğinden ilk yıllarda Suriyeli sığınmacılar, İslam inancındaki ‘ensar-muhacir’ benzetmesi doğrultusunda devlet ve toplum düzeylerinde “misafir” olarak tanımlanmış ve toplumsal destek bulmuşlardır. Türkiye’nin savaş mağduru Suriyelilere yönelik uyguladığı açık kapı politikası, öncelikli olarak dış politika yaklaşımının çıkar odaklı değil; insani ve değerler temelli olması özelliğini vurgulamaktadır. Bu kapsamda Suriyeliler özelinde insani yaklaşımda kimlik unsurlarının önemli bir etkisi bulunmaktadır. Suriye ve Türk halkı arasındaki ortak tarihi ve kültürel değerler, bu insani yaklaşımı güçlendirmiştir. Din kardeşliğine dayanan kültürel yakınlık, dış politika yaklaşımında bir karşılık bulduğu gibi toplumsal düzeyde de karşılık bulmuştur.

Zaman içinde savaşın bir çıkmaza girmesi ve sığınmacı sayısının artmaya devam etmesiyle Türkiye’nin uyguladığı açık kapı politikası, uzun vadede sürdürülebilir olamamıştır. Krizin bitmesiyle ülkelerine dönmesi beklenen “misafirlerin” savaşın devam etmesi ve Suriye’de şartların düzelmemesi sebebiyle kalıcı hale gelmeleri, belirli illerde demografik dengeleri değiştirmesi ve iki toplumun birbirine kapalı toplumlar haline gelmesi, toplumsal rahatsızlıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

Sürecin başında Türk halkının Suriyelilere karşı iyi karşılama ve sempati olarak tanımlanan davranış biçimi süreç içerisinde içsel ve sözlü huzursuzluktan ayrımcılık ve dışlamaya dönüşmüştür (İnsamer, 7-10). Suriyelilerin toplumsal ve ekonomik hayata uyum sağlamasında problem oluşmamış ve Suriyelilerin karıştığı suç oranı oldukça düşük kalmıştır (Türkiye Gazetesi, 2022). Buna rağmen ekonomik kriz ve işsizlik gibi faktörler, Türk toplumunda yükselen rahatsızlık üzerinde belirleyici rol oynamıştır. Ekonomik kriz ve Suriyeliler konusunu siyasi bir koz olarak kullanan muhalif söylemin özellikle de sosyal medyada yabancı karşıtı ve nefret dili kullanması, toplumda Suriyeli karşıtlığının yükselmesinde etkili olmuştur.

Suriyelilerin Türk ekonomisi ve demografik yapısında oluşturduğu yük, Türkiye'nin açık kapı politikasına son vermesini zorunlu kılmıştır. Ayrıca AB'nin Türkiye'yle yaptığı anlaşma doğrultusunda Türkiye'nin Avrupa'ya sığınmacı geçişini engellemesi karşılığında vereceği destek noktasında AB, sözünde durmamış ve Türkiye, büyük bir göçmen yük karşısında yalnız bırakılmıştır (BBC News, 2020). Türkiye, son iki yılda yeni sığınmacı kabul etmezken; kararlı bir tutumla yüzlerce düzensiz göçmeni sınır dışı etmeye devam etmektedir (Anadolu Ajansı, 2023). Türkiye'nin göç dalgasını durdurmaya yönelik takip ettiği temel politikası ise Türkiye sınırına yakın bölgede çatışmanın durdurulması ve insanların göçe zorlayan sebeplerin ortadan kaldırılarak kalıcı bir çözüm bulunmasıdır. Bu yaklaşım doğrultusunda Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik başlattığı sınır ötesi operasyonları, aynı zamanda Suriye'nin kuzeyinde yerli halk için barışı tesis etme amacı taşımaktadır.

YENİ GÜVENLİK POLİTİKASI: SINIR ÖTESİ HAREKÂT

Suriye İç Savaşı'nın çok aktörlü bir uluslararası vekalet savaşına dönüşmesine paralel olarak Suriye-Türkiye sınır hattı boyunca PKK ve uzantıları olan terör örgütlerinin ABD desteğiyle bir terör yapılanması gerçekleştirmesi, Türkiye'yi ciddi bir güvenlik tehdidi altında bırakmıştır. 2003 yılında PKK/KCK terör örgütü ele başı olan Abdullah Öcalan'ın talimatlarıyla kurulan PKK'nın Suriye kanadı olan Suriye Demokratik Güçleri (SDG); Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve askeri kanadı olan Halk Savunma Birlikleri (YPG) Suriye İç Savaşı'na dahil olarak Suriye'nin kuzeyinde etkinliğini artırmıştır. PKK çatısı altındaki Kadın Savunma Birlikleri'nin (YPJ) de silahlı ögeler grubuna dahil olduğu bu terör yapılanması, Suriye'de iç savaşın sebep olduğu otorite boşluğundan faydalanarak ABD destekli "DEAŞ'la mücadele" kapsamı altında kontrol ettiği bölgelerde özerk bir yapı oluşturmaya çalışmış, Suriye'nin kuzeyinde bulunan alanları kontrolü altına almıştır.

Esad yönetiminin göz yumması sonucu PYD, Suriye'nin kuzeyi, doğuda El Cezire, ortada Ayn el Arap ve batıda Afrin olmak üzere üç bölge ve altı kanton kurmuştur. Bu bölgelerde demografik yapıyı değiştirmek ve otoritesini sağlamlaştırmak için baskı yoluyla insanları göçe zorlamış, varlıklarını ellerinden almış ve insanlık suçunu barındıran birçok baskı rejimini artırarak devam etmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017: 5).

Bu gelişme çerçevesinde Suriye sınırından Türkiye'ye yönelik saldırıların artması da gerginliği tırmandırmıştır. 3 Ekim 2012 tarihinde Akçakale'ye bir havan mermisi düşmesiyle 5 kişinin ölmesi ve 10 kişinin yaralanması, 11 Mayıs 2013 tarihinde Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde terör saldırısında 50 kişinin hayatını kaybetmesi ve yüzlerce kişi yaralanması, 16 Eylül 2013 tarihinde Suriye askeri uçağının Türk hava sahasını ihlal etmesi ve hava sahası ihlallerinin 23 Mart 2014 ve 16 Ekim 2015 tarihlerinde yinelenmesi, Türkiye'nin bir sınır güvenliği sorunuyla karşı karşıya olduğunu ortaya koymuştur.

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

Türkiye, 2013 senesinde ABD'ye Kuzey Suriye'de güvenli bir bölge oluşturma önerisinde bulunmuş ve bu konuyu sürekli gündeme getirerek müzakereler yapmış olmasına rağmen Ankara'nın teklifi, ABD tarafından kabul görmemiştir. Türkiye-Suriye sınırında bölgenin bir terör koridoruna dönüştürülmesi ve diğer taraftan 2014 senesinde DEAŞ terörünün etkinliğini arttırması neticesinde Türkiye, sınır güvenliğinin sağlanması için askeri adımlar atılmasının gerekliliğini görmüştür. Bu doğrultuda ilk olarak, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından 22 Şubat 2015 tarihinde gerçekleştirilen Şah Fırat Operasyonu, Türkiye'nin kendi sınırları dışında sahip olduğu tek toprağı olan Süleyman Şah Türbesi'nde Türk askerlerini ve türbedeki emanetlerin Türkiye'ye getirilmesiyle sonuçlanmıştır. Harekât, herhangi bir çatışma yaşanmadan başarılı bir şekilde tamamlanmıştır (NTV, 2015).

Türkiye'nin 2016 yılında 15 Temmuz Darbe Girişimi'ni atlatmasının ardından güneyinde devam eden güvenlik tehdidi, Ankara için bir milli güvenlik ve beka sorunu olarak görülmüştür. Bu gelişmeler, Türkiye'nin ulusal güvenlik çıkarları ve stratejileri temelinde güvenlik yaklaşımını güncelleyerek "Yeni Güvenlik Konsepti" geliştirmesine zemin hazırlamıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2016). Dolayısıyla Suriye'de Türkiye'nin sınır ötesi harekât başlatmasının temel hedefi, bu önemli güvenlik tehdidinin ortadan kaldırılması ve ikinci hedefi ise Suriye'den Türkiye'ye göçün önünün kesilmesi ve Türkiye'deki Suriyelilerin ülkelerine dönmelerini sağlayacak güvenli bir bölge oluşturulmasıdır. Bu iki hedef doğrultusunda Türkiye, uluslararası hukuk çerçevesinde meşru müdafaa hakkını kullanarak (BM 51. maddesi, BMGK 1624-2170-2178 kararları) bölgede güvenliği sağlamak üzere Suriye'nin kuzeyinde dört önemli askeri operasyon gerçekleştirmiştir. 12 Ocak 2016 tarihli Sultanahmet Meydanı saldırısı, 20 Ağustos 2016 tarihinde 59 kişinin ölümüne sebep olan Gaziantep saldırısı, 28 Haziran 2016 tarihli Atatürk Havalimanı saldırısı ve bunun gibi birçok terör saldırısı düzenleyen işbirliği içindeki DEAŞ ve PKK'nın Türkiye'yi hızla güveniksizleştirmesi sebebiyle Türkiye, 24 Ağustos 2016 tarihinde Fırat Kalkanı Harekati'nı başlattığını açıklamıştır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

31 Mart 2017 tarihinde tamamlanan 220 günlük hareket, önemli bir başarılı sağlamış ve hedeflerini gerçekleştirmiştir. Harekat kapsamında sınırdan 35 km aşağıya inilerek DEAŞ'ın sınırdan 200 km güneydeki Rakka'ya inmesi sağlanmış, 2015 km²'lik alan DEAŞ'tan temizlenerek toplamda Cerablus, El-Bab ve Çobanbey'i kapsayan 2225 km²'lik bir alanda kontrol sağlanmış ve 4 bin civarında PYD/YPG ve DEAŞ teröristi etkisiz hale getirilmiştir (Demir, 2021: 549).

Ayrıca güvenli bölge haline getirilen hareket alanında Türkiye, bölge halkının insani yardım, sağlık, eğitim vb. ihtiyaçlarını karşılamak üzere önemli hizmetlerin tesisini yapmıştır. Bunun sonucu olarak 300 bin Suriyeli geri dönmüş ve Suriye'de savaştan kaçan çok sayıda Suriyelinin Türkiye'ye geçmek yerine bu bölgede iskan edilmesi sağlanmıştır (Milli Güvenlik Kurulu (MGK), 2016). Harekatın önemli bir neticesi ise Rusya, İran ve Türkiye'nin Suriye'de barışın sağlanması için 30 Aralık 2016 tarihinde ülke genelinde ateşkes ilan edilmesi konusunda mutabakata varması olmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2016).

Fırat Kalkanı Harekatı'nın bir sonraki aşaması olan Zeytin Dalı Harekatı, 20 Ocak 2018'de PKK'nın kolları olan PYD/YPG'nin önemli bir merkezi haline gelen Afrin bölgesinin terörden arındırılması amacıyla başlatılmıştır. Fırat Kalkanı vesilesiyle elde edilen kazanımların korunması için PYD/YPG'nin Fırat'ın batısında birleştirmeye çalıştığı terör koridorunun engellenmesini gerekmiştir (Demir, 2021: 554). Türkiye Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü tarafından 12 madde olarak açıklanan Zeytin Dalı Harekatının amaçları arasında "10 bin km karelik alanın ÖSO'nun kontrol ettiği alanlara dahil edilmesini sağlamak, PKK kuşağının Doğu Akdeniz'e ulaşma hedefinin önünü kesmek, Suriye'yle olan sınırların güvenliğini sağlamak, PKK'nın Türkiye'ye sızmasını önlemek, Fırat Kalkanı'nın istikrarını ve güvenliğini sağlamak, Tel Rıfat'ı kontrol altına

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

olarak mültecilerin evine dönmesini sağlamak, ABD'nin terör örgütlerine verdiği desteği engellemek, Afrin ve Kobani eyaletlerinin birleşmesinin "Kürt terör koridorunun" önemli bir ayağı olması dolayısıyla bu olası birleşmeyi engellemek" yer almıştır (CNN Türk, 2018).

18 Mart 2018 tarihinde başarıyla tamamlanan Zeytin Dalı Harekâtı ile hedeflendiği gibi PKK/YPG/PYD Fırat'ın batısındaki Türkiye sınırından uzaklaştırılmıştır. Bölgede yıllardır varlığını sürdüren PKK kampları imha edilmiş, Fırat Kalkanında olduğu gibi bölgede güvenlik tesis edilerek 350 bin Suriyelinin geri dönüşü sağlanmış ve bölgenin kalkınması için gerekli yatırım hizmetleri yapılmıştır.

Fırat'ın doğusunda ve Türkiye-Suriye sınır hattındaki bölgelerin PKK/PYD-YPG terör örgütü tarafından ele geçirilmesi ve teröristlerin Türkiye sınırlarına yönelik tehdit ve tacizlerinin devam etmesi nedeniyle Türkiye, 9 Ekim 2019 tarihinde Barış Pınarı Harekâtı'nı gerçekleştirmiştir. 17 Ekim 2019 tarihine kadar TSK, Fırat'ın doğusunda yaklaşık 150 km genişlik ve 35 km derinlikte bir alanda terör gruplarına karşı aktif taarruz gerçekleştirmiştir. Nihayetinde 4219 km²'lik bir alan terör örgütlerinden temizlenerek kontrol altına alınmıştır. Bu harekât sırasında Türkiye, ABD'nin müdahalesiyle karşılaşmış ve hareketin durdurulmasını isteyen ABD'yle 17 Ekim 2019 tarihinde Ankara Mutabakatı imzalamıştır. 25 Kasım 2019 tarihinde sona eren harekât, Rasulayn ve Telebyad'ın terörden temizlendiğini ABD'nin kabul ettiğini gösteren Ankara Mutabakatı'yla birlikte Rusya'nın YPG'yi sınırimızdan 30 km geriye çekmeyi kabul ettiği Soçi Mutabakatı'yla sonuçlanmıştır.

Bu şekilde Türkiye, askeri ve diplomatik kapasitesinde lig atlamış, Suriye'de denklemi değiştirmiş ve Rusya'dan sonra Suriye meselesinde en etkili aktör haline gelmiştir (Duran, 2019). Barış Pınarı bölgesi de önceki harekâtlarda olduğu güvenlik ve istikrara kavuşturulmuş, Afrin ve Telabyad'da Türkiye tarafından 2'si hastane olmak üzere 22 sağlık

merkezi bölge halkına ücretsiz sağlık hizmetleri ve çeşitli eğitim ve alt yapı hizmetleri başlatılmıştır. Bununla birlikte AFAD, Türk Kızılayı ve İHH gibi çeşitli sivil toplum kuruluşları insani yardım desteği sağlamaya başlamışlardır (Musa, Özcan, 2021).

Rusya destekli rejim güçlerinin Soçi ve Astana Mutabakatlarına rağmen İdlib'e ve İdlib çevresindeki Türk gözetleme noktalarındaki Türk askerine saldırıları yoğunlaştırması ve ortaya çıkan insani kriz sonucunda İdlib'ten Türkiye'ye göç dalgasının başlaması üzerine TSK, 27 Şubat 2020 tarihinde Bahar Kalkanı Harekati'nı başlatmıştır. 7 gün süren yoğun hava taarruzundan sonra hareket, 5 Mart 2020 tarihinde Türkiye ile Rusya arasında Soçi Mutabakatı ek protokolünün imzalanmasıyla sona ermiştir (Bkz, Demir, 2021:567-68). Bu operasyon sonucunda Hatay sınırında olan İdlib bölgesinde güvenliğin sağlanmasıyla tehdit altındaki Hatay'ın güvenliği korumaya alınmış ve İdlib'teki insani kriz önlenerek yeni bir göç dalgasının oluşması engellenmiştir. Türkiye'nin Suriye rejim güçlerini hedef aldığı ilk operasyon olan bu harekât, Türkiye'nin askeri başarısına paralel olarak diplomatik başarısının da etkisiyle önemli bir kazanım olmuştur.

DİPLOMATİK ETKİNLİK

Türkiye'nin Suriye sınır bölgesinde yukarıda açıklanan, oluşturulan terör koridorunu güvenli bölgeye dönüştürmeye yönelik kararlı askeri operasyonlarının başarısı, uluslararası bir kriz haline gelmiş olan Suriye meselesinin uluslararası platformlarda ele alındığı bütün diplomatik süreçlerde aktif ve etkin bir aktör olmasını beraberinde getirmiştir.

Suriye'yle olan coğrafi ve tarihi bağları doğrultusunda krizden güvenlik ve göç bağlamında direkt etkilenen sınır komşusu olması hasebiyle Türkiye krizin sonlandırılması ve barışçıl bir çözüme ulaşılması yönünde diplomatik mekanizmaları etkin hale getirme hedefi içinde olmuştur.

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

Bu doğrultuda, üç önemli uluslararası diplomasi sürecinde Türkiye yer almış ve süreci yönlendirme konusunda önemli diplomatik başarılar elde etmiştir. Bunlar Cenevre, Astana ve Soçi müzakereleridir.

Cenevre Görüşmelerinin ilki olan Cenevre-1 Zirvesi 30 Haziran 2012 tarihinde İsviçre'nin Cenevre kentinde BM Özel Temsilcisi Kofi Annan'ın koordinatörlüğünde BM Güvenlik Konseyi (BMGK) daimi üyeleri, AB üyeleri, AB temsilcileri, Irak, Katar, Kuveyt ve Türkiye'nin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Başarısızlıkla sonuçlanan zirveyi sonraki yıllarda çok sayıda zirve takip etmiş; fakat sorunun çözümüne yönelik bir sonuç alınamamıştır. Cenevre Görüşmelerinin neticesiz kalması üzerine, Türkiye ve Rusya'nın garantörlüğünde ve İran'ın iştirakiyle 23 Ocak 2017 tarihinde Kazakistan'ın ev sahipliğinde Astana Süreci başlatılmıştır.

30 Ekim 2017 tarihinde yedincisi başlayan Astana Görüşmeleri'nde üç devlet terörle mücadele temel hedefinde mutabakat sağlamasıyla ateşkesin sürdürülmesi ve çatışmasızlık bölgelerinin tesisi konularında somut adımlar atılmış ve önemli sonuçlar elde edilmiştir. BM nezdinde uluslararası toplumun Cenevre'de başarılı olamadığı süreç, Astana'da bölgesel aktörlerin siyasi bir çözüm yaklaşımıyla savaşın sona erdirilmesi olmasa da terörün zayıflatılması ve insani krizin hafifletilmesi konusunda somut kazanımlar elde etmiştir (Stratejik Ortak, 2018).

Astana Görüşmelerine paralel olarak 22 Kasım 2017 tarihinde Astana'nın somut adımlar atması sonucunda yüksek düzeyde sürecin takip edildiği Soçi Liderler Zirvesi başlamıştır. Türkiye, Rusya ve İran liderleri Tayyip Erdoğan, Vladimir Putin ve Hasa Ruhani Soçi'de bir araya gelerek Suriye Ulusal Diyalog Kongresi'nin bir araya gelmesi ve Suriye'nin gelecek yol haritasının belirlenmesi yönünde kararlar almıştır. Soçi Zirvelerinde Erdoğan, Türkiye'nin sınır güvenliğinin kırmızı çizgisi olduğunu ve DEAŞ'la olduğu kadar PKK uzantıları olan terör örgütlerinin de Suriye'de terörle mücadele kapsamına alınması üzerinde durmuştur.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Böylece Suriye'nin kuzeyinde terör yapılanmasının önlenmesine yönelik askeri operasyonlarının ve askeri varlığının siyasi çerçevesini oluşturmuş ve Türkiye'nin elini güçlendirmiştir.

Zirvelerde Erdoğan ile diğer iki ülkenin liderleri arasında Esad rejimiyle işbirliği ve İdlib'de ateşkes ilanı gibi konularda uzlaşma sağlanamamış olmasına rağmen Suriye'nin toprak bütünlüğü ve terör konusu başta olmak üzere belirli konularda uzlaşma ve işbirliğinin sağlanması, bu diplomasi sürecinin devamlılık kazanmasında önemli olmuştur (Sputnik, 2019, 2020). Bununla birlikte Erdoğan'ın Putin'le yürüttüğü ikili diplomasi manevraları, özellikle İdlib'te bombardımanın durdurulması noktasında oldukça etkili olmuş ve sürecin yönlendirilmesinde belirleyici olmuştur.

Üçlü zirveler istikrar içinde devam ederken; 2022 yılının Şubat ayında patlak veren ve halen devam eden Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Suriye Krizi üzerinde önemli etkiler doğurmuştur. Çıkmaza giren büyük bir savaşın ağır ekonomik ve askeri yükü altında bulunan Rusya'nın ABD ve Batılı müttefikleri tarafından ağır yaptırımlara maruz kalması, Rusya'nın Suriye'deki askeri ağırlığının zayıflamasına sebep olmuştur. Aynı zamanda bu şartlarda Rusya'nın özellikle de Türkiye'yle işbirliğine olan ihtiyacının artması ve Türkiye'nin Rusya-Ukrayna Savaşı'nda arabuluculuk rolü üstlenmesi, Suriye meselesinde Ankara'nın elini güçlendirmiştir. 19 Temmuz 2022 tarihinde yeni İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi ev sahipliğinde Tahran'da yapılan "Astana Formatı'nda 7. Üçlü Zirve" toplantısı gerçekleştirilmiş ve üç ülkenin Suriye meselesinde geliştirdikleri diplomasi platformunun önemli bir olgunluğa ulaştığını Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın "Astana platformunun Suriye krizinde çözümün önünü açabilecek en etkili girişim olduğunu bir kez daha göstermiş olduk." ifadeleri ortaya koymuştur (Sabah, 2022). Bu arada Türkiye'nin Esad rejimiyle Rusya'da görüşmelere başlayarak normalleşme sinyallerini vermesi Suriye krizinde yeni bir döneme geçileceğinin habercisi olsa da Türk yetkililer ile Suriye rejimi yetkililerinin uzlaşma sağlamanın kısa vadede gerçekleşmesi beklenmemektedir.

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

BAĞIMSIZ DIŞ POLİTİKA, TUTARLI VE STRATEJİK YAKLAŞIM

Suriye İç Savaşı'nın başlaması itibariyle Türkiye'nin politikasının belirlenmesinde üç ana yaklaşım etkili olmuştur. Bunlardan birincisi Türkiye'nin "Arap Baharı" itibariyle Ortadoğu'da benimsemiş olduğu demokrasinin ve halkların taleplerinin desteklenmesi politikasının bir uzantısı ve yansıması olarak Suriye'de Esad rejiminin otoriter yönetiminin ve özellikle sivil halka karşı şiddet kullanmasının karşısında durarak muhalefeti desteklemesi faktörüdür.

Diğer yaklaşım ise iç savaş olarak başlayıp uluslararası bir vekalet savaşına dönüşmüş olan Suriye İç Savaşı sonucunda ortaya çıkan mülteci krizinin Türkiye üzerindeki etkileri faktörüne yönelik sürdürdüğü politikadır.

Üçüncü yaklaşım da Suriye Savaşı'nda etkinliğini artıran terör örgütlerinin Türkiye için önemli bir sınır güvenliği tehdidi oluşturması faktörüne dayalı olarak geliştirdiği güvenlik politikasıdır.

Bu üç temel politika yaklaşımı Türkiye'nin Suriye'ye yönelik dış politikasının genel çerçevesinin şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Öncelikli olarak Türk dış politikasının bu üç meseleye yönelik yaklaşımlarında ortak özelliğin ilkesel olarak tutarlılık arz eden bir politika yaklaşımına dayandığı ortaya çıkmaktadır.

Türkiye'nin Esad rejimine karşı muhalefeti destekleme politikasının sürdürülmesi, Ankara için zaman içinde müttefikleri tarafından yalnız bırakılması, muhalif gruplara dair sıkıntılar, ekonomik problemler vb. sebeplerle zorlaşmış olmasına rağmen Türkiye, ilkesel politikasında tutarlılığını sürdürerek geri adım atmamıştır. Geçtiğimiz aylarda Türkiye'nin Esad rejimiyle diyalog başlatma konusunda yeşil ışık yakmış olması ise Esad'ın düşme ihtimalinin çok zayıflaması ve muhalefetin muhtemel bir rejim değişiminde potansiyel bir irade ve birlik oluşturamaması sebepleriyle

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

bir zorunluluk haline gelmiştir. Ayrıca bu gelişme, Türkiye'nin "Arap Baharı" karşı devrimi kapsamında ilişkilerinin bozulmuş olduğu statüko güçleri olan Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri ve İsrail'le ilişkilerini normalleştirme yoluna girdiği yeni bir süreç kapsamında değerlendirilmelidir.

Göçmen krizi konusunda Türkiye, yine ilkesel bir politika temelinde sürecin başında açık kapı politikası uygulamış ve insani bir dış politika yaklaşımı sergilemiştir. Uzun süre bu politikasında tutarlılığını sürdüren Türkiye, yıllar içinde Türkiye'deki göçmen yükünün ağırlaşması nedeniyle açık kapı politikasına son vermek zorunda kalmıştır. Buna rağmen göçmen krizine yönelik insani yaklaşımını sürdüren Türkiye, Avrupa ülkeleri Akdeniz'de göçmenleri ölüme terk ederken; zorla sınır dışı etmek yerine göçmenlerin ülkelerine geri dönebilmeleri için uygun şartların oluşturulması için çalışmış ve sınır ötesi operasyonlarıyla bunu desteklemiştir.

Suriye İç Savaşı'yla Türkiye'nin Suriye'yle olan sınırında terör yapılanmasının ABD tarafından desteklenmesi sonucu önemli bir güvenlik tehdidiyle karşı karşıya kalması, Ankara'nın güvenlik politikasında revizyonu gerekli kılmıştır. Türkiye, ulusal güvenlik çıkarlarının korunması için oluşturulan Yeni Güvenlik Konsepti kapsamında Suriye'nin kuzeyinde sınır ötesi askeri hareketler dizisi gerçekleştirilmiştir. Bu operasyonların üç ortak özelliğinin bulunduğu vurgulanması gerekmektedir. Bunlardan ilki, Türkiye'nin bu hareketleri meşru müdafaa hakkını kullanarak uluslararası hukuk çerçevesinde gerçekleştirmiş olmasıdır. Bu çerçevede Türkiye, Suriye'nin kuzeyinde yapılandırılan terör koridoruna engel olmuş ve bunun kırmızı çizgisi olduğunu, gerektiğinde meşru müdafaa hakkını kullanarak askeri müdahaleye başvuracağını açıkça ve kararlılıkla ortaya koymuştur.

İkincisi, Türkiye'nin Suriye sınırları içindeki askeri hareketlerini Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması politikası çerçevesinde gerçekleştirmiş olmasıdır. Türkiye, bu hareketler kapsamında Suriye toprağına ve egemenliğine yönelik saldırgan bir politika izlemediği gibi

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

güvenlik ve barışın tesisi için askeri müdahaleye ihtiyaç duymuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin bölgedeki varlığından rahatsızlık duyan bazı güçlerin Suriye'de çok sayıda dış gücün askeri varlığı söz konusuysen, 910 km uzunluğunda sınır komşusu olan ve bu sınırlarda terör tehdidinde maruz kalmış olan Türkiye'yi "Suriye'nin işgaliyle" suçlaması meselenin çarpıtıldığını göstermektedir.

Üçüncü özellik ise Türkiye'nin askeri operasyonlarında insani yaklaşımını sürdürmesi ve operasyonlarda sivillerin zarar görmemesi hedefinin öncelikli olarak takip edilmesidir. Nitekim Türkiye, Suriye'de askeri varlığı bulunan diğer aktörlerin aksine, operasyonlar sonucunda Suriye'nin kuzeyinde oluşturmayı başardığı güvenli bölgelerin yaşanılır hale gelmesi için önemli insani yardım ve yatırımlarda bulunmuştur. Aynı zamanda bu şekilde Türkiye'ye yönelik göç dalgalarının önünü kesmeyi ve geri dönüşler için alan açmayı amaçlamıştır. Dolayısıyla Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde başlattığı sınır ötesi askeri hareketlerinin yumuşak güçten sert güce geçiş olarak yorumlanması indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Türkiye'nin Suriye'deki askeri varlığı sert gücü ve insani yaklaşımıyla yumuşak gücü ile birlikte bir bütünlük oluşturmaktadır.

Sınır ötesi hareketlere paralel olarak Türkiye, Suriye Meselesi'nin çözümü için oluşturulan platformlarda aktif ve etkin bir rol oynayarak diplomatik kapasitesini ortaya koymuştur. Ankara; Cenevre, Astana ve Soçi süreçlerinde etkin bir şekilde yer alarak bölgesel bir güç olduğunu ve konuyla ilgili tarihi, coğrafi ve kültürel bağları, güvenlik çıkarları, evrensel değerler ve kendi ilkeleri çerçevesinde krizin çözümü üzerinde söz sahibi olduğunu göstermiştir. Türkiye'nin diplomatik etkinlik ve manevraları aynı zamanda meşru müdafaa haklarını kullanmak üzere gerçekleştirdiği sınır ötesi operasyonlarının meşruiyetini ortaya koyarak kendi sınır güvenliğini sağlamasında önemli bir rol oynamıştır. Suriye'de kalıcı ateşkes ve istikrarın sağlanması doğrultusunda diplomasi sürecinde savaşın denkleminin değiştirilmesini sağlamıştır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Sonuç olarak Türkiye'nin Suriye'ye yönelik bu üç alandaki yaklaşımları, birbirleriyle tutarlılık içinde bir bütünlük oluşturmuş ve Türkiye'nin genel Türk dış politikasında ve Ortadoğu politikasında ki "girişimci ve insani dış politika" olarak tanımlanan dönüşümü yansıtmıştır.

SONUÇ

Türkiye'nin 2. Dünya Savaşı sonrası konjonktürde Soğuk Savaş dinamikleri çerçevesinde gelişen 1957 yılında Suriye Krizi'ne yönelik benimsediği dış politika yaklaşımı ile 2011 senesinde "Arap Baharı" neticesinde başlayan Suriye İç Savaşı sürecinde benimsediği yaklaşım mukayese edildiğinde önemli bir değişim ortaya çıkmaktadır. Bu değişim, dönemsel uluslararası jeopolitik durum gibi dış politika parametrelerine bağlı bir değişimin ötesine geçerek, Türkiye'nin Suriye politikası özelinde genel olarak Türk dış politikasında ve Ortadoğu politikasında gerçekleşen önemli bir dönüşümü yansıtmaktadır. Değişimin genel çerçevesini belirleyen, birbirleriyle etkileşim içinde olan üç temel nitelik ön plana çıkmaktadır.

Öncelikle iki krize yönelik Türkiye'nin yaklaşımları arasındaki temel farklardan biri Ankara'nın bağımsız bir dış politika geliştirme kapasitesiyle alakalıdır. İlk krizde Türkiye, ABD-Batı Bloku ve Sovyetler Birliği-Doğu Bloku arasında cereyan Soğuk Savaş'ın bir tarafı olarak hareket etmiş ve bir Batı müttefiki olarak kriz sırasında kendisini ABD'nin vekaletiyle Sovyetler Birliği karşısında konumlandığı bir politika yürütmüştür. Bu doğrultuda Türkiye'nin ABD ve Batı politikalarından bağımsız bir dış politika yaklaşımı benimsemesi mümkün olmamıştır.

İkinci krizde ise Türkiye, Soğuk Savaş söz konusu olmasa da gerek NATO üyeliği gerekse devam eden AB tam üyelik adaylığıyla ABD liderliğindeki Batı ittifakının bir müttefiki olmasına rağmen ABD ve Batı'dan bağımsız, otonom ve kendine özgü bir politika yaklaşımıyla hareket etmiştir. Nitekim Rusya ve İran'la yürüttüğü diplomatik süreçlerde Moskova'yla

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

önemli bir işbirliği düzeyi geliştiren Ankara, taraf psikolojisiyle hareket etmemiş, kendi çıkarları, hedefleri ve ilkeleri doğrultusunda bir denge politikası takip etmiştir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin ikinci kriz döneminde güdümlü bir dış politikadan bağımsız bir dış politikaya geçtiğini ve buna bağlı olarak dış politikadaki öncelik ve hedeflerini önemli bir revizyona tabi tuttuğunu göstermektedir.

Türkiye'nin Suriye politikası özelinde gözlemlenen dış politika değişiminde belirleyici olan bir diğer özellik de dış politika yapımı ve karar alma süreçlerinde sürdürülebilir bir stratejik ve tutarlı bir yaklaşım kullanma becerisinin gelişmiş olmasıdır.

1957 Krizi'nde Türkiye, dürtüsel ve tepkisel bir yaklaşım ortaya koymuşken; Suriye Savaşı'nda politikasını gelişen şartlara göre kıvraklıkla adapte edebilen ve süreçlerde edilgen değil; etken bir rol oynayan bir yaklaşım ortaya koymayı başarmıştır. Suriye sınırında gelişen güvenlik tehdidine karşı zamanında karar alma, planlama ve uygulama süreçlerini harekete geçirerek somut adımlar atarak sınır ötesi operasyonu başlatmış ve uluslararası baskı ve tepkilere rağmen bunu sürdürülebilir hale getirerek hedeflerini başarıyla gerçekleştirmiş olması bunun önemli bir göstergesidir. Bu noktada liderlik faktörü önemli bir rol oynamaktadır ki AK Parti yönetiminde Erdoğan liderliğiyle yürütülen bu stratejik ve tutarlı yaklaşım, sürdürülebilir bir yapı oluşturmuştur.

Değişimi belirleyen üçüncü temel özellik ise Türkiye'nin uluslararası politikada kendisine biçtiği rol ve yüklendiği misyondur. 1957 Krizi bağlamında Türkiye, kendisine Batı'nın bölgedeki önemli bir temsilcisi rolü ve Batı'nın çıkarlarının garantörü misyonu üstlenmiştir. Nitekim Bağdat Paketi gibi Batı'ya bağlı kurumlarda öncü rol oynayan Türkiye'yi birçok bölge ülkesi, bu pozisyonundan dolayı Batı'nın uydusu olarak nitelendirmiştir. Mevcut krizde ise Ankara'nın gelinen noktada kendisine

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

biçtiği rol tarihi ve kültürel bağları çerçevesinde ve geliştirmekte olduğu siyasi, askeri, ekonomik, ve demografik kapasitesi doğrultusunda bölgesel bir güç olma rolü olmuştur. Bu bağlamda üstlendiği misyon ise girişimci ve insani bir dış politika yaklaşımıyla bölgesel aktörlerle işbirliği düzeyini yükseltmek ve bölgede demokrasi, barış ve istikrarın sağlanmasında etkin olmak olmuştur. Türkiye'nin uluslararası arenada üstlendiği bu yeni rol ve misyon, kendi tarihsel ve kültürel öz değerlerine dayalı olarak inşa ettiği bir özgüven yaklaşımı neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu değişim, Türkiye'nin 2002 yılından sonraki süreçte benimsediği yeni dış politika anlayışının bir sonucu olmuş ve yansımaları sadece Ortadoğu'da değil; Balkanlardan Avrasya'ya ve Afrika'dan Latin Amerika'ya kadar geniş bir coğrafyada görülmüştür.

Esra ÇAVUŞOĞLU
Ayşenur TAKKAÇ

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

KAYNAKÇA

BAĞCI, H. (1990). Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası. Ankara: İmge Kitabevi.

BAĞCI, H. (2001). Türk Dış Politikasının Analizi. Faruk Sönmezoğlu (Ed.), Demokrat Parti'nin Ortadoğu Politikası, İstanbul: Der Yayınları, 101-133.

Bakan Soylu Tek Tek Anlattı Rakamlarla Suriyeli Gerçeği, (2022). Türkiye Gazetesi, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/bakan-soylu-tek-tek-anlattı-rakamlarla-suriyeli-gercegi-826629>.

Başbakanlık Açıkladı İşte Zeytin Dalı Harekatının 12 Nedeni. (2018). CNN Türk, <https://www.cnnturk.com/turkiye/basbakanlik-acikladi-iste-zeytin-dali-harekatinin-12-nedeni?page=1>.

BOZARSLAN, H. (2012). Ortadoğu'nun Siyasal Sosyolojisi: Arap İsyanlarından Önce ve Sonra, İstanbul: İletişim Yayınları.

BUZAN, B. (1987). An Introduction to Strategic Studies: Military Technology and International Relations. London: Palgrave MacMillan.

ÇAKMAK, H. (2012). Türk Dış Politikası 1919-2012. Ankara: Barış Platin Yayınları.

DAVUTOĞLU, A. (1997). Medeniyetlerin Ben-idraki. Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi, 197(1), 1-53.

DAVUTOĞLU, A. (2012). Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu, İstanbul: Küre Yayınları.

DEMİR E. (2021). Türkiye'nin Suriye Politikası Bağlamında TSK'nın Suriye'deki Sınır Ötesi Harekatlarının Nedenleri ve Sonuçları. Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 5(2), 541-588.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Duran, B. (2019). Soçi Mutabakatı Sonrası Ne Beklemeli?. SETA, <https://www.setav.org/soci-mutabakati-sonrasi-ne-beklemeli/>.

Dünden Bugüne Tüm Suriye Zirveleri (Kronolojik), (2018). Stratejik Ortak, <https://stratejikortak.com/2018/04/suriye-zirve-astana-cenevre-soci.html>.

ERDOĞAN, M. (2020), Onuncu Yılında Türkiye'deki Suriyeliler. Panorama, <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/04/29/onuncu-yilinda-turkiyedekisuriyeliler/>.

KAMRAVA, M. (2005), The Modern Middle East: A Political History since the First World War. Berkeley CA: University of California Press.

KÜRLÇÜOĞLU, Ö. (1972). Türkiye'nin Arap Ortadoğusu'na Karşı Politikası (1945-1970). Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

MGK Genel Sekreterliği. (2016). <https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-kasim-2016-tarihli-toplanti>.

MUSA, E. ve ÖZCAN, E. (2021). Barış Pınarı Harekatı'nın Üzerinden 2 Yıl Geçti. Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/baris-pinari-harekatinin-uzerinden-2-yil-gecti/2386326>.

Mülteci Krizi: Türkiye ile AB Arasındaki Göçmen Anlaşması Neleri Kapsıyordu, (2020). BBC News, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51724776>.

ORAN, B. (2008). Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar 1919-1980. İstanbul: İletişim Yayınları.

OZAN, E. (2017) Suriye İç Savaşı ve Türkiye'nin Değişen Güvenlik Gündemi. ANKASAM, Rapor No:2 Mayıs. <https://www.ankasam.org/wp-content/uploads/2021/12/SURIYE-IC-SAVASI-VE-TURKIYENIN-DEGISEN-GUVENLIK-GUNDEMI-Emre-Ozan-05.10.2017.pdf>.

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

ÖZŞAHİN, M. C. (2016). Obama Dönemi ABD'nin Ortadoğu Politikası: Arap Baharı Sürecinde Demokratik Söylem ve Eylem. Ortadoğu Etütleri, 8(2), 68-95.

Putin, Erdoğan ve Ruhani'den Ortak Bildiri: Suriye'nin Petrol Gelirlerine El Konması Kınandı. (2020) Sputnik, <https://sputniknews.com.tr/20200701/putin-erdogan-ve-ruhani-ortak-bildiri-suriyenin-petrol-gelirlerine-el-konmasini-kinandi-1042365750.html>.

ROZSAC, E. N. (2012). The Arab Spring: Its Impact on the Region and on the Middle East Conference. Academic Peace Orchestra Middle East-Policy Brief, 9(10), 1-11.

SHAHERHAWASLI, K. ve Güvençer E. N. (2022). Suriyeli Mülteciler ve Türk Toplumunu Arasındaki Uyum: Fırsatlar ve Tehditler. İNSAMER, <https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/rapor-suriyeli-multeciler-ve-turk-toplumunu-arasindaki-uyum-firsatlar-ve-tehditler.pdf>.

Soçi'de Suriye Zirvesi: Çözüm Umutları Hiç Bu kadar Filizlenmemişti, (2019). Sputnik, <https://sputniknews.com.tr/20190214/socideki-uclu-zirve-sona-erdi1037670550.html>.

Son Dakika: Türkiye-Rusya-İran Üçlü Zirvesi Sona Erdi Başkan Erdoğan: Çözüm için En Etkili Girişim. (2022). Sabah, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2022/07/19/son-dakika-tahranda-uclu-zirve-basladi>.

ŞAHİN, S. (2023). Göç İdaresi Başkanlığı, Geçen Yıl 124 bin 441 Düzensiz Göçmenin Sınırdışı Edildiğini Açıkladı. Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/goc-idaresi-baskanligi-gecen-yil-124-bin-441-duzensiz-gocmenin-sinir-disi-edildigini-acikladi/2778220>.

T.C. Cumhurbaşkanlığı. (2016). Türkiye'nin Yeni Güvenlik Konsepti Konferansında Yaptıkları Konuşma. TCCB, <http://www.tccb.gov.tr/konusmalar/353/61114/turkiyenin-yeni-guvenlik-konsepti-konferansinda-yaptiklari-konusma.html>.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

T.C. Dışişleri Bakanlığı, (2016). Suriye’de Çatışan Taraflar Arasında Ülke Genelinde Ateşkes İlanı, https://www.mfa.gov.tr/no_-333_-29-aralik-2016_-suriye_de-catisan-taraflar-arasinda-ulke-genelinde-ateskes-ilani-hk_.tr.mfa.

T.C. İçişleri Bakanlığı. (2017). PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kolu: PYD-YPG, https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/lcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/pyd_arapca.pdf.

TOMAR, C. Suriye Maddesi. İstanbul: Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.

UÇAROL, R. (1995). Siyasi Tarih (1789-1994), İstanbul: Filiz Kitabevi.

1957 KRİZİ'NDEN SURİYE İÇ SAVAŞINA TÜRKİYE'NİN SURİYE POLİTİKASINDAKİ DEĞİŞİMİ ANLAMAK

STRUCTURED ABSTRACT

Syria, as a neighboring country sharing a 911 km long border with Türkiye, has occupied an important place in Turkish foreign policy. Türkiye-Syria relations have followed a fluctuating trend throughout recent history in line with the historical and cultural ties and various political conflicts between the two countries.

The tension and conflict in Türkiye-Syria relations have escalated and gained determining significance in Turkish foreign policy and regional politics with global implications, especially during the periods of two critical historical crisis. The first of these crises is the border tension between Türkiye and Syria, the parties of the Cold War, in 1957. The other is the Syrian civil war, which started during the "Arab Spring" uprisings and turned into a multi-actor, regional and continuing proxy war during which the tension in Türkiye-Syria relations has reached the highest point.

The foreign policy approaches that Türkiye followed in these two crises show significant differences. This is an indication that Turkish foreign policy has undergone a great transformation and change since the previous crisis period. In this article, Turkish foreign policy is analyzed within the framework of these two crises, and the features, sources, and consequences of change are defined.

The main argument of this work is that the change in Türkiye's foreign policy approach towards Syria is the reflection of the great transformation and change that Türkiye's general foreign policy approaches have undergone. With this approach, the main features and dynamics of Türkiye's highly controversial recent Syria policy are examined from an alternative perspective within the framework of the general change in Turkish foreign policy based on main parameters. One of the main parameters that determine the change in Türkiye's Syria policy is the international conjuncture factor.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Another fundamental factor that determines the change in Turkish foreign policy is the political power factor. The current political will's leadership concept, political view, foreign policy approaches, etc. characteristics have a very important determinant in foreign policy change. The next basic parameter is Turkey's position in the regional political arena and its role. The point where Turkey positions itself in its relations with global powers determines what role it plays as a regional actor. At this point, Turkey's role in regional politics is shaped in line with the characteristics of its policy approaches depending on the level of its ability of developing independent foreign policy based on its interests, goals and principles within the framework of its relations with the hegemonic powers.

In the analysis of the change in Türkiye's Syria policy a comprehensive theoretical approach is adopted beyond certain theoretical patterns. Important changes and transformation in Turkish foreign policy goes beyond the explanations of reductionist approaches such as the realism versus idealism approach limited to soft power/hard power conception. Foreign policy approaches in Turkey's Syria policy, depending on the subject and situation, sometimes exhibit a very realistic approach, as well as quite idealist or constructivist approaches. Therefore, the general perspective of this work is shaped by the idea that strategic approaches should be integrated in the construction of an independent foreign policy that is consistent with political, military, security, cultural and identity elements of foreign policy as a whole.

Esra ÇAVUŞOĞLU
Ayşenur TAKKAÇ

NİJERYA'NIN ULUSAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ANATOMİSİ: BOKO HARAM*

*An Anatomy of a Terrorist Organization As Part of Nigerian National
Security: Boko Haram*

Elif TEKTAŞ**

Öz

Küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan terör organizasyonları, ulus devletlerin ve vatandaşlarının güvenliğine tehdit oluşturmaya başlamıştır. Günümüzde ideolojik şiddet grupları ve faaliyetleri ulus devletin nitelikleriyle çelişmektedir. Bu çelişki, Nijerya'nın son yıllarda terör faaliyetleri nedeniyle maruz kaldığı güvenlik tehdidi üzerinde de görülmektedir. Bölgede çok sayıda terör grubu olmasına rağmen, en dikkat çekeni Boko Haram'dır. Bu grup, 2009 yılından bu yana köktendinci ideolojileri kullanarak gerçekleştirdikleri terör eylemleriyle Nijerya'nın bugün en büyük güvenlik sorunlarından birini oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Nijerya'nın ulusal güvenliği üzerindeki Boko Haram etkisini tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: Ulusal Güvenlik, Afrika, Nijerya, Boko Haram, Terörizm

Abstract

Terrorist organizations, which emerged with globalization, started to pose a threat to the security of nation-states and their citizens. The existence of ideological violent groups contradicts characteristics of the nation-state. This contradiction is evident in security threat that Nigeria has exposed. Although there are numerous terrorist groups in region, one of the most notable ones is Boko Haram. This group constitutes one of the biggest security problems in Nigeria with the terrorist acts they have carried out by using fundamentalist ideologies since 2009. The purpose of this study is to discuss the impact of Boko Haram on Nigeria's national security.

Keywords: National Security, Africa, Nigeria, Boko Haram, Terrorism

* **Makale Geliş Tarihi:** 03.10.2022 **Yayına Kabul Tarihi:** 11.05.2023

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Ortadoğu ve Afrika Çalışmaları Bilim Dalı, e-posta: eliftektas4@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8974-2849

GİRİŞ

Devletin temel sorumlulukları arasında vatandaşlarının can ve mal güvenliğini sağlamak ve devletin toprak bütünlüğünü ve egemenliğini korumak yer almaktadır. Ancak devletin bu koruyucu işlevi, yerel ve uluslararası terörizm ve terörizmle ilgili faaliyetler tarafından tehdit edilmektedir. Özellikle küresel terörizmin hız kazanmasıyla birlikte ulusal güvenliğin, bölgesel otoritenin ve ulus-devletlerin egemenliğinin devlet aygıtları tarafından korunması arayışı yükselişe geçmiştir. Bu kapsamda, Thomas Hobbes'un da vurguladığı gibi devletin kendini ve vatandaşlarını koruyarak egemenliğinin devamlılığını sağlaması ulus-devlet tarafından garanti edilmektedir (Hobbes, 1996).

Terörizm, Nijerya tarihi için yeni bir olgu olmasa da son yıllarda ülkedeki vatandaşlara korku salmak ve şiddet uygulamak bölgesel terör örgütleri tarafından popülerlik kazanmıştır. Bununla birlikte Nijerya, farklı şekillerde ve farklı alanlarda yürütülen terör faaliyetlerine sahne olmaktadır. Bunlar; sivililerin bombalanması ve öldürülmesi, ibadethanelere, konutlara, ticari binalara, hükümet tesislerine, ulaşım yollarına ve şehir alt-yapılanmalarına saldırıları içermektedir.

Aynı zamanda terör faaliyetleri belirli kişi ve yerleri hedef alarak insanları meşru haklarından mahrum etmektedir. Bu terörist faaliyetler devlet dışı aktörler tarafından yürütülmekte ve güvenlik kurumları dâhil olmak üzere politika yapıcıları ve devlet organlarını dışlamamaktadır. Nijerya'da bu faaliyetleri gerçekleştiren birçok grup bulunmasına rağmen, en dikkat çeken grup radikal İslamcı Boko Haram'dır.

Boko Haram, Nijerya'daki siyasetin bir grup sahte Müslüman tarafından ele geçirildiğine inanan, çoğu orta sınıf ve eğitilmiş Müslüman üyelerden oluşan İslami bir gruptur. Batılılaşma nedeniyle Nijerya'nın giderek yolsuzluğa sürüklendiğine inanan grup, Şeriat yasalarıyla yönetilen

NİJERYA'NIN ULUSAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ANATOMİSİ: BOKO HARAM

teokratik bir hükümet kurarak ülkedeki her türlü batılılaşmaya karşı savaşmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede köktendinci bu grup, amaçlarına ulaşma uğruna devlet-devleti ve halkı hedef aldığı gösterileriyle ülke güvenliğinin en büyük tehdidi haline gelmiştir.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün (HRW) son raporuna göre, hizibin ülkeye saldırmaya başladığı 2009 yılından bu yana yaklaşık 25.000 kişi öldürülmüştür (Okpaga, 2012: 77). Güvenlik sorununun tehlikeli bir şekilde artması, Nijerya halkının hayatlarını gasp ederken Nijerya'nın egemenliği ve varlığı için de tehlike oluşturmaktadır. Nijerya'yı odak noktası olarak kullanan bu çalışma, Boko Haram isyanının Nijerya ulusal güvenliğine etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. İlk olarak teorik bir çerçeve çizilerek, ulusal güvenlik kavramına genel bir bakış ortaya koymaktadır. Çalışmanın ana tezi, Boko Haram faaliyetleri ve Nijerya ulusal güvenliği arasındaki önemli ilişkiyi açığa çıkarmak üzerinedir. Bu kapsamda, Boko Haram örgütü genel hatlarıyla incelenerek faaliyetleri açıklanmaktadır.

ULUSAL GÜVENLİK KAVRAMI

"Ulusal Güvenlik" kavramının genel-geçer bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun en temel nedeni, ulusal güvenliğin doğasının bir devletten diğer devlete göre farklılık göstermesidir (Shibinya, 2018: 42). Ulusal güvenlik, ilk olarak ABD'de İkinci Dünya Savaşı'nın ardından salt bir kavram olarak değil, bir politika olarak ortaya çıkmıştır (Çelik ve Erol, 2018: 101-102). Bu politik anlayış Soğuk Savaş yıllarına gelindiğinde ise bir ideolojiye dönüşerek Batı değerlerine karşı komünizm tehlikesini ortadan kaldırmayı hedefleyecek şekilde yeniden değerlendirilmiştir (Wolfers, 1952: 483). Soğuk Savaş'ın ardından ise ulusal güvenlik kavramının tekrar tanımlanması için bazı genişletme ve derinleştirme çabaları ön plana çıkmaya başlamıştır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Ulusal güvenlik kavramının oluşmasına yönelik ilk yaklaşım 1648 Vestfalya Anlaşması ve Weber Devleti nosyonu tarafından belirlenen ilke üzerine kurulan devlet fikriyle yakından ilgilidir (Hynes, 2007: 689). Bu bağlamda güvenlik, ulusların bölgesel koruması olan devletlerin fiziki varlığı ile bağlantılıdır. Devletin sağladığı güvenlik, ulusal güvenlik olarak adlandırılır ve ana amacı devletin uluslararası arenada varlığını sürdürebilmesidir. Realist perspektifin oluşturduğu bu bakış açısına göre vatandaşların can ve mal güvenliğini korumak, devletin birinci sorumluluğudur (Keyik ve Erol, 2019: 12-13). Hobbesiyen 'Leviathan' tezi üzerine kurulan bu sorumluluk, evrensel olarak "doğa durumundaki" "ölüm korkusuna" dayanır. Hem zayıf hem de güçlü için bu korku ve savunmasızlık durumu, devlet ile vatandaşlar arasında sosyal sözleşmeye yol açmıştır. Bu sosyal sözleşme ile devlet, kendi varlığıvarlığına ve vatandaşlarının üzerindeki güvenlik tehditlerine yanıt verecek şekilde konumlandırılmıştır.

Söz konusu anlaşmadan çıkarılabilecek şey, kısmen, devletin egemenliğini korumak ve diğer yandan vatandaşların kaynaklarını yağmalayan rakip devletlerden geçimini güvence altına almaktır. Realist kuram, ulusal güvenliği bireylerin güvenliğinin toplamı olarak değerlendirerek devlet-merkezli bir güvenlik anlayışı ortaya koymuştur. Dış kaynakların oluşturduğu düşünülen tehditlerden devleti ve devletin egemenliğini korumak için askeri gücün artırılmasına odaklanmışlardır. Ulusal güvenlik devletin uluslararası arenada ayakta kalmasıdır. Bunu başarmak, azami korumayı sürdürmek ve diğer devletlerin, özellikle de zayıf olanların birbirlerine hükmetmesini önlemek için kaynaklara erişim ve silahlanma gerektirir (Baylis, 2008: 496).

Liberal düşünürler, realist kuramın aksine devlet merkezli güvenlik anlayışına karşı çıkmışlardır. 21. yüzyılda küreselleşmenin etkisiyle devletlerin sadece ticaret ve siyasi etkileşimle değil, karşılıklı güvenlik bağımlılıkları yoluyla da iç içe geçtiğini savunmaktadırlar. Bu bakış açısıyla

NİJERYA'NIN ULUSAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ANATOMİSİ: BOKO HARAM

liberaller, ulusal güvenliği yalnızca devletin hayatta kalmasını sağlamanın bir yolu, yani devlet-merkezli olarak değil, aynı zamanda devletin belirli liberal, ahlaki ve demokratik özelliklerini de korumanın bir yolu olarak görmüşlerdir. Savaşın yıkıcılığının anlaşılmasıyla, kuvvete son çare olarak başvurulması gerektiğine inanan liberaller için ulusal güvenliği sağlamanın en temel yolu dünya aktörlerinin işbirliği yapmasıdır. Uluslararası hukuk normları ve kurallarına uyulduğu takdirde, kolektif güvenin inşa edilebileceğini savunmuşlardır (Dunne, 2009: 107). Ancak liberalizmin İkinci Dünya Savaşı'nı engelleyecek başarıyı elde edememesi, uluslararası arenadaki güvenlik anlayışının değişmesine neden olmuştur.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana güvenlik kavramını yeniden tanımlamak için birkaç girişimde bulunulmuştur. Güvenlik kavramını devletler düzeyinden toplumlara ve bireylere, askeri konulardan askeri olmayan konulara derinleştirme ve genişletme çabaları ön plana çıkmaya başlamıştır (Buzan, 1997: 9). 1990'lı yıllarda popülerleşmeye başlayan Kopenhag Okulu, dönemin değişmeye başlayan güvenlik anlayışını hayati şekilde etkilemiştir.

Kopenhag Okulu'nun önde gelen isimlerinden Barry Buzan, güvenliğin tartışmaya açık ve muğlak bir kavram olduğunu ileri sürmektedir (Buzan, 1997: 9). Wolfers ise güvenliği, nesnel bir değere yönelik tehdit yoksunluğu ve öznel olarak, o değerlerin saldırıya uğrayabileceği korkusunun yoksunluğu olarak tanımlamaktadır (Wolfers, 1952). Güvenlik tanımlamasında yaşanan tartışmalara rağmen, güvenliğin en genel tanımı temel değerlere karşı tehdit yoksunluğu olarak tanımlanabilir. Kopenhag Okulu'na göre güvenlik kavramından bahsedilebilmesi için, bir "tehdidin" varlığı zorunludur (Rychnovská, 2014: 12).

Güvenlik çalışmalarındaki bu paradigma kayması, tarihsel olarak ulusal güvenliğin devlet, rejim ve toprak güvenliği ile olan ilişkisinden diğer analiz birimleriyle olan etkileşimlerine doğru kaymasına neden olmuştur (Güdül, 2008). Böylece ulusal güvenlik sadece ülkenin askeri savunmasını

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

değil, aynı zamanda iç istikrar, sosyoekonomik kalkınma, güvenlik organlarını kullanarak oluşturulmuş makamlar tarafından ülkenin can, mal ve ekonomik kaynaklarının korunmasını da içerecek şekilde tanımlama eğilimi ortaya çıkmıştır. Ulusal güvenliği sağlamak için bir ulusun ekonomik güvenliğe, enerji güvenliğine ve çevre güvenliğine sahip olması gerekir. Güvenlik tehditleri, yalnızca diğer ulus devletler gibi geleneksel düşmanları değil, aynı zamanda şiddet kullanan devlet dışı aktörleri, narkotik kartelleri, çok uluslu şirketleri ve sivil toplum kuruluşlarını da içerir.

Ulusal güvenliğin, devletin egemenliğini, ulusal sınırlarının dokunulmazlığını, iç ve dış tehditlere karşı bireysel ve toplu savunma hakkını içerdiğine şüphe yoktur (Güdül, 2010). Ancak devlet, yalnızca kendi altında örgütlenen insanların toplamı, ortak bir egemen siyasi topluluğa ait olma bilincine sahip olduğunda, eşit siyasi özgürlükten, insan haklarından, ekonomik fırsatlardan yararlandığında ve devlet kendi gelişiminde bağımsızlığı sağlayabildiğinde güvenlidir.

Bu yaklaşımın argümanı, vatandaşlarına hem iç hem de dış alanda güvenliği sağlamanın devletin rolü olduğudur. Yerel düzeyde devlet, vatandaşlarına yaşamı güvence altına alan ekonomik, toplumsal, kültürel, çevresel ve eğitimsel koşullar yaratmalıdır. Uluslararası düzeyde devlet, vatandaşlarını dış güçlerin olası zararlarına karşı savunmalıdır (Buzan, 1997: 9). Söz konusu yaklaşım ne kadar kapsamlı olursa olsun, güvenlik çalışmaları için zorunlu olan ekonomik, toplumsal, kültürel ve psikolojik konuları ihmal etmektedir. Sonuç olarak, ulusal güvenlik kavramını tanımlamak, özellikle de “şimdiye kadar geliştirdiğimiz ve devam ettirebildiğimiz en yüksek siyasi düzenin biçimi olan devletler uyum içinde bir arada var olamıyor gibi görünüyorken” son derece hayati bir öneme sahiptir (Buzan, 1997: 9).

Buzan, yukarıda alıntılanan ifadeyi kullanarak ulusal güvenliğin temelini oluşturan iki önemli hususu vurgulamıştır: en yüksek siyasi düzen şekli ve bir arada yaşamanın zorluğu. Bilindiği gibi, temel olarak uluslararası sistem düzeninde devletler, kendi çıkarları tarafından yönetilen merkezi aktörler

NİJERYA’NIN ULUSAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ANATOMİSİ: BOKO HARAM

olarak görülmektedir. Kendi özel çıkarlarının hâkim olduğunu ve başarıya ulaştığını görme niyetleri, kaçınılmaz çatışmalara ya da fırtınalı ilişkilere yol açar. Bu nedenle birbirleriyle olan ilişkilerini belirlerken devletlerarasında neyin farklılık arz ettiğinin öneminden dolayı, ulusal güvenlik kavramının genel anlamda çok da fazla anlam ifade etmesi beklenmektedir (Booth ve Vale, 1995: 291).

Bu bağlamda Arnold Wolfers, Soğuk Savaş atmosferinde kaleme aldığı “National Security as an Ambiguous Symbol” adlı makalesinde, Walter Lippmann’ın düşüncelerine başvurarak şunu vurgulamaktadır: “Bir ulus, temel değerlerini feda etmek zorunda kalmaksızın savaştan kaçınabildiği ve bir meydan okumayla karşılaştığındaysa bunları koruyarak zafere ulaşabildiği ölçüde güvendedir (Wolfers, 1952: 453). Bununla birlikte, uluslararası sistemin tüm olası özelliklerine rağmen, ortak ulusal hedef ve çıkarların varlığı, tartışılan kavramı anlamak için hayati önemdedir. Başka bir deyişle güvenlik öncelikle devletin bileşenlerini dış ve iç tehditlerden ve müdahalelerden korumak şeklinde görülmelidir (Buzan, 1997: 9).

■ EİF TEKTAŞ

NİJERYA’NIN ULUSAL GÜVENLİĞİNE GENEL BAKIŞ

Ulusal güvenliği tehdit eden durumlar kendiliğinden meydana gelmez. Dış ve iç ayaklanmalardan, devletin/vatandaşın ihtiyaç ve eylemlerinden oluşan koşullardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, ulusal güvenliğe yönelik tehditler, devletlerin ve vatandaşların hak ve ayrıcalık taleplerine yansır. Bunun bilincinde olarak, ulusal güvenliği tehdit eden kriz ve çatışmaların, ulusal güvenliği ve istikrarı korumak için devletin sağlaması ve koruması gereken insan ihtiyaçlarından kaynaklandığını söylemek kesin olacaktır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Diğer birçok toplumda olduğu gibi, Nijerya'daki güvensizliğin temelinde bir dizi farklı faktör bulunmaktadır. Bu faktörler, dış ve iç faktörler olarak sınıflandırılmış veya gruplandırılmıştır. Nijerya'da sorun, dış kaynakların güvensizliğiyle ilgili değil, iç kaynakların güvensizliğiyle ilgilidir (Achumba vd, 2013: 21). Bu nedenle bu çalışma iç kaynaklar nedeniyle ortaya çıkan güvensizliğe odaklanmaktadır.

Nijerya, uzun yıllar süren Birleşik Krallık yönetiminden sonra, 1960 yılında bağımsızlığını kazanarak bir federasyon haline gelmiştir. 186 milyonluk nüfusuyla Afrika'nın en kalabalık nüfusuna sahip ülkesi Nijerya, 250 etnik gruptan oluşmaktadır. Sömürgecilik yıllarının ardından, milli kimlik oluşturamadan bir arada yaşamaya başlayan etnik gruplar arasında radikalleşme ve gerilimler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bağımsızlık sonrası dönemde art arda yaşanan askeri darbeler, ülke genelinde istikrarsızlığa yol açarak etnik çatışmaların artmasına neden olmuştur. Siyasi istikrarsızlığın yanı sıra, bölgedeki zengin petrol kaynaklarına rağmen kaynak dağılımındaki eşitsizlik nedeniyle Nijerya ekonomik olarak istikrarsız bir ülke konumuna gelmiştir. Etnik gruplara ek olarak Hıristiyan ve Müslüman gruplar arasında dini bir çekişmenin de varlığı Nijerya'nın günümüzde yaşadığı ulusal güvenlik tehditlerinin temelini oluşturmaktadır (Duman ve Çelik, 2021: 81).

Dinsel şiddet ve aşırılık, dünyanın başka yerlerinde olduğu gibi, genellikle temelde yatan siyasi ve ekonomik sıkıntılarla ilişkilendirilir ve Nijerya'da devletin, siyasi ve ekonomik istikrarı sağlayamaması toplumu dini aşırılığa sürükleyen bir faktör olmuştur. Özellikle de 1980'lerde ortaya çıkan 'yeni İslamcılık' federal devletin bıraktığı boşluğu doldurmaya başlamıştır. Kit kaynaklar, güç, toprak, şeflik, yerel yönetim, konseyler, pazarların kontrolü ve şeriat üzerindeki diğer önemsiz meseleler üzerindeki iddia, Nijerya'daki gruplar arasında büyük çaplı cinayetler ve şiddet ile

NİJERYA'NIN ULUSAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ANATOMİSİ: BOKO HARAM

sonuçlanmıştır. Halihazırda Nijerya'daki güvensizliğin en temel dayanakları ve destek kaynakları, genel olarak, İslam hâkimiyetindeki devletlerdekine benzer olarak dini fanatizm ve hoşgörüsüzlükten oluşmaktadır (Jackson, 2007: 392). Hıristiyan ve Müslümanlar arasında istikrarsızlığın da etkisiyle tırmanışa geçen çatışmalar, silahlı grupların ve terör faaliyetlerin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır.

Kimsenin güvende olmadığı küresel bir fenomen olan terörizm, bir kişi veya grubun, özellikle silahsız hedeflere ve mülke karşı korku, yıkım veya ölüme neden olacak şekilde kasıtlı şiddet kullanımı veya şiddet kullanma tehdidi olarak tanımlanmıştır. Bir devletteki altyapıyı, yetkili kişileri bu tür şiddet eylemlerinin arkasındaki birey veya grubun taleplerine ve beklentilerine yanıt vermeye zorlamayı amaçlar. Terörizmin Nijerya'daki ayağını ise Müslüman kesimin siyasi, sosyal ve ekonomik haklarını savunmak için devlete karşı bir isyan başlatan Boko Haram oluşturmaktadır. 2009 yılından beri Boko Haram'ın faaliyetleri nedeniyle binlerce Nijeryalı hayatını kaybetmiştir (Faluyi vd., 2019: 60).

Günümüzde de Nijerya ulusal güvenliğine yönelik en büyük tehdit olarak Boko Haram görülmektedir. Teoriler genellikle bu güvenlik tehdidini dini, sosyo-politik, ekonomik ve kültürel parametrelerle değerlendirirler de Nijerya odağında İslami fanatizmle ortaya çıkan Boko Haram tehdidinin; siyasi ve ekonomik istikrarsızlık, ülke içindeki eşitsizlik, eğitime erişim eşitsizliği gibi diğer güvenlik tehditleriyle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Nijerya'nın terör faaliyetlerine karşı güvenliği sağlayamaması, demokratik değerlerin eksikliği ve kültürel/dini farklılıklardan ortaya çıkan toplumsal ayrışma ulusal güvenlik tehditlerini oluşturan parametrelerin kesin sınırlarla birbirlerinden ayıramayacağı bir durumu ortaya çıkarmıştır (Abang, 2015: 9).

Kısacası Nijerya'daki ulusal güvensizliğin nedenlerini dört faktörde değerlendirmek mümkündür. Bunlar; siyasi çatışmalar, dini/etnik güvensizlik, başarısız liderlik ve gelir eşitsizliği olarak özetlenebilir. Bu bağlamda, çalışmanın odağı olan Boko Haram'a katılım oranlarının yoksulluk, işsizlik ve yolsuzluğun daha yoğun olduğu bölgelerde yüksek olması çalışma için vurucu bir noktadır.

BOKO HARAM: İDEOLOJİ VE FAALİYETLERİ

1999 senesinden itibaren Nijerya'da demokratik bir rejim kurulup, özgür seçimler yapılmasına rağmen ulusal güvenlik konusunda bir devamlılık sağlanamamış, istikrar oluşturulamamıştır. Geçmiş yıllarda yaşanan diktatörlük yönetimi ve seri darbeler ile birlikte kontrol altında tutulmaya çalışılan radikal gruplar, demokrasinin gelmesiyle hızlıca yayılmaya başlamıştır. Boko Haram'ın ortaya çıkışı da 2000'li yılların başlarına dayanmaktadır (Duman ve Çelik, 2021).

Boko Haram, kendisine "Selefi Yönteme Göre Peygamber Efendimiz ve Cemaat-i Gelenek İnsanları" olarak çevirilen Ehl-i Sünnet ve Jama'a 'ala Minhaj as-Selef ve Cemaat Ehl-i Sünnet li Da'wah vel Cihad, "Vaiz ve Kutsal Savaş Geleneğine Sahip Halk Topluluğu" olarak tercüme edilen farklı isimler vermiştir. Aynı zamanda Nijeryalı Taliban ve Yusuffiya hareketi olarak da bilinmektedirler (Khan ve Akinola, 2019: 60). Grubun resmi adı Jama'atu Ahlis Sünne Lidda'awati Wal Cihad; yani "Peygamberin Öğretilerini Yaymaya ve Cihad'a Adanmış İnsanlar" anlamına gelmektedir.

Boko Haram takma adı, 2000'li yılların başında, Borno eyaletinin başkenti olan, hareketli kuzeydoğudaki Maiduguri şehrinde, kurucusu Muhammed Yusuf'un gerçekleştirdiği konuşmadan gelmektedir. "Batılı

NİJERYA'NIN ULUSAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ANATOMİSİ: BOKO HARAM

tarzda eğitim yasaktır” anlamına gelen Boko Haram isimlendirmesi örgüt tarafından kabul edilmemektedir. Günümüzde tüm dünya tarafından bilinen bu isimlendirme, Hausa dilinde yapay anlamına gelen ‘Boko’ ve Arapça yasak anlamındaki ‘Haram’ kelimesinden gelmektedir. Muhammed Yusuf’un Nijerya’daki seküler-batılı eğitimi lanetlediği ve özellikle ülkenin kuzey bölgesindeki eğitim sistemlerini İslam dinine göre günah kabul ettiği ifadesiyle örgüte bu isim verilmiş, böylece örgütün temel ideallerinin nasıl yorumlandığı da göz önüne serilmiştir (Tavares, 2017: 75).

Boko Haram’ın kuruluş tarihi ve düşünce kökenlerinin oluşumu hakkında kesin bir yargıya varılamasa da genel olarak çıkış noktası 1990’lı yılların sonu ve 2000’li yılların başı kabul edilmektedir. Örgüt üyelerinin çoğu, Nijerya nüfusunun %30-35’ini oluşturan Hausa ve Kanuri kabilesinden gelmektedir. Grubun etki alanı ise genellikle kuzey bölgesinde yer alan Yobe, Borno ve Katsina eyaletleridir (Khan ve Akinola, 2019: 60).

2002 senesinde bir grup gencin İslam değerleri için savaşmak gerektiğini iddia etmesiyle başlayan örgütlenme, Nijerya’nın mevcut ekonomik ve siyasi durumunu da kendi lehine çevirerek bölgede popülerlik kazanmaya başlamıştır. Örgütlenme yoluyla üye toplayan grup, ideolojilerini internet aracılığıyla yaymış ve hapisten kaçmasına yardım ettiği suçluları zorla himayesi altına alarak giderek yayılmıştır. Grubun üyeleri ağırlıklı olarak işsiz ve hayata küsmüş gençlerden, işsiz veya gelir getirici bir işte çalışmayan mezunlardan ve eğitimli seçkinlerin yanı sıra toplumun önde gelen bazı üyelerinden oluşmaktadır. Boko Haram lideri Muhammed Yusuf, yoksul halk için sosyal tesisler inşa ederek, işsizliği düşürme hedefinde bulunmuştur. Ülke genelinde yaşanan fakirlik ve yolsuzluk için batı değerlerini kabul eden yönetimi suçlayan Yusuf, işsiz ve yoksul gençleri sisteme karşı örgütleyerek destek kazanmıştır. Kuzey ve güney

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

bölgelerindeki sosyo-ekonomik ve sosyo-politik farklılıklar, çoğunlukla ülkenin kuzeyinde bulunan Müslüman halkın örgütü desteklemesine neden olmuştur (Duman ve Çelik, 2021: 81).

Örgüt, Nijerya'daki Müslüman topluluklar arasındaki gelenek ve değerlere tehdit olarak gördükleri batı Batı'nın eğitimi ve devlet kurumları da dahil olmak üzere tüm Batı kültürüne karşı çıkmaktadır. Aşırı yoksulluk, yolsuzluk ve eşitsizlik gibi sorunların çözümü için şeriatın yani İslam hukukun tüm ülkede uygulanmasını hedeflemektedirler. Şayet, bu durum sağlanamazsa ülkenin kuzeyinde şeriat hukukuyla yönetilen ayrı bir İslam devletinin kurulacağı yönünde ayrılıkçı bir siyaset izleyeceklerini belirtmişlerdir. Batı kültürünü yürekten kucaklaması nedeniyle toplumun ahlaki çöküşünden yakınan Boko Haram, modern siyasi, sosyal ve ekonomik kurumların yok edilmesi çağrısında bulunmuştur (Aduloju vd., 2014: 105).

Mevzubahis çağrı göz önüne alındığında, örgütün dini motivasyonla kurulduğu ancak siyasi amaçları bulunduğu için devlet dışı aktör olarak kabul edilmesi mümkündür. Örgüt, devletin kurumlarının kültürel normlara saldırdığı gerekçesiyle Nijerya Anayasasını ve bayrağını reddetmiştir. Grubun siyasal düzene bu yaklaşımı, Selefilik anlayışı ile örtüşmektedir, Boko Haram'ın batı kültürünü reddetmesi ve İslami değerleri zorla kabul ettirmeye çalışması Selefilerin radikal görüşlerinden etkilenildiğini ortaya çıkarmaktadır (Duman ve Çelik, 2021: 81).

Boko Haram, hedeflerine ulaşmak için ilk olarak kiliseleri ve Hıristiyan okullarını bombalamaya başlamıştır. Kuzey ve güney Nijerya arasındaki eşitsizliğin artması ve devletin etnik çatışmayı durdurmada başarı yakalayamaması nedeniyle giderek destek kazanan Boko Haram daha sonra, üniversiteler dahil olmak üzere devlet kurumlarını ve polis karakollarını bombalama, İslami olmayan faaliyetlerde bulunan sivil halkı kaçırmaya ve katletme eylemlerine başlamıştır. Boko Haram isyanının

NİJERYA'NIN ULUSAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ANATOMİSİ: BOKO HARAM

erken safhalarında, Nijerya hükümeti bu ayaklanmayı önemsemeyerek, zamanla ortadan kalkacak bir başkaldırı olarak değerlendirmiştir. Polis güçlerinin kuzey bölgesinde konuşlandırılmasına rağmen Boko Haram'ın şiddet eylemlerini artırması askerlerin topyekûn bir savaş niteliğinde görevlendirilmesine yol açtı. Aduloju, Nijerya hükümetinin Boko Haram tehdidine odaklanmadığı ve koordineli bir şekilde karşılık veremediği iddia edilmektedir. Ona göre, hükümet aslında güç kullanımı, yatıştırma, af ve müzakere yönelimleri arasında gidip gelmiştir (Aduloju, vd., 2014: 105).

2009 yılında, Grubun saklandığı yerlere yapılan ağır bir askeri saldırının ardından liderleri Muhammed Yusuf yakalanmış ve polis nezaretinde şüpheli bir şekilde öldürülmüştür. Yusuf'un ölümünün ardından örgütün liderliği, yardımcısı Abubakar Shekau'ya geçmiştir. Shekau'nun kişiliği ve eski liderlerinin devlet eliyle öldürülmesi sonucunda Boko Haram faaliyetleri daha saldırgan ve yıkıcı bir hale geldi. Shekau'yla birlikte örgüt, komşu ülke Kamerun, Çad, Nijer ve Mali'ye genişleyerek ulus-ötesi bir nitelik kazanmış ve Güney Afrika tarihinin en korkulan terörist grubu olarak değerlendirilmeye başlamıştır (Ogbonnaya vd., 2014: 151). Ancak Boko Haram örgütünün giderek radikalleşmesinin arkasında ilk liderlerin devlet tarafından öldürülmesi mi; yoksa Shekua Shekau'nun liderliğinin mi etkili olduğu konusu belirsizdir. Buna rağmen Muhammed Yusuf'un liderliğini yaptığı köktendinci bu örgütün Shekau ile birlikte terör örgütü haline dönüştüğü kabul edilmektedir. Tanrının öldürmemi emrettiği herkesi öldürmekten büyük zevk duyuyorum gibi açıklamalar yapan Shekua, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) uluslararası teröristler listesinde bulunmaktadır. Örgütün, bıçak ve hançer gibi silahlara ek olarak el yapımı patlayıcı ve tabanca kullanımına başlaması Nijerya'da can ve mal kaybının giderek artmasıyla sonuçlanmıştır (Khan ve Akinola, 2019: 60).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Çalışma şekli incelendiğinde, örgütün kendi dini polisi, kabinesi ve büyük bir çiftlik oluşturmasıyla 'devlet içinde devlet' olarak değerlendirilebileceği görülmektedir. Fakir halkın Boko Haram'ın refah sunabileceği umuduyla örgütün çatısı altına girmesiyle daha fazla insanı bünyesine dahil etmiştir. En başlarda grubun mali kaynağı hakkında bilgilendirme yapılmasa da bazı üyeler örgütün eski lideri Yusuf'un Suudi Arabistan'a yaptığı hac gezisi sırasında Selefi gruplardan yardım aldığını dile getirmişlerdir. Buna ek olarak o dönemde, Nijeryalı zengin iş adamlarının örgüte bağış yaparak örgütü finansal olarak destekledikleri düşünülmektedir (Weeraratne, 2017: 634).

Stratejik olarak 2011 yılında Nijerya Emniyet Müdürlüğü'ne gerçekleştirilen bombalı saldırıya kadar örgütün faaliyetleri ülkenin kuzey doğu bölgeleriyle sınırlı kalmıştır. Mevzubahis saldırıyı, Shekau'nun 'tüm küresel kötülüklerin merkezi' olarak değerlendirdiği Birleşmiş Milletler'in (BM) Nijerya merkezinin bombalanması takip etmiştir. Bu saldırının ardından yerel ve uluslararası basın dikkatini çeken örgüt, Nijeryalı Taliban olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

2010 yılında yüzlerce sivilin öldürülmesiyle sonuçlanan yarım düzine bombalı saldırının o dönemde yaşanan etnik çatışmalar sonucunda gerçekleştirildiği düşünülse de sonradan ABD'nin Federal Soruşturma Bürosu (FBI) tarafından yürütülen soruşturmada eylemlerin Boko Haram tarafından yapıldığı anlaşılmıştır. Bunun üzerine grubun artık eylemlerini devlet kurumlarından ve çalışanlarından ziyade siviller üzerine kaydıracağı dikkat çekmiştir.

2011 yılına gelindiğinde ise örgütün suikast operasyonlarının hedefi polis ve yetkililerin ötesine geçerek asıl olarak sivil halkın üzerinde yoğunlaşmıştır. Örneğin Maiduguri'de bir eczacı soygun sırasında öldürülerek grup tarafından yüklü miktarda nakit ve tıbbi malzeme ele geçirilmiştir. Saldırının ardından grubun kıdemli üyelerinden Ebu Dujana,

NİJERYA'NIN ULUSAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ANATOMİSİ: BOKO HARAM

'düşman' ilan edilen herkesin öldürüleceğini dile getirmiştir. Bu ifadelerin üzerine eylemleri hızla artan Boko Haram, Nijerya'nın neredeyse her şehrinde, silahlı soygunlar ve infazlar gerçekleştirmeye başlamıştır.

Grup bu yolla elde ettikleri mali kaynağın rehber kabul ettikleri Kur'an'da "savaş ganimeti" olarak değerlendirildiğini ve İslami değerlere uygun olduğunu savunmaktadır. Boko Haram, batılılaşmayı reddetmesine rağmen eylemleri için Batı eğitiminin ürünü olan otomobilleri, cep telefonlarını ve bilgisayarları kullanarak duyurmaya başlamıştır. İronik bir şekilde örgüt, faaliyetlerini koordine etmek ve Batılı değerlere saldırabilmek için batının sağladığı bilgi ve iletişim teknolojisine giderek bağımlı hale gelmiştir (Khan ve Akinola, 2019: 60).

Batılı değerlerin sadece Şeriat hukukunun sağlanmasıyla yok olacağını savunan örgüt, El Kaide ve Irak ve Şam İslam Devleti (DEAŞ) gibi diğer radikal İslamcı gruplardan destek almaya başlamıştır. Örgüt üyelerinin El Kaide kamplarında eğitim gördüğü ve silah, teçhizat gibi mali destekler eldi ettiği bilinmektedir. El Kaide'nin güçlü ve popüler olduğu dönemde El Kaide ile yakınlaşan Boko Haram, silah, para ve insan desteği sağlayabilmek için El Kaide'ye bağlılık göstererek Küresel Cihat Hareketi içerisinde yer almıştır. Ancak DEAŞ'ın kurulup, yükselişe geçtiği ve El Kaide'den daha popüler hale geldiği 2015 yılından itibaren Boko Haram da yüzünü DEAŞ'a dönmüştür.

Diğer terör gruplarla iş birliği yapması ve eylemlerini Nijerya dışına taşıması sonucunda giderek güçlenen Boko Haram, 2009 yılında başladığı faaliyetleriyle yaklaşık 25.000'den fazla can kaybına neden olmuştur. Günümüzde yaklaşık 280,000 üyesi olduğu varsayılan örgüt sadece Nijerya ulusal güvenliğine tehdit olmakla kalmayıp, bölgesel ve hatta küresel bir kimlik kazanarak bugün küresel terörizmin en önemli aktörlerinden biri haline gelmiştir (Okpaga vd., 2012: 77).

BOKO HARAM'IN NİJERYA ULUSAL GÜVENLİĞİNE ETKİSİ

Boko Haram'ın ortaya çıkışı ve yaygınlığında olduğu gibi, Nijerya'da yarattığı 'ulusal güvenlik' sorunları da akademik camiada ve politikacılar arasında tartışmalara neden olmuştur. Bazı akademisyenler Boko Haram terörünün Nijerya'daki siyasi yönetimin beceriksizliğinden kaynaklanan yoksulluğun yansıması olduğunu savunmaktadır. Bu hipoteze göre, devletin başarısızlığı nedeniyle radikal cihatçı grup Boko Haram, hükümeti devirmek ve ülkenin tamamına refah sağlayacak bir İslam devleti kurma amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu savunmanın dayanağı ise, Nijerya Ulusal İstatistik Bürosu'nun 2010 yılındaki yaşam standardı anketine dayanmaktadır. Ankete göre, Nijerya'da gelir eşitsizliği ve düşük yaşam standardı yaşayan insan yüzdesi en fazla kuzeydeki eyaletlerde görülmekteydi. Ülkedeki diğer eyaletlerle karşılaştırıldığında, Boko Haram'ın merkezini oluşturan kuzey eyaletleri, en yüksek yoksulluk oranına sahipti (Ogbonnoya vd., 2014: 151).

Karşıt görüşteki analistler ise, Boko Haram'ın faaliyetlerinin kökeninin ekonomik olmaktan çok dini değerlere dayandığını savunmaktadır. Buradaki argüman, 2000 yılında getirilen şeriat ceza sisteminin, dini manipülasyonun ve cehaletin birleşerek aşırılık yanlısı örgütlerin ortaya çıkmasının temellerini attığı yönünde olmaktadır. Bu görüş, Boko Haram'ın Nijerya'da laikliği devirme ve İslami şeriat hukukuna dayalı teokratik bir devlet kurma arayışıyla açıklanabilir (Okpaga vd., 2012: 77).

Yine de Boko Haram'ın neden olduğu ulusal güvensizliğin dini olmaktan çok siyasi olduğunu savunan akademisyenler çoğunluğu oluşturmaktadır. Dışarıdan bakıldığında, kuzeydeki çatışmalar ve silahlı tehditlerin, dini farklılıklara ve mezhepler arasındaki gerilimlere bağlı olduğu görülse de daha yakından incelendiğinde, politikanın ve hükümet kontrolünün bu çatışmalarının çoğunun birincil nedeni olduğu ortaya çıkmaktadır. Örgütün saldırılarının devleti, kurumlarını ve sivil halkı hedef almış olması bu düşüncenin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda

NİJERYA'NIN ULUSAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ANATOMİSİ: BOKO HARAM

federasyonun çeşitli eyaletlerinde birkaç polis karakolu, askeri kışlalar, okullar, hükümet kurumları ve ibadethaneler saldırıya uğramıştır. Ancak 2011 yılında Abuja'daki Birleşmiş Milletler ofisine yapılan saldırı, Boko Haram'ın yarattığı çatışmaların kapsamını, yoğunluğunu ve odağını çarpıcı biçimde değiştiren yeni dinamiklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Daniel ve Kwopnan, 2018: 39).

Siyasi ya da dini nedenlere dayandırılmanın yanı sıra, Boko Haram terörü özellikle Nijerya'nın kuzey kesiminde güvensizliğin en aşırı boyutunu oluşturmaya devam etmektedir. Örgüt; üyelik, operasyon kapsamı ve işbirlikleri açısından Batı Afrika alt-bölgesini de etkileyerek sadece Nijerya ulusal güvenliğine değil, bölgesel olarak da tehdit oluşturmaktadır (Daniel ve Kwopnan, 2018: 39).

Literatürde uluslararası terörizmin küreselleşme süreci tarafından yönlendirildiği kabul edilse de terörist grupların yalnızca ulusal ve uluslararası güvenliğe karşı ortak bir meydan okuma değil, aynı zamanda, özellikle 21. yüzyılın başlangıcından bu yana, devletin koruyucu işlevini ve güç kullanma tekeli giderek uygun bir kurguya indirgenecek kadar güçlü hale gelmişlerdir. Nijerya özelinde ise bu duruma Boko Haram sebep olmaktadır (Adesoji ve Alimi, 2020: 198).

Boko Haram'ın, dikkatle planlanmış ve tanımlanmış stratejiler üzerine inşa edilen saldırgan terör eylemleriyle Nijerya'nın ulusal güvenliğine yönelik tehdidi her geçen gün ciddiyetini göstermektedir. Bu stratejiler, İslami Mağrip'teki El Kaide ve savaşın harap ettiği Somali'deki Eş Şebab gibi uluslararası Dini istismar eden gruplar alınan maddi ve ahlaki desteklerle birlikte giderek büyümüştür (Aduloji, 2014: 105).

Bahsedilen terör örgütlerinin bölgede yarattığı güvenlik sorunları Boko Haram'ın yol açtığı sorunlar ile benzerlik göstermektedir. İlk olarak hepsi cihatçı örgütlerdir ve benzer şekilde bir devleti ele geçirme amacı

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

göstermektedirler. İkinci olarak, her grup sivilleri de hedef alan benzer strateji ve taktikler kullanmaktadır. Son olarak ise, finans ve silah destekleri sayesinde etkileşime girerek birleşik bir ağ oluşturmuşlardır. Boko Haram'ın uluslararası bağlantılarını artırması ve giderek daha gelişmiş silahlara erişmesi; Nijerya ulusal güvenliğine, toprak bütünlüğüne, ulusal ekonomisine ve siyasi istikrarına karşı tehdit oluşturmaktadır.

Ulusal güvenliğini sağlamakla yükümlü Nijerya Hükümeti, Boko Haram eylemlerine karşı ilk başlarda yumuşak bir politika izlemiş olsa da özellikle Shekau'nun liderliğiyle artan şiddet ve uluslararası örgütlerle etkileşimlerin oluşmasıyla birlikte uluslararası fonlar aracılığıyla Boko Haram'a karşı savaş açmıştır. Bu bağlamda, ülkenin güvenlik güçlerinin ve istihbarat kurumlarının birleştirilmesiyle bir 'Özel Askeri Ortak Görev Gücü' kurulmuştur. Ayrıca 2013 yılında kabul edilen ve terörizm olaylarında idam cezası uygulanmasını öngören Anti-Terör Yasası da Boko Haram'la mücadele için atılan önemli adımlardan birini oluşturmaktadır. Ancak asıl başarı; Çad, Kamerun, Benin ve Nijerya katılımıyla oluşturulan "Özel Kuvvetler, Eğitim, Ekipman ve Koruma" olarak adlandırılan birlikle elde edilmiştir. Birlik, Boko Haram'a karşı vur-kaç taktiğiyle karşı koyan paralı Afrikalı askerlerden oluşturulmuştur (Tayavers, 2017: 75).

Boko Haram'ın iletişim ve istihbarat endüstrisine karşı düzenlediği saldırılar, sadece Nijerya'nın güvenlik oluşumunu değil; aynı zamanda ulusal ekonomisini de olumsuz yönde etkilemiştir. Çoğunlukla ülkenin kuzey kesiminde yaşanan güvenlik sorunu, Nijerya'nın tamamını etkilemekte ve ulusal güvenlik açığı yaratmaktadır. Örgütün neden olduğu güvensizlik ve dolayısıyla ekonomik gerileme, özellikle fakir kesimlerde daha ağır hissedilmektedir. Tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak gerçekleştirildiği eyaletlerde de saldırılar yatırımların zayıflamasına neden olarak iş gücünün düşmesine yol açmıştır ve bu durum hali hazırda bulunan işsizlik sorununu daha da derinleştirmiştir. Ayrıca, tarım alanlarının tahribatı ve yatırım eksikliği nedeniyle gıda üretimi ve gıda güvenliği de olumsuz yönde etkilenmektedir (Nweke, 2021: 107).

NİJERYA'NIN ULUSAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ANATOMİSİ: BOKO HARAM

Boko Haram'ın yukarıda bahsedilen benzer radikal terörist gruplarla işbirliği içerisinde olması, yalnızca küresel güvenlik için değil ulusal güvenlik için de büyük bir tehdit oluşturmaktadır. Radikal fikirlerin yol açtığı tehditlere karşı savunma giderlerinin artmasıyla uzun yıllardır ekonomik olarak istikrar gösteremeyen Nijerya, var olan bütçesini de kalkınma ve refah için kullanmak yerine devletin bütünlüğünü sağlama almak için kullanmak zorunda bırakılmıştır. Bu durum üzerine Boko Haram'ın Nijerya ulusal güvenliğini, kalkınmasını ve demokratik kurumsallaşmasını tehdit eden küresel bir terör örgütü olarak değerlendirilmesi yanlış bir ifade olmamaktadır (Nweke, 2021: 107).

Boko Haram'ın terörist eylemleri sonucunda insanlar sadece hayatlarını kaybetmekle kalmamış, sağ vatandaşlar için gerekli olan sağlık harcamalarının kesilmesine neden olmuştur. İşletmelerin soyulması ve devlet kurumlarını hedef alan bombaların ardından kamu giderleri ve eğitim, ulaştırma ve hizmet harcamaları ulusal güvenlik tehlikesinin giderek artmasına neden olmuş, güvensizliğin arkasından çekilen yatırımlar bu tehdit durumunun kalıcılığını sağlamıştır. Hükümet tarafından güvenliği tekrar sağlamak için olağanüstü hal ilan edilmiş, devletin toprak üzerindeki egemenliğini zayıflatarak Boko Haram ve diğer radikal örgütlerin fırsata çevirebileceği meşruiyet eksikliğine yol açmıştır (Nweke, 2021: 107).

Boko Haram'ın faaliyetlerinden çok daha önce başlayan etnik çatışmalar ve yabancı düşmanlığı, örgütün yoksulluk ve eşitsizlik konusunda Batılı değerleri suçlaması fakir halk üzerinde bir güdülenmeye neden olmuştur. Provoke edilen halk, çoğu zaman ulus devletin ve vatandaşlarının kolektif güvenliğini baltalayan eylemlerde bulunmaya başlamış ve böylece Nijerya'nın ulusal güvenlik tehditleri arasına Boko Haram'ın körüklediği etnik düşmanlık ve bölünme de yerleşmiştir (Nweke, 2021: 107).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Güvenlik durumunun giderek kötüleşmesiyle birlikte, askerlerin bile güvensizlik ve siyasi durum konusunda endişeleri ortaya çıkmıştır. Ülke siyasetinde etkili olduğu düşünülen yolsuzlukla birlikte, Boko Haram'a karşı savaşı ve bu savaşa yönelik motivasyon sağlayamadıklarını iddia eden askerler, polis kuvvetlerinin sağlayamadığı istikrar için göreve çağırılmayı reddetmeye başlamışlardır. Bu durum, Boko Haram mücadelesinde öncelikli olarak hükümet yolsuzluğunun önüne geçilmesi, aksi takdirde de ulusal güvenliğin sağlanamayacağını ortaya çıkarmıştır.

Boko Haram terörü nedeniyle ulusal güvenliğin sağlanamaması, doğası nedeniyle yayılcı ve çoğulcu olan terörizm kavramıyla özdeşleşmek Nijerya'nın bölgesel ve kültürel imajını zedelemektedir. Komşular başta olmak üzere bölge devletleri tarafından Nijerya "güvenlik tehdidi" ve "çatışma merkezi" olarak değerlendirilmektedir. Hükümet tarafından önüne geçilemeyen terör aktiviteleri, vatandaşların kendi güvenliklerini sağlamak için güç kullanımına yönelmesine neden olarak, var olan terörü ve isyanları artırmıştır. Siviller tarafından terörizmin cezasız bırakıldığı düşüncesi, anti-sosyal hareketlenmelere neden olmuş, ve bu durum, uyuşturucu ve hırsızlık gibi yasadışı faaliyetlerin hızla tırmanmasıyla sonuçlanmıştır.

Çatışmaların giderek yayılması, can ve mal kaybının daha fazla artmasına neden olarak teröre maruz kalan Nijeryalı vatandaşların sığınmacı olarak komşu ülkelere göç etmesine neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında da Boko Haram'ın yarattığı güvensizlik sınır-ötesi bir boyut kazanarak bölgesel olarak istikrarsızlık yaratmıştır. Göçler ve Boko Haram üyeleri tarafından Müslüman olmaya zorlanan kesimlerle birlikte ülkenin demografik yapısı değişmiştir. Yapılan araştırmalar, Nijerya'daki Müslüman nüfusun 20 yıl içinde ikiye katlanacağı yönündedir. Böyle bir senaryo da gittikçe güvensizlikleşen Nijerya'nın Boko Haram tarafından köktendinci fikirlerin yayılmasına olanak sağlayacak bir alana dönüşmesiyle yine ulusal güvenlik açısından bir başka tehdidi oluşturmaktadır (Abang, 2015: 9).

NİJERYA'NIN ULUSAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ANATOMİSİ: BOKO HARAM

Nijerya, terörizmin yarattığı bu karışık atmosferde sınır güvenliğini kontrol edememekte böylece uyuşturucu, silah ve insan ticareti, deniz korsanlığı etkinlikleri artmaktadır. Hem bölgesel hem de ulusal güvenlik tehdidine neden olan bu akış, ekonomik kalkınma ve siyasi istikrarı daha da kırılgan bir hale getirmektedir.

Özetle Nijerya ulusal güvenliği, egemenliği ve bütünlüğü Boko Haram örgütünün terör faaliyetleri nedeniyle tehdit altındadır. Ulusal güvenlik, Nijerya devletinin yalnızca toprak bütünlüğünün tehdit altında olmaması değil, devletin ve vatandaşların ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel güvenliğinin elde edildiği; kalkınma ve eşitliğin sağlandığı bir ortamda yaratılmış olacaktır. Ancak Boko Haram tehdidi tüm bunları olanaksız kılmaktadır. Nijerya'nın uzun yıllardır maruz kaldığı yoksulluk ve istikrarsızlık bunu kendi lehine çeviren örgütün hareketleriyle giderek güvensizleşmektedir.

SONUÇ

Nijerya; siyasi çatışmalar, dini/etnik güvensizlik, başarısız liderlik ve gelir eşitsizliği nedeniyle tehlikede olan ulusal güvenliğini kontrol altına alamamışken, bu güvensizliklerin de etkisiyle ortaya çıkan Boko Haram terör örgütü bombalı saldırılar ve cinayetlerle Nijerya'da bir güvenlik krizine neden olmuştur.

Boko Haram isyanı olarak da bilinen terör faaliyetleri, 2009 yılında başlamış ve özellikle ülkenin kuzeyinde olmak üzere tüm ülkeyi etkisi altına almıştır. Örgüt, dini-inanç ve sosyal söylemleriyle birlikte Nijerya'nın ekonomik ve siyasi istikrarsızlığından muzdarip olan halktan kolaylıkla üye çekebilmiştir. Temel motivasyonları köktendinci bir devrim olsa da örgütün kamu politikasını etkilemek için şiddete ve suça başvurmasının temel nedenleri oldukça köklüdür ve mezhepçiliğin ötesindedir. Bunun nedeni, grubun saldırılarının devlete, kurumlarına ve sivil halka yönelik olmasıdır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

216,746,934 nüfuslu Nijerya'nın Kuzey-Doğu eyaletleri Boko Haram ve faaliyetlerinin merkez üssü konumundadır. 2009 yılından bu yana bu bölgelerde intihar saldırıları, cinayetler ve çok sayıda yıkım olayları meydana gelmiştir. Bu durum binlerce can kaybına, büyük maddi hasara neden olarak ulusal güvenlik krizine neden olmuş ve bölgenin sosyo-ekonomik kalkınma beklentilerinin gerisinde kalmasına yol açmıştır. Boko Haram ve terör saldırıları Nijerya devletiyle rekabet ederek ulusal güvenliğe meydan okuyan bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Boko Haram ve eylemleri, ulusal güvenlik mekanizmalarının işleyişini bozarak oluşturduğu tehdit durumu daha da karmaşık bir yapıya sokmaktadır. Ayrıca El-Kaide gibi diğer uluslararası terörist gruplarla bağlantılar kuran Boko Haram'ın, karmaşık silahlar, askeri eğitimler ve stratejik beceriler konusunda destek bulması Nijerya ulusal güvenliği açısından olduğu kadar bölgesel ve küresel güvenlik içinde endişe vericidir.

Boko Haram tehdidine karşı, yeterli karşılığı veremeyen ve önlem alamayan Nijerya hükümeti, Boko Haram'ın yükselişini kolaylaştırmıştır. Siyasi yönetimin zayıflaması, ekonomik yoksulluk ulusal güvenliğe karşı en temel tehdidi oluştururken, Boko Haram ve faaliyetlerinin sürdürülebilirliğine yardımcı olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla Nijerya hükümeti, giderek şiddetini artıran Boko Haram'a karşı yalnızca tepki vermekle yetinmemelidir, terör faaliyetlerini kökten kaldıracak düzenlemeler yapmalıdır.. Bu bağlamda ilk olarak yönetimin ve vatandaşlarının hayat standartlarının yükseltilmesi; eğitim, sağlık, kültür, demokrasi reformlarıyla kalkınmanın hızlandırılması amaçlanmalıdır. Nijerya devleti ve ulusal güvenlik politikası oluşturma sürecine dahil olanlar, bu terör örgütlerinin operasyonel metodolojilerini, araçlarını ve onlardan gelen tehditleri incelemeli ve iyice anlamalıdır. Mevcut güvenlik sorunlarının çözümü için başta istihbarat olmak üzere güvenlik kurumlarının yeterli donanım

NİJERYA'NIN ULUSAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ANATOMİSİ: BOKO HARAM

sahip olması gerekecektir. Boko Haram terörünü azaltmak, yoksulluğun ve güvensizliğin önüne geçebilmek için kuzey ve güney bölgeleri arasındaki gelir eşitsizliği azaltılmalıdır. Neticede, terörizmle savaşta gerekli fon ve yardımlar için bölgesel hükümetlerle işbirliği içerisine girilmeli, küresel anlaşmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

ABANG, S. O. (2015). Boko Haram Insurgency: A Challenge on Nigerian National Security. *Public Policy and Administration Research*, 5(11), 8-14.

ACHUMBA, I. C. vd. (2013). Security Challenges in Nigeria and the Implications for Business Activities and Sustainable Development. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 4(2), 196-210.

ADULOJU, A. A. vd. (2014). Boko Haram Insurgency in North-Eastern Nigeria and its Implications for Security and Stability in West African Sub-Region. *International Journal of Development and Conflict*, 4(2), 196-210.

BAYLIS, J. (2008). The Concept of Security in International Relations. *Environmental Security and Peace*, 3, 2008, 495-502.

BOOTH, K. ve Vale, P. (1995). Security in Southern Africa: After Apartheid, beyond Realism. *Royal Institute of International Affairs*, 71(2), 285-304.

BUZAN, B. (1997). Rethinking Security After the Cold War. *Cooperation and Conflict*, 32(1), 5-28.

ÇELİK, K. E. ve EROL, M. S. (2018). Aralık 2017 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi Bağlamında ABD'nin Karadeniz Politikası ve Türkiye. *Karadeniz Araştırmaları*, 15(60), 100-123.

DANIEL, G. H. ve KWOPNAN, B. (2018). National Security Challenges and Sustainable Development in Nigeria: A Critical Analysis of the Niger Delta Region. *Global Journal of Political Science and Administration*, 6(4).

DUMAN, G. ve ÇELİK, İ. M. (2021). Afrika'nın Bölgesel Terör Sorunu: Boko Haram Üzerine Bir İnceleme. *Bariş Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 9(1), 78-96.

HYNES, B. C. vd. (2007). National Security. *The International Lawyer*, 41(2), 30-53.

NİJERYA'NIN ULUSAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ANATOMİSİ: BOKO HARAM

JACKSON, A. (2007). Nigeria: A Security Overview. *The Round Table*, 96, 587-603.

KEYİK, M. ve EROL, M. S. (2019). Realizme Göre Güç ve Güç Dengesi Kavramları. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 12-49.

MAURICE, U. vd., (2014). Terrorism in Nigeria: Implications of Boko Haram's Movement for Security and Stability in the ECOWAS Sub-Region. *African Security Review*, 23(2), 145-160.

NWEKE, E. N. (2021). Rethinking National Security in Nigeria: Analysis of Predisposing Conditions and Prospects for Stable Polity. *Security Strategies Journal*, 7(14), 101-108.

RYCHNOVSKÁ, D. (2014). Securitization and the Power of Threat Framing. *Perspectives*, 22(2), 9-32.

OKPAGA, A. vd. (2012). Activities of Boko Haram and Insecurity Question in Nigeria. *Oman Chapter of Arabian Journal of Business and Management Review*, 1(9), 77.

TAVARES, R. A. A. (2017). Batı Afrika'da Ulusötesi Güvenlik Sorunları: Nijerya Örneği. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

FALUYİ T. vd. (2019). A Reign of Terror. In: *Boko Haram's Terrorism and the Nigerian State. Advances in African Economic, Social and Political Development*, 2019, 8(1), 57-82.

WEERARATNE, S. (2017). Theorizing the Expansion of the Boko Haram Insurgency in Nigeria. *Terrorism and Political Violence*, 29(4), 610-634.

WOLFERS, A. (1952). National Security as an Ambiguous Symbol. *Political Science Quarterly* 67(4), 481-502.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ZHİZHİ, A. S. ve OKON, E. O. (2018). Insurgence and National Security in Nigeria: A Focus on Boko Haram. American Economic&Social Review 2(1), 41-51.

NİJERYA'NIN ULUSAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ANATOMİSİ: BOKO HARAM

STRUCTURED ABSTRACT

The main responsibilities of the state include ensuring the safety of the lives and property of its citizens and maintaining the territorial integrity and sovereignty of the state. However, this state's preservation function is endangered by local and international terrorism and related activities. Seeking the protection of national security, regional authority and the sovereignty of nation-states by state actors has uptrend with the acceleration of global terrorism. National security implies the sovereignty of the state, the inviolability of its borders, and the right to collective and individual defense against internal and external threats.

While considering terrorism, despite there being many organisations conducting violent actions in Nigeria, the most notable group is the radical-Islam-oriented Boko Haram which believes that Nigeria is becoming increasingly corrupt due to westernization. By establishing a theocratic administration regulated by Sharia, it seeks to combat all forms of westernization in the nation. In this context, due to its demonstrations targeting the government and the populace in order to further its objectives, this fundamentalist group has emerged as the biggest threat to national security.

Consequently, defining the concept of national security is therefore crucial, particularly in light of the fact that "states, the highest form of political order we have ever created and are able to sustain, cannot seem to coexist in harmony."

Threats to national security do not arise out of the blue. It results from internal and external turmoil, situations created by the demands and deeds of the state and its citizens. As a result, concerns to national security are reflected in the requests for rights and privileges made by nations and citizens. Knowing this, it will be clear to state that crises and conflicts that jeopardize national security are caused by societal requirements that

the state must meet and safeguard in order to preserve national stability and security. As in many other societies, a number of different factors are at the root of insecurity in Nigeria. These factors are classified or grouped as external and internal factors. In Nigeria, the problem is not with the insecurity of external resources, but rather with the insecurity of internal resources.

Four factors can be used to examine the root causes of national insecurity in Nigeria. These include political conflicts, religious and ethnic unrest, poor leadership, and income disparity. The study's startling conclusion in this regard is the high involvement rate of Boko Haram in regions with higher rates of poverty, unemployment, and corruption.

Boko Haram's establishment and origins cannot be definitively determined however, it is generally agreed that they began operating in the late 1990s and early 2000s. The organization, which was founded in 2002 after some young people asserted that it was important to defend Islamic principles, began to gather support in the region by taking advantage of Nigeria's current political and economic circumstances. The group organized to attract members, disseminated its ideas over the internet, and then slowly expanded by seizing control of the convicts it had assisted in escaping from prison.

The movement garnered support by rallying unemployed and underprivileged youth against the system, blaming the administration—which upholds western values—for the widespread poverty and corruption that existed in the nation. They aim to implement Sharia, or Islamic law, throughout the entire nation in an effort to address issues including excessive poverty, corruption, and inequality. They declared that if this problem could not be resolved, they would pursue a separatist strategy in an effort to create an independent Islamic state in the country's north that would be administered by Sharia law.

NİJERYA'NIN ULUSAL GÜVENLİĞİ KAPSAMINDA BİR TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ANATOMİSİ: BOKO HARAM

Other extreme Islamist organizations, like Al-Qaeda and the Islamic State of Iraq and the Levant (DEASH), have begun to support the organization, which contends that Western values would only vanish with the implementation of Sharia rule. It is known that members of the group got financial support in the form of weapons and equipment, as well as training in al-Qaeda camps. Boko Haram, which grew stronger as a result of cooperating with other terrorist groups and moving its activities outside of Nigeria, caused the loss of more than 25,000 lives with its activities that started in 2009. The group, which reportedly numbers approximately 280,000 members today, not only poses a threat to the security of Nigeria, but has also emerged as one of the most significant sponsors of international terrorism due to gaining a regional and even a global identity.

The significance of Boko Haram's threat to Nigeria's national security is becoming more apparent every day as a result of its violent terrorism that is based on carefully planned and defined strategies. The Nigerian government contributed to the growth of Boko Haram by failing to appropriately address the threat posed by the group and take appropriate action. Although economic destitution and the deterioration of political governance constitute the biggest threats to national security, it turns out that the situation also helps Boko Haram and its activities. Nigeria should therefore not only respond to Boko Haram, which is escalating its violence, but also implement laws that would stifle terrorist activities. In this framework, improving the standard of living for the government and its people should come first. Reforms in the areas of education, health, culture, and democracy to accelerate development should also be pursued.

The Nigerian government and others responsible for developing national security policies should research and fully comprehend the operational strategies, equipment, and risks posed by these terrorist groups. Security agencies, notably intelligence, will need to have enough

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

equipment to address the current security issues. In order to lessen the horror of Boko Haram and to minimize poverty and instability, the income imbalance between the northern and southern regions needs to be decreased. After all, in order to obtain the necessary resources and assistance in the battle against terrorism, cooperation with regional governments is required, as are international agreements.

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: "DİJİTAL KAMUFLAJ" VE ÖTESİ*

Militarization of Popular Culture: "Digital Camouflage" and Beyond

Özlem Pınar ORAN**

Öz

Bu çalışmanın amacı, popüler kültürün nasıl militarize edildiğinin ve bu militarizasyon sürecinin arkasında yatan nedenlerin açığa çıkarılmasıdır. Bu amaçla ABD'de popüler kültürün hâkim olduğu eğlence, alışveriş, medya ve eğitim olmak üzere gündelik hayatın en etkili dört alanı incelenmiş, Askeri-Eğlence Kompleksi, Askeri-Alışveriş Kompleksi, Askeri-Medya Kompleksi ve Askeri-Akademi Kompleksi ele alınmıştır. ABD'nin "dijital kamuflaj" altında popüler kültürdeki keşfedilmemiş militarist duyguları açığa çıkararak geliştirdiği politikalarla askeri amaçlarını gerçekleştirdiği ileri sürülmüştür. Bu bağlamda dijital oyunlar, filmler, askeri kıyafetler, eğitim ve medya aracılığıyla militarist düşünce şekli geliştirilerek yapılan askeri müdahaleler meşrulaştırılırken aynı zamanda popüler kültür önemli bir propaganda aracı olarak kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: ABD, Militarizasyon, Popüler Kültür, Ulusal Güvenlik, Savaş.

Abstract

The aim of this study is to reveal how popular culture is militarized and the reasons behind this militarization process. For this purpose, the four most influential areas of daily life in the US, which are entertainment, shopping, media and education, where popular culture is dominant, were examined. Hence, the Military-Entertainment, Military-Shopping, Military-Media and Military-Academy Complex were discussed. It has been claimed that the US achieved its military goals by revealing the undiscovered militaristic feelings in popular culture under 'digital camouflage'. As a result, the military interventions are justified by developing militaristic way of thinking and therefore, popular culture is used as an important propaganda tool.

Keywords: U.S., Militarization, Popular Culture, National Security, War.

* Makale Geliş Tarihi: 08.04.2023 Yayına Kabul Tarihi: 09.05.2023

** Öğr. Gör., Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: ozlem.oran@hacettepe.edu.tr, ORCID:0000-0002-9676-1271.

GİRİŞ

Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), dünya siyasetinde küresel lider konumuna yükselmiş ve bu konumunu sürdürmek amacıyla askeri alanda proaktif bir anlayış geliştirmiştir. ABD, güvenlik algısının değiştiği 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırıları sonrasında “Bush Doktrini” adlı bir stratejiyle teröre karşı küresel savaş ilan etmiş ve bu bağlamda birtakım askeri müdahalelerde bulunmuştur.

ABD’nin tek ve çok taraflı olarak giriştiği bu askeri müdahaleler, uluslararası sistem açısından önemli sonuçlar doğurduğu gibi bireyler açısından da gündelik hayatın pek çok alanında etkisini göstermiştir. 21. yüzyıla gelindiğinde gerek ABD’de gerek dünyada “militarizasyon”, insan hayatının önemli bir parçası haline gelmiştir. Dijital çağda eğitimin eğlenceye, medyadan alışverişe gündelik hayatın birçok alanında militarist fikirlerin, değerlerin ve anlayışın hâkim olduğu görülmüştür.

Günümüz dünyasında bireyler, dijital savaş oyunları, filmler, moda trendleri, eğitim ve medya aracılığıyla düşünme biçiminden yaşam şekline kadar birçok alanda militarize edilmektedir. Bu militarist etki, özellikle de popüler kültür üzerinde her geçen gün kendini daha fazla göstermektedir. Popüler kültürün militarizasyonu süreci, kendiliğinden ortaya çıkmamış; ABD tarafından geliştirilen birtakım politikalar doğrultusunda “dijital kamufraj” altında kaçınılmaz bir şekilde gelişmiştir.

Bu çalışmanın amacı, popüler kültürün nasıl militarize edildiğinin ve bu militarizasyon sürecinin arkasında yatan nedenlerin açığa çıkarılmasıdır. Bu amaçla makalede popüler kültürün hâkim olduğu eğlence, alışveriş, medya ve eğitim olmak üzere gündelik hayatın en etkili dört alanı incelenmiştir. Bu doğrultuda popüler kültürün militarizasyonuna ilişkin Askeri-Eğlence Kompleksi, Askeri-Alışveriş Kompleksi, Askeri-Medya Kompleksi ve Askeri-Akademi Kompleksi ilişkisi incelenmiştir. Makalede,

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: “DİJİTAL KAMUFLAJ” VE ÖTESİ

ABD'nin “dijital kamuflaj” altında popüler kültürde keşfedilmemiş militarist duyguları açığa çıkararak geliştirdiği politikalarla askeri amaçlarını gerçekleştirdiği ileri sürülmüştür. Dijital oyunlar, filmler, askeri kıyafetler, eğitim ve medya aracılığıyla askeri müdahaleler meşrulaştırılırken aynı zamanda silah kullanmaksızın temel savaş tekniklerini öğretilerek zihinlerdeki asker yetiştirilmekte ve hiç şüphesiz popüler kültür önemli bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Popüler kültürün militarizasyonuna ilişkin bir analiz yapabilmek için ilk olarak “militarizasyon” kavramının anlaşılması gerekmektedir. Literatürde militarizm ve militarizasyon arasındaki ayrıma dair yapılmış birçok tanım bulunmaktadır. Bu çalışmada militarizasyon, “militarizme götüren süreç” (Shaw, 1991: 13) olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda militarizasyon, militarist fikirleri ve değerleri ayrıcalıklı kılan, yasallaştıran ve meşrulaştıran bir süreç şeklinde değerlendirilmektedir. Enloe, militarizasyonu “bireyin askeriye tarafından kontrol edildiği ve refahı için militarist fikirlere bağlı hale geldiği kademeli bir süreç” olarak tanımlamıştır (Enloe, 2000: 3; 2002).

Öte yandan Crandall ve Armitage, militarizasyonu daha spesifik bir şekilde ifade etmiştir. Militarizasyonun “medya ve eğlence endüstrilerine bağlı olduğunu ve genç odaklı video oyun kültürü alanının büyük ölçüde bir oyuncusu” olduğunu belirtmiştir (Crandall ve Armitage, 2005: 20). Ayrıca bu sürecin “çok güçlü bir söylemsel çerçeve oluşturduğu ve bir tür bölgeselleştirme, beyin yıkama ve işe alma mekanizması” olduğunu iddia edilmiştir (Power, 2007: 274). Bu bağlamda militarizasyon sadece fikrî anlamda değil; aynı zamanda gündelik hayatın pratiklerini de etkileyen bir süreç olarak tanımlanmıştır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Bu çalışmada “Popüler kültür”; kitle iletişim araçları, eğlence, alışveriş trendleri ve eğitim alanlarında belirli bir düşünce tarzından büyük ölçüde etkilenen bir grup insan olarak tanımlanmıştır. Makalede, bu dört alanın popüler kültürü oluşturduğu varsayımında bulunulmuştur. Popüler kültürün oluşmasında en etkili alanlardan biri kitle iletişim araçlarıdır. Sosyal medya platformlarında paylaşılan bir bilginin bir tıkla saniyede milyarlarca insana ulaştığı bu çağda popüler kültürün militarizasyonu da aynı hızla gerçekleşmektedir. Haber kanalları tarafından haberin servis ediliş şekli, milli duyguları etkilemek suretiyle zihinlerin militarist fikirlerle dolmasına yol açmaktadır.

Nüfusun çeşitli kesimlerin tarafından oynanan savaş oyunlarının bireyleri düşman karşısında bir konum almaya sevk ettiği bilinen bir gerçektir. Aynı şekilde her sezon kamuflaj kıyafetler, postal botlar ve hâkî çantalar çok popüler ürünler olarak raflardaki yerlerini almıştır. Asker ya da ajan yetiştiren eğitim programları ve militarist ideoloji ile hazırlanmış müfredatlar, popüler kültürün militarizasyon sürecinde günlük hayatta karşılaştığı bir diğer alandır.

“Dijital Kamuflaj” kavramı ise, popüler kültürün militarizasyonu amacıyla gündelik hayatın bahsedilen bu dört alanında bireylerin farkında olmadan askeri kültürü edindikleri kılıflardır. Dijital kamuflaj, genel olarak devletlerin ulusal çıkarları doğrultusunda izledikleri politikalar vasıtasıyla hayatın farklı alanlarında gerçekleştirilmektedir. Bu yolla bireyler, farkında olmaksızın militarist düşünme ve yaşam şekillerini edinerek bu doğrultuda hareket etmekte ve devletlerin siyasi hedeflerini gerçekleştirmelerinde kolaylaştırıcı bir rol oynamaktadır. Bu kamuflaj kimi zaman bir kahramanlık filmi iken kimi zaman etkili bir fotoğraf karesi olarak bireylerin hayatlarını etkilemektedir.

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: “DİJİTAL KAMUFLAJ” VE ÖTESİ

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: ASKERİ-EĞLENCE ALIŞVERİŞ-MEDYA-AKADEMİ KOMPLEKSİ

Bu kavramlar ışığında, popüler kültürün militarizasyon sürecine ilişkin, bu çalışmada “Dijital Kamuflaj” olarak ifade edilen alanlar esasında bir değerlendirmede bulunulmuştur. Bu bağlamda Askeri-Eğlence Kompleksi, Askeri-Alışveriş Kompleksi, Askeri-Medya Kompleksi ve Askeri-Akademi Kompleksi ele alınmıştır. Başka bir ifadeyle, popüler kültürün militarizasyon sürecinin anlaşılması amacıyla gündelik hayata dair bir inceleme yapılmıştır. İnceleme kriteri olarak, seçilen alanların popüleritesi ve etkililiği esas alınmıştır. Popüler kültürün militarizasyonunun en yaygın ve en etkili olarak görüldüğü eğlence, alışveriş, medya ve eğitim alanları sırasıyla analiz edilmeye çalışılmıştır.

ASKERİ-EĞLENCE KOMPLEKSİ: SAVAŞ OYUNLARINDAN FİLMLERE

Popüler kültürün militarizasyonu analizine ilişkin eğlence dünyasında iki önemli alan olan dijital savaş oyunları ve savaş filmleri öne çıkmaktadır. Her geçen gün daha fazla insan, özellikle gençler, dijital savaş oyunlarına bağımlı hale gelmektedir. “Bugün herhangi bir dijital oyun mağazasının koridorunda yürümek, milli askeri akademiyi ziyaret etmek” gibi görünebilmektedir (Power, 2007: 272). Bu dijital oyun mağazaları, genellikle, savaşı yücelten sayısız gerçekçi ve cesur oyunlar sergilemektedir. Bu oyunların çekiciliğinin büyük bir kısmı, çoğunun “oyuncuyu sürükleyici ve kanlı sanal savaş alanlarına gururla taşımayı” istemesinden kaynaklanmaktadır. Oyuncu, silah ve kurşun sesleri eşliğinde kanların sadece ekranda fışkırdığı ve düşmanın vurularak yenildiği bir

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

his içerisinde büyük bir zafer duygusu ile oyununu oynamaktadır. Bu oyunlar, oyuncuyu, İkinci Dünya Savaşı dönemi gazeteciliği vari bir taklitle 'oradasınız' diyerek, Normandy kumsallarında, Vietnam ormanlarında ya da Irak'ın çölündeymiş gibi ikna etmektedirler (Power, 2007: 272).

Askeri-Eğlence kompleksinin bir uzantısı olarak oyun kültürünün artan militarizasyonu, Nieborg'a göre, hiç bu kadar havalı olmamıştır ve bilinçli bir şekilde 'internet kuşağı ile doğrudan iletişime geçmeyi seçmemiştir (Nieborg, 2006). Dijital video oyunlarının popüler kültür üzerindeki giderek artan etkisi, bilinen bir gerçektir. Her geçen gün daha fazla insan bu savaş oyunlarının bağımlısı haline gelmektedir. Bu kimseler, temel yaşam pratiklerini göz ardı edip "düşmanı yenme" güdüsüyle savaş alanını terk etmeyerek ömürlerinin büyük bir kısmını ekran karşısında geçirmektedir. Bu bağımlılık sayesinde militarist düşünme ve anlayış şekli, bireylerin zihinlerine yerleştirmektedir. Nitekim dijital savaş oyunlarının popüler kültürün militarizasyonu ve insanların anlayışlarının şekillenmesi üzerindeki etkisi, "dijital kamuflaj" altında bazı amaçlara hizmet etmektedir:

Öncelikle dijital oyunlar, keşfedilmemiş militarist duyguları kolay ve temiz bir şekilde açığa çıkarmanın en etkili yoludur. Savaş oyunları, savaş gerçeklerini, şartlarını ve sonuçlarını gizleyerek ve daha da önemlisi bunu kansız bir şekilde yaparak insanlık için savaşın temiz, sterilize edilmiş ve eğlenceli bir versiyonunu sunmaktadır (Power, 2007: 274). Belki de gerçek hayatta asla eline silah almak istemeyecek bireyler, bu oyunları oynayarak ve aynı zamanda eğlenerek bir çeşit savaş deneyimi kazanmaktadır.

İkinci olarak dijital savaş oyunları, zaten şeytanlaştırılmış bir düşmanı hedef alıp çarpıtılmış bilgiler vererek ve savaş sanatını yücelterek askeri müdahaleleri yasallaştırmakta ve meşrulaştırmaktadır. Bu oyunlarda genellikle düşman görüntüsü terörist kılığında, sakallı, başta Arapça olmak üzere farklı bir dilde konuşan ve Amerikan askerini hedef alan silahlı kimselerdir. Ortadoğu'ya yönelik gerçekleştirilen müdahaleler, bu bağlamda değerlendirilmelidir.

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: “DİJİTAL KAMUFLAJ” VE ÖTESİ

Son olarak, dijital savaş oyunları giderek daha etkili bir asker yetiştirme aygıtı olarak hizmet etmekte ve oyun oynarken silah kullanmanın bazı temel tekniklerini öğretmektedir. Bu konu birçok kesim tarafından çokça tartışılmıştır ancak sanal alanda silah kullanan bireylerin silah çeşitlerine, çıkardıkları seslere ve verdiği güç hissine aşikâr oldukları bilinmektedir.

“America’s Army” adlı oyunun resmi web sitesinde oyuncuların silah kullanmanın temel tekniklerini oyunu oynayarak öğrenebilecekleri iddialarını sürekli olarak reddedilmektedir (Allen, 2011). Diğer taraftan, eski ordu mensubu ve America’s Army oyununu geliştirmeden sorumlu Müdür Yardımcısı Chris Chambers, oyunun bir asker toplama aracı olduğunu kabul etmektedir. Turse’e göre, America’s Army oyunu, oyuncuların acemi birliği kamplarının zorluklarından düşman birliklerin havaya uçurulmasına kadar ekran karşısından ordu hayatını deneyimlemelerine izin vererek askeri bir eğitim vermekte, silahları ve taktikleri öğretmektedir (Turse, 2003a).

Amerikan Savunma Bakanlığı (Pentagon), 1950’li yıllardan bu yana dijital savaş oyunu tasarımının birincil temsilcisi olmuştur. Örneğin, America’s Army oyunu, ABD ordusu tarafından oluşturulan ve geliştirilen tek resmi Ordu oyunudur ve Amerikan ordusu değerlerini yaymak için dikkatli bir şekilde tasarlanmıştır (Nieborg, 2004). Oyunlar, kendilerini oyunda her zaman Amerikan askeri olarak görmekte ve terörist olarak düşman rolünde oynayamamaktadır. Bu mihvalde oyunun, esasen Amerikan değerlerine hizmet ettiği ve bir tür asker toplama aracı olarak kullanıldığı ileri sürülmüştür. Dijital savaş oyunları piyasasındaki diğer oyunlar arasında Battlefield 2, Kuma War, Counter-Strike, Desert Fury, Arstrike II: Gulf Thunder, Terrorist Takedown, SOCOM II ve Alias yer almaktadır.

Söz konusu oyunlar geniş çevrelerce çokça oynanmaktadır. Sadece 2005 yılında ABD’de 228 milyon dijital oyun satılmış olup buradaki evlerin %75’inde dijital oyun oynandığı ifade edilmiştir (Elkus 2006). 2008 yılındaki DFC Intelligence raporuna göre, dünya çapında video oyunu ve etkileşimli

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

eğlence endüstrisinin gelirinin 2009'da 57 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmiştir. Bu gelir tahmini 25 ülkedeki video oyunu donanımı ve yazılımı, özel taşınabilir sistem donanımı ve yazılımı, PC oyunları, çevrimiçi PC ve konsol oyunlarını kapsamaktadır. DFC'ye göre, 2008 yılında yıllık video oyunu geliri 1 milyar doları aşan 11 ülke bulunmaktadır (DFC Intelligence, 2008). Dolayısıyla oyunların popüler kültürün militarizasyonunda ne denli önemli oldukları görülmektedir.

Diğer taraftan savaş filmleri, popüler kültürün militarizasyonunun bir diğer aracı olarak görülmektedir. Hollywood'un bazı savaş filmlerini Ordu ile birlikte hazırladığı ve yaptığı bilinmektedir. Hollywood, film yapımında arşivlere erişimden gerçek askeri savaş gemilerinin ve teçhizatın kullanımına kadar askeri işbirliği içinde hareket etmektedir (Robb, 2004: 13). Dijital savaş oyunları gibi, savaş filmleri de 'dijital kamuflaj' altında bazı gizli amaçlara hizmet etmektedir: İlk olarak savaş filmleri, ABD'nin savaş zamanı deneyimlerini dramatize etmek için propaganda makinesi olarak kullanılmaktadır.

Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında ABD Ordusu, en gelişmiş ve en başarılı propaganda sistemini işletmektedir. Robb'a göre, irtibat subayları, kamuoyunu etkilemek ve aynı zamanda senaryoların içeriği konusunda taleplerine boyun eğen senaristleri ve yönetmenleri ödüllendirmek için çalışmaktadır (Robb, 2004: 14). Diğer taraftan Jowett ve O'Donnell, "filmlerin hiçbir zaman güçlü bir propaganda aracı olmadığını" ileri sürmektedir (Nieborg, 2006). Ancak savaş filmlerinin propaganda aracı olarak kullanıldığı bilinmektedir.

İkinci olarak Amerikan Savunma Bakanlığı, filmleri vatansever duyguları geliştirmek, bu duyguların devamlılığını sağlamak ve Ordu hakkında olumlu bir imaj çizmek için kullanmaktadır. Regan'ın da belirttiği gibi savaş filmleri, askeri seferberlik politikaları için kitlesel desteğin manipüle edilmesinde çok gerekli olan vatanseverlik sembollerini geliştirme ve sürdürme etkisine sahiptir (Regan, 1994: 49).

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: “DİJİTAL KAMUFLAJ” VE ÖTESİ

Son olarak, film yapımcıları ile Ordu arasında karşılıklı yarar sağlayan bir ilişki bulunmaktadır. Yönetmenlerin savaş filmi çekmek için senaryoda uzmanlığa ihtiyacı olduğu kadar bu senaryoları hayata geçirecek sahnelerde kullanılacak askeri teçhizata ve malzemeye de ihtiyaç duymaktadır. Hollywood film stüdyoları, senaryolarının değiştirilmesine izin verdiği takdirde pahalı askeri malzemeye ve uzman bilgisine erişebilmektedir. Ordu, sponsorlu bir filmde halkın Amerikan ordusuna dair bilgilendirilmesini ve asker alımına yardımcı olması için Ordu'nun özgün bir şekilde tasvir edilmesini sağlamaktadır (Robb, 2004, 44). Ordu ile ortaklaşa çekilen savaş filmleri, popüler kültür anlayışını şekillendirmekte, tarihin gerçeklerini değiştirmekte, savaşı yasallaştırmakta ve meşrulaştırmaktadır. İnsanların zihinlerini militarize eden ve bir propaganda makinesi olarak kullanılan savaş filmlerinin sayısı gün geçtikçe artmaktadır.

Bahse konu olan filmlerden Star Wars bölümleri, Terminatör filmleri, Batman, War of the Worlds, Rambo serisi, Top Gun ve Saving Private Ryan en popüler örnekler arasındadır (Boggs ve Pollard, 2007). Bu filmler sayesinde mili duygular güçlendirilirken savaş ve savaşın getirdiği şartlara dair bir farkındalık oluşturularak bir takım askeri politikalara bu yolla destek sağlanmakta ve siyasi amaçlar gerçekleştirilmektedir.

ASKERİ-ALİŞVERİŞ KOMPLEKSİ: KAMUFLAJ GİYSİLERDEN OYUNCAKLARA

Popüler kültürün militarizasyonu, alışveriş alanında da kendini göstermektedir. Kamuflaj desenli kıyafetlerden askeri oyuncaklara kadar hayatın her alanında militarist trendleri görmek mümkündür. Star Wars karakterleri şeklinde hazırlanmış yiyeceklerin olduğu konserve kutuları da militarizasyon sürecinin bir ürünü olarak değerlendirilebilir (Enloe, 2000: 1).

Bu bağlamda tüketiciler bu süreçten birincil derecede etkilenen aktörlerdir. Militarizasyon süreci sadece savaş uçağı, kara mayınları ya da kıtalararası füzeleri yapan fabrika çalışanlarını ve yöneticilerini değil, aynı zamanda yiyecek firmalarının, oyuncak şirketlerinin, kıyafet mağazalarının, film stüdyolarının, borsa şirketlerini ve reklam ajanslarının çalışanlarını da etkilemektedir. Bir firma çalışanı, müşterilerinin militarize ürünlere olan düşkünlüğünü doğal ve sorunsuz olarak gördüğü ölçüde militarize edilmiştir (Enloe, 2000: 2). Mağazalarda ya da marketlerde yapılan alışverişlerde farkında olmadan militarist düşünce şekline sahip bir tüketiciye dönüşme imkânı bulunmaktadır.

Bu militarize edilmiş Askeri-Alışveriş Kompleksi'nde satılan askeri içerikli ürünler gibi firmalar tarafından üretilen çocuk oyuncakları da belirli amaçlara hizmet etmektedir. Eğlence ile savaş arasındaki çizginin tamamen bulanıklaşmasıyla giderek daha fazla oyuncak, birer gizli dövüş öğretme araçları haline gelmektedir (Turse, 2003a). Savaş ile eğlenceyi birbirinden ayırmak bu açıdan önemlidir. Sayıları ikiye katlanan dövüşmeyi öğreten oyuncaklar sayesinde genç nesil, yeni ve güçlü bir propaganda biçimine maruz bırakılmaktadır (Turse, 2003b). Örneğin 1972 yılında piyasaya sürülen "Magnavox Odysseys" ilk ticari video ev konsolu, bir askeri inşaat firması olan Sander Associates tarafından geliştirilmiş ve ilk yılında 100,000 adet satmıştır (Kirriemuir, 2006).

Diğer taraftan GI Joe, bir dövüş öğretim aracı olarak çocukları çatışma ve savaşa hazırlayan eşsiz bir oyuncak olarak değerlendirilmiştir. GI Joe, 1964 yılında Hasbro tarafından piyasaya sürülmüş olup oyuncağın orijinalinin Ordu, Donanma, Deniz Piyadesi ve Hava Kuvvetleri olmak üzere dört askeri çeşidi bulunmaktadır (Hall, 2004: 36).

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: “DİJİTAL KAMUFLAJ” VE ÖTESİ

Ayrıca bir süre sonra oyuncak firmaları için cinsiyet önemli bir hal almıştır. 1997 yılında dünyanın oyuncak imalat devlerinden biri ve GI Joe'nun üreticisi Hasbro, GI Jane adında yeni bir oyuncak asker geliştirmiştir. Hasbro pazarlama yöneticileri, bu yeni oyuncağa asker değil, “kadın aksiyon figürü” demeyi tercih etmiştir (Enloe, 2000: 10). GI Jane örneğinde görüldüğü gibi, eğlence sektöründe dahi militarizasyon süreci işletilerek ve bu yolla kamuflajlar altında kadının savaştaki yerinin altı çizilmiştir. Bu yolla, kadının savaş alanında yerinin olmadığı, bu süreçte bir aktör olduğu ve savaşın erkek egemen bir ortamda sürdürülmesi gerektiği bir oyuncak vasıtasıyla verilmek istenen mesaj, sayısız insana ulaştırılmıştır.

Moda dünyasında da militarizasyon süreci etkili bir şekilde yürütülmektedir. Reed'in belirttiği üzere, militarizasyon her sezon yenilenmektedir. Gençlerden moda tasarımcılarına, saat ustalarından otomobil üreticilerine kadar herkes, üretim süreçlerinde ordudan ilham almaktadır. Haki kıyafetler, İsveç ordu bıçakları, yağmurluklar ve hatta bol paça pantolonlar gibi birçok ürün, savaş alanından doğan yenilikler olarak karşımıza çıkmıştır (Reed: 1998). Günümüzde hala kamuflaj kıyafetler ve sırt çantaları popülerliğini korumaktadır. Bireyler bu yolla sadece üniformalar giymemekte aynı zamanda militarist bir gözlükle dünyaya karşı bir bakış açısı geliştirmektedir.

Diğer taraftan oynanan oyun, izlenen film, giyilen kıyafet kadar kullanılan arabalar da popüler kültürün ve tüketim toplumunun vazgeçilmez bir boyutudur. Bu bağlamda otomotiv sektöründe de popüler kültürün militarizasyonu süreci görülebilmektedir. Hummer'lar ve Jeep'ler, orduya asker alma araçları ve militarist değerlerin ifadesi olarak kullanılmaktadır.

ASKERİ-MEDYA KOMPLEKSİ: SOSYAL MEDYADAN TELEVİZYONA

Kitle iletişim araçlarının popüler kültür üzerinde oldukça büyük bir etkisi bulunmaktadır. 21. yüzyılda insanlar, haberleri her zamankinden daha hızlı bir şekilde öğrenmekte ve bu doğrultuda olaylara hızlı bir şekilde tepki vermektedir (Brown: 2003: 47).

Dünyada gelişen olaylara ilişkin insanların verdikleri tepkilerin, militarizasyon sürecinin anlaşılması açısından dikkate alınması gerekmektedir. Hükümet, ordu ve medya arasındaki ilişki bu doğrultuda önem arz etmektedir. Medya, insanların anlayışlarının şekillenmesinde etkili bir araç olarak kullanılmaktadır. Medya vasıtasıyla savaş veya çatışma lehine ya da aleyhine insanların fikirleri değiştirilebilmektedir. Öte yandan özellikle sosyal medya, militarizasyon sürecinin vazgeçilmez bir parçası olarak hükümetler tarafından etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal medya platformları, günümüzde kullanılan en güçlü propaganda araçları olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal medya aracılığıyla "bireysel gazetecilik" olarak bilinen bir kavram hayatımıza girmiştir.

Günümüzde yeterli interneti ve akıllı telefonu olan her birey, bir gazeteci gibi hareket etme özgürlüğüne sahiptir. Saniyede milyonlara ulaşan paylaşımlarda bilgi hızlıca okuyucuya, izleyiciye ve dinleyiciye ulaştırılabilmektedir. Yapılan paylaşımlar, çekilen fotoğraflar ya da oluşturulan ses kayıtları, militarizasyon sürecinin çok etkili araçları olarak birtakım amaçlara hizmet etmektedir. Sosyal medya, bugün, en güçlü iletişim kanalı olarak ilk sırada yer almaktadır. Bir devlet başkanının yaptığı açıklama ya da örgütlü bir protesto girişimi, sosyal medya platformları sayesinde dünyanın farklı coğrafyalarındaki her çeşit ideolojiye sahip insana ulaştırılabilmektedir. Etiketler üzerinden yapılan paylaşımlardaki başlıklar altında insanlar bir araya getirilebilmekte ve popüler kültür, o etiketteki başlık sayesinde militarize edilebilmektedir.

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: “DİJİTAL KAMUFLAJ” VE ÖTESİ

Diğer taraftan geniş çevrelerce takip edilen savaş muhabirlerinin savaşın sunulma şeklini değiştirdikleri tartışılmaz bir gerçek olarak kabul edilmektedir (Taylor, 1992). Savaş muhabirleri, taraflı bir şekilde hareket ederler ve bu yolla insanların ilgili savaş ya da çatışmaya ilişkin fikirlerini değiştirirler. Lewis, İngiliz yayıncıların genellikle savaş haberlerinde tarafsızlığı koruma konusunda kararlı olmalarına rağmen bazı önemli alanlarda savaş yanlısı bir duruşu destekleme eğiliminde olduklarını öne sürmüştür (Lewis, 2004: 302).

Bu bağlamda medya aracılığıyla savaşın sunulma şekli, milyonlarca insanın savaşı destekleme konusunda ikna edilmesinde önemli rol oynamıştır. Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğu konusunda gazeteciler taraflı bir duruş sergilemiştir. Bunun sonucunda, Amerikan halkı savaş gerçekliğini kabul ederken savaş bütçesinin artırılması sorun teşkil etmemiştir. Öte yandan Körfez Savaşı, yoğun görsellerle aylarca TV ekranlarında yer alarak militarizasyon sürecine hizmet etmiştir (Halliday, 1999: 129).

Aynı şekilde yoğun bir medya yorumu, Irak savaşına ilişkin de yapılmıştır. 24 Eylül 2002 tarihinde İngiliz hükümeti, Irak'ın kitle imha silahlarına ilişkin bir dosya yayınlamıştır. Başbakan, önsözde, “Irak'ın kitle imha silahlarının ulusal çıkarlar için mevcut ve ciddi bir tehdit olduğuna inanmasının nedenlerini İngiliz kamuoyu ile paylaşmak istediğini” ifade etmiştir (Humphreys, 2005: 156). İngiliz Başbakanı, bu yolla halkı etkilemek suretiyle dijital kamuflaj altında militarizasyon sürecini işletmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında, en ilginç olan konu ise halkın çatışmalara dair nasıl bir duruş sergileyeceği konusunda emin olmaması olarak karşımıza çıkmaktadır.

ASKERİ-AKADEMİ KOMPLEKSİ: ÜNİVERSİTELERDEN CIA'E

Popüler kültürün militarizasyonu, eğitim alanında etkili bir şekilde yürütülmektedir. Günümüzde üniversiteler gibi diğer tüm eğitim kurumları da militarizasyon sürecine dahil edilmektedir. ABD'de bu eğitim kurumlarında sadece akademisyen, mühendis, doktor ya da politikacılar değil, özellikle 11 Eylül terör saldırılarından sonrasında aynı zamanda yarıların askerleri ya da subayları yetiştirilmektedir (Giroux, 2008: 65). Armitage'ın belirttiği gibi, üniversiteler, bilginin militarizasyonu ile meşgul fabrikalar haline gelmiştir (Armitage, 2005: 221).

Bu bağlamda vurgulanmak istenen, eğitim deneyimi yoluyla edinilen bilgi, beceri ve yetkinliklerin militarizasyonudur. Bu nedenle, askeriye hizmet eden bi çok üniversite programında, özellikle mühendislik diploma programlarında, militarist fikir ve değerlerle karşılaşmak kaçınılmazdır.

Amerikan Ulusal Bilim Akademileri'ne bağlı olarak faaliyet gösteren Ulusal Araştırma Konseyi, 2006 yılında "Frameworks for Higher Education in Homeland Security (İç Güvenlikte Yükseköğretime İlişkin Çerçeve)" adlı bir rapor yayınlamıştır. Raporda, bazı ebebeynlerin çocuklarını militarist fikirlere karşı korumalarına rağmen, 21. yüzyılda iç güvenliği öğrenme taahhüdünün iş ve hayata hazırlığın bir parçası olduğu ifade edilmiştir. Bu şekilde akademisyenlere savaş durumundaki devletlerin çıkarlarını ve değerlerini yansıtan lisans ve lisansüstü müfredatın entelektüel çerçevesini inşa etmeleri için örtülü bir meşrulaştırma sunulmuştur (Giroux, 2008: 64).

Savaş halindeki devletlerde bu tarz militarist bir eğitim yönteminin benimsenmesi, sıkça karşılaşılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan eğitim hayatı boyunca öğrencileri savaşa dair stratejileri, değerleri, ilkeleri öğretmeye zorlamanın bir takım psikolojik rahatsızlıklara yol açabileceği de çokça tartışılmaktadır.

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: “DİJİTAL KAMUFLAJ” VE ÖTESİ

1990’lu yılların ortalarında Amerikan okullarındaki yöneticiler ve eğitimciler tarafından devletin verdiği eğitiminin militarizasyonunun getireceği avantajlar tartışılmıştır. Bu avantajlar arasında genel olarak iş bulmada sağlanan kolaylıklar ön plana çıkmıştır. “Junior Reserve Officer Training Program (Yedek Subay Eğitim Programı)”, ilgili dönemde Amerikan Savunma Bakanlığı’nın en hızlı gelişen programı olarak görülmüştür. Bu askeri eğitim programı, Amerikan askeri liselerine yönelik olarak Pentagon tarafından tasarlanmıştır (Enloe, 2000: 13). ABD’de bazı evebeynlerin güvenlik algısının değiştiği tehditlerle dolu dünyada, özellikle 11 Eylül terör saldırıları sonrasında, çocuklarını bilinçli bir şekilde askeri okullara yönlendirdikleri gözlemlenmiştir.

Diğer taraftan Pentagon, savaş endüstrileri ve Akademi arasındaki araştırma ve geliştirme alanlarındaki işbirliği bilinen bir gerçekliktir. Bu danışıklı dövüş, militarizasyon sürecinden ve savaştan büyük karlar elde eden General Electric, Northrop Grumman ve Halliburton gibi büyük firmaları ön plana çıkarmıştır (Giroux, 2208: 65). Bu firmalar, çeşitli bağışlar vesilesiyle üniversiteler ile hayati bağlar tesis ederken hayırsever kurumlar olarak imajlarını geliştirmiş ve daha geniş toplumlara hitap eder konuma yükselmiştir.

Öte yandan birçok şirket, öğrencilerin güvenlik ve istihbarat ajanı olarak iş bulmalarını kolaylaştıracak, onlara devletin ilgili kurumlarında kariyer fırsatları sunmak için bir takım burs ve hibeler vermekte veya farklı girişimlerde bulunmaktadır. Üniversitelerdeki akademisyenler ise, kendilerine bir araştırma projesi önerildiğinde istihbarat teşkilatlarının finansman açısından geniş fırsatlar sunduğunun bilincinde olarak hareket etmektedir. Özellikle de Merkezi Haber Alma Teşkilatı (CIA), akademinin sunduğu fırsatlardan en üst düzeyde faydalanan kurumların başında gelmektedir. CIA, teröristlerin ve diktatörlerin izini süren yüksek teknoloji aletler geliştirmeleri için her geçen gün üniversitelere daha fazla

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

yönelmektedir (Giroux, 2008: 68). Kelley'in de belirttiği gibi, öğrenciler militarizasyon sürecinde neler olup bittiğinin farkında olarak hareket etmelidir (Kelley, 1997). Bu bağlamda, militarist ideoloji ve değerler üretmek için kültürün eğitici gücünün pedagojik olarak nasıl çalıştığına anlaşılması gerekmektedir.

Amerikan Üniversiteler Birliği'nin 2002 yılında hazırladığı rapora göre, yaklaşık 350 kolej ve üniversitede Pentagon tarafından finanse edilen araştırmalar yürütülmektedir. Ayrıca Amerikan üniversiteleri, temel savunma araştırma fonunun %60'dan fazlasını almakta olup Savunma Bakanlığı, Ulusal Sağlık Enstitüleri ve Ulusal Bilim Vakfı'ndan sonra üniversite araştırmalarının üçüncü en büyük fon sağlayıcısı kurum haline gelmiştir. Üniversitelerdeki çalışmalarda federal finansmanın elektrik mühendisliği araştırmaları için %60'ı, bilgisayar mühendisliği araştırmaları için %55'i, metalürji/malzeme mühendisliği araştırmaları için %41'i ve denizbilim araştırmaları için %33'ü Savunma Bakanlığı tarafından sağlamaktadır (Turse, 2004).

Güncel rakamlarına bakıldığında, Gelişmiş Savunma Araştırmaları Projeleri Ajansı (DARPA) bütçesi, 2022 mali yılında 3,5 milyar dolardan 3,86 milyar dolara yükselmiştir. Bu bütçede 523 milyon dolar, Pentagon'un Temel Araştırma hesabından gelmiştir. Amerikan yönetimi, 2023 mali yılı için 4,12 milyar dolar bütçe talep etmiştir. Diğer taraftan Savunma Bakanlığı'nın Araştırma, Geliştirme, Test ve Değerlendirme (RDT&E) alanlarındaki finansmanı, 2022 mali yılında %11 artarak 123 milyar dolarlık yeni bir rekora imza atmıştır. Biden yönetimi, 2023 mali yılında RDT&E harcamalarını 132 milyar dolara çıkaracak %7'lik bir artış talep etmiştir (Thomas, 2022).

Amerikan eğitim kurumlarında özellikle savunma alanında yapılan akademik çalışmalar ve araştırma projeleri, federal hükümetten ciddi oranda fonlar almakta ve bu kurumlarda çalışan akademisyenler doğrudan ya da dolaylı olarak militarizasyon sürecine hizmet etmektedir.

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: “DİJİTAL KAMUFLAJ” VE ÖTESİ

Ayrıca bu sürece katılan öğrenciler, militarist ideoloji ve stratejiler doğrultusunda eğitilmekte ve bu yolla ilgili kurumlarda görevlendirilmek üzere yetiştirilmektedir. Bu karşılıklı işbirliği içinde gerçekleşen süreç kimi araştırmalar için şeffaf bir formatta ilerlerken kimi gizli projelerde tam tersi bir durum karşımıza çıkmaktadır.

Amerikan üniversitelerinde genel olarak devletin ilgili politikaları doğrultusunda çalışmalarını sürdüren ve militarizasyon sürecine katkıda bulunan alanın değerli akademisyenleri olduğu gibi isimleri bilinmeyen birçok araştırmacı, dijital kamuflaj altında önemli çalışmalara hizmet etmektedir. Amerika’da akademi alanındaki militarizasyon süreci, belirli üniversiteler üzerinden yürütülmektedir. Arizona ve Harvard Üniversiteleri, bu anlamda militarizasyon sürecine hizmet eden Amerikan yükseköğretim kurumlarının başında gelmektedir. 11 Eylül terör saldırıları öncesinde dahi önemli sayıda profesörün CIA ile birlikte çalıştığı bilinmektedir (Mooney, 2000). Ancak devletin ilgili kurumları ile işbirliği içinde projelerde çalışan bu akademisyenler, çeşitli çevrelerce akademik çalışmalarında tarafsızlıklarını yitirdikleri ileri sürülmüş ve çalışmalarının hükümet politikalarını destekleyen mahiyeti nedeniyle bilimsel olmadığı iddiaları ile çokça eleştirilmiştir.

Öte yandan Askeri-Akademi Kompleksi’ndeki işbirliği sadece Amerikan siyasi sisteminde değil, teknoloji çağında rekabet halindeki birçok güçlü devletin başvurduğu bir yöntem olarak görülmektedir. Amerika’da olduğu gibi Çin de bu rekabette sürdürdüğü politikalar ile Akademi’de yapılan araştırmaların önemini farkındalığı ile politikalar geliştirmektedir. Bu bağlamda Çin ve ABD, kısa adıyla ‘STEM’ alanları olarak bilinen Bilim, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik (Science-Technology-Engineering and Mathematics) alanlarında doktora derecesine sahip akademisyenleri çeşitli burs ve imkânlarla ülkelerine çekmeye çalışmaktadır. Kimi devletlerde ise bu alanlarda ya da devletin belirlediği öncelikli alanlarda çalışan araştırmacılara ek mali destek imkânları sunulmaktadır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Görüldüğü üzere, popüler kültürün militarizasyonu sürecinde eğitim alanı önemli bir kamufraj olarak karşımıza çıkmıştır. Sadece eğitim kurumlarında işlenen militarist ders müfredatı değil aynı zamanda Amerikan yükseköğretim kurumları ile istihbarat kuruluşu arasındaki işbirliği militarizasyon sürecini açıkça gözler önüne sermiştir. Bu süreçte popüler kültürü oluşturan bireyler kadar eğitim kurumlarındaki akademisyenlerin ve araştırmaların da bu sürecin ayrılmaz bir parçası oldukları değerlendirilmiştir. Nitekim gerek savunma bütçesinden araştırma ve geliştirme projelerine ayrılan ödenekler gerek gizli askeri programlara yatırılan milyon dolarlar, militarizasyon sürecinin öncelikli konumunu gözler önüne sermiştir.

SONUÇ

İki kutuplu dünyanın sona erdiği Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD, uluslararası sistemde sadece tek süper güç olarak yerini almamış aynı zamanda geliştirdiği teknolojik güç ile askeri alanda da önemli kazanımlar elde etmiştir. ABD, bu süper güç kazanımlarını sürdürmeye devam etse de 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör saldırıları sonrasında teröre karşı küresel savaş ilan etmiş ve bu bağlamda bir takım askeri müdahalelerde bulunmuştur.

Söz konusu müdahaleler, uluslararası siyasette askeri alanda birtakım sonuçlar doğursa da gündelik hayatta bireyler açısından bir süredir devam eden militarizasyon sürecinin hızlanmasına ve militarist düşünme biçiminin daha geniş bir kesim arasında yayılmasına neden olmuştur. 21. yüzyılda teknolojik gelişmelerin de etkisiyle gündelik hayatın pek çok alanında popüler kültürün militarizasyonuna şahitlik edilmektedir.

Günümüzde bireyler, kitle iletişim araçları, eğlence, alışveriş ve eğitim alanlarında militarist fikirler ve değerlerin popüler olduğu bu süreçten önemli ölçüde etkilenmektedir. Özellikle ABD’de bu süreç, dijital kamufraj altında popüler kültürü etkilemek suretiyle başarılı bir şekilde yürütülmektedir.

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: “DİJİTAL KAMUFLAJ” VE ÖTESİ

Bu çalışmada popüler kültürün nasıl militarize edildiğinin ve bu militarizasyon sürecinin arkasında yatan nedenlerin açığa çıkarılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda öncelikle kavramsal çerçevenin çizildiği bölümde militarizasyon, popüler kültür ve dijital kamuflaj kavramları tanımlanmıştır. Makalede, süreçten etkilenen aktör olarak popüler kültür, süreçteki gizli araçlar olarak dijital kamuflaj ve militarist düşünme ve değer sisteminin geliştirilmesiyle devletlerin politikalarının meşrulaştırılması anlamında militarizasyon kavramları tartışılmıştır. Bu bağlamda militarizasyon sürecinin, popüler kültürü dijital kamuflaj altında militarist fikirleri ve değerleri ayrıcalıklı kılan, yasallaştıran ve meşrulaştıran bir süreç olduğu sonucuna varılmıştır.

İkinci bölümde popüler kültürün hâkim olduğu eğlence, alışveriş, medya ve eğitim olmak üzere gündelik hayatın en etkili dört alanındaki militarizasyon süreci incelenmiştir. Bu bağlamda ilk olarak, Askeri-Eğlence Kompleksi ele alınmış ve savaş oyunlarından filmlere kadar popüler kültürü etkileyen alanlar analiz edilmeye çalışılmıştır. Dijital savaş oyunlarının keşfedilmemiş militarist duyguları temiz, kolay ve eğlenceli bir şekilde açığa çıkardığı sonucuna varılmıştır.

Öte yandan oyunların, oynayan birey karşısında bir düşman imajı ve algısı yarattığı, bu düşmanı şeytanlaştırdığı ve bu suretle savaşı yücelterek yapılan askeri müdahalelerin haklı gerekçelerle yapıldığını göstermeye çalıştığı yönünde değerlendirme yapılmıştır.

Ayrıca dijital savaş oyunlarının giderek daha etkili asker toplama aygıtı olarak hizmet ettiği ve bu oyunları oynarken temel silah kullanma tekniklerinin öğretildiği konuları ele alınmıştır. Diğer taraftan savaş konulu filmlerin popüler kültürü etkilemek suretiyle propaganda aracı olarak kullanıldığı, vatansever duyguları geliştirerek Ordu'ya dair olumlu bir imaj çizildiği ve film yapımcıları ile askeri yetkililer arasında karşılıklı yarar sağlayan bir ilişki geliştirildiği sonuçlarına varılmıştır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Askeri-Alışveriş Kompleksi, popüler kültürün militarizasyonu sürecinde ele alınan diğer önemli alan olarak değerlendirilmiştir. Bu başlıkta kamuflaj kıyafetlerden askeri içerikli oyuncaklara kadar birçok ürünün tüketici tarafından kullanılmasının militarizasyon sürecini nasıl etkilediği tartışılmıştır. Kamuflaj, her dönem modası geçmeyen bir trend olarak alışveriş sektöründe kendine bir yer edinmiş ve bu yolla militarist düşünce biçiminin gelişmesine destek olmuştur. Kamuflaj modası vasıtasıyla sadece bu tarz ürünleri satın alan bireyler değil aynı zamanda bunları satan firma personeli, yöneticiler ve şirketlerin de bu süreçten etkilendiği belirtilmiştir.

Askeri-Medya Kompleksi, militarist değer ve inaçların servis edildiği en etkin alan olarak değerlendirilmiştir. Bu alanda televizyondaki büyük haber kanalları kadar çağımızın bir başka bağımlılığı olan sosyal medya platformları ele alınmıştır. Bu platformlarda bilginin ışık hızı ile ilgili kitleye aktarılması, dijital kamuflaj altında militarizasyon sürecini destekleyen en güçlü yöntem olarak değerlendirilmiştir. Sosyal medya aracılığıyla popüler kültürün militarizasyonu kolaylaşmış olup geliştirilen bir takım elektronik sistemler vasıtasıyla militarist fikir ve değerlere yatkınlık oranları sayısal olarak tespit edilerek o doğrultuda politikalar geliştirilmiştir. Sosyal medya platformlarının popüler kültürün militarizasyonu sürecinde günümüzde kullanılan en etkili silah olduğu sonucuna varılmıştır.

Diğer taraftan televizyon kanallarında sunucuların ya da savaş muhabirlerinin haberi sunuş ve servis ediş şekillerinin, militarizasyon sürecine hizmet ettiği ileri sürülmüştür. Bu süreçte kimi zaman CNN gibi etkili TV kanalları tarafından dünyada gelişen güvenlik meselelerine ilişkin devletin ilgili kurumlarını harekete geçirecek gündemler yaratılırken kimi zaman da Hükümetin siyasi çıkarları doğrultusunda alınan kararların ve uygulanan politikaların meşrulaştırılması için devlet söylemi bağlamında destekleyici içeriklere yer verildiği tartışılmıştır.

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: “DİJİTAL KAMUFLAJ” VE ÖTESİ

Son olarak Askeri-Akademi Kompleksi bağlamında popüler kültürün militarizasyonu sürecinde eğitim kurumlarının önemine dikkat çekilmiştir. Amerikan yükseköğretim kurumlarının askeri işbirlikleri içinde hareket ettikleri ve ilgili eğitim müfredatlarının militarist düşünce yapısını geliştirdiği konuları ele alınmıştır. Bu alanda ayrıca genç kesime yönelik asker yetiştirmek üzere geliştirilen askeri programlar olduğu ve bu programlar yardımıyla militarizasyon sürecinden geçen bireylerin devletin ilgili güvenlik bürokrasisi içinde görevlendirilmeleri için çeşitli fırsatlar yaratıldığı hususları tartışılmıştır. Bu bağlamda alanında bilinen pek çok şirket, özel sektörde istihbarat elemanı olarak istihdam edilmek üzere gençlere çeşitli burslar ve destekler sağlamaktadır.

Öte yandan Amerikan üniversitelerindeki akademisyenlerin ve araştırmacıların, militarizasyon sürecinden etkilenen önemli aktörler olduklarına ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Özellikle CIA, teröristlerde mücadelede yüksek teknoloji araçlar geliştiren projelerde devletin ilgili üniversiteleri ile işbirliği içinde çalışmaktadır. Bu projelerde görevlendirilen araştırmacılar, aldıkları fonlar aracılığıyla devletin bir takım politikasını destekleyen çalışmalar yürütmeleri nedeniyle çokça eleştirilmiştir. Araştırmacıların tarafsızlıklarını ve dolayısıyla bilimselliklerini kaybettikleri eleştirilerine rağmen devlet kademelerinde daha önce görev almış bazı akademisyenlerin bu işbirliği sürecinin tarafsızlıklarını etkilemedikleri ve aksine ulusal çıkarlar doğrultusunda devletin güçlü politikalar geliştirdikleri literatürde bir başka tartışma konusu olarak karşımıza çıkmıştır.

Tüm bunlara ek olarak, giderek artan Savunma Bakanlığı bütçesi ve akademi ile işbirliği çerçevesinde araştırma ve geliştirme bağlamında savunma projelerine ayrılan fonların büyüklüğü ele alınmış olup bu bağlamda militarizasyon sürecinin önemine dikkat çekilmiştir.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Neticede bu çalışmada, devletlerin “dijital kamuflaj” altında popüler kültürde keşfedilmemiş militarist duyguları açığa çıkararak bir takım değer ve ilkeleri geliştirdikleri politikalarla askeri amaçlarını gerçekleştirdikleri iddia edilmiştir. Ayrıca dijital oyunlar, filmler, askeri kıyafetler, eğitim ve medya aracılığıyla askeri müdahaleler meşrulaştırılırken aynı zamanda popüler kültürün önemli bir propaganda aygıtı olarak kullanıldığı ileri sürülmüştür. Bu bağlamda gündelik hayata dair yapılan bir analizde popüler kültürün militarizasyonunun kaçınılmaz olarak gerçekleştiği sonucuna varılmıştır.

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: “DİJİTAL KAMUFLAJ” VE ÖTESİ

KAYNAKÇA

ALLEN, R. (2011). The Unreal Enemy of America’s Army. *Games and Culture*, 6(1), 38-60.

ARMITAGE, J. (2005). Beyond Hypermodern Militarized Knowledge Factories. *The Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies*, 27(3), 219-239.

BOGGS, C. ve POLLARD, T. (2007). *The Hollywood War Machine: U.S. Militarism and Popular Culture*. London: Paradigm Publishers.

BROWN, R. (2004). Clausewitz in the Age of CNN: Rethinking the Military-Media Relationship. Norris P., Kern M. ve Just, M. (ed.), *Framing Terrorism: The News Media, the Government and the Public*, London: Routledge, 51-66.

CRANDALL, J. ve ARMITAGE, J. (2005). Envisioning the Homefront: Militarization. *Tracking and Security Culture*. *Journal of Visual Culture*, 4(1), 17-38.

ELKUS, A. (2006). Subliminal Militarization. *Wiretap*, <http://www.wiretapmag.org/warandpeace/35759/>.

ENLOE, C. (2000). *Maneuvers: The International Politics Militarizing Women’s Lives*. Berkeley: University of California Press.

ENLOE, C. (2002). Demilitarization- or More of the Same? Feminist Questions to Ask in the Post War Moment, C. Cockburn ve D. Zarkov (ed.), *The Post-war Moment: Militaries, Masculinities and International Peacekeeping*, London: Lawrence and Wishart.

GIROUX, H. A. (2008). The Militarization of US Higher Education after 9/11. *Theory, Culture&Society*, 25(5), 56-82.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

HALL, K. J. (2004). A Soldier's Body: GI Joe, Hasbro's Great American Hero, and the Symptoms of Empire. *The Journal of Popular Culture*, 38(1), 34-35.

HALLIDAY, F. (1999). Manipulation and Limits: Media Coverage of the Gulf War, 1990-91. Jean Seaton ve Tim Allen (ed.), *The Media of Conflict: War Reporting and Representations of Ethnic Violence*, London and New York: Zed Books, 127-146.

HUMPHREYS, J. (2005). The Iraq Dossier and the Meaning of Spin. *Parliamentary Affairs*, 58(1), 156-170.

KELLEY, R. D.G. (1997). *Yo' Mama's Disfunktional!*. MA: Beacon Press.

KIRRIEMUIR, J. (2006). A History of Digital Games. Jason Rutter&Jo Bryce (ed.) *Understanding Digital Games*, London: Sage, 21-35.

LEWIS, J. (2004). Television, Public Opinion and the War in Iraq: The Case of Britain. *International Journal of Public Opinion Research*, 16(3), 295-310.

MOONEY, C. (2000). For Your Eyes Only: The CIA Will Let You See Classified Documents-But at What Price?. *Lingua Franca*, <https://cryptome.org/cia-price.htm>.

NIEBORG, D. B. (2004). America's Army: More than a Game. Thomas Eberle Willy ve Christian Kriz (ed.), *Transforming Knowledge into Action through Gaming and Stimulation*, München: Sagsaga.

NIEBORG, D. B. (2006). Mods, nay! Tournaments, Yay! The Appropriation of Contemporary Game Culture by the US Military. *Fibreculture Journal*, 4(8).

POWER, M. (2007). Digitized Virtuosity: Video War Games and Post 9/11 Cyber-Deterrence. *Security Dialogue*, 38(2), 271-288.

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: “DİJİTAL KAMUFLAJ” VE ÖTESİ

REED, J. (1998). Influence; Fashion of Soldiers. The New York Times, <https://www.nytimes.com/1998/12/13/magazine/influence-soldiers-of-fashion.html>.

REGAN, P. M. (1994). War Toys, War Movies, and the Militarization of the United States. 1900-85. Journal of Peace Research, 31(1), 45-58.

ROBB, D. L. (2004). Operation Hollywood: How the Pentagon Shapes and Censors the Movies. New York: Prometheus Books.

SHAW, M. (1991). Post Military Society. Cambridge: Polity Press.

TAYLOR, P. M. (1992). War and the Media: Propaganda and Persuasion in the Gulf War. Manchester-New York: Manchester University Press.

THOMAS, W. (2022). DOD Budget: FY22 Outcomes and FY23 Request. Aip.org, <https://www.aip.org/fyi/2023/dod-budget-fy22-outcomes-and-fy23-request>.

TURSE, N. (2003a). Bringing the War Home: The New Military-Industrial-Entertainment Complex at War and Play. Dissent Voice, https://dissentvoice.org/Articles8/Turse_Military-Entertainment.

TURSE, N. (2003b). The Pentagon Invades Your Xbox New and Powerful Form of Propaganda Aims to Indoctrinate Young Video Gamers. Dissent Voice, http://dissentvoice.org/Articles9/Turse_Pentagon-Video-Games.htm.

TURSE, N. (2004). The Military-Academic Complex. TomDispatch.com, <https://www.countercurrents.org/us-turse290404.htm>.

STRUCTURED ABSTRACT

Although the US maintains the superpower position following the Cold War, after 9/11 events the vulnerability to terrorist attacks became the main issue on the agenda. Accordingly, the US declared 'war on terror' and introduced the Bush Doctrine to the world. As a result of the war on terror policy, the US invaded Iraq and defeated Saddam regime. Although interventions had some consequences in the military field in international politics, they caused an acceleration of the militarization process that has been going on for a while in daily life and the spread of militarist thinking among a wider segment.

In the 21st century, the militarization of popular culture is witnessed in many areas of daily life with the effect of technological developments. Today, individuals are significantly affected by this process in which militaristic ideas and values are popular in the fields of mass media, entertainment, shopping and education. Especially in the US, this process is carried out successfully by influencing popular culture under 'digital camouflage'.

In this study, it is aimed to reveal how popular culture is militarized and the reasons behind this militarization process. In this direction, the concepts of militarization, popular culture and digital camouflage are defined in the section where the conceptual framework is drawn. In the article, popular culture as the actor affected by the process, digital camouflage as the hidden tools in the process and militarization in the sense of legitimizing the policies of the states with the development of militaristic thinking and value system are discussed. In this context, it was concluded that the militarization process is a process that privileges, legitimizes and justifies militaristic ideas and values in popular culture under digital camouflage.

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: “DİJİTAL KAMUFLAJ” VE ÖTESİ

In the second part, the militarization process in the four most influential areas of daily life, which is entertainment, shopping, media and education, which is dominated by popular culture, is examined. In this context, firstly, the Military-Entertainment Complex was handled and the areas that affect popular culture from war games to movies were tried to be analyzed. It is concluded that digital war games reveal unexplored militaristic fantasies in a clean, easy and fun way.

On the other hand, it has been evaluated that the games create an image and perception of the enemy, demonize this enemy, and thereby glorify the war and try to show that the military interventions are made for justified reasons. In addition, it is discussed that digital war games serve as an increasingly effective recruiting device and basic weapon usage and combat techniques are taught while playing these games. In this context, it was concluded that war movies were used as a propaganda tool by influencing popular culture, a positive image was drawn about the Army by developing patriotic feelings, and a mutually beneficial relationship was developed between filmmakers and military officials.

The Military-Shopping Complex was considered as another important area that was addressed in the militarization process of popular culture. In this part, it has been discussed how consumer use of many products, from camouflage clothing to military toys, affects the militarization process. Camouflage, as a trend that never goes out of fashion, has made a place for itself in the shopping sector and in this way has supported the development of the militarist way of thinking. It has been stated that not only the individuals who buy such products through camouflage fashion, but also the personnel, managers and owners of the companies selling them are affected by this process. The Military-Media Complex was evaluated as the most effective area where militaristic values and beliefs were served.

In this part, social media platforms, which are another addiction of our generation, as well as major news channels on television are discussed. In these platforms, the information transfer to the audience at the speed of light has been evaluated as the most powerful method supporting the militarization process under digital camouflage. On the other hand, it has been argued that the way the journalists cover the news stories in TV channels serves the militarization process. Finally, attention was drawn to the importance of educational institutions in the militarization process of popular culture in the context of the Military-Academy Complex.

It has been discussed that American higher education institutions act in military cooperation and the related education curricula develop the militarist way of thinking. It has also been discussed that there are military programs developed to train young people in this area and that with the help of these programs, various opportunities are created for individuals who have gone through the militarization process to be assigned to the relevant security bureaucracy of the state. In this context, many well-known companies provide various scholarships and supports to young people to be employed as intelligence personnel in the private sector.

On the other hand, it has been evaluated that academicians and researchers in American universities are important actors affected by the militarization process. In particular, the CIA works in cooperation with the relevant universities of the state on projects that develop high-tech tools in the fight against terrorists. Researchers assigned to these projects have been widely criticized for carrying out studies that support certain policies of the state through the funds they receive. Finally, the size of the funds allocated to defense projects in the context of research and development within the framework of the increasing budget of the Ministry of Defense and cooperation with the Academy has been discussed, and in this context, the importance of the militarization process has been pointed out.

POPÜLER KÜLTÜRÜN MİLİTARİZASYONU: “DİJİTAL KAMUFLAJ” VE ÖTESİ

As a result, in this study, it is claimed that the US realizes their military goals with policies that develop certain values and principles by revealing undiscovered militaristic feelings in popular culture under ‘digital camouflage’. In addition, it has been argued that popular culture is used as an important propaganda tool while justifying military interventions through digital games, movies, military outfits, education and media. In an analysis of everyday life, it was concluded that the militarization of popular culture is inevitable.

EMRAH KAYA, TERÖRİZMLE MÜCADELEDE MÜZAKERE YÖNTEMİ ETA – LTTE – PKK – FARC, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK, ANKARA 2022, 516 S.*

Emrah Kaya, Negotiation Method in the Fight Against Terrorism ETA - LTTE - PKK - FARC, Nobel Publishing, Ankara 2022, 516 pgs.

*Zeki Talustan GÜLTEN***

Emrah Kaya tarafından kaleme alınan “Terörizmle Mücadelede Müzakere Yöntemi ETA-LTTE-PKK-FARC” isimli kitap; “Giriş” bölümü, “Güvenlik, Terör ve Terörizm” başlıklı birinci bölüm, “Çatışma Çözümü ve Müzakere Yöntemi” başlıklı ikinci bölüm, “Müzakere Yöntemi ve Terör Örgütleri” başlıklı üçüncü bölüm ve “Sonuç” bölümüyle birlikte toplam beş bölümden oluşmaktadır. Nobel Akademik Yayıncılık tarafından 2022 yılında basılan eser toplamda 516 sayfadan oluşmaktadır.

Kitap, terörizmle mücadelede müzakere yöntemini Bask Yurdu ve Özgürlük/Eukasdi Ta Askasatasuna (ETA), Tamil Ealem Kurtuluş Kaplanları/Movimiento Armado Quintin Lame (LTTE), Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri/Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia (FARC) ve Kürdistan İşçi Partisi/Partiya Karkeren Kürdistan (PKK) örgütleri üzerinden incelenmiştir.

Kitabın giriş bölümü, terörizm kavramının geniş bir tanımıyla başlamıştır. Bu noktada terörizmin siviller üzerinde korku tesis etme ve bu korku vesilesiyle devletin sahip olduğu unsurları yıpratma düşüncesiyle gayrimeşru bir biçimde şiddet kullanılarak planlı ve sürekli bir saldırı biçimi

* **Geliş Tarihi:** 05.05.2023

Kabul Tarihi: 25.05.2023

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, e-posta:talustann@gmail.com, ORCID:0000-0001-5818-8331.

EMRAH KAYA, TERÖRİZMLE MÜCADELEDE MÜZAKERE YÖNTEMİ ETA – LTTE – PKK – FARC, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK, ANKARA 2022, 516 S.

olduğu söylenmiştir. Ardından terörizmle mücadele denilince akla ilk olarak askeri kuvvet kullanımının geldiği; ancak günümüzde terör unsurlarıyla müzakere ve görüşme gibi yöntemlerin de git gide önem kazandığından bahsedilmiştir. Daha sonra terör saldırıları ve teröre karşı verilen mücadelenin içerisinde şiddeti barındıran düşük yoğunluklu bir çatışma türü olduğu ve taraflarının da eşit aktörler olmadıkları vurgulanmıştır.

Bu kapsamda müzakereye yönelik üç farklı yaklaşımın dikkat çektiği vurgulanmıştır. Bunlardan ilki, müzakere yönteminin tercih edilmesinin devletleri zayıf göstereceği kanaatidir ve bu müzakere karşıtı bir tutum oluşturmaktadır. İkincisi, müzakerelerin şiddeti ve çatışmayı bitirdiği düşüncesidir ve bu da müzakere yöntemlerini destekleyici bir tutum oluşmasını sağlamaktadır. Sonuncusu ise müzakere yönteminin şiddeti ve tehdidi uzaklaştırdığı ancak dikkatli olunması gereken bir süreç olduğu yaklaşımıdır. Fakat üçüncü kanaatte sistematik bir yöntem geliştirilmemiştir. Öte yandan kitapta da müzakere yöntemi dört ana aşama şeklinde incelenmiştir. Bunlar; ön görüşmeler, müzakere, anlaşma ve barış inşasıdır.

Çalışmanın önemi kısmında, terörizmin uzun zamandır çalışıldığı; ancak bu çalışmaların temel olarak 1960'lı yıllardan sonra sistematik bir yapı kazanarak yoğunlaşmaya başladığı ve 2000'li yıllarla birlikte de önem kazanmaya başladığı söylenmiştir. Çalışmanın amacının da terörizmle mücadelede müzakere yönteminin nasıl kullanılacağına dair literatürde yer alan önemli bir boşluğun doldurulması olduğu aktarılmıştır.

Çalışmanın araştırma yöntemi kısmında ise çalışmanın kapsamının terörizmle mücadele ve müzakere yöntemi olduğu söylenmiştir. Zira müzakerenin bir yöntem olarak gündeme gelmesi ve buna dair sistematik bir yol haritası çizilmesinde çatışma ve barış çalışmalarını içeren kaynakların önemli bir referans oluşturduğu aktarılmıştır. Çalışmanın

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

birbiriyle farklı bu iki disiplini bir araya getirdiği ve bu disiplinlerin arasındaki köprülerin temel kavramlar, özellikler ve teorilerle kurulmaya çalışıldığı belirtilmiştir. Terörizm ve örnekler konusunda tarihsel süreçlerin dikkate alındığı, verilen örneklerde tarihsel gelişmelerin incelendiği ve örneklerin analizlerinin zaman çizelgesi yöntemi kullanılarak oluşturulduğu söylenmiştir. Söz konusu yöntem kullanılarak tarafların benimsedikleri tutumların, sorunlara yaklaşımlarının incelendiği ve bu nedenle de veri tarama yönteminin tercih edildiği vurgulanmıştır.

Çalışmanın cevaplamaya çalıştığı ana araştırma soruları olarak da “Müzakere yöntemi, terörizmle mücadelede bir araç olarak kullanılabilir mi?” ve “Terörizmle mücadelede müzakereler için nasıl bir çerçeve belirlenebilir?” seçilmiştir. Çalışmanın temel olarak bu sorulara cevap aradığı belirtilmiştir. Bunların yanı sıra ETA, FARC, LTTe ve PKK örnekleri üzerinden cevaplandırılmaya çalışılacak farklı alt sorular da vardır.

Çalışmasının sınırlılığı konusundaysa terörizm ve çatışma çözümü kavramlarının birçok farklı alanla ilişkisi bulunan ve geniş disiplinler oldukları belirtilmiş ve çalışmanın bu noktada müzakere yöntemine odaklanmış olması vurgulanmıştır. Çünkü konunun derinlemesine ele alınmış olmasına rağmen çalışmanın terörizmle mücadelede müzakere yöntemine odaklandığı, dolayısıyla bunun da çalışmanın sınırlılığını oluşturduğu söylenmiştir.

Çalışmanın yapısı noktasında, söz konusu çalışmanın üç ana bölümden oluştuğu, bunlardan ilkinde güvenlik, terör, terörizm, terörizmde mücadelede araçlar ve mücadelenin başarı kriterleri çerçevesinde bir inceleme yapıldığı söylenmiş, ikinci ana bölümde müzakere yönteminin derinlemesine masaya yatırıldığı ve konuyla ilgili temel kavramların açıklanmaya çalışıldığı belirtilmiş, üçüncü ve son ana bölümde de daha önce müzakere yönteminin kullanıldığı ETA, FARC, LTTe ve PKK örnekleri üzerinden bir inceleme yapıldığının altı çizilmiştir.

EMRAH KAYA, TERÖRİZMLE MÜCADELEDE MÜZAKERE YÖNTEMİ ETA – LTTE – PKK – FARC, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK, ANKARA 2022, 516 S.

Kitap, “Güvenlik, Terör ve Terörizm” başlıklı birinci bölümünde ilk olarak terörün ve terörizmin 21. yüzyılın dünyasında gerek bireylerin gerek toplumların gerekse de ülkelerle uluslararası sistemin güvenliği açısından tehdit oluşturan en önemli etkenlerden biri olduğu söylenmiştir. Ardından güvenlik kavramının detaylı incelemesine yer verilmiştir. Nitekim burada da “güvenlik” kavramının dünyada yaşamın ilk ortaya çıktığı zamana kadar geri götürülebileceği vurgulanmıştır. Güvenlik kavramının aslında insanların hayatıyla ilgili bütün alanları etkilediği ve bilhassa 1990’lı yıllardan sonra hemen hemen tüm sektörler için kullanılabilir hale geldiğinin altı çizilmiştir, ardından objektif güvenlik ile subjektif güvenliğin farklarına değinilmiştir.

Daha sonrasında güvenliğin tarihi derinlemesine ele alınmış ve bu noktada devletin ortaya çıkış süreci incelenmiştir. Ardından güvenlik yaklaşımları incelenmiş; söz konusu yaklaşımlar, “Klasik/Geleneksel Güvenlik” ile “Yeni Güvenlik” şeklinde ikiye ayrılmıştır.

Bu kapsamda güvenliğin tarihinin genel olarak bir istikrara sahip olduğu; ancak 1990’lı yıllarda değişimlerin meydana gelmeye başladığı ve 2001 senesinin ardından bir geri dönüşün yaşandığı belirtilmiştir. Bu noktada geri dönüşle belirtilenin aslında “Klasik/Geleneksel Güvenlik” olduğu söylenmiştir. Bu dönemlerde de devleti küresel sistemin başat aktörü olarak kabul eden realizmin ve idealizmin etkili olduğu vurgulanmıştır. “Yeni Güvenlik” yaklaşımının da “Klasik/Geleneksel Güvenlik” yaklaşımının eleştirilmiş ve yeni bir kapsam edinmiş hali olduğunun altı çizilmiştir.

Tüm bunların ardından terörün tarihi modern dönem öncesi ve modern dönem şeklinde ikiye ayrılmıştır. Bu noktada terörün güvenlikle doğrudan ilişkili bir tehdit kaynağı olduğu ve kelimenin temelinde korkunun yayılması amaçlandığı için aslında söz konusu kavramın ilk çağlara kadar dayandırılabilmesi belirtilmiştir. Daha sonrasında ise dünyayı modern terörizmle tanıştıran şeyin Fransız Devrimi olduğunun altı çizilmiştir. Kitap ilerleyen kısımda terörizm çeşitlerini ulusal terörizm ve uluslararası terörizm olarak ikiye ayırmıştır.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Bu çerçevede ulusal terörizmin iç/yerel ve devlet terörizmi olarak da kendi içerisinde ikiye ayrıldığı, uluslararası terörizmin de bir devletten daha fazla devleti alakadar edecek şekilde uluslararası, devlet desteğiyle vuku bulan ve küresel boyuta evrilen şekilde üçe ayrıldığı aktarılmıştır.

Terör örgütlerinin ideolojileri ve amaçları da radikal sol örgütler, radikal sağ örgütler, radikal dini/fundamentalist örgütler ve radikal etnik-ayrılıkçı örgütler olarak dörde ayrılmıştır. Ardından terörizmle mücadele araçlarını derinlemesine inceleyen kitap, bu bağlamda mücadele araçları olarak sosyoekonomik araçlar, ceza adalet sistemi, istihbarat, askeri kuvvet kullanımı, diplomasi ve yapay zekayı gündemine almıştır.

Terörizmle mücadele başarı kriterleri olaraksa terörizmin temelinde sona erdirilebilecek bir tehdit olmadığı ve terörizmle mücadelenin başarısının ölçülmesi zor bir konu olduğu vurgusu yapılmıştır. Nitekim bu kapsamda kitap, literatürdeki terörizmle mücadelenin başarılı olma kriterlerini tartışmıştır.

Kitap daha sonrasında “Çatışma Çözümü ve Müzakere Yöntemi” başlıklı ikinci bölümüne, ilk olarak literatürdeki temel kavramların tartışılmasıyla başlamıştır. Bu bölümde “Çatışma ve Şiddet”, “Uzlaşma ve Barış”, “Çatışma Yönetimi”, “Çatışma Önleme”, “Çatışma Çözümü”, “Çatışma Dönüştürme”, “Barışı Koruma”, “Barış Yapma”, “Barış İnşası” ve “Arabuluculuk” kavramları derinlemesine ele alınmış ve bu kavramlara dair literatürdeki tanımlara yer verilmiştir.

Ardından çatışma analizine dair teorilerin üzerinde durulmuştur. Nitekim bu teoriler “Temel İnsan İhtiyaçları Teorisi”, “Sosyal Kimlik Yaklaşımları” ve “Olgunluk Teorisi” olarak üçe ayrılmıştır. Bu noktada ilk olarak temel insan ihtiyaçları teorisinin insanların ihtiyaçlarına yanıt verebilmek için şiddete başvurduğunu savunduğundan ve söz konusu teorisinin kökeninin ilk çağlara kadar dayandırılabilceğinden bahsedilmiştir. Sosyal kimlik yaklaşımlarındaysa sosyal kimliğin temelinde üç ana özelliği

EMRAH KAYA, TERÖRİZMLE MÜCADELEDE MÜZAKERE YÖNTEMİ ETA – LTTE – PKK – FARC, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK, ANKARA 2022, 516 S.

barındırdığı belirtilmiştir. Nitekim ilk olarak sosyal kimliğin ilişkisel bir terim olduğu, ikinci olarak bu kimliğin başkalarıyla paylaşıldığı üçüncü olarak sosyal kimliğin bireyler ile sosyal dünya arasında bir bağ kurduğu ve birey ile toplum arasındaki bağda da önemli bir rol oynadığı söylenmiştir.

Kitapta devam eden kısımda terörizmle mücadelede sistematik müzakere yöntemi üzerinde durulmuş ve bu kısımda masaya yatırılacak olan konuların çatışmadan işbirliğine dönüşü sağlamak şeklinde okunabileceği vurgulanmıştır. Bu çerçevede “ön görüşme”, “müzakere”, “anlaşma” ve “barış inşası” kavramları incelenmiştir.

Nitekim ön görüşmenin, müzakere sürecinin ilk aşaması olduğu ve bunun da bir anda gerçekleşemediği, öncelikle taraflar arasında bir ilk temasın olması gerektiği belirtilmiştir. Ardından, müzakere yönteminin de en az iki farklı aktörün yer aldığı ve aralarında kazan-kazan ilişkisinin olduğu bir görüşme biçimi olduğunun altı çizilmiştir. Daha sonrasında anlaşmanın iki taraf arasında şiddeti durdurma amaçlı olarak kabul edilen bir belge olduğu söylenmiştir. Barış inşasında ise anlaşmanın imzalanmasının ardından dahi maddi, manevi, sosyal ve yapısal birçok problemin devam ettiği ve bunların barış inşası sürecinde ortaya çıkabileceği aktarılmıştır.

Ardından kitap, “Müzakere Yöntemi ve Terör Örgütleri” başlıklı üçüncü bölümüyle devam etmiştir. burada ilk olarak ETA hakkında genel bilgiler aktarılmış sonrasında ETA terörünün tarihi ve İspanya'nın mücadele araçlarına değinilmiş, müzakere yöntemi, ön görüşmeler ve ön görüşmelerin ardından yaşananlar ve ETA'nın dağılması incelenmiştir. Ardından LTTE hakkında genel bilgiler verilmiş, LTTE terörünün tarihi ve Sri Lanka'nın mücadele araçları incelenmiş, müzakere yöntemi, ön görüşmeler

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ve görüşmelerin ardından yaşananlarla LTTE'nin sonu masaya yatırılmıştır. Bir sonraki örgüt olan PKK'da da aynı yöntem izlenmiş ve ilk olarak genel bilgiler verilmiş, tarihi ve Türkiye'nin mücadele araçları incelenmiş ardından da müzakere yöntemi, ön görüşmeler ve görüşmelerin ardından çatışma ortamına dönüş ele alınmıştır.

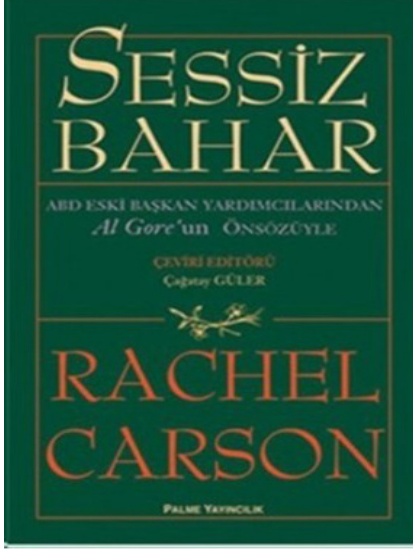
Son örgüt olan FARC'da da farklı bir yöntem tercih edilmemiş, öncelikle genel bilgiler verilmiş, sonrasında tarihi ve Kolombiya'nın mücadele araçları vurgulanmış en son olarak da ön görüşme, müzakere, anlaşma ve barış inşası çalışılmıştır. Bölümün son kısmındaysa tüm bu örnekler üzerinden yapılan genel bir değerlendirmeye yer verilmiştir.

Kitapta, son bölüm olan Sonuç bölümünde tüm terimler, kavramlar ve bölümler üzerinden genel bir değerlendirme yapılmıştır. Bölümün son kısmındaysa genel olarak ve maddeler halinde ETA, LTTE, PKK ve FARC örneklerinin tekrar üzerinden geçilmiştir.

RACHEL CARSON, SESSİZ İLKBAHAR, PALME YAYINEVİ, ÇEV. ÇAĞATAY GÜLER, İSTANBUL 2011, 398 S.*

*Rachel Carson, Silent Spring, Palme Publishing, Trans. Çağatay Güler,
İstanbul 2021, 398 pgs.*

Uğur ÇINAR**

“Sessiz Bahar”, 1962 yılında kaleme alınmış dev ve öncü bir eserdir. Yazar, ekologdur. Önemli bir bilim insanıdır. 1907-1964 yılları arasında ABD’de Pennsylvania’da yaşamıştır. Çocukluğu kırsal bölgelerde doğayla iç içe geçmiştir. Carson’un çocukluk yıllarında kırsalda yaşaması onda birtakım düşüncelerin serpilmesine vesile olmuştur. Kitabı çeviren Çağatay Güler’e göre bu düşünce, doğayı salt dizginlenmesi gereken güç olarak görmenin yaratacağı tehlikeye ilişkindir.

Esasen “Sessiz İlkbahar”, ilk yayınlandığı dönemde pek dikkat çekmemiştir. Çevre konusunda daha hiçbir resmi kurum, kuruluş, ve STK yokken; Carson, çevreye dikkat çekmiştir. Olası tehlike ve tehditlerden bahsetmiştir. Bilindiği gibi, çevreci bir kuruluş olan Greenpeace, 1971 yılında Kanada’da kurulmuştur. Birleşmiş Milletler Çevre Programı, 1972 senesinde bir inisiyatif olarak başlamıştır. Carson’un çevre konusundaki vizyonu ve bilinci, 21. yüzyıl küreselleşmesiyle birlikte yüksek politika unsuru olmuş çevre güvenliğine temel haline gelmiştir.

* **Geliş Tarihi:** 08.04.2023

Kabul Tarihi: 03.05.2023

** Dr., e-posta: ugurcinar@outlook.com, ORCID: 0000-0002-4750-4703.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Carson'un eserinde günümüzdeki çevreci hareket, ilk olarak Sessiz İlbahar'la başlamıştır. Eserde kimyasal böcek öldürücülerin yanlış kullanımından başlayıp ticari kaygılarla çevrenin nasıl tahrip edildiği ve göz ardı edildiği gözler önüne serilmiştir. Ticari kaygı, birtakım saiklerle çevrenin harcanması ve buna karşı çıkan insanların yaşadıklarını Carson, muharebe olarak nitelendirerek daha o tarihlerde çevre konusunun çetrefilli ve uzun süreli olduğunu idrak ve ifade etmiştir. İnsanoğlunun kendi sonunu dinazorların sonuna benzer bir akıbete mahkum etmesi, bu sonu olumlu yönde etkileyecek her türlü hamleye direnmesi, o zaman da anlaşılması güçtü, bugün de güçtür.

Kitaba 1994 yılında ABD Başkan Yardımcısı Al Gore önsöz yazmıştır. Türkçe çevirisinde yaklaşık on iki sayfada yer alan önsöz, kitaba hak ettiği değeri yeri otuz iki yıl sonra vermiştir. Gore'un yazısının giriş cümlesi oldukça etkileyicidir. İlgili bölümde şu ifadeler yer almaktadır:

"Sessiz İlbahar hakkında yazmak seçimle gelen bir devlet görevlisi için rezillik yaratan bir deneyimdir, çünkü nirengi noktası oluşturan Rachel Carson'un kitabı düşüncelerin gücünün politikacıların gücünden çok daha büyük olduğunu yadsınamaz biçimde kanıtlamaktadır."

Al Gore'un ifadesiyle 1962 yılında eser kaleme alındığında çevre sözcüğü kamu politikasının sözlüğüne girmemiştir. Gore'a göre, bu eser olmasaydı, çevreci hareket çok uzun süre gecikecek ya da asla gecikmeyecekti. Aslında Carson'un eseri, büyük kimya şirketleri tarafından baskılanmaya çalışılmıştır. Yıllar geçtikçe Carson'un eseri, büyük baskıyla karşı karşıya kalmıştır. Çünkü Carson, çok kazandıran bir endüstriyi hedef almış ve rahatsız etmeyi başarmıştır. Yazarın ileri sürdüğü görüş, insanın varlığını sürdürmesindeki temel gücün doğanın dengesi olduğudur.

RACHEL CARSON, SESSİZ İLKBAHAR, PALME YAYINEVİ, ÇEV. ÇAĞATAY GÜLER, İSTANBUL 2011, 398 S.

Eserde on yedi bölüm bulunmaktadır. Yarının masalıyla başlayan eser, diğer yol başlığıyla bitmektedir. İlk başlıkta gelecekte olabilecek bir yer ve çevre tasavvuru sunulmaktadır. Buna göre, kuş seslerinin olmadığı sessiz bir bahardan bahsedilmektedir. Tavuklar kuluçkadan civciv çıkarmaz, çiftlikler üretmez, ağaçlar çiçeklenmemektedir. Arılar yol olmuştur ve tozlaşma yoktur. Sular kesilmiş ve balıklar ölmüştür. Esas olan bu felaket kurbanı dünyada hayatın yeniden doğuşunu susturan ne kötü bir büyü ne de düşman saldırısıdır. İnsanlar bunu kendileri yapmıştır.

Sessiz İlkbahar, yıllar geçtikçe dikkat çekmeye başlamıştır ve dönemin ABD Başkanı John F. Kennedy, kitabın bahsettiklerini incelemek üzere komisyon oluşturmuştur. Komisyon, Carson'un kitapta yazdıklarını doğrulayan sonuçlara ulaşmıştır. Akabinde ise çevre örgütleri oluşmaya başlamıştır. Dolayısıyla Carson, çevreci hareketin mihenk taşı büyük cesaretle inşa etmiştir. İdealist bir bilim insanı olan Carson, eseriyle zaman içinde DDT'nin yasaklanmasında çok önemli rol oynamıştır. Gore'un bir cümlesinde belirttiği gibi Carson, ulusal gündemde olan bir konuyu göstermeye çalışmamış; bilakis ulusal gündeme bir konu eklemiştir.

Carson'un etkisiyle 1970 yılında Çevre Koruma Kurumu kurulmuştur. Ancak böcek öldürücülerle ilgili iş dünyası ve siyaset dünyasının girift ilişkisi, çevreci çözümleri geciktirmiştir. Yazarın teşhisini koyduğu pestisit sorunu, iş ve siyaset dünyasının kirli ilişkileri sebebiyle gecikmeye uğramıştır. Gore'un ifadesiyle, kirliliğin temizlenmesi için politikanın temizlenmesi şarttır... Besinlerimizi üretenlerle sağlığımızı koruyanlar sürekli bir resmi diyalogun başlatılması... Pestisit üretimi ve halk sağlığı için elzemdir. Dolayısıyla insanoğlu ile doğal çevre arasındaki ilişkinin önemi konusunda Sessiz Bahar önemli bir köşe taşı olmuştur.

Carson, ilk bölümde kısaca olabilecekleri tasvir etmiştir. Özellikle de böcek öldürücüler üzerinden kainatın zamanla sessizleşeceği ortaya konulmaktadır. Dünyanın herhangi bir yerinde besin zincirinin zehirlenmesi, besin zincirinin her yerde zehirlenmesi demektir. Carson, kitapta birçok

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

bölümde insanoğlunun böcek öldürücü kimyasallar yoluyla havayı, toprağı, ırmaklar ve denizi tehlikeli düzeyde kirletmesinden bahsetmiştir. Bu kirliliğın çoğunun temizlenemez veya giderilemez düzeyde olduğuna işaret etmiştir. Bu durumu, kötülükler zinciri olarak ifade etmiştir. Şu cümle 1962'de kurulması sebebiyle ayrıca özel ve önemlidir:

"Günümüzde evrensel hale gelen çevre kirliliğinde, kimyasallar ve dünyanın salt doğasını değiştirmekte olan radyasyonun kötülük dolu ve az tanınan suç ortaklarıdır. Atmosferdeki nükleer patlamalarda salınan Stronsiyum-90, yağmurla ya da serpinti olarak toprağına iner, orada yeşerir, orada yeşeren ot, mısır ya da buğdaya geçer, kemiğın yapısına girerek ölünceye kadar kalır..."

Kullanılan kimyasalların en ücra yerlerdeki insan, hayvan ve bitkilerde kalıntılar halinde bulunduğı ve anne sütünden bebeğıe geçerek bu kimyasalların zarar verdiğı yazaraın bulgularındandır.

DDT, çalışmada ayrı bir yere sahiptir. Çünkü DDT, öyle yaygın kullanılmıştır ki doğadan insana her canlı, bir şekilde DDT ile temas etmiştir. Örneğın İkinci Dünya Savaşı döneminde bitle mücadele için asker, göçmen ve esirler DDT ile ilaçlanmıştır. DDT kısa ve orta vadede ciddi yan etki göstermediğı için zararsız kabul edilmiştir. DDT, derice kolayca emilmediğinden daha az zehirli gibi gelebilmektedir; oysa yağda çözülmüş DDT, çok daha zehirleyicidir. Devamında yonca tarlalarına DDT püskürtüldüğünde, bu yoncalardan hazırlanan yemler üzerinden DDT; hayvanlara ve hayvanlardan et, süt, yumurta gibi hayvansal gıdalar vesilesiyle insanlara geçmekte vücutlarında depolanmaktadır. İlaçlamanın yapıldığı alandan 50 km uzaklıktaki su kaynaklarında bile DDT tespit edilmiştir. Ayrıca bu sularda yaşayan balıklarda da DDT kalıntısı tespit edilmiştir. Serpinti, akarsularla taşınma ve ilginç olan başka bir nokta derin yer altı suyunda bile DDT tespit edilmiştir.

RACHEL CARSON, SESSİZ İLKBAHAR, PALME YAYINEVİ, ÇEV. ÇAĞATAY GÜLER, İSTANBUL 2011, 398 S.

Carson'a göre, akşam yemeğın yanında içilen bir bardak su; sorumlu bir kimyacının asla laboratuvarında bir araya getirmeyi düşünmeyeceğı kimyasallardan oluşan çorba gibidir. Devamında balıkla beslenen kuşlarda dahi DDT'ye rastlanması ve bazı kuş türlerinde toplu ölümlerin görülmesi, 1948 yılında Nobel Ödülü verilen DDT'nin gerçeğini ortaya koymaktadır.

Carson'un DDT'nin yakın akrabası olarak nitelendirdiğı DDD ise işın bir başka boyutudur. DDD'nin uygulandığı bölgede hiçbir şekilde kimyasal kalıntısı görülmemektedir. Ancak 23 ay sonra planktonlar hala milyonda 5,3 kısım kadar DDD içermektedir. Örneğın kimyasal uygulanmasının bitirilmesinin üzerinden bir yıl geçmesine rağmen su kaynakları ve buralardaki balıklarda DDD'nin depolandığı tespit edilmiştir. DDD, böbrek üstü bezinin tahrip ederek diğeri kimyasallardan daha fazla biyolojik etkiye sebep olmaktadır ve 1948 senesinden beri bu etki bilinmesine rağmen örneğın Kaliforniya'da 1959 yılına kadar kullanılmıştır.

Carson, kimyasalların doğaya ait her enstrümanda kimyasalların etkisine değinmiştir. DDT, DDD, BHC, lindan, aldrin ve heplaktor gibi kimyasalların toprağı ve tarım ürünlerinde ne derecede etkiye sebep olduğunu ortaya konulmuştur ve toprağın zehirlenmesi oldukça hayati niteliktedir.

Yukarıda sayılan kimyasalların baklagil bitkilerinin gerekli olan kök yumrularını oluşturmalarını engellediğı tespit edilmiştir. Carson, bir analizinde de gelecekte bir bitkinin toprakla buluşturulmasından önce kimyasal analizin gerekli olacağını dile getirmiştir.

Yeşil alan ve ormanların bilinçsiz kimyasal kullanımıyla yok edildiğini ve aynı zamanda ekosistemin bozulmasına sebep olduğu ulaşılan neticelerdendir. Yazar, böceklerle mücadelede böcek yiyen böcek yönetimi önermektedir. Carson, insan yapımı etkenlerle genetiksel bozulma zamanımızın en büyük tehdidi, insanlığın son ve en büyük tehlikesi olarak görmektedir.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Yazarın tespitine göre, pestisitler dahil olmak üzere insanların kanser yapıcı kimyasallarla etkileşimi kontrolsüz ve birden fazla etkenin bir arada etkilenmesi biçiminde olmaktadır. Bu nedenle bir kişi, birden çok kimyasalla birçok etkilenmeye uğramış olabilirdi. Hava, su, toprak, yiyecek, ilaçlar, kozmetik ve birçok araçla kişi kimyasala maruz kalabilmekte ve bir süre sonra öldürücü sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

Yazara göre, doğanın dengesi bir status quo değildir. Doğa, akışkan ve sürekli bir ayarlamaya uyacak şekilde değişkendir. İnsan, bu akışkanlığın ve değişkenliğin önemli bir parçasıdır. Bu yüzden de hayvan, bitki ve insan doğanın mütemmim cüzüdür ve çevreye zarar veren her unsur insana da zarar verir demektir.

Carson'un 1962 yılında yapmış olduğu titizlikle elde edilen tespitler ve hayata ait dengenin her bir unsuruna ait sağlıklı sürekliliği ihmal eden sorunlar, günümüzde de şiddetini artırarak devam ettirmektedir. Mevcut koşullarda DDT ve DDD yoktur; ancak farklı formlarda çevreye zararlı ve çevreyi kirleten, tıpkı 60 yıl önce olduğu gibi bitkiden hayvana ve hayvandan insana ilaveten de endüstri çağının entrümanlarından doğaya zerk edilen zararlılarla mücadele giderek girift ve zor hal almaktadır.

Washington Uzlaşısı'yla tesis edilen küresel düzenin temel amacı olan büyüme; bitki, hayvan ve insan demeden gelecekte çalmaya, nesillerin mirasını bugünden yemeye süratle devam etmektedir. Netice ise 2020 yılı itibarıyla yaşanan Covid-19 salgını ortaya çıkmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün tespitine göre, gelecekte altı yılda bir salgın hastalık riski mevcuttur. Çevresel küreselleşme, çevrenin tahribi, kirlilik ve çevre güvenliliğinin çok boyutlu tehdidi olmamalıdır.

Kitabın önemi, her geçen gün artmaktadır. ABD Başkan Yardımcılarından Al Gore'un önsöz yazması ve siyasetçi gözüyle çevreci perspektifli bir konuya odaklanması, Carson'un çalışmasının önemini arttırmıştır.